ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
VII. Dizi—Sa. 108

DULKADİR BEYLİĞİ

Prof. Dr. REFET YİNANÇ

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA
1989

Bu eserimi amcam ve manevî babam Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç'ın aziz ruhuna ithaf ediyorum.

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
VII. Dizi — Sa. 108

DULKADİR BEYLİĞİ

Prof. Dr. REFET YİNANÇ

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA
1989

ISBN 975-16-0171-1

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VII

KISALTMALAR IX

GİRİŞ 1

I. BÖLÜM

BEYLİĞİN MENŞEİ VE KURULUŞU

Dulkadirliler'in Menşei 6

Beyliğin Kuruluşu 8

Zeyneddin Karaca Bey 8

Halil Bey 19

Sevli Bey 27

II. BÖLÜM

OSMANLI-MEMLUK-AKKOYUNLU REKABETİ VE DULKADİRLİLER 34

Sadaka Bey 34

Nasreddin Mehmed Bey 34

Süleyman Bey 55

Melik Arslan Bey 58

III. BÖLÜM

BEYLİK ÜZERİNDE OSMANLI-MEMLUK NÜFUZ MÜCADELESİ 62

Şahbudak Bey 62

Şehsuvar Bey 63

Şahbudak Bey (İkinci Beyliği) 76

IV. BÖLÜM

BEYLİĞİN SAFEVİLER VE OSMANLILAR İLE MÜCADELESİ VE SONU 80

Alaüddevle (Bozkurt) Bey 80
Ali Bey (Şehsuvaroğlu) 99

V. BÖLÜM

MÜESSESELER 106

A — İdarî Müesseseler 106

1 — Hükümdar 106
2 — Saray 107
3 — Divan 107
4 — Ordu 107
5 — Adalet 108

B — Kültür Müesseseleri 119

1 — Camiler ve Mescidler 119
2 — Medreseler 128
3 — İmaret 130
4 — Zaviyeler 131

Resumé 140

Ekler 142

Bibliyografya 155

Dizin 163

Soy Kütüğü 185

ÖNSÖZ

Dulkadir Beyliği, 1337-1522 yılları arasında iki asra yakın hüküm süren ve Osmanlı Devleti tarafından ortadan kaldırılan, Anadolu Beylikleri'nin sonuncusudur. Maraş ve Elbistan yöresinde kurulan Beylik, Osmanlı-Akkoyunlu ve daha sonra Safevî devletleri arasındaki rekabeti dengeleyerek XVI. yüzyıl başlarına gelindiğinde sınırlarını Harput'tan Bozok (Yozgat)'a, Sivas'ın güneyinde Gemerek ve Gürün'den Antakya'da Hassa'ya kadar genişletmiş bulunuyor ve Maraş başta olmak üzere Antep, Adıyaman, Malatya, Kayseri, Kırşehir ve Kadirli (Kars) şehirlerini içine alıyordu. Dolayısıyla bu eser, kaynakların elverdiği nisbette, siyasî tarihi ve mimarî yapıları ile bu geniş sahanın iki asırlık tarihini yansıtmaktadır.

Eseri Fransızca olarak kaleme alarak 1973 yılında Paris Sorbon Üniversitesi'nde doktora tezi olarak sunmuştum. O tarihten bugüne başka konular üzerinde yaptığım yoğun çalışmalardan dolayı yayını bir hayli gecikti. Ancak bu arada yeni birçok ilaveler de yapmış bulunuyorum.

Fransa'daki çalışmalarım sırasında derin bilgi ve tecrübesinden yararlandığım hocam Prof. Dr. Claude Cahen ile maddî-manevî teşvik ve desteğine mazhar olduğum Prof. Dr. İrène Melikoff'a şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Prof. Dr. Refet YİNANÇ

KISALTMALAR

BA.	Başbakanlık Arşivi.
Bib. Nat.	Bibliothèque Nationale.
D.	Defter.
İA.	İslâm Ansiklopedisi.
Küt.	Kütüphane.
TKA.	Tapu-Kadastro Arşivi.
TM.	Türkiyat Mecmuası.
TOEM.	Tarih-i Osman-ı Encümeni Mecmuası.
TTEM.	Türk Tarihi Encümeni Mecmuası.
TTK.	Türk Tarih Kurumu.
VA.	Vakıflar Arşivi.
VD.	Vakıflar Dergisi.

GİRİŞ

Dulkadir Beyliği bugünkü Kahramanmaraş ili ve ilçelerini içine alan bölgede kuruldu. Bu bölge, 1085 yılında Türk kumandanlarından Emir Buldacı tarafından fethedildi.[1] Haçlıların gelişi ile Türklerin elinden çıkan Maraş ve Elbistan havalisi 1098 yılında Bizans'a teslim edildi. Bu tarihten itibaren Ermeni asıllı Bizans valileri idaresinde Maraş'a yerleşen Ermeniler bir süre sonra Rumkale ve Hısn-ı Mansur (Adıyaman) şehirlerini de ele geçirdiler.[2] Elbistan, Efsus (Afşin) ve Göksun şehirleri ise kısa bir Türk hakimiyetini müteakip 1103 yılında yeniden Haçlılar'ın eline düştü; fakat 1105'de Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan tarafından geri alınarak vezir Ziyaeddin Muhammed'e ikta edildi. Kılıç Arslan'ın 1107 yılında ölümü üzerine Elbistan'ı ele geçiren Antakya Haçlı prensi Tankred 1117'de bu şehir ve civarını Malatya'da oturan Selçuklu Meliki Tuğrul Arslan'ın atabeyi İl Arslan'a teslim etmek zorunda kaldı.[3] Türklerin kesin olarak Elbistan'a yerleşmeleri üzerine Maraş'ta tutunamayacaklarını anlayan Ermeniler şehri Urfa Haçlı kontuna teslim ederek Haçlılar'ın himayesine girdiler.[4] Bu sırada merkezi Sivas'ta bulunan Danişmendliler güçlenerek Selçuklular ile rekabet edecek duruma gelmişlerdi.Selçuklu hükümdarı Sultan Mesud ile mücadeleye girişen Danişmendli Emir Gazi 1124 yılında Elbistan ve civarını ele geçirdi.[5] Güneyde Haçlılar ile Ermeniler arasında başlayan mücadeleden de faydalanan Danişmendliler 1136'da Göksun'u, 1139 yılında da Feke ve Geben kalelerini zaptettiler.[6] Maraş'a kadar giren Danişmendli hükümdarı Muhammed Bizans İmparatorunun Haçlılara yardıma gelmesi üzerine ele geçirdiği yerleri terkederek geri çekildi. Muhammed'in ölümünden sonra (1143) üstünlüğü sağlayan Sultan Mesud 1144'de Danişmendliler'den Elbistan'ı, 1149-1150 yıllarında da Maraş, Göksun, Besni, Ayıntab ve Dülük şehirlerini alıp, Selçuklu topraklarına katarak bura-

[1] M.H.Yinanç, Maraş Emirleri, TTEM 5(82) s.292; Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri, İstanbul 1944, s. 124.

[2] M.H. Yinanç, Maraş Emirleri, TTEM, s. 293-294

[3] M.H. Yinanç, Elbistan, İA, C.IV, s. 225; O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 106-108, 151-152.

[4] M.H. Yinanç, Maraş Emirleri, s. 295.

[5] M.H. Yinanç, Elbistan, İA, C.IV, s. 225.

[6] O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 174-175.

ları Maraş merkez olmak üzere oğlu Kılıç Arslan'ın idaresine verdi. II. Kılıç Arslan'ın 1155'de tahta çıkışından sonra merkezi Elbistan olan Yukarı Ceyhan havalisi Selçuklular ile Danişmendliler arasında mücadele sahası haline geldi. Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan 1160'da Bizans İmparatoru ile ittifak yapan Danişmendli hükümdarı Yağıbasan'a yenilince Elbistan ve civarını ona terk etti. Fakat Yağıbasan'ın ölümünü müteakip, 1165'de Elbistan'ı geri aldığı gibi aynı yıl içinde Darende'yi de ele geçirdi. Bundan sonra, 1169 ve 1178 yılları arasında Kayseri, Zamantı, Sivas ve Malatya şehirlerini zaptederek Danişmendli hakimiyetine son veren Kılıç Arslan Elbistan ve havalisinin idaresini oğlu Mugisüddin Tuğrul'a verdiği gibi Maraş'a da Emir Hüsameddin Hasan'ı vali tayin etti.[7] 1201 yılında Saltuklular'a son verildikten sonra Mugisüddin Tuğrul Erzurum'a tayin edilince Elbistan merkeze bağlı bir vilayet haline getirildi. Maraş ise XIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar Emir Hüsameddin Hasan soyundan gelen valiler tarafından idare edildi.[8]

Maraş ve havalisindeki göçebe Türkmen cemaatleri 1240 yılında çıkan Babaî isyanına katıldılar. İsyanın elebaşısı Baba İshak, Samsat yakınlarındaki Kefersud nahiyesinden idi. Sivas, Tokat ve Amasya'ya sıçrayan ve Kırşehir'in Malya ovasında kanlı bir şekilde bastırılan isyan Selçuklu Devleti'ni bir hayli sarstı. Sınırda fırsat kollayan Moğollar Anadolu'ya girdiler. 1243 yılında Sivas'ın Zara ilçesi yakınlarında Kösedağ'da Moğolları karşılayan Selçuklu ordusu büyük bir mağlubiyete uğradı. Devlet otoritesinin zaafa uğraması üzerine Maraş ve Malatya'nın ormanlık bölgelerinde yaşayan ve daha önce Babaî ayaklanmasına katılmış olan Ağaçeri Türkmenleri şehirleri basmaya, köyleri soymaya ve kervanları vurmaya başladılar. Çukurova ve Suriye'den gelip Maraş üzerinden Anadolu içlerine giden ticaret yolları üzerinde emniyet ve asayiş kalmadığı gibi, halkın canı ve malı tehlikeye düştü.Nihayet Maraş valisi Emir İmadeddin'in saltanat merkezi Konya'ya yaptığı devamlı müracaat üzerine devlet erkânı Ağaçeriler'in tedibine karar verdi. Vezir Kadı İzzeddin'in Kayseri'den Elbistan taraflarındaki Ağaçeriler üzerine sevkettiği kuvvetler, Moğollar'ın Baycu Noyan komutasında tekrar Anadolu'ya gelmekte olduğu haberi üzerine, bir harekâta girişmeden geri dönmek zorunda kaldılar. 1256 yılında Konya Aksaray arasındaki Sultan Hanı yakınında Moğolları karşılayan Selçuklu ordusu

[7] M.H. Yinanç, Maraş Emirleri, TTEM, s. 296-299, 340-346; Danişmendliler, İA, C. IV, s. 294; Elbistan, İA, C.IV, s. 225; O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 179 vd.

[8] M.H. Yinanç, Elbistan, İA, C.IV, s. 225; Maraş Emirleri, s. 346-347.

yine büyük bir bozguna uğradı. Sultan II. İzzeddin Keykâvus Moğollar'ın önünden kaçıp tahtı kardeşi Kılıç Arslan'a terkederek Bizans'a sığındı. Bu olaydan sonra, Maraş ve Elbistan'daki Ağaçeriler eşkıyalıklarını büsbütün artırdılar. Moğol kumandanı Baycu, 1257 yılında Hülagu'nun Bağdat üzerine yapacağı sefere katılmak üzere hareket edince Keykâvus Malatya'ya kadar Anadolu'nun büyük bir kısmına yeniden hâkim oldu. Veziri Ali Bahadır'ı Maraş yöresinde soygunlarını artırarak asayişi bozan Ağaçeriler üzerine gönderdi. Ali Bahadır asileri mağlup edip reisleri Cuti Bey'i esir alarak yağmalarına son verdi. Maraş ve Elbistan havalisinde emniyet ve asayiş yeniden tesis edildi. Ancak Hülagu'nun Bağdat seferinden sonra, Mengü Kağan'dan gelen yarlığ üzerine Anadolu iki kardeş arasında taksim edildi. Kızılırmak sınır kabul edilerek batısı II. İzzeddin Keykâvus'a, doğusu da IV. Kılıç Arslan'a verildi.[9]

Selçuklu Devleti'nin bölündüğünü gören Kilikya (Çukurova) Ermenileri fırsattan istifade sınırda Türkler elinde bulunan yerleri ele geçirmek için harekete geçtiler. Hülagu'nun Suriye seferine katılan Ermeni Prensi Hetum, Ağaçeriler'in çıkardığı karışıklıktan faydalanarak 1259'da Maraş'ı işgal etti. Elbistan ve Malatya taraflarında olay çıkarmaya devam eden Ağaçeriler, Hülagu'nun gönderdiği Moğol kuvvetleri tarafından katledilerek faaliyetlerine son verildi. Güneyde Moğollar'ın eline geçen Rasas, Merziban, Raban, Derbısak, Besni şehir ve kaleleri sefere katılmalarına karşılık Ermenilere teslim edildi.[10] Şam'a kadar Suriye'yi istila eden Hülagu orada bir Moğol kuvveti bırakarak geri döndü. 1250 yılında Mısır'da Eyyûbî hâkimiyetine son vermiş olan Memluklar bu sırada Yakın-Doğu'nun en güçlü devleti olma yolunda idiler. Memluklar Moğollar'ı 1260'da Filistin toprağında Ayn-Calut'da büyük bir yenilgiye uğrattılar. Bu zaferden sonra Memluklar Suriye'yi aşıp, Anadolu içlerine doğru sınırlarını genişletirken, Selçuklu Devleti aksine gittikçe artan Moğol baskısı altında çökmeye başladı. Anadolu ve Irak'dan kalabalık sayıda giden Türkmenler Memluklara sığınarak onların güçlerine güç kattılar.Memluk Sultanı Baybars devrinde (1260-1277) sadece Anadolu'dan göç ederek Antakya ile Filistin'de Gazze arasında yerleşen Türkmenler'in sayısı kırkbin haneyi geçiyordu.[11] Sultan Baybars Türkmenler'in yardımı ile 1266'da Ermeniler üzerine bir sefer yaparak Derbısak, Merziban, Raban ve Şeyhü'l-

[9] M.H. Yinanç, Maraş Emirleri, TTEM, 7(84), s. 87-95; F. Sümer, Ağaç-Eriler, Belleten, Sayı 103, s. 523-524; O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 420 vd.

[10] C. Cahen, La Syrie du Nord, Paris 1939, s. 705.

[11] İbn Şeddad, Bay-bars Tarihi, Trc. M. Şerafeddin Yaltkaya, İstanbul 1941, s. 155.

Hadid şehirlerini geri aldığı gibi, 1268 yılında da Antakya'daki Haçlı Kontluğuna son verdi. Ermenileri himaye eden Moğollar'ın 1271 yılında Antep, Antakya ve Harim şehirlerinde meskûn Türkmenlere baskın yaparak mallarını yağma etmeleri üzerine Halep'e gelen Baybars, mütecavizlerin cezalandırılmasını emretti. Maraş'a kadar giren Memluk kuvvetleri Moğollara ve Ermenilere kayıplar verdirerek geri döndüler. Buna rağmen Maraş'ın güneyinde Göynük kalesinde üslenen Ermeniler tüccar kafilelerini vurarak geçişlerine mani oluyorlardı. 1273 yılında Göynük kalesi Türkmenler tarafından muhasara ve zaptedilerek Memluk topraklarına katıldı. Ertesi yıl bir Memluk kumandanı, emrindeki kuvvetlerle Maraş'a kadar gelerek şehrin kapılarını zorladı ise de, ele geçiremeden geri döndü. [12].

Anadolu'da gerçek iktidarı elinde bulunduran Selçuklu veziri Muinüddin Pervane, ülkeyi Moğol işgalinden kurtarmak için Memluk Sultanı Baybârs'ı yardıma çağırdı. 1277'de Moğol kuvvetlerini Elbistan ovasında büyük bir yenilgiye uğratan Baybars Kayseri'ye kadar ilerledi ise de, Pervane'nin katına gelmediğini ve iki yüzlü davrandığını görünce Suriye'ye döndü. Baybars'ın arkasından Elbistan'a gelen İlhanlı hükümdarı Abaka intikamını Moğollara düşmanlık gösteren Türkmenler'den aldı. Memluklar'ın Ermenilere karşı yapmakta oldukları akınları durdurmak ve onlardan intikam almak isteyen Abaka, 1281'de Kayseri ve Elbistan arasında topladığı büyük bir orduyu Suriye'ye sevketti. Memluk Sultanı Kalavun Moğol ordusunu Humus'ta karşılayarak Türkmenler'in de yardımı ile büyük bir bozguna uğrattı. [13]

Moğollara karşı Anadolu'da Karaman, Germiyan ve Eşrefoğulları yeniden mücadeleye başlayınca, güneyden de Moğollar'ın müttefiki Ermenilere karşı Memluklar ile onların emrindeki Türkmenler taarruza geçtiler. Amanos dağlarını aşan Memluklar 1292'de Fırat üzerindeki Rumkale'yi zaptettiler. Kozan (Sis) üzerine yapılan bir taarruz sonucu Ermeniler ile yapılan bir sınır düzeltmesi Memluklar'a Maraş, Besni ve Telhamdun şehirlerini kazandırdı. [14] Ancak ertesi yıl Memluk Sultanı Melik Eşref Halil'in katlini müteakip Mısır'da çıkan karışıklığı fırsat bilen Ermeniler, Maraş ve Telhamdun'u geri aldılar. Her iki şehir de beş yıl Ermeniler elinde kaldıktan sonra 1298 yılında Sultan Laçin'in tertip ettiği büyük bir sefer sonunda tekrar Memluklar'a geçti. Maraş ve civarı Türkmen beylerine ik-

[12] M.H. Yinanç, Maraş Emirleri, TTEM, 8 (85) s. 98-99.

[13] M.H. Yinanç, Elbistan, İA, C.IV, s. 228.

[14] M.H. Yinanç, Maraş Emirleri, s. 99; C. Cahen, La Syrie du Nord, s. 721.

ta edildi; şehir Dulkadir Beyliği'nin kuruluşuna kadar yarım asır, Halep valilerine bağlı olan Türkmen beyleri tarafından idare edildi. Bu beyler muharebe esnasında cemaatleri ile birlikte Halep valisinin maiyetine iltihak ederek Çukurova'daki Ermenilere ve Anadolu'da Moğollara karşı tertip edilen seferlerde öncülük ve akıncılık yapıyorlardı.[15] Ebu Said Bahadır Han'ın 1335'te ölümünden sonra Anadolu'da İlhanlı hakimiyetinin çöküşü üzerine Sivas Eretneliler'in eline geçerken Elbistan ve Maraş'a Dulkadirli, Çukurova'ya da Ramazanlı Türkmenleri hakim olacaktır.

[15] M.H. Yinanç, Maraş Emirleri, s. 100.

I. BÖLÜM

BEYLİĞİN MENŞEİ VE KURULUŞU

A — DULKADİRLİLER'İN MENŞEİ

Dulkadir Adının Menşei

Dulkadir adının Türkçe, Arapça ve Farsça kaynaklarda çeşitli şekillerde yazılmış olması, kelimenin etimolojik menşeini tesbit etmek isteyen modern tarihçilere ve dilcilere güçlük çıkartmaktadır. Bu bakımdan biz, ancak Dulkadir adının menşei hakkında ileri sürülen görüşleri kaydetmekle yetineceğiz.

Gerçekten de Dulkadirlilere dair doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bilgi veren kaynaklarda bu adın Dulgadır, Dulkadir, Zulgadir, Zulkadir, Zilkadir, Tolgadır gibi çeşitli şekillerde yazıldığı görülmektedir. Arap tarihçilerinin çoğunluğu beyliğin adını Dulgadır veya Tulgadır şeklinde yazdıkları gibi, eserlerini Farsça yazan tarihçiler ise Zulkadır şeklinde kaydetmektedirler. Bu adın Osmanlı kaynaklarında da bazen Dulkadır, bazen de özellikle muahhar kaynaklarda Zulkadir şeklinde kaydedildiği görülmektedir. Bir keleminin bazen çeşitli dillerde farklı telaffuz edildiği bilinen bir gerçektir. Yazış ve telaffuz farklılıkları Dulkadir adının menşei hakkında çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Richard Hartmann'a göre[1] "Arifî Paşa'dan naklen Halil Edhem tarafından zikredilen beyliğin ilk çağdaşlarından müverrih İbnü'l Verdi'nin kaydettiği imlâ ile son çağdaş İbn Iyas'ın kaydettiği Dulgadır şekli birbirine oldukça benzemektedir. Gerçekten de Maraş Ulu Camii kitabesinin yapılan her iki yayını da bu okunuşu verir. Bununla beraber bir diğer kitabede de açıkça Dulkadır şeklinde yazılmıştır. Fakat zorlandığı takdirde 'd'(د) yerine 'z'(ذ) yani Dulkadır yerine Zulkadır okuma ihtimali de vardır. Baştaki 'z' harfi belki de halk arasında yaygın olan Zulkadir etimolojisinden kaynaklanmaktadır. Bu fikir, dolaylı olarak kelimenin Yunanca yazılışı ile de teyid edilmiştir ki bu da baştaki harfin 'z' olmadığını doğrulamaktadır. Dulkadır ve Zulkadır kelimelerinde 'k' harfinin 'g' şeklinde değişmesi iki harfin de 'ga' sesi vermesinden dolayı büyük bir farklılık arzet-

[1] Zur Wiedergabe Türkscher Namen, Berlin 1952, s. 7

mez. Zaten, bazen yarım uyaklı yabancı kelimelerin, çok değerli kaynak eserler telif etmiş olan Arap müverrihleri tarafından Arapça'ya adapte olunduğu ve Arapça telaffuz edildiği şüphesizdir."

Neticede R. Hartmann bir kitabe üzerinde bulunan Dulgadır imlâsını tercih etmiş ve Yunanca kaynaklara dayanarak bu imlânın en eski kaynaklardaki kayıtlara benzediğini tespit etmiştir.

Dulkadir adının anlamına gelince, bu hususta da tarihçiler ve dilciler arasında görüş ayrılıkları vardır. Yine R. Hartmann'a göre[2] Zulkadir kelimesi şekil olarak görünüşte bir işaret sıfatı olan 'zu' ile 'kadir' tamamlayıcısının birleşmesi sonucu 'güçlü' anlamına gelen, Arapça klasik şeklinde yapmacık olarak değişmiş, bir isim veya ünvanın halk etimolojisi gibi mülahaza edilmelidir. A. Von Gabain, Dulkadir adının şapkalı veya şapka taşıyan anlamını ifade eden 'tulga' ve 'dar' kelimelerinin birleşmesinden meydana geldiğini ileri sürmektedir.[3]Bu konuda şahsen fikrini aldığımız Türkolog Louis Basin de Dulgadır adının eski Türk dilinde acı çektiren, can yakan anlamını ifade eden "dolga" kelimesinden geldiğini tahmin etmektedir: tolamak dolgamak, dolgadı, dolgadır. Faruk Sümer ise, Türkmenler'in İlhanlı hükümdarı Ebu Said'e kısaca Busad dediklerini hatırlatarak Dulkadir'in Abdülkadir veya buna benzer bir adın Türkmen telaffuzuna uydurulmuş şekli olabileceği görüşündedir.[4] Akla en yatkın izah tarzı olduğu için Prof. Sümer'in görüşünü kabul etmekteyiz. XVI. yüzyıla ait Maraş tahrir defterlerinde Dulkadir adını taşıyan bazı kişilere rastlandığı gibi bugün de Türkiye'nin muhtelif yerlerinde bu adı soyadı olarak kullanan aileler bulunmaktadır. Bu bakımdan beyliğin adını, günümüze kadar şuyu bulmuş şekliyle, yani Dulkadir olarak almayı uygun bulduk.

Dulkadir Türkmenleri'nin Menşei

Memluk Devleti, XIII. yüzyıl sonlarında kuzeyde elde etmiş olduğu toprak kazancını muhafaza etmek ve buraları İlhanlılar ile onların müttefiki olan Çukurova'daki Ermeniler'in saldırılarına karşı korumak için Moğollar önünden kaçan mülteci Türkmenler'i Güney Anadolu ile kuzey Suriye'yi içine alan bölgelere yerleştirmişti. Memluklar'ın yardımcı kuvvetlerini teşkil eden bu Türkmenler, Suriye valilerinin hemen her yıl kuzeye doğru yaptıkları seferlere katılarak nihayet 1298 yılında Kilikya Ermeni

[2] A.g.m.

[3] Zur Wiedergabe (tanıtma yazısı), Der İslam, XXI, s. 115.

[4] Anadolu'da Moğollar, s. 103.

Prensliği hakimiyetinde bulunan Maraş'ı ele geçirdiler. Bu tarihten itibaren Maraş ve civarı Mamluklar'ın Halep valilerine tâbi olan Türkmen Beyleri tarafından idare edilmeye başlandı.[5] Halep'ten başlayarak Amanoslar'ın doğusundan Elbistan'a kadar uzanan bölgeye yerleşen bu Türkmenler Oğuzlar'ın Bozok koluna mensup idiler.[6] Dulkadirli halkını teşkil eden cemaatler çoğunlukla Bayat, Avşar ve Beydili boylarından idiler.[7] Ancak Dulkadir Beylerinin bu boylardan hangisine mensup oldukları bilinmemektedir. Dulkadirli halkını teşkil eden Türkmenler'in daha çok Bayatlar'dan olması beylerinin de Bayat boyundan çıkmış olduğu ihtimalini akla getirmektedir.[8]

B — BEYLİĞİN KURULUŞU

Zeyneddin Karaca Bey

XIII. yüzyıl sonlarında Halep ile Antep arasındaki bölgelere yerleşen Bozok Türkmenleri, Memluk kuvvetlerinin kuzeye doğru başlattıkları akınlara bazen Memluk kumandanları emrinde katıldıkları gibi, bazen de kendi insiyatifleri ile Çukurova'daki Ermeniler üzerine veya Moğol hakimiyeti altında bulunan Anadolu içlerine doğru akın yapıyorlardı. Türkmenler, Memluk fetihlerini müteakip Antep'ten Elbistan'a kadar uzanan bölgeleri de ele geçirmişlerdi. Bunların çoğu Antakya'dan başlayıp kuzey-doğu yönünde Maraş'a kadar uzanan Amanoslar'ın doğu vadisinde kışlıyor yaz gelince de vadinin kuzeyinde Binboğalar, Berit, Nurhak, Akşçedağ ve Tohma ile çevrili havzadaki yaylaklara çıkıyorlardı. İşte bu havzanın güneyinde bulunan Bozok ve Ağaçeri Türkmenleri'nin bir kısmı, Anadolu'da Moğol hakimiyeti çökerken Zeyneddin Karaca adlı beylerinin etrafında toplanmaya başladılar.[9] Memluklar'ın devamlı saldırıları ile sar-

[5] M.H. Yinanç, Maraş Emirleri, TTEM, sayı 84, s. 101

[6] İbn Habibü'l Halebî, İcabetü's Sail, Bib. Nat. Nr. 4437, s. 47a; Kalkaşendî, Subhu'l Aşa, c. VII, s. 280; Makrizî, Sülûk, C. III, s. 788.

[7] Süluk, C. III, s. 788-789; İbn Tagribirdi, Nücumü'z Zahire, C. VII, s. 239, 389, 557; Aynî, Ikdü'l Cuman, Carullah Ef. Küt. Nr. 1591, s. 700a

[8] F.Sümer, Bayatlar, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. IV, s. 380-381.

[9] Arifî Paşa'ya göre Karaca, beyliğe adı verilen ve 1310'da ölmüş olan Dulkadir Bey'in oğludur, (Maraş ve Elbistan'da Zulkadir Oğulları Hükûmeti, TOEM, C.V, s. 361). Verilen bu bilgi tarihî hiçbir kaynakla doğrulanmaz. Şüphesiz ailenin varlığı daha erken devirlere kadar gidebilir. Fakat Karaca'nın babası olduğu ileri sürülen Dulkadir adında bir Türkmen beyinin mevcut olup olmadığı tarihî kaynaklarda kaydına rastlanmadıkça biline-

sılmış olan Ermeni Prensliği'nin zayıf düşmesinden faydalanan Karaca, 1335 yılı Mayıs'ında beş bin atlı ile Çukurova'ya girerek Ermeni Prensliği'nin doğu bölgelerini tahrip ettikten sonra, zengin bir ganimet elde ederek Maraş'a döndü. [10]

Ebu Said Bahadır Han'ın 1335'de ölümünü müteakip İlhanlı Devleti'nin çöküşü Anadolu'da Türkmen Beylerine büyük bir hareket serbestisi sağlamıştı. Karaca gibi diğer bir Türkmen Beyi olan Taraklı Halil[11] de 1337 yılında Elbistan yöresine sahiplenerek Memluklar'ın Halep valisine hediye olarak yüz at gönderip onun vasıtasıyla Sultan Muhammed Nasır'dan şehrin hâkimiyet menşurunu (beratını) elde etti. [12] Kendisine rakip olarak diğer bir Türkmen beyinin ortaya çıkışı, bölgedeki bütün Türkmenleri idaresi altında toplamak isteyen Karaca'yı endişelendirmeye başladı. Derhal oğlu Halil'i Taraklı Halil'i Elbistan'dan atmak için görevlendirdi. Kanlı bir muharebeden sonra Dulkadirli Karaca'nın oğlu Halil, Taraklı

---

mez. Diğer taraftan Şikârî, Dulkadir ile ilgili bazı bilgiler aktarmaktadır. Fakat, acaba bunlar tarihî bilgiler midir? Zira Şikârî'de olayların kronolojik sırası çok karışık ve bağlantılar masalvâridir. Şikârî'ye göre Dulkadir Bey oğlunu kırk bin kişilik bir kuvvetin başında Karamanoğlu Mehmed Bey'e karşı Selçuklu ordusuna yardıma gönderir. Mehmed Bey Konya'yı ele geçirip Cimri'yi tahta çıkardıktan sonra Dulkadir'i (oğlunu) yenip hapse atar. Sonunda O, Eretne sayesinde kurtulup Maraş'taki hakimiyetine döner (Şikârî Tarihi, yay. Mesud Koman, s. 41,56). Ciddi bir kaynakla doğrulanamayan bu bilgiye elbette inanılamaz. Bununla beraber Dulkadir'in Karaca Bey'in babası olduğunu, zaman yakınlığı dolayısıyla Karamanoğlu Mehmed Bey'in (ölm.1277) de çağdaşı olabileceğini düşünmek mantık dışı değildir.

[10] Memluklar'ın Halep valisi Altunboğa aynı ay içinde Çukurova'ya bir akın yapmıştır. Karaca Bey hemen onun dönüşünü müteakip Ermeniler üzerine bir akın yapmış olmalı. Dulkadirliler ile ilgili ilk bilgiyi Memluk tarihçisi Cezerî vermektedir. (Cevahirü'l Sülûk, Köprülü Küt. Nr. 1037, s. 119a) Eser Tarihü'l Birzalî adıyla kaydedilmiştir. Bkz. C. Cahen, Les Manuscrits dans les Bibliothèques d'İstanbul, Revues des études islamiques, 1936, s. 346). Bu kayıt eserin Paris nüshasında (Bib. Nat. Nr. 6739) mevcut değildir. Diğer taraftan Makrizî 717 (1317) yılı olaylarından bahsederken Sultan Nasır'ın Birke (Birecik) şehrini Karaca adlı birine tevcih ettiğine işaret eder (Sülûk, C.II,s.177). Fakat burada söz konusu edilen şahıs Dulkadirli Karaca mı yoksa aynı isimde diğer bir Türkmen mi? Makrizî her ikisi arasında bir bağ kurmamaktadır. Faruk Sümer, Makrizî'nin 717 yılı olaylarında kaydettiği Karaca'nın Dulkadirli Karaca Bey ile aynı şahıs olabileceğini ileri sürmektedir. (Anadolu'da Moğollar, s. 102)

[11] Mükrimin Halil Yinanç bu adı Tarakî olarak okumuştur. (Dulkadir mad. İA). Faruk Sümer ise Turak veya Durak şeklinde okunması gerektiğini ileri sürer (Anadolu'da Moğollar, s. 103).

[12] Süluk, C. II, s. 415; Ikd, Topkapı III. Ahmed Küt. Nr. 1291, s. 17a; Vekayiü't Türkmen, III. Ahmed Küt. Nr. 3057, s. 38; Fütuhü'n-Nasr, Ayasofya Küt. Nr. 3341, s. 134a

Halil'i mağlup ederek şehri ele geçirdi (738 / 1337). Muharebede yaralanmış olan Taraklı Halil, Memluklar'ın Halep valisi Altun Boğa'nın yanına iltica ederek yardımını rica etti. Altunboğa, Karaca'yı tehdit ederek derhal Halep'e gelip hesap vermesini istedi. Halep'e gitmeyi reddeden Karaca'nın durumu, valinin düşmanlığını üzerine çekdiğinden tehlikeye düşmüştü.[13] Maiyetiyle yaptığı bir görüşmeden sonra Halep valisi Altunboğa ile o sırada arası açık olan Şam valisi Tengiz'in dostluğunu kazanmaya karar verdi. Hediye olarak verilmek üzere 200 at ve kıymetli eşyalarla oğlunun temsil ettiği bir heyeti Şam valisi Tengiz'e gönderdi. Karaca ona yazdığı maktupta sultanın sadık bir bendesi olarak halen elinde bulunan yerleri muhafaza etmek arzusunda olduğunu beyan ediyordu. Şam valisi bu isteği Kahire'ye ilettiği gibi sultan Nasır ile yaptığı bir görüşme esnasında da Türkmen boylarından çoğunun Karaca'nın itaati altında bulunduğunu, sultanlığın kuzeyde onun sayesinde kuvvet kazanacağını, halbuki Taraklı Halil'in emrindeki bin kadar atlı ile bölgeyi muhafaza edemiyeceğini ifade etti. Şüphesiz Halep valisi de sultan nezdinde, himayesine aldığı Taraklı Halil'in hakkını savunuyordu. Nihayet sultan Nasır, birbirine rakip her iki Türkmen beyini de Kahire'ye çağırdı. Rakibi ile aynı anda Kahire'ye ulaşmış olan Karaca, Memluk sultanı tarafından tercih edilerek kendisine Türkmenler'in Emiri olarak kabul edildiğine dair bir menşur verildi. Böylece 1337 yılında Memluklar'ın himayesi altında Maraş ve Elbistan bölgelerinde yaklaşık iki asır kadar devam edecek olan bir beyliğin temeli atılmış oluyordu. Karaca Bey ülkesine dönerken Kahire'de muhteşem bir tören yapıldı ve zamanın adetine göre maiyetini teşkil eden Türkmenler'in her birine kıymetli hediyelerle birer hil'at (şeref elbisesi) verildi.[14]

Elbistan'ın hakimiyetine terkedilmesi ve beyliğin resmen tanınması Karaca Bey'i civardaki diğer şehirlerin fethine girişmeye teşvik etti. İlhanlı şehzadeleri arasında devam eden kanlı mücadele sonucu Anadolu'da Moğol hakimiyetinin çökmesi Dulkadir Beyi'nin hareketini kolaylaştırıyordu. Derhal kuzeye doğru gönderilen Dulkadirli Türkmenleri Eretne'nin idaresine terkedilmiş bölgeleri yağmalamaya başladılar. Bu sırada Sivas'ta bulunan Eretne, İlhanlılar'ın Anadolu Emiri Celayir Şeyh Hasan'a vekâlet ediyordu. Öteden beri Karaca Bey'in Celayirli Şeyh Hasan'ın rakibi Timurtaş oğlu Şeyh Hasan ile ittifak etmesinden endişelenen Eretne, Memluk

[13] Süluk, C.II, s. 430-431.

[14] Ikd, 1291, s. 20b; Vekayi, s. 4b, 5a; Fütuh, s. 137b.

hükümdarı Nasır'a itaatini arzederek ondan kendisini Rum (Anadolu) ülkesinin sahibi olarak tanıdığına dair menşur aldı.[15] Bundan böyle Karaca Bey de Eretne'nin ülkesine yaptığı akınları durdurdu. Fakat bu duraklama yağma arzularını tatmin için daima fırsat kollayan Türkmenler'in saldırılarının geçici olarak askıya alınması idi. Nitekim bir süre sonra Darende[16] valisi Mercan Hadim'in mühim bir meseleyi görüşmek üzere Eretne tarafından Sivas'a çağrılması, Dulkadirlilere beklenen fırsatı verdi. Türkmen emirlerinden Gergerli Ali, Gündelikli İbrahim, İlbeyi oğlu Kara Halil ve Karaoğlu, kırk kadar adamları ile Eretne'nin başıbozuk kuvvetleri tarafından muhafaza edilen Darende kalesi önlerine geldiler.[17] Gece yarısı daha önce anlaşmış oldukları kale muhafızlarından birinin salladığı iplerle duvarları tırmanarak kaleye çıktılar. Kanlı bir boğuşmadan sonra muhafızları kılıçtan geçirerek kaleyi zapt ettiler. Böylece Darende Dulkadirliler'in eline geçti, Ağustos 1338. Karaca Bey derhal Şam valisi Tengiz'i durumdan haberdar ederek şehri teslim almak üzere birisini göndermesini istedi. Darende'nin fethini haber alan sultan Nasır, Karaca Bey'e bir hil'at göndererek memnuniyetini ifade etti.[18]

Darende'nin fethi Karaca Bey ile Eretne arasında kanlı bir muhabereye sebep oldu. 1339 yılında yapılan muharebe sonunda her iki taraftan 500 kadar kayıp verildi. Neticede Eretne muharebe meydanından çekilirken Karaca Bey, hem rakibinin oğlunu esir aldı hem de zengin bir ganimet ele geçirdi. Bir süre sonra Sultan Nasır'ın aracılığı ile yapılan barış sonunda Dulkadirliler, Eretneliler'den ele geçirdikleri 20.000 baş hayvanın bir kısmını iade etmek zorunda kaldılar.[19]

Karaca Bey Eretne ülkesine akınlar yaparken Türkmen emirlerinden biri olan Taşgun (Danuşgu)[20] oğlu da onun beyliğini tanımayarak devam-

[15] Süluk, C. II, s. 446.

[16] Darende 736 (1336) yılında Besni valisi İzzeddin Özdemir tarafından Memluk topraklarına ilhak edilmiştir (İbnü'l Verdî, C. II, s. 311). Daha sonra Eretne tarafından geri alınmış olmalı.

[17] Süluk, C. II, s. 459.

[18] Süluk, C. II, s. 494-495; Ikd, s. 21b; Vekayi, s. 6a; Fütuh, s. 138a.

[19] Süluk, C. II, s. 469. Altunboğa'ya halef olan Timurtaş aynı yılda Memluk Sultanı nezdinde aracılık etmiş olsa gerek.Zira İbn Kadı Şuhba 742'de Timurtaş'ın isyanı sırasında Eretne-Oğlu'nun serbest bırakılmasını sağladığını kaydeder (Zeyl alâ Tarihi'l İslam, Bib. Nat. Nr. 1598, s. 18b.

[20] İbn Habibü'l Halebî, Danuşgu (Taşgun) yu Beydili boyunun reisi olarak zikreder (İcabetü's Sail, Bib. Nat. Nr. 4437, s. 47a

lı saldırıları ile göçebe Dulkadirli kabilelerini taciz ediyor ve bu hareketinden dolayı da Halep valisi Altunboğa tarafından mükâfatlandırılıyordu. Öteden beri Karaca Bey'in himaye ettiği Taraklı Halil'in elinden Elbistan'ı almasına kızan halep valisi, Taşgun'a bu akınlarında destek oluyordu. Taşgun'un hakkından gelebilmek için Şam valisi Tengiz'in müdahale etmesi gerekti. Karaca'nın şikâyeti üzerine Tengiz bu cüretkâr Türkmen emirini cezalandırması için Altunboğa'ya baskı yaptığından Taşgun hapse atıldı. Tengiz, 1340 yılında Çukurova'ya yaptığı seferden dönüşte Taşgun'u öldürmek istediyse de O, kendisine bağlı kalan Türkmenlerinin yardımı ile hapisten kaçarak kurtuldu.[21]

Diğer taraftan Dulkadirliler ile Eretneliler arasında yapılan barış uzun sürmedi. Dulkadirliler 1340 yılında komşu ülkeye yeniden saldırıya geçtiler. Hiç şüphesiz bu saldırı Memluk Sultanı'nın talimatı ile yapılıyordu. Zira Dulkadirliler'in yağmalarından şikayet etmek için Kahire'ye gönderilen Eretne'nin elçisine, efendisi olan sultanın adını ne parada ne de hutbede zikrettirmediği hatırlatıldı.[22] Karaca Bey yine de yapılan uyarılara rağmen Eretne ülkesinde yağmaya devam ediyor, Tengiz de ona mâni olacak yerde destekliyor, hatta Şam'da Eretne'nin elçisinin Mısır'a gitmesine engel oluyordu. Bu tutumu ile sultanın gözünden düşen Tengiz, Karaca Bey ile birleşip isyan etmesinden korkulduğundan, Mısır'a çağrılarak İskenderiye'de hapsedildi; az sonra da orada katledildi.[23] Dostu ve hamisi Tengiz'in öldürülmesine üzülen Karaca Bey, Memluk Devleti ile münasebetini kestiği gibi hemen arkasından 1341'de sultan Nasır'ın ölümünü müteakip Mısır'da çıkan karışıklıktan da faydalanarak bağımsızlığını elde etme hevesine kapıldı. Bunu gerçekleştirmek için dostluğunu kazanmak üzere Eretne'ye yaklaştı, hatta onunla ittifak yaparak Halep'i ele geçirmek istedi.[24] Şehrin valisi Taştimur, Kahire'yi uyararak acele yardım istedi. Fakat Taştimur az sonra Emirü'l-asâkir Kosun'un, taraftarı olduğu sultan Ebu Bekir'i tahttan indirerek yerine beş yaşındaki kardeşi Eşref Küçük'ü çıkarmasına ve saltanat idaresini tamamen eline geçirmesine

[21] Müfaddal İbn Ebu'l Fazail, Ermenice bilen Danuşgu'ya, Türkmenlerin dilenci kılığına girmiş bir Ermeni kadınını göndererek karısının kendisini hapisten kaçırmak için bir at getireceğini haber verdiklerini, ondan herkesin korktuğunu, Tengiz'in kendisini hapiste görünce kısa boyu karşısında hayrete düşerek "cesareti ile ünlü adam bu mu" diye haykırdığını kaydeder (Nahcü's-Sadid, Bib. Nat. Nr. 4525, s. 240a).

[22] Makrizî, C. II, s. 490; Aynî, s. 22b.

[23] Müfaddal İbn Ebu'l Fazail, 4525, s. 252b-253a.

[24] Süluk, C. II, s. 566; İbn Tagrıbirdi, Nücumü'z-Zahire, C. V, s. 11.

kızarak Mısır'a karşı cephe aldı. Taştimur, Kosun taraftan kumandanlar tarafından tehdit edilince Karaca'nın yardımı ile[25] Eretne'ye iltica etmek üzere Halep'i terketti.[26] Şam valisi Altunboğa Salihî asi valiyi ve müttefiki Karaca Bey'i Antep'e kadar takip etti. Bu esnada bazı Memluk kumandanları onun yokluğundan istifade ederek Şam'ı ele geçirip Ahmed'i sultan ilan ederken Mısır'daki taraftarları da Kahire'de saltanat naibi Kosun'u katlettiler. Yeni sultan Emirü'l-asâkirlik görevini vermek üzere Taştimur'u Kahire'ye davet etti. Taştimur'a refakat eden Karaca Bey de onunla birlikte Kahire'ye gitti. Fakat az sonra dostu Taştimur'un tutuklanmasından dolayı aynı akibete duçar olmamak için Maraş'a döndü ve Halep'i tehdit etmeye başladı.[27] Nihayet bir soygun olayı Dulkadirliler ile Memluklar arasında çatışmanın başlamasına bahane teşkil etti. Eretne 1343 yılı başlarında Karambük mevkiinde Çobanlı Şeyh Hasan'ı mağlup edince düşmandan aldığı ganimetin bir kısmını zafer nişanesi olarak halep valisine gönderdi. Ganimeti götüren kervan Dulkadir ülkesinden geçerken kıymetli eşyaların büyük bir kısmı Türkmenler tarafından soyuldu. Türkmenler'in bu hareketini eşkiyalıkla vasıflandıran Halep valisi Yelboğa eşyaları iade etmesi hususunda yaptığı tehdide Karaca Bey'in aldırmadığını görünce onu cezalandırmak için Dulkadirliler üzerine bir kuvvet gönderdi.[28] Düşman yaklaşınca Karaca Bey karşı saldırıya geçti. Halep kuvvetleri 1343 Mart'ında mağlup olarak yüz kadar kayıp verip geri döndüler.[29] Bu yenilgiye çok kızan Yelboğa bütün emrindeki birlikleri hazırlayarak Dulkadir beyine karşı yeni bir sefere girişti. Bu kadar büyük bir kuvvete karşı koyamayacağını anlayan Karaca Bey, Düldül dağına çekildi. Bizzat Halep kuvvetlerinin başında dağın civarına kadar gelen Halep valisi, Dulkadirliler'in ovada bıraktıkları erzakı yağmalattığı gibi kadın ve çocuklarını da esir aldı. Daha sonra maiyetinin yaptığı tavsiyeleri dinlemeyerek Düldül dağına[30] doğru hücum emri verdi. Halep birlikleri dağın yamaçla-

[25] İbn Kadı Şuhba, Nr. 1598, s. 18b; İbn Tagrıbirdi, C. V, s. 34; Safedî, el-Vâfî bi'l-Vefayat, III. Ahmed Küt. Nr. 2920, s. 96a.

[26] Eretne Dulkadirliler tarafından esir alınan oğlunu kurtardığı ve hacca giden karısına Halep'ten geçerken yardım ettiği için Taştimur'a minnet borçlu olduğundan onu Kayseri'ye davet eder ve büyük bir ilgi gösterir. İbn Kadı Şuhba, Nr. 1598, s. 18b,

[27] İbn Kadı Şuhba, s. 23a; Süluk, C.II.s. 606.

[28] İbn Kadı Şuhba, s. 53a; İbn Şakir el-Kütübî, Uyunü't Tevarih, Kara Çelebizade Hüsameddin Küt. Nr. 276, s. 284b.

[29] İbn Kadı Şuhba, s. 53a; Safedî, Vâfi, s. 96b.

[30] Düldül Dağı Andırın ile Eloğlu ilçeleri arasında Çağırgan köyünün batısında Gökçebel köyünün güneyindedir.

nna doğru çıkmaya başlayınca Karaca Bey'in kuvvetleri baskın yaparak onları bozguna uğrattı. Yelboğa, bindiği at bir ok isabetiyle yere düştüğünden büyük bir tehlike geçirdi. Kumandanlarının yardımı ile canını güçlükle kurtarırken birliğinin sancağı da Dulkadirliler'in eline geçti. Türkmenler Halep kuvvetlerinin peşine düşerek onların eline esir düşmüş olan kadınlarını ve çocuklarını kurtarmaya muvaffak oldular.[31] Karaca Bey böylece Halep kuvvetlerini büyük bir mağlubiyete uğratmıştı. Bununla beraber intikam alınmasından korktuğu için muharebenin sorumluluğunu Halep valisine yükleyerek Mamluk Devleti'nden özür diledi. Sultanın gazabını üzerine çekmemek için muharebe sonunda ele geçirdiği esirleri ve ganimetleri de Kahire'ye gönderdi. Fakat nede olsa Yelboğa'ya karşı kazandığı zafer, Karaca Bey'in ününü her tarafa yaymıştı. Türkmenlerden çoğu onun tebaasına katılmaya başladılar. Böylece her yönden kuvvetlenmiş olan Karaca Bey, Memluklar'ın çekindiği bir hasım haline gelmişti. Karaca Bey'in kendisine yeni gaileler çıkarmasından endişelenen sultan Melik Salih İsmail, onun özürünü kabul etmeye mecbur kaldığı gibi beylik menşurunu da tasdik etti.[32]

Memluklar'dan artık bir tehlike gelmeyeceğine kani olan Karaca Bey 1345 yılında Ermeniler arasında meydana gelen karışıklıktan faydalanarak Çukurova'nın kuzeyinde bulunan Geben kalesini ele geçirdi.[33] Ermeni Kıralı III. Konstantin, Geben'i geri almak için sefere girişti ise de bu teşebbüsü, birliklerinin Dulkadirli kuvvetleri önünde mağlup olmaları ile başarısızlıkla sonuçlandı. Karaca Bey vasal olarak her zaman yaptığı gibi yeni fetihten Memluklar'ı haberdar ederek sultan Melik Kâmil Şaban'ın ihsanına nail oldu.[34] Bununla beraber henüz ele geçirmiş olduğu kaleyi tahkim etmeden Halep valisi Arıktay'ın[35] müdahalesiyle karşılaştı. Arıktay yeni fethedilen her yerin sultanlığa katılması gerektiğini ileri sürerek Geben kalesine kendi muhafızlarını yerleştirmek istedi. Fakat Karaca Bey'in muhalefeti ile karşılaştığından askerî birlik yollayarak kalenin surlarını yıktırmaya teşebbüs etti. Halep valisinin bu hareketi Dulkadir Beyi ile aralarının açılmasına sebep oldu. Bundan faydalanan Ermeniler 1346 Ekim'in-

[31] İbn Kadı Şuhba, s. 53b.

[32] İbnü'l Verdi, C.II, s. 339.

[33] Geben Andırın ilçesine bağlı olup Tekirsu üzerindedir. Bkz. C. Cahen Geben mad. İA.

[34] İbnü'l Verdi, C. II, s. 343.

[35] Arıktay 1343 Ağustos'unda Şam valiliğine tayin edilen Yelboğa'nın halefidir. İbnü'l Verdi, C.II, s. 342.

de Geben kalesini geri aldılar.[36] Dulkadirli-Memluk münasebetleri Dulkadir Beyi ile Halep valileri arasındaki dostluk ilişkilerine bağlı idi. Halep valiliğine Argun Şah'ın tayin edilmesi, Arıktay'ın[37] bozulmasına sebep olduğu ilişkileri yeniden düzeltti. Argunşah Safad valisi iken eski dostu olan Karaca Bey ile haberleşmekte idi. 1347 yılında Halep'e gelişinde Karaca Bey onu karşılamaya gitti. Aralarındaki dostluk o kadar derindiki Dulkadirliler geçici olarak Mısır için gaile olmaktan çıkmıştı. Yeni Halep valisi, Karaca Bey'in Memluk Devleti'ne itaatini temin için onun oğlu Serimüddin İbrahim'e Şam'da Emirü'l-tabl (nevbet emirliği) görevini verdi. İbrahim Maraş'ta ikamet etmesine rağmen muntazam bir şekilde bu görevden aylık alıyordu.[38]

Karaca Bey Memluklar ile bir yıl sonra tekrar bozuştu. Kahire'de Melik Nasır Hasan 1347 yılı sonlarında tahta çıkınca Halep valiliğinde yapılan yersiz ve zamansız bir değişiklik ilişkileri altüst etti. Dulkadirliler'in arzu etmediği Arıktay 1348 Mart'ında ikinci kez Halep valiliğine tayin edildi.[39] Karaca Bey bu tayini dostça olmayan bir davranış olarak vasıflandırarak Memluk Devleti'ne itaate son verip Halep civarına akın yapmaya başladı; Emir ünvanını yetersiz bularak Melik Kahir unvanını almaya başladı. Şüphesiz O, Mısır'da sık sık meydana gelen iktidar değişikliğinin sebep olduğu karışıklığı ve kararsızlığı gerçek bağımsızlığını elde etmek için iyi bir fırsat olarak görüyordu. Kilikya Ermeni Prensliği'nden Memluk Sultanlığı'na ödemekte olduğu vergiyi bundan böyle kendisine göndermesini istiyecek kadar ileri gitti.[40] Bilhassa Argunşah'ın 1349'da öldürülmesi Karaca Bey'in Memluklular'a karşı duyduğu kini daha da şiddetlendirdi, Halep üzerine yapmakta olduğu akınları yoğunlaştırmaya başladı. Aslında Dulkadır Beyi'nin tek düşüncesi ve amacı tamamen bağımsız olmaktı. Bundan böyle Memluk Devleti'ne karşı Suriye'de patlak veren bütün isyanlara katılmaktan geri kalmadı. Zaten öteden beri Mısır'da yeni bir sultanın tahta çıkışı özellikle Suriye'de bulunan kumandanların ayaklanma bahanesi idi. Gerçekten de Sultan Hasan'ın 1351'de kumandanlardan Emir Taz tarafından tahttan düşürülerek yerine Melik Salih'in çıkarılışı

[36] İbnü'l Verdi, C.II, s. 343.

[37] Arıktay'dan sonra Halep valiliğine sıra ile Dokuz Timur, Baydemir ve Argunşah tayin edilmişlerdir. İbnü'l Verdi, C.II, s. 343-344.

[38] Safedî, Vâfi, s. 96b; Safedî, Ayanü'l Asr, Ayasofya Küt. Nr. 2962, s. 19a.

[39] İbnü'l Verdî, C.II, s. 346-347. Arıktay Şam'a tayin edilen Argunşah'ın yerine tayin edilmiştir.

[40] İbnü'l Verdi, C.II, s. 350.

Mısır'da olduğu kadar Suriye'de de kanlı isyanların çıkmasına sebep oldu. 1352 Ağustos'unda kendisini Suriye'de sultan ilan eden Beyboğarus Kasımî'nin kumandası altında birleşen Hama valisi Ahmed Saki ve Trablus-Şam valisi Beklemiş gibi bir kısım Suriye valileri, Emir Taz ve Şeyhu'nun Mısır'da sürdürdükleri keyfî idareye karşı ayaklandılar. Karaca Bey de bu isyana katılarak fırsattan istifade Şam'a gidip şehir ve havalisini yağmalamaya başladı.[41] Şam valisi Argun Kâmil Gazze'ye kaçarak sultana, isyanı bastırmak için bizzat gelmesinin şart olduğunu bildirdi.[42] Sultan Melik Salih maiyetinde Halife Mutezid ve dört mezhebi temsil eden Mısır'ın dört kadısı olduğu halde ordusunu seferber ederek Şam'a doğru yola çıktı. Bu haber üzerine Karaca Bey ülkesinin yolunu tuttu. Dulkadir Beyi'nin kaçması ile cesaretleri kırılan asi valiler de Halep'e kaçmaya karar verdiler. Fakat şehir halkı onlara kapıları açmadı. Asiler şehri bir süre kuşattıktan sonra dolu dizgin Elbistan'a kaçtılar.[43] Az sonra Halep'e gelen Memluk kuvvetleri Beyboğarus taraftarlarını ve bu arada kaçamayıp Halep'te kalan Karaca Bey'in akrabasından Esenbay'ı da yakalayıp şiddetle cezalandırdılar.[44]

Sultan Melik Salih Şam'a varır varmaz yanında bulunan Argun Kâmil, Taz ve Şeyhu'yu asileri takip etmeleri için Halep'e gönderdi. Onlar Halep'ten Karaca Bey'e haber göndererek sultanın kendisini affedeceğinden emin olmasını bildirip asi mültecileri tutuklayarak iade etmesini istediler. Dulkadır Beyi cevap olarak Memluk Sultanı kendisine beyliğini teyid eden bir menşur ile, iade edilecek mültecilerin hayatlarını garanti eden bir taahhütname göndermedikçe onları teslim etmeyeceğini bildirdi. Sonunda bütün isteklerinin kabul edilmesine rağmen Karaca Bey, itimatsızlıktan veya başka sebeplerden mültecileri iade etmekten vazgeçti. Dulkadır Beyi'nin bu davranışı Memluk Sultanı'nın sabrını taşırdı. Dulkadir Beyliği'nin hakimiyet menşurunu Üçok Türkmenleri'nin reisi Ramazan Bey'e verdi.[45]

[41] Safedî, Vâfî, s. 96b; İbn Kadı Şuhba, s. 126b; İbnü'l Kesir, el-Bidaye ve'n Nihaye, C. XIV, s. 241-243; İbn Tagrıbirdi, Menhelü's Safi, Bib. Nat. nüshası, s. 12b.

[42] İbnü'l Kesir, el-Bidaye, s. 238.

[43] İbn Habibü'l Halebî, Dürretü'l Eslak, Bib. Nat. 1179, s. 274b; İbnü'l Kesir, el-Bidaye, s. 245; Makrizî, Süluk, C. II, s. 868-874; Aynî, Ikd, Feyzullah Ef. Küt. Nr. 1591, s. 540b; İbn Şakir el Kütübî, Uyun, Nr. 276, s. 231b; Safedî, Ayanü'l Asr, s. 19b; İbn Tagrıbirdi, Nücum, C.V, s. 120, 123; İbn Kadı Şuhba, 1598, s. 127a; Sahavî, Vecizü'l Kelam, Köprülü küt. Nr. 1189, s. 13a.

[44] Süluk, C. II, s. 873.

[45] Süluk, C. II, s. 874; İbn Tagrıbirdi, Nücum, C. V, s. 126; Aynî, Ikd, 1591, s. 541a.

Diğer taraftan Halep valisi Argun Kâmil, Karaca Bey'e haber gönderip sultana karşı davranışlarının sakıncalarını izah etmeye çalışarak çıkması muhtemel bir savaşın neticelerini hatırlattı. Gerçekten de bu sırada Argunşah, sultandan sefer hazırlığı için izin vermesini ve Dulkadir Beyi'ne hasım olan Türkmen reislerine dağıtılmak üzere 120 kadar menşur göndermesini istemişti.[46] Bunun üzerine korkuya kapılan Karaca Bey elindeki yerleri ve Türkmenler üzerindeki nüfuzunu kaybedeceğini anlayarak mültecileri tutuklayıp 1353 yılı başlarında Halep'e gönderdi. Asiler orada derhal idam edildi.[47] Bununla beraber Mısır'da hükûmeti yöneten Emir Taz ve Şeyhu her ne pahasına olursa olsun Dulkadır Beyi'nin hakkından gelmeye kararlı idiler. Argunşah'a onu hile ile yakalaması için talimat verip tuzak olarak kendisine takdim edilmek üzere bir menşurla bir hil'at gönderdiler. Vali Argunşah, Karaca Bey'i Memluk kumandanlarının huzurunda menşurunu almak ve hil'atını giymek üzere Halep'e davet etti. Hileyi sezinleyen Karaca Bey kendisini emniyette hisetmediğinden özür beyan ederek Halep'e gitmeyi reddetti. Karaca Bey'i yola getirmek için bir tek çare kalıyordu, o da yeni bir sefer tertibi idi. Bu sebeple Mısır Hükûmeti Halep valisi Argunşah'a harekâta girişmesi için emir verdi. Fakat Argun, mültecileri teslim ettiği takdirde kendisine karşı savaş açılmayacağına dair Karaca Bey'e söz verdiğini hatırlatarak hükûmetinden özür diledi.[48] Mısır'da devleti yöneten Taz ve Şeyhu ise Dulkadir Beyi'ni mutlaka ele geçirmeye ve Elbistan'ı işgal etmeye azmetmişlerdi. Bunun için büyük devadar İzzeddin Toktay'ı, Argunşah'ı sefere ikna etmek üzere Halep'e gönderdikleri gibi bütün Suriye valilerine de Halep valisine yardım etmeleri hususunda emir çıkardılar. Nihayet İzzeddin Toktay tarafından ikna edilen Argunşah, atlı ve piyadelerle Dulkadirliler'e hasım olan Türkmenler'den müteşekkil on bin kişilik Suriye kuvvetlerinin başında Elbistan'a doğru hareket etti. Memluk ordusu o kadar zahmetli bir yürüyüşe zorlanmıştıki binek hayvanlannın çoğu yolda telef oldu. Meşakkatli bir yürüyüşten sonra Elbistan'a ulaşan Memluk ordusu şehri baştan başa tahrip edip ateşe verdi. Memluk askerleri sadece şehri yakmakla kalmadılar, tahribatı civar köylere kadar sürdürdüler. Düşmana karşı direnemeyeceğini anlayan Karaca Bey Andırın'da Düldül dağına doğru çekilmişti. Kendisini takip eden Memluk kuvvetlerine karşı maiyeti ile dağın ete-

[46] Süluk, C. II, s. 879.

[47] Süluk, C. II, s. 884; Ikd, 1591, s. 541b; İbn Tagribirdi, Nücum, C. V, s. 132-133; İbn Kesir, Bidaye, XIV, s. 247.

[48] Süluk, C. II, s. 891; Ikd, 1591, s. 541b; Safedî, Ayanü'l Asr, s. 19a.

ğinde ve geçitlerinde yirmi gün kadar mücadele etti.[49] Çok zayiat veren ve her taraftan sarılmış olan Karaca Bey bir huruç hareketi ile çemberi yarıp kaçmaya karar verdi. Oğlu Halil yirmi kadar adamı ile düşmanın sol kanadına hücum etti ise de Memluk kuvvetleri tarafından mağlup edilen Dulkadirliler büyük kayıp verdiler. Karaca Bey, bütün erzak ve techizatı ile iki oğlu Memluklar'ın eline esir düşerken kuvvetlerinin kalan kısmı ile kaçmaya muvaffak oldu. Memluklar Türkmenler'in kadınlarını ve çocuklarını hayvanları ile esir alıp daha sonra hepsini Suriye ve Mısır'da sattılar.[50]

Memluk ordusunun takibinden kurtulan Karaca Bey Kayseri'ye doğru kaçtı.Eretne'nin oğlu Mehmed'in ülkesine girdiği vakit onun kumandanlarından Moğol asıllı Kutluşah tarafından yakalanarak Kayseri'ye götürüldü. Eretne oğlu Mehmed zaten bir süreden beri Memluk kumandanlarından Dulkadir Beyi'nin kendi ülkesine girdiği takdirde yakalanmasını isteyen mektuplar alıyor, aynı zamanda babası Eretne gibi Memluk Sultanı'nı metbu olarak tanıyordu. Kendisine mülteci olarak sığınan Karaca'ya bir Türkmen beyi sıfatıyla saygıda kusur etmeyen Eretneli Mehmed Onu 22 Eylül 1353 tarihinde Halep'e gönderdi. Karaca Bey sultanın kendi hakkında vereceği emir gelinceye kadar Halep kalesinde hapsedildi, kılıcı Argunşah'ın memluklarından Alaaddin Tayboğa tarafından Kahire'ye götürüldü. Nihayet sultanın emri ulaşınca zincire vurularak Kahire'ye sevk edildi. Sultan'ın huzuruna çıkarılıp azarlandıktan sonra Kahire kalesinde hapsedildi.[51] Bir kaç hafta sonra Karaca Bey'in oğlu, o sırada Memluklar'a karşı isyan halinde bulunan Arap kabileleri reislerinden Muhanna oğlu Cebbar ile anlaşarak sultana baskı yapmak için onunla birlikte Halep'e saldırdı. Fakat Halep kuvvetleri ile çarpıştıktan sonra muharebe meydanında 700 ölü vererek dağıldılar. Bu haber üzerine o sırada Siryakus'ta bulunan sultan Melik Salih, Kahire'de bulunan naibi Kubilay'a Karaca'nın öldürülmesi için emir gönderdi.Dulkadir Beyliği'nin kurucusu Karaca Bey 48 gün hapis yattıktan sonra 11 Aralık 1353 tarihinde Kahire

[49] Süluk, C. II, s. 894-895; Sahavî, Veciz, s. 14b; İbn Hatibü'n Nasıriyye, Dürrü'l Müntehab, Laleli Küt. Nr. 2036, s. 153b; Safedî, Vâfî; s. 97a.

[50] Makrizî, kadınların ve çocukların çok düşük fiatlarla satıldığını, en güzel kızların 500, atların 40-50, öküzlerin 20-30, koyun ve keçilerin üçer dirheme verildiğini yazar. Süluk, C. II, s. 895.

[51] Süluk, C. II, s. 898; Ikd, s. 541b; İbn Kesir, s. 248; Safedî, Vâfî, s. 97a; İbn Tagribirdi, Menhel, Bib. Nat. Nr. 2072, s. 12b.

kalesinin eteğine götürülüp işkence ile idam edildi. Cesedi üç gün Züveyle kapısında teşhir edildi.[52]

Halil Bey

Karaca Bey'in öldürülmesinden sonra Dulkadir Beyliği'nin başına oğlu Halil Bey geçti. Memluk Devleti ise Halil Bey'in elindeki bölgelerin idaresini, Karaca Bey'in yerini almak için bin kadar hediye atla Kahire'ye gitmiş olan Ramazanoğlu'na verdi, 10 Haziran 1354.[53] Fakat Üçok Türkmenleri'nin başı olan Ramazanoğlu, Dulkadir Beylerine bağlı kalan Bozok Türkmenleri üzerinde hakimiyet kuramadı. Ramazanoğulları ile Dulkadiroğulları arasındaki mücadeleden dolayı Memluk Devleti'nin kuzeyinde çıkan karışıklık sultan Melik Salih'i, Dulkadir ailesinin Bozok Türkmen boyları üzerindeki nüfuzunu kabul etmeye zorladı. Mısır hükûmeti kuzey sınırları ötesindeki düzeni sağlamak için nihayet 1355 yılında Karaca Bey'in oğlu Halil'i Dulkadır Beyi olarak tanımaya razı oldu.[54]

Halil Bey, beyliğin başına geçtiği andan itibaren zamanını bir taraftan durumunu kuvvetlendirmek ve babasının ölümü ile ortaya çıkan güçlükleri halletmekle geçiriyor, diğer taraftan da komşu ülkelerde meydana gelen olayları takip ediyordu. Komşularından Eretneli Mehmed'in ülkesinde çıkan karışıklık onun devletini zayıf düşürmüştü. Mehmed, babası Eretne'nin ölümünden sonra önce kardeşi Cafer ile mücadele etmiş, daha sonra da devletin ileri gelenleri ile ihtilafa düşmüştü. Şimdi de onu en çok ilgilendiren ve uğraştıran ülkesindeki Moğol asıllı unsurlardı. Eretne ülkesinde Moğollar'ın çıkardığı kargaşalıktan taciz olan Türkmenler güneyde, bilhassa Antep yöresinde, kendilerine sığınacak yer aramaya geliyorlardı.[55] Bu durum, babasına ihanet eden Eretne hükümdarı Mehmed'den intikam almak isteyen Halil Bey'i harekete geçirdi. Dulkadir Türkmenleri civardaki şehir ve köylere akın yapmaya başladılar. 1360 yılında diğer bir Türkmen reisi Ömer Bey, Eretneliler'den Malatya'yı alırken Halil Bey de ülkesini Zamantı'ya kadar genişletti. Malatya'ya sahiplenen Ömer Bey aynı yıl

[52] Süluk, C. II, s. 906; İbn Tagrıbirdi, Nücum, C. V, s. 142; İbn Habibü'l Halebî, Dürretü'l Eslak, 1179, s. 27a; İbn Hatibü'n Nasıriyye, Dürrü'l Müntehab, 2139, s. 103a; Vekayî, s. 68b; Safedî, Vâfî, s. 97a, Ayanü'l Asr, s. 19b; Sahavî, Veciz, s. 14b; İbn Tagrıbirdi, Menhel, s. 425; İbn Kadı Şunba, Karaca'nın İskenderiye'de öldüğünü yazarak yanılmıştır, 1598, s. 129a.

[53] Süluk, C. II, s. 921.

[54] Süluk, C. III, s. 31; Vekayi, s. 8b.

[55] F. Sümer, Anadolu'da Moğollar, s. 121-122.

içinde ölünce[56] Dulkadir Beyi bu şehri de ele geçirmek istedi. Fakat Malatya halkı şehri Memluklar'a teslim etti.[57] Bu olay Halil Bey'in Memluklar ile arasını açtı. Memluklar'a karşı kini artan Halil Bey devamlı saldırıları ile Halep'i tehdit etmeye başladı. Memluklar'ın Malatya valisi Kuştimur oğlu Ahmed, Dulkadirliler'in saldınlanna son vermek ve kendisine verilen emir gereğince Antep'te bulunan Memluk emirlerinden Muhammed bin Şehr'i[58] Elbistan'a yerleştirmek için Halil Bey'in üzerine yürüdü ise de mağlup olup Halep'e çekildi. Halil Bey bu zaferden sonra Malatya'yı sıkıştırmaya başladı; Malatya'nın yeni valisi Esendemir Tazî, Eretne'nin oğlu Mehmed'in yardımına rağmen Halil Bey'e yenilerek şehirde savunmaya çekildi. Malatya'yı kurtarmak için Sultan Eşref Şaban, Halep valisi Kutluboğa kumandasında bütün Suriye birliklerini seferber etti. Memluklar'ın Malatya'ya takviye kuvvetleri gönderdiklerini haber alan Halil Bey derhal kuşatmayı kaldırarak Elbistan'a döndü.[59]

Malatya kuşatmasından üç yıl sonra yine Eretneliler ülkesinde bazı toplulukların çıkardığı isyanlar, Dulkadir Beyi'ne ilerden beri göz koyduğu Harput kalesini ele geçirmek için fırsat verdi. Gerçekten de 1364'de Eretne'nin oğlu Mehmed'in durumu, Babuk ve Devletşah gibi Moğol reislerinin saldırgan hareketleri ile o kadar sarsılmıştıki bunları bastırmak için Memluk sultanlarından yardım talep etmek zorunda kaldı. İşte tam bu sırada Halil Bey fırsattan istifade Harput'un fethine girişti; şehrin Memluk valisi Alaaddin Melikşahî saldırılara karşı koyamadığından teslim oldu.[60] Harput'a yerleşen Dulkadirliler tekrar Malatya'yı tehdit etmeye başladılar. Bu durum Memluk Devleti'ni Halil Bey'i tenkil için yeni bir sefer açmaya zorladı. Halep valisi Seyfeddin Corcu, emrindeki kuvvetlerle 1366 Mayıs'ında Harput'a hareket etti. Fakat şehri dört ay kadar kuşatma altında tutmakla beraber Halil Bey kuvvetlerinin inatla direnişi karşısında ba-

[56] Ömer Bey Malatya'da medfun olup 971 (1564) tarihli tamir kitabesinde kendisinin ve çocuklarının adı kaydedilmiştir. Malatyalı Müsafir bin Nasır tarafından yazılan ve Ayasofya Kütüphanesi'nde 1670 numarada kayıtlı bulunan eser Emir Ömer Bey namınadır. Eski Malatya mahallelerinden biri Ömer Bey Mescidi adını taşıyordu. Mescide çok zengin arazi vakıfları yapılmıştır. Bkz. R. Yinanç-M. Elibüyük, Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri, s. 11, 26, 40, 54, 79, 139, 143, 145, 161, 166, 171, 188, 199, 204, 209.

[57] İkd, s. 545a.

[58] Muhammed bin Şehr Emir-i Aşere (Onlar Emiri) görevinde bulunmuş ve 780 (1378) de ölmüştür. Safedî, Vâfi, s. 95a.

[59] Süluk, C. II, s. 75

[60] Ikd, s. 547; Münşeat Mecmuası, Murad Molla Küt. Nr. 338, s. 103a. Halil Bey'in Harput'u satın aldığı da ileri sürülür, Vekayi, s. 8b.

şarısızlığa uğrayarak tekrar Halep'e döndü. Dulkadir Beyi, Memluk kuvvetlerinin çekilmesini müteakip sultan Melik Eşref Şaban'a müracaat ederek affedilmesini istedi. Kendisine bağışlandığının bildirilmesi üzerine uzlaşmak için Kahire'ye gitti. Orada Harput'u iade edeceğine dair vaadde bulunduğundan kendisine bir hil'at ile ülkesinde hakimiyetini garanti eden bir menşur verildi.[61] Fakat, Halil Bey ülkesine döndükten sonra vaadini yerine getirmediğinden Memluk Devleti onu cezalandırmak için yeni bir sefer hazırlığına başladı. Aydemir Şeyh ve Esendemir kumandasında sevkedilen Memluk kuvvetleri 1366 yılı sonlarında ikinci kez Harput üzerine yürüdüler.[62] Halil Bey artık bu kadar büyük bir orduya karşı koyamayacağını anlayarak şehri teslim etmek zorunda kaldı. Halep'e kadar götürülen Halil Bey sultanın emri ile serbest bırakıldı.[63]

Halil Bey on yıl sonra Harput'u yeniden ele geçirdi. O' nun Memluk Devleti'ne karşı tâbiliğe uymayan bu hareketi, 1377'de Melik Mansur Ali'nin tahta çıkışından sonra Mısır'da gerçek iktidarı elinde tutan Emirü'l-asâkir Berkuk'u çok kızdırdı. Güçlü kumandan sultanlıktan çıkardığı bir kararname ile Halil Bey'i azlederek yerine Memluk kumandanlarından Mübarekşah Tazî'yi Elbistan'a yerleştirmek istedi.[64] Mübarekşah 1378 Temmuz'unda Halep ordusu ile Dulkadir Beyi'ni Elbistan'dan atmak üzere hareket etti. Halil Bey düşman kuvvetlerini şehir yakınlarında karşıladı ise de, yenilip ağırlıklarını da muharebe meydanında bırakarak kaçtı. Mübarekşah, maiyetinin muhalefetine rağmen küçük bir kuvvetle Dulkadir Beyi'ni takip etmeye başladı. Halil Bey birdenbire geri dönerek saldırıya geçti ve Mübarekşah'ı yakalayarak öldürdü, Eylül 1378.[65] Bu haber üzerine Memluk Devleti, Elbistan'ı Malatya valisi Hattat Yelboğa'ya tevcih ederek onu Halil Bey ile mücadele etmek için görevlendirdi. Yeni tayin hiçbir şeyi değiştirmedi. Üçok Türkmenleri'nin desteklediği Dulkadirliler, üzerlerine sevkedilen kuvvetleri her seferinde yenilgiye uğratıyorlardı.[66] Devamlı yenilgi Memluklar için telafi edilmez neticelere sebep oluyordu. Zira Dulkadirliler'in başarılarından cesaret alan Üçok Türkmenleri

[61] Süluk, c. III, s. 120; İbn Kadı Şuhba, Bib. Nat. Nr. 1598, s. 179 a; Ikd, s. 547 b; Vekayi, s. 9a.

[62] İbn Kadı Şuhba, (1598), s. 181 b.

[63] İbn Kadı Şuhba, (1598), s. 182 a; Vekayi, s. 10a.

[64] İbn Kadı Şuhba, (1598), s. 247 b.

[65] İbn Kadı Şuhba, (1598), s. 252 b, 255 b; Süluk, c. III, s. 335-336; İbn Hacer, İnbaü'l-Gumr, c. I, s. 268-269; Ikd, s. 565 a.

[66] İbn Kadı Şuhba, (1598), s. 253 a; Ikd, s. 565 b; Vekayi, s. 11b-12b.

arasında da Memluklar'a karşı isyan arzusu uyanmıştı. Türkmenler'in hakkından gelmek için Halep valisi Timurbay kumandasında yapılan yeni bir sefer de Memluk kuvvetlerinin gerçek bir felaketi ile neticelendi. Dulkadirli ve Ramazanlı Türkmenleri'nin müşterek saldırılan karşısında Memluk kuvvetleri Ayas (Yumurtalık) ta hemen hemen tamamen imha edildi, Şubat 1379.[67]

Diğer taraftan Eretneli Mehmed'in ölümünden sonra yerine geçen haleflerinin güçsüzlüğü sebebiyle ülkede çıkan dahilî karışıklıklar, Dulkadir Beyi'ni komşu ülkeye göz dikmeye sevketti. Gerçekten de Halil Bey, sınır bölgelerine akın yapmakla kalmıyor, aynı zamanda Eretneli valilerin isyanlarını ve Eretneliler'e karşı mücadele eden herkesi destekliyordu. Bu amaçla oğlu İbrahim'i, Pîr Hüseyin'in ölümünü müteakip Erzincan'ı ele geçirmek isteyen Eretne'nin torunu Alaaddin Ali'nin veziri Kadı Burhaneddin tarafından kuşatılan Mutahharten'in yardımına gönderdi. Alaaddin Ali, Dulkadirliler'in yardımını önlemek için Kayseri valisi Cüneyd komutasında Erzincan'a bir kuvvet yolladı. Fakat Cüneyd Erzincan yakınlarında Akkoyunlu kuvvetleri tarafından yenilerek esir edildiğinden, Dulkadirliler'in Erzincan'a yardımı zamanında yetişti. Mutahharten Dulkadirliler sayesinde Eretneliler'i püskürtmeye muvaffak oldu.[68]

Memluklar ve Eretneliler'e karşı başanlan ile güçlenmiş ve Ramazanlılar'ın takviyesi ile kuvvetlenmiş olan Dulkadirliler,bundan böyle bir taraftan Kuzey Suriye'ye kadar Memluk hakimiyetinde olan bölgeleri şiddetli saldırılanyla yakıp yıkarak Halep'i tehdit ediyor, bir taraftan da Malatya'yı sıkıştırıyorlardı. Bunun üzerinde Memluk Devleti 1379 yılı sonlarında Dulkadirliler'e karşı savaş ilan ederek Şam valisi Baydemir Harezmî komutasında bir orduyu sefere hazırladı.[69] Türkmenler'in Halep üzerine yaptığı akınlar artınca Berkuk, tehlikenin büyüklüğü karşısında Dulkadir Beyi'nin hakkından gelmek için bütün Suriye valilerine genel bir seferberlik emri verdiği gibi bazı valiliklere de yeni tayinler yaptı.[70] Buna göre Halil Bey Dulkadir Beyliği'nden azledilerek Elbistan'a Malatya valisi Altunboğa tayin ediliyor, onun yerine de Besni valisi Timurboğa Mintaş getiriliyordu. Fakat bu tayinler gerçekleşmedi. Büyük Hacib Çögen'in kumandası altında hareket eden orduya yolda Birecik valisi Sudun Muzaffer î

[67] İbn Kadı Şuhba, (1598), s. 253 a; İnba, c. I, s. 275-270.

[68] Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, s. 39-40.

[69] Süluk, s. III, s. 373-374; Ikd, s. 566 a.

[70] Süluk, c. III, s. 377.

ve Malatya valisi Mintaş da birlikleri ile katıldılar. Mamluk kuvvetlerini Maraş önlerinde karşılayan Dulkadirliler büyük bir zafer kazandılar. Mintaş yaralı olarak kurtulurken Hacib Çögen muharebe meydanında telef olmuştu. Tayin edildiği Elbistan'a dahi ulaşamayan Altunboğa ise diğer kumandanlarla birlikte Halep'e doğru kaçtı.[71]

Dulkadirliler, kazandıkları bu zaferden sonra Memluklar'ın kontrolü altında bulunan bölgelere akınlarını daha baskın bir şekilde yeniden başlattılar. Her tarafı tahrip ederek Amik ovasına ve Tizin'e kadar inip oradan da Halep civarına ulaştılar.[72] Emirü'l-asâkir Berkuk, bütün Suriye valilerine emir göndererek Dulkadirliler'e karşı yeni bir sefer için hazırlığa başlamalarını istedi. Talimatının tam olarak uygulanmasını kontrol için devadarı Yunus'u da Suriye'ye gönderdi. Nihayet Şam valisi Aşık Timur Merdanî, Halep valisi İnal Yusufî,[73] Hama valisi Taştimur Kasımî, Safad valisi Taştimur Alayî, Trablus valisi Gümüşboğa Yelboğavî birliklerini Halep'te topladılar. Memluklar'a bağlı kalan Türkmenler ile çeşitli Arap ve Kürt kabileleri de Bozdoğanoğlu Ziyaü'l-Mülk komutasında onlara katıldı. Tarihçi Aynî'nin Antep'ten geçerken gördüğü bu kalabalık Memluk ordusu 3 Temmuz 1381 tarihinde Maraş'a ulaştı. Halil Bey'in kardeşi Sevli Bey emrinde bulunan Dulkadirli kuvvetleri, şehrin yakınındaki dağın sarp yamaçlarına doğru çekilerek savunma tertibatı almışlardı. Memluk ordusu yaklaşınca saldırıya geçtiler. Dulkadirliler, Kürt kuvvetlerinin reisi Şerefeddin Hezebanî'nin esir edilerek öldürülmesine rağmen Memluk ordusunu yenmeye muvaffak olamadılar. İki gün sonra meydana gelen şiddetli bir muharebe sonunda Memluk ordusu Dulkadirliler'i bozguna uğratarak Maraş'ı ele geçirdi, 6 Temmuz 1381. Sevli Bey Elbistan'a çekilerek burada dağılmış olan kuvvetlerini toplamaya çalıştı. Fakat Elbistan'a kadar yürüyüşünü sürdüren Memluk ordusu karşısında mukavemet edemeyerek çareyi kaçmakta buldu. Fırat nehrini geçerek kardeşi Halil Bey'in tahkim ettiği Harput'a ulaştı. Halil Bey buradan Malatya'ya akın yapıyordu. Elbistan'da bir ay kadar kalan Memluk ordusu buradan Malatya'ya yöneldi. Fakat Fırat'ı geçmek mümkün olmadığından bir süre sonra Halep'e dönmek zorunda kaldı.[74]

[71] İbn Kadı Şuhba, (1598), s. 268 b; İbn Tagribirdi, Menhelü's-Safî, Nuruosmaniye Küt., Nr. 3428, s. 314 a.

[72] İnba, c. II, s. 50; Süluk, c. III, s. 449; Vekayi, s. 12 b.

[73] İbn Hatibü'n-Nasıriyye, Dürrü'l-Müntehâb, Laleli Küt., Nr. 2036, s. 190b-191a.

[74] İnba, s. II, s. 51-52; Ikd, s. 570 b; Süluk, c. III, s. 442-443, 449; Vekayi, s. 13b-14b.

Dulkadirliler'in yenilgisi Ramazan oğlu İbrahim Bey'i çok müşkil bir duruma düşürmüştü. Tehlikenin yakın olduğunu anlıyan İbrahim Bey, Memluklar'ın Kozan (Sis) valisi Tarıntay vasıtasıyla Memluk ordusu kumandanları ile temas kurarak daha önce Dulkadirliler'e yardım ettiği için özür diledi.[75] Yenilmiş ve desteksiz kalmış olan Halil Bey ile kardeşi Sevli de Memluk kumandanlarına mektup göndererek itaatlerini sunmak zorunda kaldılar.[76] Diğer taraftan Memluk ordusu dönüşte Antep'e yaklaştığı sırada Dulkadirli cemaatlerinden birinin reisi olan Bişan oğlu Haydar da Memluklar'a itaatini sunarak bağışlanmasını istedi.[77] Ancak ilerde görüleceği gibi Dulkadirliler'in Memluklar'a itaati geçici idi.

Dulkadirliler, hakimiyetlerini sürdürdükleri başlıca iki büyük şehirleri olan Maraş ve Elbistan'ı kaybetmişlerdi. Bunlardan Elbistan'a Memluklar Alaaddin Altunboğa adında bir vali tayin etmişlerdi. Halil Bey, Memluklar tarafından Harput ile yetinmek zorunda bırakılmıştı. Memluk ordusu döner dönmez Dulkadir Beyi Amanoslar (Gâvurdağı) ve Amik civarlarındaki göçebe Türkmenlerin reislerinden Özeroğlu'nun[78] desteği ile tekrar Halep'e doğru saldırıya geçti. Şehrin valisi Yelboğa Nasırî, Türkmenlerin akınlarına mani olmak için emrindeki kuvvetlerle harekete geçip 1382 Nisan'ında Aslantu geçidine kadar ilerledi.[79] Halil Bey'in kaçtığını öğrenen Yelboğa geri dönüp Özeroğlu üzerine yürüdü. Dulkadirliler'e yardım ettiği için ona tâbi Türkmenlerin bir kısmını öldürüp çadırlarını yağmaladıktan sonra Maraş'a, oradan da Halep'e döndü.[80]

1382 yılı sonlarında Emirü'l-asâkir Berkuk'un Mısır'da sultan Hacı'yı tahttan indirerek hükümdarlığını ilan etmesi bazı bölgelerde, özellikle Suriye'de kanlı isyanların çıkmasına sebep oldu. Berkuk'a karşı düşmanlık gösteren bir çok valiler gibi Memluklar'ın biraz önce Elbistan'a tayin etmiş oldukları Alaaddin Altunboğa da ayaklanarak Dulkadirliler'in desteği ile Darende'yi ele geçirmeye teşebbüs etti. Fakat şehir halkının şiddetli direnişi ile karşılaşınca Elbistan'a dönmek zorunda kaldı.[81] Daha sonra Birecik'te bulunduğu bir sırada Halep valisi Yelboğa Nasırî'nin saldırısına

[75] Süluk, c. III, s. 449.

[76] Inba, c. II, s. 52; Dürrü'l-Müntehâb, s. 191 a.

[77] Süluk, c. III, s. 449-450.

[78] Özer Türkmenleri için bk. F. Sümer, Oğuzlar, s. 164.

[79] Aslantu, Elbistan ile Dârende arasındaki Arslantaş mevkii olmalı.

[80] Makrizi, Halil Bey yerine Sevli Bey'in adını verir (Süluk c. III, s. 469).

[81] İnba, c. II, s. 275-276; Ikd, s. 573; İbn Kadı Şuhba, (1598), s. 277 b.

maruz kalan Alaaddin Altunboğa, Kadı Burhaneddin'in yanına kaçtığı için yerine Elbistan valiliğine Memluklar tarafından Şeyh Ali Kazvinî tayin edildi.[82]

Dulkadirliler'in kuzey komşuları ile bozulan münasebetleri ise Kadı Burhaneddin'in tahta çıkışıyla düzelme yoluna girmişti. Büyük bir devlet adamı olan Kadı Burhaneddin Ahmed, Eretne hükümdarlarının dirayetsizliği yüzünden çıkan karışıklıkta Eretne hanedanına son vererek Orta Anadolu'nun en güçlü devletini teşkilatlandırıyordu.[83] Kadı Burhaneddin tahta çıktığı andan itibaren Dulkadirliler'in dostluğunu kazanmış ve Eretne hanedanı taraftarlarına karşı koymak için onlardan yardım istemişti. Memluklar'ın düşmanca davranışı Halil Bey'i Kadı Burhaneddin ile dostluk münadebeti kurmaya sevketmişti. Dulkadır Beyi ile Kadı Burhaneddin arasındaki münasebetler basit bir dostluğa değil aynı zamanda karşılıklı yardıma dayanıyordu. Kadı Burhaneddin'in saltanatının ilk yıllarında bir kısım Dulkadirli Türkmenleri onun hizmetine girmişlerdi. Halil Bey'in, kardeşi Osman'ı bir kuvvetle Kadı Burhaneddin'e karşı isyan eden valileri tenkil etmesi için yardıma gönderdiği anlaşılıyor. Zira bu Dulkadirli şehzadesinin bir süre Kadı Burhaneddin'in yanında kaldığı bilinmektedir. Kadı Burhaneddin'e karşı rakipleri tarafından tertip edilen ve daha sonra ortaya çıkarılan bir süikast teşebbüsüne Osman'ın da adı karışmıştı. Kadı Burhaneddin Gomanat kalesi inşası ile meşgul iken ikinci kez Amasya valisi Ahmed tarafından saldırıya uğradığı sırada ortadan kaybolarak şüpheleri üzerine çeken Osman, 1383 yılında Harput'ta bulunan kardeşi Halil Bey'in yanına gönderildi. Suç ortaklarına işkence yapılırken Osman'ın Harput'a gönderilmesi, Dulkadirliler ile bozuşmak istemeyen Kadı Burhaneddin'in ustaca bir jesti idi.[84] Kadı Burhaneddin Amasya valisi Ahmed ile yaptığı muharebede Dulkadir Türkmenleri'nden Halil adında birinin yardımı ile kurtulmuştu. Kadı, bu kişiye daha sonra mükâfat olarak bir arazi verdiği gibi sadakatından dolayı da kendisine yoldaş diye hitap etmiştir.[85]Harput'a yerleşen Halil Bey Memluklar'ın eline geçmiş olan Dulkadirliler'e ait şehirleri kurtarmak için Kadı Burhaneddin'den başka, diğer komşularının da desteğini arıyordu.Bu amaçla Ramazanoğulları ile yeniden dostluk tesis etti. Böylece onların yardımlarından emin olarak Maraş

[82] Ş. Tekindağ, Berkuk Devrinde Memluk Sultanlığı, s. 54.

[83] Y. Yücel, A.g.e., s. 35.

[84] Y. Yücel, A.g.e., s. 66-69.

[85] Bezm u Rezm., s. 280-285.

ve Elbistan'a yerleşmiş olan Memluk kuvvetlerini çıkarmak için 1384 yılı başlannda saldınya geçti. Her iki şehri de geri alarak Memluklar'ın sempatizanı ve onlara tâbi kalmış olan Türkmenleri şiddetle cezalandırdı. Fakat Halep valisi Yelboğa Nasırî durumdan haberdar olur olmaz Maraş'a giderek Dulkadirliler'i bozguna uğrattı. Halil Bey kuzeye doğru çekilerek Kadı Burhaneddin'in de desteği ile halen Memluk hâkimiyetinde olan Darende ve Divriği bölgelerini yağmalamaya başladı. Maraş'ta ordugâh kurmuş olan Yelboğa Nasırî derhal Elbistan'a gelip oradan da Darende'ye yöneldi. Dulkadirliler düşmanı 6 Temmuz 1384 tarihinde Arslantaş'ta karşıladılar. Harran ve Resü'l Ayn'da meskûn Türkmenler'in de kendilerine katılmalarına rağmen Memluk kuvvetlerine yenilerek dağıldılar. Halil Bey çadırlarını ve koyun sürülerini düşmanın yağmasına terkederek kaçmak zorunda kaldı. Elbistan'a Timurboğa Hasan kumandasında yine bir Memluk kuvveti yerleştirildi.[86]

Memluklar karşısında devamlı yenilgi, Halil Bey ile kardeşi Sevli Bey'in aralannın açılmasına sebep oldu. Bir süre sonra Sevli Bey, Yelboğa Nasırî'ye itaatini arzedip hayatına dokunulmayacağına dair söz alarak 4 Nisan 1385 tarihinde Halep'e gitti. Sevli Bey'in Halep'te olduğunu haber alan Sultan Berkuk, onun derhal tutuklanarak Kahire'ye gönderilmesini istedi.[87] Vali Yelboğa sultanın emrini istemeyerek yerine getirmiş olmak için Sevli Bey'i Halep kalesine hapsetti. Bu arada Halep valisi sultan nezdinde Sevli Bey'i kurtarmak için ricada bulunmuş olmalı. Zira sultan Berkuk'tan Halep valisine gelen ikinci bir emirde kendisinin hatırı için Sevli Bey'in hayatını bağışladığını, bununla beraber onun Kahire'ye gönderilmesini istiyordu. Sevli Bey hapisten çıkarılarak Kahire'ye götürülmek üzere Hacib Sudun Alayi'ye teslim edildi. Fakat Sevli Bey aynı gün Yelboğa'nın talimatı üzerine kaçmaya muvaffak oldu. Halep valisi, Sevli'nin kaçışına göz yumduğunun anlaşılmaması için onu takibe çıktı. Bilerek başka bir yoldan gidip Sevli Bey'in kaçmasını sağladı. Bununla beraber suçlu görülerek sultan tarafından Mısır'a çağrıldı ve İskenderiye'de hapsedildi.[88]

[86] Süluk, c. III, s. 518-519; Ikd, s. 576 a; Vekayi, s. 16 b.

[87] İbn Kadı Şuhba, Bib. Nat., Nr. 1599, s. 8 b; Dürrü'l-Müntehâb, Bib. Nat. Nr. 2139, s. 184 a; Ikd, s. 577 a; Vekayi, s. 16 b 17 a; Süluk, c. III, s. 531; Menhelü's-Sâfî, s. 371 a.

[88] İbn Kadı Şuhba, (1599), s. 8 b, Süluk, c. III, s. 531.

Sevli Bey'in macerasını kardeşleri İbrahim[89], Osman ve İsa da yaşadılar. Beyliğin başında olan ağabeyleri Halil Bey ile bozuşarak sultan Berkuk'un himayesine sığındılar. Memluk Sultanı, Dulkadir ailesi arasındaki bölünmeden faydalanmak ve ilerde koz olarak kullanmak için onları çok iyi karşıladı. Ona göre taşkınlık yapan Halil Bey'i ele geçirmenin zamanı gelmişti. Şimdiye kadar onu yola getirmek için alınan tedbirler bir netice vermemişti. Nihayet bir suikastle ondan kurtulmaya karar vererek Türkmen reislerinden Yağmur oğlu[90] Serimüddin İbrahim'i onu öldürmekle görevlendirdi. 1386 yılı Nisan ayı başlarında Yağmur oğlu İbrahim, maiyetiyle birlikte o sırada Antep ile Maraş arasında yaylaya çıkmış olan Halil Bey'in yanına gitmek üzere Halep'ten yola çıktı. Yaylaya yaklaşınca çadırlara uzak mesafede konaklayarak Halil Bey'i bir görüşme yapmak bahanesi ile kendisine uygun düşen bir mahalle davet etti. Halil Bey maiyetinden ayrılarak yalnız başına tayin edilen yere gelirken İbrahim adamlarını pusuya yerleştirdi. Görüşme başlar başlamaz pusudakiler Halil Bey'in üzerine atılarak kılıç darbeleri ile delik deşik edip başını kestiler. Cinayetten sonra İbrahim ve maiyeti çabucak kaçtıklarından maktulün maiyeti onları yakalayamadı. Böylece Dulkadirliler'in ikinci beyi olan Halil Bey de babası gibi Memluklar'ın cinayetine kurban gitti.[91]

Halil Bey'in kesik başı Kahire'ye ulaşır ulaşmaz sultan Berkuk, maktul Dulkadır Beyi'nin kendi himayesinde bulunan kardeşlerini derhal hapse attırdı. Müverrih İbn Kadı Şuhba'nın kaydına göre[92] Halil Bey, kuvvetli bir şahsiyete sahip olup sadece cesaret ve korkusuzluğun sembolü değil, aynı zamanda kibarlığı ve alicenaplığı ile tebaası üzerinde daima saygı telkin eden bir kişi idi. Öldüğünde altmış yaşlarında bulunuyordu.[93] Tarihî kayıtlara göre türbesi Zamantı kalesi eteklerinde Melik Gazi türbesi yakınlarında bulunuyordu.[94]

[89] Bir rivâyete göre Harput'a hakim olan İbrahim Bey'in kırka yakın oğlu vardı. Oğullarından bazıları kendisini tehdit ettiği için korkusundan Kahire'ye kaçmıştır. Vekayi, s. 19 b. İbn Kadı Şuhba (s. 13 b) ve Makrizî (s. 544) ye göre İbrahim, Halil Bey'in yeğeni idi.

[90] Kaynaklarda bu adın çeşitli şekilde yazıldığı görülür. Aynî Yahmur, İbn Hacer Yağmur, Makrizî Hamur, İbn Kadı Şuhba Ömer, Esterabâdî Umur olarak kaydetmişlerdir.

[91] Bezm u Rezm, s. 371; İbn Kadı Şuhba, (1599), s. 15 a; İnba, c. II, s. 212-213; Ikd, s. 578 b; Süluk, c. III, s. 556; Nücum, c. V, s. 437.

[92] İbn Kadı Şuhba, (1599), s. 18 b.

[93] Süluk, C. III, s. 556.

[94] R. Yinanç-M. Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri, C. II, S. 685

Sevli Bey

Halil Bey'in ölümünden sonra beyliğin başına kardeşi Sevli Bey geçti.[95] Fakat Halil Bey'in öldürülmesini fırsat bilen sultan Berkuk, Dulkadirli ülkesini hakimiyeti altına almak istiyordu. Ailenin diğer üyeleri Kahire'de tutuklu bulunduğuna göre Sevli Bey'i ele geçirmek gerekiyordu. Bu amaçla Hama ve Humus kuvvetlerinden teşekkül eden bir ordu sultanın emri ile derhal Elbistan'a hareket etti. Sevli Bey düşmanı Göksun'da karşıladı . Yapılan kanlı bir muharebe sonunda yenilen Memluk kuvvetleri çok zayiat verdiler. Hama valisi Sudun Alayî ile Besni valisi Sudun'dan başka Suriyeli kumandanlardan on yedisi de ölüler arasında bulunuyordu. Bu haber üzerine Sevli'nin karşısına rakip olarak çıkarılmak üzere Kahire'de tutuklu bulunan kardeşleri İbrahim ve Osman serbest bırakıldı.[96]

Osman, Sevli Bey'e itaatkâr kaldı; İbrahim ise onunla mücadelede bir şey elde edemedi. Sultan Berkuk bu defa Sevli Bey'in karşısına rakip olarak Halil Bey'in kâtili Yağmur oğlu İbrahim'i çıkardı. Fakat kendisine Dulkadir ülkesi tevcih edilen İbrahim de Memluklar'a bağlı kalan Suriye Türkmenleri'nin desteğine rağmen 1387 Mayıs'nda Maraş önlerinde Dulkadirliler'e yenilerek amacına ulaşamadı.

Neticede sultan Berkuk ülkesinin kuzeyinde güvenliği sağlamanın ancak Sevli Bey'i memnun etmekle mümkün olacağını anladı. İstemeyerek Sevli Bey'in beylik menşurunu tasdik etmek zorunda kaldı.[97] Zaten bu sırada Memluk Sultanı'nı endişelendiren başka olaylar zuhur etmeye başlamıştı. Irak'ın Celayirli hükümdarı Üveys oğlu Ahmed, Timur kuvvetlerinin hareket halinde olduğunu haber vererek Berkuk'a uyarıda bulunuyordu. Gerçekten de Timur'un öncü kuvvetleri Karakoyunluları sıkıştırarak Anadolu'ya ulaşmış ve Karakoyunlu hükümdarı Kara Mehmed Memluklar'ın Malatya valisi Mintaş'ın yanına kaçmıştı. Mintaş ise, Çerkes Memluklan'nı iktidara getiren Berkuk'a karşı bir muhalefet cephesi oluşturuyordu.[98] Berkuk'un Mısır'da Çerkes asıllı kumandanları devletin en yüksek kademelerine getirmesi, Türk asıllı kumandanlar arasında huzursuzluğa sebep olmuştu. Berkuk'a karşı olanların lideri ve tahrikçisi olan Mintaş, civardaki hükümdarlara, özellikle Kadı Burhaneddin'e, kendisini desteklemeleri için çağrıda bulunmuştu. Zaten Kadı Burhaneddin'in dostu

[95] Şimdiye kadar Süli okunan bu adı Aynî, harekeleyerek Sevli şeklinde kaydetmiştir.

[96] Ikd, s. 578 a; Inba, c. II, s. 219-220; Vekayi, s. 19 a.

[97] İbnü'l-Furat, c. IX, s. 8; Süluk, c. III, s. 727.

[98] G. Wiet, l'Egypte Arabe, c. IV, s. 512-513.

ve müttefiki olan Dulkadirli Halil Bey'in gaddarca öldürülmesi, Berkuk ile aralarında mevcut olan gerilimi son haddine getirmişti.[99] Bu tehlikeli durum karşısında Berkuk, Mintaş ile işbirliği yapmalarını önlemek için Dulkadirliler'i çekip çevirmeye çalışıyorlardı. Bununla beraber, her ihtimale karşı Sevli'den memnun olmayan hanedan üyelerini ihtiyatla desteklemekten de geri kalmıyordu. Nitekim bunlardan biri olan Sevli Bey'in kardeşlerinden Davud, 1388 Haziran'ında Kahire'ye gitti ve orada kendisine Onlar Emirliği (Emirü'l-aşare) görevi verildi.[100] Bunun gibi, Halil Bey'in oğlu Nasreddin Mehmed de babasının ölümünden beri birçok Dulkadirli cemaatlerini etrafında toplayarak inatla amcasının otoritesini tanımayı reddediyordu.

Berkuk hesaplarında yanılmamıştı. Zira Sevli Bey, Sivas'a bir sefer yapan Memluk ordusunun dönüşünü müteakip Kadı Burhaneddin ile bozuşmuş olan Mintaş'ı 1388 yılı sonlarında ilgiyle karşıladı. Sevli Bey, Mintaş'ın isyanına mı katılmak istiyordu? Bu husus bilinmiyor. Ama şurası muhakkakki Dulkadır Beyi kendisiyle beylik için mücadele eden yeğenine karşı Mintaş'ın şahsında bir müttefik bulmuştu. Neticede Sevli Bey ile Nasreddin Mehmed kozlarını paylaşmak için silaha sarıldılar.[101] 1388 yazında Nasreddin Mehmed, Berkuk'un desteği ve özellikle Kozan (Sis) valisinin yardımı ile amcası Sevli Bey'in ve Mintaş'ın müttefik kuvvetlerini büyük bir yenilgiye uğrattı.[102] Sevli Bey Develi'ye kaçtı; orada Karamanlılar'ın desteğini elde ederek Kadı Burhaneddin'e karşı isyan etmiş olan Cüneyd'e yardım etti. Bununla beraber aynı yılın sonbaharına kadar kendisini inatla muhasara altına alan Kadı Burhaneddin'e karşı Cüneyd direnemedi ve mağlup oldu.[103]

Diğer taraftan Memluk ordusu Sivas seferinden dönünce Halep valisi Yelboğa Nasırî, sultan Berkuk'a karşı isyan bayrağını kaldırmıştı.[104] Sevli Bey'i kendisi ile ittifak yapmaya davet ettiği gibi, Kadı Burhaneddin ile Mintaş'a da yardım için çağrıda bulunuyordu. Sevli Bey, maiyetindeki Türkmenleri asi valinin emrine vererek Mintaş gibi isyana katılmakta ge-

[99] Ş. Tekindağ, A.g.e., s. 57; Y. Yücel, A.g.e., s. 94-97.

[100] İbnü'l-Furat, c. IX, s. 30.

[101] İbnü'l-Furat Nasreddin Mehmed ile Sevli Bey'i karıştırır (c. IX, s. 50).

[102] İbn Kadı Şuhba, Nr. 1599, s. 34 b; Ikd, s. 583 b; Süluk, c. III, s. 589; İnba, c. II, s. 311; Vekayi, s. 20 b.

[103] Bezm u Rezm, s. 386; Krş. Y. Yücel, A.g.e. s. 13.

[104] Ş. Tekindağ, A.g.e., s. 58-59.

cikmedi.[105] Böylece Yelboğa ile Mintaş Dulkadir Türkmenleri'nin yardımı sayesinde Berkuk'u iktidardan düşürmeye muvaffak oldular. Yelboğa Mısır kuvvetlerine karşı Han-ı Laçin'de kazandığı zaferden sonra Şam'a giderken, Sevli Bey de Mardin hakimi Melik Zahir Mecdeddin İsa ile birleştikten sonra Yelboğa'nın isyanını bastırmak üzere Habur'a kadar gelmiş olan Karakoyunlu Mehmed'in batıya doğru ilerleyen kuvvetlerini mağlup ederek mütefiklerine hareket serbestisi sağlıyordu.[106] Berkuk'la iyi anlaşan Kara Mehmed, Mısır Hükûmeti'nden Yelboğa'nın isyanını bastırmak için izin istemişti. Sevli Bey'in kardeşi Nasreddin Mehmed ise, hâmisi Berkuk'a sadık kalarak ona karşı isyan edenlerle mücadele etti; Yelboğa'nın isyanına katılma temayülü gösteren Memluklar'ın Kozan valisi Sungur'u esir alarak 1389 Mart'ında şehri ele geçirdi.[107] Bu arada Yelboğa, Mısır'a kadar giderek Berkuk'u iktidardan düşürüp yerine Kalavun soyundan Hacı'yı ikinci kez tahta çıkarmış ve kendisi de Emirü'l-asâkirlik görevini üstlenmişti. Fakat Yelboğa bir kaç ay sonra silah arkadaşı Mintaş tarafından tutuklanarak İskenderiye'de hapsedildi. Mintaş'ın bu hareketi Suriye valileri tarafından tepki ile karşılandı. Nitekim kısa süre sonra Halep valisi Gümüşboğa Hamevî, Mısır'a karşı isyan etti. Onun bu isyanına Dulkadirliler'in rakibi ve Halil Bey'in kâtili olan Yağmur oğlu İbrahim de katıldı. Bunun üzerine Sevli Bey isyancılara baskı yapmak için Arap kabilelerinden Muhanna Emiri Nuayr[108] ile anlaşarak Halep civarını yağmaladı.[109] Fakat Dulkadir Beyi dostu Mintaş uğruna gösterdiği gayretin semeresini alamadı. Zira Kerek'te hapisten kurtulan Berkuk'un, topladığı bir kuvvetle Şam yakınlarında Şakhab mevkiinde Mintaş'ı bozguna uğrattığını haber aldı. Mintaş'ın amacı Suriye'de müstakil bir devlet kurmaktı.Sevli Bey, Mintaş'ın yardımına koştukça ailesinden kendi rakibleri de tam zıddına onun taraftarlarını dağıtmaya çalışıyorlardı. Nitekim Berkuk taraftan olan Nasreddin Mehmed ile amcası İbrahim, Kahire'deki iktidar değişikliğin-

[105] İbnü'l-Furat, c. IX, s. 60, 64, 76; İbn Tagribirdi, Nücum, c. V, s. 398.

[106] İbn Kadı Şuhba'ya göre Kara Mehmed Sevli tarafından öldürülmüştür (Nr. 1599, s. 38 a). Bu husus Ş. Tekindağ'ın da üzerinde durduğu gibi (Berkuk Devrinde Memluk Sultanlığı, s. 61) olayların seyrine göre gerçeğe yakın görünmektedir. Bununla beraber Thomas de Medzoph, İbnü'l-Furat, Aynî, İbn Hacer ve Ebu Bekr Tihranî gibi çağdaş müverrihler onun Pîr Hasan tarafından öldürüldüğünü yazarlar (Bk. M.H. Yinanç, Akkoyunlular, İA, F. Sümer, Karakoyunlular, s. 53).

[107] İbn Kadı Şuhba, (1599), s. 35 a; İbnü'l-Furat, c. IX, s. 56; İnba c. II, s. 314-315; Süluk, c. III, s. 594.

[108] Ş. Tekindağ, A.g.e., s. 59, 62, 72, 73.

[109] İbnü'l-Furat, c. IX, s. 132-135; İnba, c. II, s. 343; Nücum, c. V, s. 470; Süluk, c. III, s. 651.

den sonra Besni valiliğine tayin edilmiş olan Mintaş'ın kardeşi Toman Timur üzerine yürüdüler.[110] Berkuk, Sevli Bey'i müşkil durumda bırakmak için Kahire'de bulunan kardeşi İbrahim'i serbest bırakmıştı. Herşeye rağmen Sevli Bey, Mintaş'a yardımdan geri kalmıyordu. Mintaş, 1390 yılı başlannda Berkuk'un tekrar tahtı ele geçirerek Mısır'da Türk Memluklan'na son vermesini müteakip Yelboğa kumandasında üzerine gönderilen Mısır ordusuna mukavemet ederken, Sevli Bey de Antep şehrini ele geçirmeye çalışıyordu. Mısır ordusu karşısında Suriye'de tutunamayan Mintaş kaçarak yanına gelince, şehrin kuşatmasını kardeşi Osman'a bırakarak onunla birlikte Maraş'a döndü. Bir ay sonra Osman da kuşatmayı kaldırarak Maraş'a dönmek zorunda kaldı.[111] Bununla beraber Sevli Bey bir süre sonra on bin kişilik bir kuvvetin başında tekrar Antep'e geldi. Kendisine Mintaş'ın buyruğundaki Türkmenlerin teşkil ettiği bin kişilik bir kuvvet de katılmıştı. 1390 Eylül'ü sonlarında şehri işgal eden Dulkadirliler halkın çekildiği kaleyi kuşatmaya başladılar. Sevli Bey ve Mintaş'ın Antep halkına karşı yaptıklan baskıyı tufana bezeten ve kuşatılanlar arasında bulunan çağdaş tarihçi Bedreddin Aynî (Antepli) geçirdiği tehlikeyi ve halkın çektiği sıkıntıyı bütün teferruatı ile dile getirerek nakleder: "kuşatmacılar işkence yapıp kadınları kaçırarak halka zulüm ediyorlardı. Mancınıklar kalede gedik açarken mahsurlar kale muhafızı Muhammed bin Şehrî kumandasında büyük bir cesaret ve fedakârlıkla kaleyi müfdafaa ediyordu. Kalede içecek su azalmasına rağmen hiç kimse sızlanmıyordu."[112] Kuşatmanın uzaması üzerine Sevli Bey, sultan Berkuk'un öfkesine ve intikamına hedef olmamak için Mintaş'ı terkederek Maraş'a çekildi. Yelboğa'nın isyanından beri Elbistan'da tuttuğu Memluk kumandanlannı[113] Halep valisi Gümüşboğa'ya göndererek sultan Berkuk'tan aman diledi. Zaten Sevli Bey'i Mintaş'ın ittifakından ayırmayı düşünen Memluk hükümdan ona derhal aman vererek beyliğini resmen tanıdığını bildirdi, Ocak 1391. Min-

[110] İbnü'l-Furat, c. IX, s. 189; İbn Kadı Şuhba, (1599), s. 55 b 58 a; Süluk, c. III, s. 714.

[111] İbnü'l-Furat, c. IX, s. 235; Ikd, s. 596 a; Vekayi, s. 21 a; Menhel, s. 371 b.

[112] Ikd, s. 596 a 597 b.

[113] Bunlar Nasreddin b. Salar, Sudun-Osmanî ve Hasan Küçük idiler. Birincisi Halep Kalesi Kumandanı iken Yelboğa Nasırî tarafından esir alınarak Sevli Bey'e gönderilmişti.İkincisi Hama Valisi idi; Yelboğa isyan edince oradan kaçarak Şam'a iltica etmişti. Halil Bey'in katili Yağmur oğlu İbrahim ile Hama'yı geri almaya teşebbüs etti ise de yakalanarak Elbistan'a gönderildi. Üçüncüsü Kerek Valisi idi. 1392' de Yıldırım Bayezid nezdine elçi olarak gönderilecektir (İbnü'l-Furat, c. IX, s. 236; Ikd, s. 598 b; Vekayi, s. 21 b 22 a; Nücum, c. V, s. 530).

taş'a gelince, O da Halep'in yeni valisi Kara Demirtaş'ın bütün Suriye kuvvetleri ile gelmekte olduğunu haber alarak kuşatmayı kaldınp Memluk birlikleri Antep'e girdiği gün şehri terketti. Fakat bir süre sonra Suriye'de bulunan Türkmenlerin desteği ile mücadeleye yeniden başladı. Nihayet Mintaş gailesinden kurtulmaya karar veren sultan Berkuk bizzat sefere çıkarak Şam'a gitti. Bu sırada Kozan kalesini ele geçirmiş olan Sevli Bey, seferin kendisine karşı hazırlanmış olmasından korkarak devâdarı Muhsinî'yi, hediye olarak sultana verilmek üzere ikiyüz kadar at ve iki yüz yük kumaşla Şam'a gönderdi. Kozan'ın anahtarlarını daha önce Halep valisine gönderdiğini bildirerek kaleyi teslim almak üzere Memluk kumandanlarından birinin gönderilmesini rica etti.[114]

Bir kaç yıl Memlukları metbu olarak tanıyan Sevli Bey, Timur Avnik kalesini kuşattığı sırada Anadolu beylerini itaate davet edince, nezdine elçiler göndererek onu Suriye'nin fethine teşvik etti.[115] Bu cüretkâr teşebbüsü haber alan sultan Berkuk, o zamana kadar bağış ve ihsanda bulunduğu Sevli Bey'in hakkından gelmeye karar verdi. Halep valisi Çolpan kumandasında hareket eden bir ordu, 1395 Mart'ında Dulkadir kuvvetlerini öyle bir mağlubiyete uğrattıki Sevli Bey esir düşmekten zor kurtuldu.[116] Bu tarihten itibaren Sevli Bey ile sultan Berkuk'un arası daima gergin kaldı. Dulkadır Beyi artık Suriye taraflarına akın yapmaya dahi cesaret edemedi, Türkmenlerin akınlarını başka yöne, özellikle Kadı Burhaneddin'in ülkesine doğru yöneltti. Dulkadır halkına mensup Ağaçeriler'in yağma ve tahripleri karşısında Kadı Burhaneddin, ülkesinin güney hudutlarında iki kale inşa ettirmek zorunda kaldı.[117] 1398'de Türkmenlerin saldınlan bölgeler arası ticaret yapan Sivaslı tüccarların soyulmasına yönelince Kadı Burhaneddin Sevli Bey'i tehdit ederek gasbedilen malların tazminini, aksi takdirde üzerine yürüyeceğini bildirdi.[118] Bu tehdit karşısında Sevli Bey'in nasıl hareket ettiğini bilemiyoruz, zira her iki komşu hükümdar da aynı yıl içinde suikastin kurbanı oldular. Sultan Berkuk, Memluk Devleti için çok tehlikeli görmeye başladığı Sevli Bey'i kardeşi Halil Bey gibi bir suikast ile ortadan kaldırmaya karar vermişti. Memluk sultanının talimatı üzerine oğlu Sadaka'nın maiyetinden Ali Han adında birisi 1398 Ma-

[114] İbnü'l-Furat, c. IX, s. 267; İbn Kadı Şuhba, (1599), s. 68 b; Süluk, c. III, s. 750.

[115] Bezm u Rezm, s. 456.

[116] İbn Kadı Şuhba, (1599), s. 106 b; Süluk, s. 169 a.

[117] F. Sümer, Ağaç-Eriler, Belleten, sayı 103, s. 521.

[118] Y. Yücel, A.g.e., s. 149.

yıs'ında Maraş civannda yaylaya çıkmış olan Sevli Bey'i gece zevcesi ile çadırda uyurken hançerliyerek öldürdü. Cinayeti müteakip kaçmaya muvaffak olan Ali Han, Memluk Sultanı tarafından hediyelerle mükâfatlandırıldığı gibi Antakya'da Emirü'l-aşere (Onlar Emiri) görevine tayin edildi.[119]

Arap tarihçileri tarafından Heykelü't-Türkmen diye adlandırılan Sevli Bey büyük bir cesaret ve şöhret sahibi idi. Ülkesinin halkına karşı son derece adil fakat, başkalanna karşı sert ve acımasız bir insandı. Müverrih Makrizî, Sevli Bey'in katlini, başka bir tarih vererek farklı bir şekilde nakleder. Ona göre Ali Han, Sevli Bey'in akrabası idi, onunla bozuştuktan sonra Halep'e giderek uşaklarından Ali Kassir ile suikasti plânlar. Bir gün Ali Kassir efendisi tarafından dövüldüğünü bahane ederek Sevli Bey'in yanına gider. Sevli Bey onu himayesine alarak efendisinden intikam alacağını söyler. Bir süre sonra bir gece Ali Kassir, Sevli Bey'i sarhoşluktan çadırında sızdığı bir sırada bıçakla katledip efendisinin yanına kaçar. Sultan Berkuk durumu haber alınca Ali Han ile uşağını kahire'ye davet ederek yaptıklan eylemin mükâfatı olarak Ali Han'ı Emirü'l-tabl (Nevbet Emiri), uşağını da Emirü'l-aşere (Onlar Emiri) görevine tayin eder.[120]

Çağdaş tarihçi Aynî de Antep kuşatması sırasında görüştüğü Sevli Bey hakkında bazı bilgiler verir. Sevli Bey'in ölümüne adeta sevinen Aynî, despotluktan ve hatadan çekinmesi için kendisine nasihat ettiklerini, onun bu nasihatlardan etkilenmiş intibaını verdiğini, fakat hata yapmaktan ve insanlara eziyet etmekten geri kalmadığını, her zaman sarhoş gezdiğini kaydeder.[121]

[119] İbn Kadı Şuhba, (1599), s. 134 a, 137 b; İnba, 1603, s. 149 b; Vekayi, s. 22 b; Nücum, c. V, s. 581, 643; Menhel, s. 371 a; Vecizü'l-Kelâm, s. 63 a.

[120] Süluk, c. III, s. 903, 914.

[121] Ikd, s. 623 b.

II. BÖLÜM

OSMANLI - MEMLUK - AKKOYUNLU REKABETİ VE DULKADİRLİLER

Sadaka Bey

Sevli Bey'in yerine geçen oğlu Sadaka Dulkadir Beyliği'nin menşurunu almak üzere Kahire'ye gitti. Ancak Elbistan'a dönüşünde elinden beyliği almak isteyen amcasının oğlu Nasreddin Mehmed ile amansız bir mücadeleye girişti. Bu mücadele her ikisinin taraftarları arasında çok büyük zayiata sebep oldu.[1] Bu sıralarda Kadı Burhaneddin'in ölümü ile ona ait toprakları ülkesine katmış olan Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid işe müdahale ederek 2 Ağustos 1399 tarihinde Sadaka'yı Elbistan'dan sürüp beyliğin başına Nasreddin Mehmed Bey'i getirdi.[2] Yıldırım Beyezid muhtemelen Nasreddin Mehmed Bey'in çağrısı üzerine müdahale etmiş olmalı. Bayezid'in Dulkadir Beyliği'nin işlerine karışması, Osmanlı-Memluk anlaşmazlığının başlangıcı oldu. Bu tarihten itibaren bu güçlü devletlerin her ikisi de ciddî bir çatışmaya kadar aralarında uzun süre tampon bir devlet olarak kalacak olan Dulkadir Beyliği'ni birbirlerine karşı himaye etmeye çalışacaklardır.

Nasreddin Mehmed Bey

Nasreddin Mehmed Bey'in hükümdarlığının ilk yılları Timur istilasının sebep olduğu karışıklıkla geçti. Mehmed Bey, Yıldırım Bayezid'in taraftarı olarak Sevli Bey'in tam aksine Timur'a düşmanca tavır takındı. Timur 1400 yılında Sivas'ı kuşattığı zaman Dulkadir Türkmenleri O'nun Elbistan ovasının kuzeyinde otlayan atlarını çalarak kuvvetlerini yıpratmaya çalıştılar.[3] Türkmenlerin bu cüretkâr hareketinden dolayı Dulkadir ülkesi Timur ordusunun yağma ve tahribine maruz kaldı. Sivas'ın düşmesinden hemen sonra Yıldırım Bayezid'in bu güçlü rakibi, Dulkadirliler'i cezalandırmak için kuvvetlerini Elbistan'a doğru sevketti. Oğlu Şahruh, yanında Kara Yülük Osman olduğu halde öncü kuvvetleri ile şehre yaklaşınca

[1] Ikd, s. 643 b; İnba, 1601, s. 150 a; Menhel, s. 371 b.

[2] Ibn Kadı Şuhba, 1599, s. 154 a; Ikd s, 643 b; Süluk,

[3] Şerefeddin, Zafernâme, C. II, s. 198.

Türkmenler dağa çekildi.[4] Şahruh'un uzaklaşmasından sonra Türkmenler Timur kuvvetlerine karşı saldırılarına devam ettiler. Timur, Malatya ve Besni şehirlerinin düşmesinden sonra 1400 yılı Ekim ayında kendisine güçlük çıkaran Dulkadirliler'den intikam almak istedi. 1401 yılı başlarında Suriye seferinden dönüşte Humus şehrini terkettiği sırada Emir Mirza Rüstem, Ebubekir, Süleyman Şah ve Şeyh Nureddin kumandasındaki kuvvetleri, Tedmur yakınlarında kışlayan göçebe Dulkadirliler üzerine gönderdi. Bu kuvvetler Türkmenleri dağıtarak sayıları iki yüz bini bulan koyunlarına el koydular.[5] Bu sırada Nasreddin Mehmed Bey'in kardeşi Alaaddin Ali Halep'te bulunuyordu. Babaları Halil Bey'in sağlığında Sultan Berkuk, Mehmed ile kardeşi Alaaddin Ali Bey'e Halep civarında arazi vermişti. Bilmediğimiz bir sebepten Alaaddin Ali Temmuz 1401 de maiyetinden elli kadar adamı ile Halep valisi Demirtaş tarafından yakalanarak hapsedildi.[6]

Timur kuvvetlerinin beklenmedik bir anda Suriye'den çekilmelerini müteakip Memluk kumandanları, düşman istilası dolayısıyle henüz ara verdikleri kavgaya yeniden tutuştular. Valiler arasında yapılan değişiklik yeni olayların çıkmasına sebep oldu. Halep valiliğinden azledilen Demirtaş, kendisi gibi gözden düşen Şam valisi Tanrıverdi ile birlikte Mısır'a karşı isyan bayrağını kaldırdı.[7] Tanrıverdi müşterek hareket etmek üzere Halep'e gelince Dulkadirli Alaaddin Ali için Demirtaş nezdinde şefaatte bulunarak bir aylık hapislikten sonra onun serbest bırakılmasını temin etti.[8] Şüphesiz Şam valisi bu Dulkadir şehzadesinin şahsında kendileri için yeni bir müttefik kazanacaklarını ümid etmişti. Fakat Alaaddin Ali tam aksine hareket etti. Ramazan oğlu Ahmed Bey'in desteklediği Demirtaş kandisini Halep'ten atmak için gelen Memluk kumandanı Tokmak ile muharebeye tutuşunca Alaaddin Ali, Halep'i ele geçirerek Mısır'a danıştıktan sonra şehri Tokmak'a teslim etti. Memluk sultanına sadakatın mükâfatı olarak Alaaddin Ali, Mısır hükûmeti tarafından Antep valiliğine tayin edildi, Temmuz 1402.[9]

[4] Diyarbekriyye, s. 48.

[5] Şerefeddin, Zafernâme, C. II, s. 250-251.

[6] İbn Hatibü'n-Nasıriyye, Dürrü'l-Müntehâb, Bib. Nat., Nr. 2139, s. 32.

[7] Demirtaş, Nisan 1399 tarihinde Tenem'in isyanına katıldığı için azledilen Akboğa'nın yerine Halep Valiliğine tayin edilmişti, Tanrıbirdi ise 1401 yılından beri Şam Valiliğinde bulunuyordu. Nücum, C. IV, s. 39.

[8] Dürrü'l-Müntehâb, 32; Ikd, s. 663 b; Nücum, C. IV, s. 93; Vekayi, s. 26 a.

[9] Dürrü'l-Müntehâb, s. 32; Süluk, C. III, s. 1089; Nücum, C. IV, s. 1000.

Mısır hükûmeti, Alaaddin Ali sayesinde Halep valiliğini elde eden Tokmak'ın idaresinden memnun kalmadığı için kısa süre sonra onun yerine Akboğa'yı tayin etti.Kahire'ye dönmeyi reddeden Tokmak 1403 yılı sonlarında Antep'e giderek dostu Alaaddin Ali'nin yanına sığındı. İki ay sonra Akboğa'nın ani ölümü üzerine yine Alaaddin Ali'nin yardımı ile Halep'i ele geçirdi.[10] Fakat Tokmak orada uzun süre kalamadı; 1404 yılında iki yıldan beri Trablus-Şam valiliğinde bulunan Demirtaş'ın Halep'e tayini ile tekrar yerinden oldu.

Bu arada Suriye valilerinin çekişmesinden faydalanan Antakya hakimi Baz oğlu Faris Halep civarına sürekli akın yapıyordu.[11] Şehrin yeni valisi Demirtaş, Faris ile başedemeyince Dulkadirli Alaaddin Bey'i ona ve müttefiki Cekem'e karşı yardıma çağırdı.[12] Alaaddin Bey Bayat ve İnal boylarından teşekkül eden kuvvetleri ile derhal Halep valisinin yardımına koştu. Ancak hazırlanan sefere öteden beri kavgalı olduğu Ramazanoğlu Ahmed Bey de katılmıştı. Demirtaş, sefer öncesi her iki Türkmen beyinin arasını bularak uzlaşmalarını sağladı. Nihayet Amik ovasında yapılan savaş Demirtaş'ın zaferi ile neticelendi. Müttefik kuvvetler daha sonra Faris ile Cekem'i Antakya'da kuşattılar. Fakat kuşatma esnasında Kahire'den ulaşan bir haber Türkmen beylerine Sultan Ferec'in Cekem'i affettiğini bildiriyordu. Bu haber üzerine Alaeddin Ali Bey ve Ahmet Bey kuşatmayı bırakarak ülkelerinin yolunu tuttular. Müttefiklerinin dönüşü ile zayıf düşen ve cesareti kınlan Demirtaş, Dulkadirli Alaaddin Ali'ye yolda arkasından ulaşarak kendisi ile birlikte kalmasını rica etti.[13]

Diğer taraftan Suriye'deki karışıklıktan faydalanan Köpekoğlu[14] Muhammed, Memluklar'dan Malatya'yı alırken Dulkadir Beyi Nasreddin Mehmed de Haziran 1405 de Darende'yi ele geçirdi.[15] Fakat bir süre sonra kardeşi Alaaddin Ali ile müttefiki Halep valisi Demirtaş'ın Cekem karşısında başarısızlığı, Mehmed Bey'i müşkil durumda bıraktı. Müttefikleri yenerek Halep'i ele geçiren Cekem, Alaaddin Ali'nin oğlunu yakalayarak

[10] İbn Kadı Şuhba, 1599, s. 214 b; Süluk, C. III, s. 1121; Ikd, s. 673 a; Nücum, C. IV, s. 110.

[11] Menhel (G. Wiet, les Biographie du Manhal) s. 264.

[12] Cekem, Demirtaş tarafından hapisten çıkarıldığı halde Onun Faris'e yenilmesinden sonra galibin tarafına geçti. Nücum, C. IV, s. 116.

[13] Süluk, C. III, s. 1142.

[14] Köpekoğlu ailesi Avşar boyuna mensub olup, XV. yüzyıl başlarında Antep civarına yerleşmiştir, F. Sümer, Oğuzlar, s. 262.

[15] Süluk, s.

Halep kalesine hapsettiği gibi,[16] kısa sürede bütün Suriye'ye hakim olarak kendisi için çok tehlikeli addettiği Türkmenlere karşı amansız bir mücadeleye girişti. Antakya'yı Faris'in elinden aldıktan sonra Dulkadirliler üzerine yürüdü. Alaaddin Ali'yi Antep'ten sürerek rakibi Demirtaş'a yardım etmesinin intikamını alıp Nasreddin Mehmed Bey ile hesaplaşmak üzere Elbistan'a hareket etti. Sultan Ferec Haziran 1406'da büyük bir ordu ile Suriye'ye gitmemiş olsaydı, şehirde mahsur kalan Nasreddin Mehmed'in beyliği elinden gidecekti. Cekem Şam'da bırakmış olduğu Nevruz'un tavsiyesi üzerine kuşatmayı kaldırarak Suriye'nin yolunu tuttu.[17]

Sultan Ferec'in Kahire'ye dönüşünü müteakip Cekem kendisini Suriye'de sultan ilan etti, fakat hakimiyeti çok kısa sürdü. Dulkadirli, Akkoyunlu ve Karakoyunlu beylerinin oluşturduğu üçlü ittifakla boy ölçüşmeye kalkan Memluklar'ın Türk düşmanı bu asi kumandanı, Urfa'da Kara Yülük'ü kuşattığı sırada 25 Nisan 1407 tarihinde şehrin surları dibinde telef oldu.[18] Dulkadir Beyi Nasreddin, daha önce kendisine zor günler yaşatmış olan Cekem'in Kara Yülük tarafından zafer işareti olarak göndermiş olduğu kesilmiş elini görerek geniş bir nefes aldı. Alaaddin Ali ise, amansız düşmanı Ferec gibi, onun tarafından kendi yerine tayin edilen Antep valisi Akmul'un[19] da Urfa kuşatması sırasında öldürüldüğünü haber alır almaz, şehri ele geçirerek oğlunu kurtarmak üzere Halep'e gitti.[20] Şehri kuşatmaya başladığı sırada Kara Yülük katliamından kurtulan Cekem taraftarlarından Timurboğa Meştub, Moğol birliklerinden topladığı kuvvetlerle üzerine yürüdü.[21] Alaaddin Ali yenilerek Antep'e dönerken Timurboğa Meştup da Halep'in hakimiyetini ele geçirdi.

Alaaddin Ali, özellikle Bayat boyuna mensup Türkmenlerden topladığı beş bin kişilik bir kuvvetle iki ay sonra (Haziran 1407) tekrar Halep önlerine giderek şehir kalesinde tutuklu bulunan oğlunu talep etti. Timurboğa Meştub kuvvetleri Dulkadirlilere karşı çıktılarsa da yenilerek geri döndüler. Şehir kalesi garnizonu ise Alaaddin Ali ve oğlundan yana idiler. Dulkadirliler hücum edince Halep kuvvetleri iki ateş arasında kaldı. Neticede Timurboğa Meştub, Alaaddin Ali'nin oğlunu serbest bırakmak zo-

[16] Dürrü'l-Müntehab, s. 32 b; Menhel, s. 106 b.

[17] Ikd, s. 687 a; Vekayi, s. 30 b.

[18] Diyarbekriyye, s. 59; Ikd, s. 691 b; Vekayi, s. 31 a; İnba, 1601, s. 249; Sahavi, Devvi'l-Lâmi, C. III, s. 76.

[19] Akmul, Antep'e Cekem tarafından tayin edilmiş olmalı. Ikd, s. 689 a.

[20] Dürrü'l-Müntehâb, s. 32 b; Vekayi, s. 31 b.

[21] Devvi'l-Lâmi, C. III, s. 41.

runda kaldı. Bununla beraber Alaaddin Ali'nin emri ile Türkmenler civar köylerde yağma ve katliama girişlikten sonra aniden Halep'in güneyine geçerek şehri kuşatmaya başladılar. Yoğun saldın karşısında tehlikeli anlar geçiren Halep halkının bir kısmı kurtuluşlarını rüyalann yorumunda aramaya başladı.[22] Şehrin Türkmenler eline düşmesi beklendiği bir sırada Şam valisi Nevruz'un Arap emiri Nuayr oğlu Acil tarafından kuşatılan Hama'yı kurtararak Halep'in yardımına koştuğu haberi üzerine Alaaddin Ali kuşatmayı kaldınp Antep'e döndü.[23] Oysa Halep'in yardımına koşan Nevruz bir yıl sonra Dulkadirliler'in yanına sığınacaktır.

Gerçekten de Nevruz, yeni Halep valisi Demirtaş'tan yardım alan eski Şam valisi Şeyh tarafından yerinden sürülünce Malatya hakimi Baz oğlu Hüseyin'in müttefiki Ramazanoğlu Ahmed tarafından yakalanarak hapsedildi.Ramazanoğlu daha sonra kendisini serbest bırakınca Maraş'ta Dulkadirlilere sığındı. Orada kendisine sadık kalanlardan bir kuvvet teşkil etmeye muvaffak olan Nevruz, 1408 yılında o sırada Sultan Ferec ile bozuşmuş olan Şeyh ile uzlaşmaya vardı. Bu beklenmedik haberle sarsılan Ferec, Halep valisi Demirtaş'ı Nevruz'u yakalamak için görevlendirdiği gibi kendisi de Suriye'de bizzat sefer hazırlığına girişti. Dulkadirli Alaaddin Ali, Nevruz'a kuvvetlerinden bir kısmını vererek fiili yardımda bulundu ise de O, Halep kuvvetleri karşısında tutunamayarak Antep civannda yenilip Maraş'a kaçtı, 29 Mart 1409. Antep Memluklar'ın eline düştüğünden Alaaddin Ali de müşkil durumda kaldı.[24]

Bununla beraber aynı yılın sonlarında Halep valisinin tavsiyesi ve aracılığı ile Sultan Ferec tarafından affedilen Nevruz Şam valiliğine tayin edildi. Bu durum Şeyh'in kırgınlığına ve dünkü dostuna karşı mücadeleye girişmesine yol açtı. Taraflar arasında Asi nehri kenannda meydana gelen savaşta Alaaddin Ali, Türkmen reislerinden bir kısmı (Avşardan Kutbeyi oğlu Muhammed, Bayatdan Bozca, Gündüz oğlu Gördü Bey ve Köpekoğlu) ile Nevruz'un yanında yer aldı.[25] Çarpışma esnasında bir kısım Türkmenlerin ve Arapların karşı tarafa geçmesiyle Nevruz mağlup olup Hama'ya kaçınca Alaaddin Ali yine de müttefikini terk etmeyerek arkasından o da Hama'ya gitti.[26] Çok geçmeden Sultan Ferece'in Suriye'ye doğ-

[22] Dürrü'l-Müntehâb, s. 33; Vekâyi, s. 32.

[23] İnba, 1601, s. 243 b; Menhel, s. 107.

[24] Süluk, C. IV. s. 51, s. Ikd, s. 700.

[25] F. Sümer, Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar, TAD, C. I, s. 45.

[26] Süluk, s. 126-127.

ru hareket ettiğini haber alan Nevruz ve Şeyh Mısır hükumetine karşı müşterek menfaatlerini korumak için uzlaşıp isyana hazırlandılar. Fakat Memluk sultanı Halep'e gelince korkuya kapılarak Dulkadirlilere sığınmak için Maraş'a kaçtılar. Ancak Dulkadirliler bu kez kendilerine yardım etmediklerinden orada da tutunamayıp takipten kurtulmak için Kayseri yolunu tuttular, Ağustos 1410.[27]

Dulkadirliler kendi durumlarını tehlikeye sokmamak için ihtiyatlı davranmışlardı. Sultan Ferec kuvvetlerini Elbistan'da toplayarak asilere bir mektup yolladı. Arkası gelmeyen mücadelelerin verdiği üzüntü ile kaleme alınan bu mektupta onlara şu üç şıktan birini tercih etmelerini teklif ediyordu: ya ülkeyi terketmek ya kendisi ile boy ölçüşmek veya itaat etmek. Şeyh, cevabında isnad edilen suçları kabul ederek Sultana daima sadık kaldığını ve olayların kendi arzusu hilafına vuku bulduğunu bildiriyor, kendisi için Elbistan valiliğini, bu mümkün olmadığı takdirde Şam valiliğini, Nevruz ve Yeşbek için de Malatya ve Antep valiliklerini talep ederek kendilerinin bu şehirleri idare etmek için Türklerden daha lâyık olduklarını iddia ediyordu.[28] Memluk sultanı elli gün kadar Elbistan'da bekledikten sonra Şeyh'in isteklerini red ederek Halep'e döndü, Eylül 1410.

Sultan Ferec döner dönmez Şeyh ile Nevruz iki yüz atlı ile Dulkadir ülkesine girdiler. Ferec Elbistan'dan hareket ederken Dulkadir Beyi Nasreddin Mehmed Bey ile kardeşi Alaaddin Ali derhal asilere karşı giderek onların Elbistan'a girmelerine engel oldular. Dulkadirliler tarafından bozguna uğratılan asiler Suriye'ye doğru kaçtılar.[29]

Fırtınayı henüz atlatmamış olan Dulkadirliler, Sultan Ferec'e karşı dürüst davranmalarına rağmen bir süre sonra ani bir saldırıya maruz kaldılar. Halep valisi Korkmaz[30] onların ülkelerine girerek Maraş'ın güneyinde Göynük'de Dulkadirliler'in Bişan ailesi emrindeki Dokuz cemaatine kalabalık bir kuvvetle baskın yaptı. Olayı nakleden müverrih Makrizi bu baskının sebeblerinden bahsetmez. Bunun, Bişanlılar'ın Halep civarında yaptıkları yağmaya karşı bir misilleme olduğu tahmin edilir. Zira halep valisi Korkmaz baskını yapmadan önce Köpekli ve Gündüzlü Türkmenlerini Bişanlılar'la mücadeleye çağırmıştı. Savaşın sonuna doğru

[27] İnba 1602, s. 12; Vekayi, s. 33 b.

[28] İnba, s. 12; Ikd, s. 804; Süluk, s. 142; Nücum, C. IV, s. 232; Vekayi, s. 34.

[29] Süluk, C. IV, s. 149; Ikd, s. 805; Vekayi, s. 34.

[30] Korkmaz daha önce Nevruz'un isyanına katılmıştı, Ferec Halep'e dönünce ona itaatını sunarak şehrin valiliğine tayin edildi. Süluk. C. IV. s. 159.

Köpekli ailesinden Aydoğmuş ve Hüseyin Bey 200 atlı ile geldiler. Fakat Aydoğmuş, Korkmaz'ın yüzüne ok attı. Korkmaz da Antep'e geldiğinde Hüseyin Bey'i ve onun ileri gelen adamlarını tutuklayarak Halep'e gönderdi. Ancak Türkmenler yolda baskın yaparak beylerini kurtardılar.[31]

Korkmaz, Türkmenler üzerine yaptığı seferden dönüşte Halep valiliğinde fazla tutulmayarak yerine, daha önce Sultan Ferec'e karşı isyan ettiğini gördüğümüz Şeyh tayin edildi. Şeyh'in affedilerek Halep valiliğine getirilmesi Suriye'de müstakil bir devlet kurma hırsını söndürmemişti. Bu arzusunu gerçekleştirmek için Antep'i Dulkadirlilere vermeyi teklif ederek Nasreddin Mehmed Bey'i kendi tarafına çekmeyi denedi, Ekim 1411. Antep valisi Kürtler üzerine akın yaparken Rumkale (Halfeti) valisi Doğan tarafından yakalanarak hapsedilmişti.[32] Dulkadir Beyi ihtiyatla davranarak bu teklifi reddetti. İki ay sonra Şeyh, Nevruz'un desteği ile Suriye'de isyanı başlatırken Nasreddin Mehmet Bey'e ve hatununa hediye olarak bir hil'at ile çok değerli kumaşlar göndererek teklifini yeniledi. Şeyh'in Memluk Devletine karşı girişeceği mücadelede başarıya ulaşabilmesi için civardaki güçlü Türk hükümdarları ile iş birliği yapması, en azından kendisine karşı düşmanca davranış içinde olan Rumkale valisi Doğan Bey'den gelecek muhtemel bir tehlikeye karşı tedbir alması gerekiyordu. Bu amaçla Dulkadir Beyi'nin Antep'e hakim olmasını istiyordu. Fakat Şeyh'in elçileri Yeşbek Saki ile istikbalin Memluk Sultanı Çakmak , Nasreddin Mehmed Bey'i ikna edemediler.[33] Elçiler döner dönmez Nasreddin Mehmed Bey'in kardeşi Alaaddin Ali ile arası açıldı. Alaaddin Ali kardeşinin Şeyh ile iş birliği etme fikrine muhalefet etmiş olmalı. Zira Alaeddin Ali, kardeşi ile bozuşarak ülkesini terkedip Osmanlılar nezdine gidince, Şeyh'in elçileri tekrar Elbistan'a gittiler. Nasreddin Mehmed Bey nihayet Şeyh'in ısrarlarına dayanamayıp Antep'e giderek şehrin hakimiyetini ele geçirdi, Kasım 1411.[34] Böylece üç yıllık bir aradan sonra Antep tekrar Dulkadirliler'in eline geçti. Sultan Ferec isyanı bastırmak için Şam'a doğru yürürken yardımlarını sağlamak için Dulkadir, Karaman ve Akkoyunlu beyleri ile muhaberatta bulundu. Özellikle Nasreddin Mehmed Bey'i, Şeyh'i desteklemekten vazgeçirmek için çok gayret sarfetti. Fakat Türkmen beylerinin yardımını sağlayamadığı gibi kendi kumandanları tarafından da terkedildiği için Şam surları önünde maktul düştü 1412.[35]

[31] Süluk, s. 158, Krş. F. Sümer, Oğuzlar, s. 267.

[32] Süluk, s. 142; Ikd, 715 b.

[33] Süluk, C. IV, s. 187.

[34] Inba, 1602, s. 22 b - 23 a; Süluk, C. IV, s. 191.

[35] Nücum, C. IV, s. 265.

Ertesi yıl Şeyh, Ferec'in yerine tahta çıkarılan Halife Müstain'i hallederek Melik Müeyyed adı ile kendisini sultan ilan edince, yardımcısı Nevruz ona karşı muhalefet cephesi oluşturmak için bütün Suriye valilerini Şam'da bir toplantıya davet etti. Bu toplantıya Dulkadirli Alaaddin Ali de katıldı 9 Şubat 1413. Nevruz'dan para alan Alaaddin Ali[36] Suriye valileri gibi zamanı geldiğinde Nevruz'un emrinde olacağına söz verdi.[37]

Nasreddin Mehmed Bey'e gelince O, Osmanlılarla dostluk münasebeti kurma çabasında idi. Timur felaketinden sonra Yıldırım Bayezid'in oğullan kendi aralannda mücadele ederken Karaman, Germiyan ve Aydın beyleri Osmanlılara kaptırdıkları ülkelerini yeniden ele geçiriyorlardı. Bununla beraber Bayezid'in oğullarından Çelebi Mehmed tekrar birliği ve üstünlüğü sağlama yolunda idi. Osmanlı ülkesinde gelişen olaylan dikkatle takip eden Dulkadir Beyi Nasreddin, Çelebi Mehmed kardeşi İsa'yı üçüncü kez Gerede'de yendikten sonra dinlenmek için Tokat'a gelince, geleceğin Osmanlı Padişahını zaferinden dolayı tebrik etmek için derhal bir elçilik heyeti gönderdi.[38] Elçi teatisi ile başlayan dostluk münasebetini Çelebi Mehmed'in Nasreddin Bey'in kızı ile evlenmesi takip etti.[39]

Çelebi Mehmed 1412 yılında İnceğiz'de kardeşi Musa'ya yenilerek Bursa'ya çekilince kayınpederinden yardım rica etti. Nasreddin Mehmed Bey, Çelebi Mehmed yeniden kuvvet toplamak üzere Amasya'ya gelince, ona haber göndererek bizzat gelmediği takdirde oğlu Süleyman'ı yardıma göndereceğini vaad etti.[40] Gerçekten de Dulkadir Beyi oğlu Süleyman'ı bir süre sonra Musa Çelebi'ye karşı, yardım için Çelebi Mehmed'in yanına gönderdi. Süleyman, Ankara ovasında kurulan ordugâha varınca Çelebi Mehmed'in veziri tarafından merasimle karşılandı. Osmanlı Padişahı tertip ettiği bir toplantı esnasında Dulkadirli Süleyman Bey'e işlemeli bir kemerle elbiselerinden birini ve altun kakılmış eyerli bir at hediye etti. Aynca otağında verdiği görkemli bir ziyafet sonunda ona altun ve gümüş

[36] Süluk, s. 248, 250.

[37] Ikd, s. 718 b; Nücum, C. IV, s. 325.

[38] Neşrî, Cihannümâ, C. I, s. 445; Şükrullah, Behcetü't-Tevârih, s. 59; Hoca Sadeddin, Tâcü't-Tevârih, C. I, s. 232.

[39] Neşrî, C. I, s. 501; Hammer, C. II, s. 132. Arifî Paşa (TOEM, C. V, s. 371). İ. H. Uzunçarşılı (Anadolu Beylikleri, s. 171), İ. H. Danişmand (İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C. II, s. 147), Zambaur (Manuel de Généologie) gibi bazı tarihçiler Çelebi Mehmed'in Süli (Sevli) Bey'in kızı Emine ile evlendiğini yazarlar. Halbuki Neşrî, Nasreddin Mehmed Bey'i Çelebi Mehmed'in kayınpederi olarak kaydeder.

[40] Neşrî, C. I, s. 501; Sadeddin, C. I, s. 264, İdrisî, Heşt be Hişt, s. 170.

tabaklar ikram etti. Süleyman Bey'in maiyetini teşkil eden Türkmenlerin ileri gelenlerine de ihsanlarda bulundu.[41] Neticede Dulkadirli kuvvetlerini ordusuna katan Çelebi Mehmed kardeşi Musa ile savaşmak üzere Rumeli'ne geçti.[42]

Diğer taraftan Dulkadirliler'in Osmanlılara yaklaşması Memluk sultanı Şeyh'i endişelendirmeye başlamıştı. Şeyh, Suriye'de isyan etmiş olan Nevruz'un isyanını bastırdıktan sonra Dulkadirliler'in itaatinden emin olmak için Elbistan'a gitti 1414. Daha önce kendi tarafına kazanmak için Nasreddin Mehmed Bey'e terkettiği Antep ve Darende'yi Dulkadirliler'in, Malatya'yı da Köpekoğulları'nın elinden alarak Mısır'a döndü.[43]

Eski müttefiki ve suç ortağı Şeyh tarafından aldatılan ve baskıya maruz kalan Nasreddin Mehmed Bey ondan intikam almak için fırsat kolladı. Şam valisi Kanibeg isyan edince gizlice oğullarından birini ona yardıma gönderdi. Fakat isyan bastırıldığı gibi oğlu da yakalanarak Kahire'ye götürülüp hapsedildi. Aradan bir yıl geçtikten sonra Mısır'da bulunan oğlundan haber alamayan Nasreddin Bey'in eşi Hatice Hatun Kahire'ye gitti. Orada büyük bir ilgi ile karşılandı. Dulkadirliler'in Sultan Şeyh'e itaatkâr kalacağına dair söz vererek oğlunu serbest bıraktırdı, Ocak 1417.[44] Ancak Dulkadir Beyi, oğlu ve karısı ülkesine dönünce Mısır hükûmetine karşı husumete devam etti. Köpekoğlu Hüseyin Bey Malatya'yı, Karamanoğlu Mehmed Bey Memluklar'ın vasali olan Ramazanoğulları'ndan Tarsus'u alırken, Nasreddin Mehmed Bey de Darende'yi geri aldığı gibi Besni'yi de ülkesine kattı.[45]

Türkmenlerin bu hareketine çok kızan Sultan Şeyh derhal büyük bir ordu ile Anadolu'ya hareket etti, Nisan 1417. Yolda ilerlerken Nasreddin Mehmed Bey'in kardeşi Alaaddin Ali ona bir mektup göndererek itaatini arzedip affedilmesini istedi.[46] Alaaddin Ali, Halep valisi İnal Süselani nezdinde 1415 yılında Şam valisinin isyanına katılmış olmalı. Kendisi İnal Süselani'nin dostu idi. Halep valisi Gündüzlü Türkmenleri'ne baskın yapınca reisleri Gördü Bey kaçarak Alaaddin Ali Bey'den aralarını bulmasını

[41] Neşrî, C. I, s. 501; İdrisî, s. 251 b.
[42] Sadeddin, C. I, s. 232; Hammer, C. II, s. 150.
[43] İnba, 1602, s. 47 b; Ikd, s. 729;
[44] İnba, 1602, s. 65 b; Süluk, C. IV, s.374; Vekayi, s. 37 b.
[45] Ikd, s. 737 b; Süluk, C. IV, s. 405-406.
[46] Süluk, C. IV, s. 398-399.

rica etmişti.[47] Alaaddin Ali Bey gibi Gördü Bey de Memluk kuvvetlerine katıldı.

Memluk kuvvetleri Tarsus ve Malatya istikametinde ilerlerken Sultan Şeyh'in oğlu İbrahim böylece iki yandan takviye edilerek Elbistan'a yürüdü. Nasreddin Mehmed Bey, düşman kuvvetlerinin çokluğu karşısında kaçmak zorunda kaldı. İbrahim Elbistan'ı işgal ederek Kayseri istikametinde Dulkadir Beyi'ni takibe çıktı. Onun ordugâhını önce Güldalı'da sonra Sultanhanı'nda baskın yaparak yağmaladı. Nasreddin Mehmed Bey, kuvvetlerinden bir kısmı Sarız'da esir düşerken güçlükle kaçmaya muvaffak oldu 2 Haziran 1417. İbrahim Bey, Dulkadirliler'den ganimet olarak aldığı 700 deve ve 200 atla, bu takip esnasında Elbistan'a gelerek ordugâh kuran babasının yanına döndü. Nasreddin Mehmed Bey topraklarının hiç olmazsa bir kısmını kurtarmak için itaatten başka çare kalmadığını görerek oğullarından birini sultan nezdine gönderip ondan Darende'yi tahliye etme karşılığında ülkesini kendisine terketmesini rica etti. Bu sırada amcası İbrahim Bey'in oğlu Davud Darende'yi Memluk kuvvetlerine teslim etmeyi şiddetle reddediyordu. Sultan Şeyh şehri teslim almak için Elbistan'dan hareket ettiği sırada Antep'te bulunan Alaaddin Bey, oğlu Hamza'yı Sultana göndererek kardeşi Nasreddin Mehmed Bey'in teklifini kabul etmemesini istedi. Nasreddin Mehmed Bey, Harsanos (Handeros) kalesi anahtarlarını da göndermesine rağmen Memluk hükümdarını Maraş ve Elbistan'ı Alaaddin Ali Bey'e teslim etme fikrinden caydıramadı. Sultan Şeyh'in Darende önlerine varmasından bir kaç gün sonra İbrahim Bey'in oğlu Davud güçlü Memluk kuvvetlerine karşı daha fazla direnmenin faydasız olduğunu hesap ederek teslim oldu; Sultan da itaatini arzettiği için kendisine bir hilat verdi.

Diğer taraftan Memluk kuvvetlerinin bir kısmı da Harput ve Besni'yi kuşatmıştı. Harput kalesini uzun süre müdafaa eden Dulkadirliler burada da teslim oldular. Müdafilerden on kadarı Darende'ye gönderilerek sultanın emri ile derhal idam edildi. Ancak Besni'yi müdafaa eden Nasreddin Mehmed Bey'in yeğeni Tuğrak akibetinden korkarak teslime yanaşmıyordu. Darende'ye bir memluk valisi tayin ederek Elbistan'a dönmüş olan Sultan Şeyh, Besni'ye hareket etti. Nihayet hayatı garanti edilen Tuğrak da Besni'yi kuşatan Şam valisi Akbay'a teslim oldu ve Hısn-ı Mansur (Adıyaman)a doğru yaklaşmakta olan Memluk hükümdarının yanına gönderil-

[47] Süluk, s. 301.

di.[48] Sultan Şeyh tarafından ilgiyle karşılanan Tuğrak'a bir hil'at verildi, fakat Besni'nin idaresi Gümüşboğa Rükni adında bir Memluk kumandanına teslim edildi, 10 Ağustos 1417.[49]

Dulkadirliler, ellerinde bulunan şehir ve kalelerin büyük bir kısmını kaybetmişlerdi. Elbistan ve Maraş ise Alaaddin Ali Bey ile oğlu Hamza'nın yönetimine devredilmişti. Bununla beraber beyliğin gerçek hakimi Nasreddin Mehmed Bey idi. Nitekim O, Memluk sultanının Mısır'a dönmesinden hemen sonra kardeşini iş başından uzaklaştırarak beyliğin idaresini tekrar eline geçirdi. Bu olup bitti karşısında Sultan Şeyh onun beyliğini kabul etmek zorunda kaldı.[50] Alaadddin Ali Bey ise Halep valisi Yeşbek'in[51] yanına sığındı. Nasreddin Mehmed Bey daha sonra kardeşi ile banşarak Maraş'ı onun idaresine bıraktı.

Aslında Melik Müeyyed Şeyh'i Nasreddin Mehmed bey ile uzlaşmaya iten amil Karamanlılar'ın Memluklara tâbi Ramazanoğullan'na saldırılarını sürdürmeleri idi. Halep valisi Kaçgar'ın aldığı Tarsus şehrini Karamanoğlu Mustafa Bey tekrar ele geçirince (Eylül 1418) Memluk Sultanı yeni bir sefer hazırlığına girişti.[52] Karamanoğulları'nın karşısına rakip çıkarmak için Kayseri'yi Dulkadirlilere tevcih ettiğine dair bir menşur göndererek Nasreddin Mehmed Bey'i yapılacak sefere katılmaya davet etti 20 Şubat 1419[53] Ülkesini genişletmek isteyen Dulkadir Beyi için bu kaçırılmaz bir fırsattı. Nitekim Nasreddin Bey, Sultan Melik Müayyed Şeyh'in oğlu İbrahim komutasında Elbistan'dan geçen Memluk ordusuna katılarak Kayeseri'ye gitti.[54] İbrahim, Karaman valisi Şeyh Çelebi tarafından tahliye edilen Kayseri'yi işgal ederek babası adına hutbe okuttuktan sonra şehri Nasreddin

[48] Süluk, C. IV, s. 404-409; Ikd, s. 744 b- 745 b; İnba, 1602, s. 73 - 74; Nücum, C. IV, s. 366-370; Vekayi, s. 39-41.

[49] Sultan Şeyh'in Kahire'ye göndermiş olduğu zafer mektubu için bk. İbn Hace el-Hamavî, Kahvetü'l-İnşâ, Bib. Nat. Nr. 4440, s. 115 a ve Nuruosmaniye Küt. Nr. 4398, s. 88-92.

[50] Süluk, s. 415; Ikd, s. 751 b.

[51] Yeşbeg 1417 yılında Trablusşam'ı Barsbay'a bırakarak Kaçgar'ın yerine Halep Valiliğine gelmiştir. Süluk, s. 443; Ikd, s. 752.

[52] Süluk, s. 465, Ikd, s. 752 b.

[53] Sultan Şeyh Müeyyed tarafından Nasreddin Mehmed Bey'e gönderilen menşur için bk. Hamavî, Kahvetü'l-İnşâ, Nuruosmaniye Küt., Nr. 4308, s. 104-105; Süluk, C. IV, s. 479.

[54] Süluk, s. 505-548.

Mehmed Bey'e teslim etti 16 Nisan 1419.[55] Böylece Dulkadirliler ile komşulan Karamanlılar arasında düşmanlık başladı.

Memluk ordusunun dönüşünden bir kaç ay sonra Karamanoğlu Mehmed Bey, yanında bir süre önce Şam valisi Tanibeg tarafından Tarsus'tan çıkarılmış olan oğlu Mustafa ve damadı Ramazanoğlu İbrahim Bey olduğu halde Kayseri'ye gelerek şehri Dulkadirliler'den kurtarmaya çalıştı 7 Ağustos 1419. Fakat Dulkadir hükümdan Nasreddin Mehmed Bey, derhal Elbistan'dan gelerek şehri kuşatan Karaman kuvvetlerine saldırdı. Kanlı bir muharebe sonunda Karamanoğlu Mehmed Bey Dulkadirlilere esir düştüğü gibi, oğlu Mustafa Bey de muharebe meydanında maktul düştü.[56] Karamanoğlu Mehmed Bey'in damadı Ramazanoğlu İbrahim Bey kaçarak canını zor kurtardı. Karamanoğlu serbest bırakılması için Dulkadir Beyi'ne otuz bin dinar fidye teklif etti.[57] Fakat Dulkadir Beyi Memluk sultanından çekindiği için Karamanoğlu Mehmed Bey'i istemiyerek oğlu Davud'un muhafazasında Kahire'ye gönderdi. Daha önce Kahire'ye götürülmüş olan oğlu Mustafa Bey'in kesik başı Nasıryye Kapısı'nda[58] teşhir edilirken babası Karamanoğlu Mehmed Bey de Memluk sultanı önünde sorguya çekilerek hapse atıldı. Karamanoğlu'nu Kahire'ye teslim eden Davud ise Sultan'dan bir hil'at ile kıymetli hediyeler alarak babasının yanına döndü, Nisan 1420[59]

Ertesi yıl Sultan Şeyh'in ölümünü müteakip Mısır'da saltanat naibliğini ele geçiren Tatar'a karşı daha önce ordu kumandanlığından azledilmiş olan Altunboğa Karmışi[60] Suriye'de isyan edince, Dulkadirli İbrahim

[55] Süluk, s. 505, Vekayi, s. 45 b; Nücum, C. VI, s. 369; İbn Hacer, Sultan Şeyh Müeyyed'in Tarsus'un Nasreddin Muhammed Bey'e teslim edilmesi için Şam Valisine emir verdiğini kaydeder (İnbai'l-Gumr, s. 92). Aynî ise Ocak 1421 tarihinde Tarsus'a Nikbay adında bir vali tayin edildiğini bildirir (Ikdü'l-Cuman, s. 754 b). Cenabî ve Müneccimbaşı Tarsus ile Trablusşam'ı karıştırarak bu sonuncu şehrin de Kayseri gibi Nasreddin Mehmed Bey'e verildiğini yazarlar (Eylemü'z-zahir, s. 632 a; Câmiü'd-düvel, s. 639 a). Arifi Paşa da aynı yanlışı tekrar eder (TOEM. C. V, s. 373).

[56] O. Turan, Tarihî Takvimler, s. 87; Osmanlı Tarihine Ait takvimler, s. 25; İnba, 1640, s. 95; Süluk, s. 505-506; Nücum, C. VI, s. 404.

[57] Ikd, s. 756 a.

[58] Şeyh'in saltanatına kadar infazlar Bab-ı Züveyle'de yapılırdı, Sultan Şeyh, Züveyle yakınında bir cami inşa edilince infazın burada yapılmasını yasaklamıştır (Süluk, s. 505).

[59] Karamanoğlu Nasreddin Mehmed Bey daha sonra Şeyh'in yerine geçen Tatar tarafından serbest bırakılır (Süluk, s. 518, 524.

[60] Devvü'l-Lâmi, C. II, s. 319.

Bey'in torunu Davud oğlu Tuğrak fırsattan istifade Malatya'yı ele geçirdi.[61] Bununla beraber Dulkadirliler görünüşte Memluk Devleti'ne itaatte kusur etmemeye gayret ettiler. Saltanat naibi Tatar, isyanı bastırmak ve güvenliği sağlamak için Suriye'ye gidince Alaaddin Ali yanına giderek ona sadakat ve bağlılığını sundu. Tatar da bu hareketten duyduğu memnuniyetin ifadesi olarak Onun idaresinde bulunan Maraş'a Antep ve Darende'yi de kattı, Ağustos 1421.[62]

Fakat Barsbay Mısır'da tahta çıkar çıkmaz Alaaddin Ali'nin, idaresinde bulunan bölgelerde halka baskı yaptığı bahanesi ile son iki şehir elinden alınarak kendisine sadece Maraş bırakıldı.[63]

Kaynaklarda kaydedilmemesine rağmen Sultan Barsbay'ın Antep ve Darende'yi Nasreddin Mehmed Bey'e verdiği anlaşılıyor. Zira Alaaddin Ali'nin bu sırada tekrar kardeşi ile mücadele ettiğini görüyoruz. Neticede Nasreddin Mehmed Bey'e yenilen Alaaddin Ali 1424 tarihinde Kahire'ye kaçarak Sultan Barsbay'ın yanına sığındı. Memluk sultanı ise ona, hareketlerini tasvip etmediğini bildirerek davranışını değiştirmesi hususunda ikazda bulundu. Sultan Barsbay'dan yüz bulamayan Alaaddin Ali bir süre sonra Halep civarını yağmalamaya başladı. Şehrin valisi Çarkutlu karşı taarruza geçerek kendisini Antep'te yakalayarak Halep'e götürdü, Nisan 1426. Kardeşi Nasreddin Mehmed Bey'in müdahalesine rağmen tutuklanan Ali Bey'in iki ay sonra başı kesilerek idam edildi.[65]

Malatya'yı ele geçirmiş olan Tuğrak'a gelince, O, Memluklar tarafından cezalandırılmasından korkarak itaatini sunmak üzere 1424 yılı başlarında Kahire'ye gitmişti.[66] Bir kaç yıl sonra Kara Yülük'ün saldırılarını önlemek bahanesiyle Malatya elinden alınmış olmalı. Zira 1427 yılında Akkoyunlu Türkmenleri şehrin yeni valisi tarafından bozguna uğratıldığı sırada Humus valiliğinde bulunuyor, 1435'de öldüğünde bu görevi ifa ediyordu.[67]

[61] 1418-1421 yılları arasında Malatya Valisi Menekli Boğa idi (Süluk, s. 409-410), Ikd, s. 768;

[62] Dürrü'l-Müntebâh, 2139, s. 33.

[63] Menhel, s. 107 b.

[64] Ikd, s. 779; Vekayi, s. 48.

[65] 788 b; Vekayi, s. 50.

[66] Ikd, s. 779.

[67] 830 Muharrem'inde Malatya Valisi Özdemir Şaya idi, aynı yılın sonunda onun yerine Kanibay Pehlivan tayin edilmiştir (Ikd, s. 791).

Dulkadirliler'in diğer komşuları ile münasebetlerine gelince onlar, yukarda görüldüğü gibi Kadı Burhaneddin Devleti'nin 1398'de yıkılmasından sonra kuzeyde Osmanlılar ile komşu olmuşlardı. Nasreddin Mehmed Bey, Yıldırım Bayezid'in desteği ile Dulkadirli tahtını elde ettiğinden Timur istilasını tepki ile karşılamış, Bayezid'in ölümünden sonra da Çelebi Mehmed'e kızını vererek kardeşlerine karşı mücadelede ona yardım etmişti. Dolayısıyla her iki komşu arasındaki münasebetler dostluk ve dayanışma içinde sürdürülmekte idi.[68] Batıda ise Dulkadirliler, Memluklar'ın yardımı ile Kayseri'yi ele geçirdiklerinden Karamanlılar ile ihtilafa düşmüşlerdi. Dulkadirli Nasreddin Bey adaşı Karamanoğlu'nu yakalayarak Kahire'ye gönderdikten sonra Kayseri'nin idaresini oğlu Hasan'a bırakmıştı.[69] Amasya ve Tokat yörelerini tahrip eden Kızılkoca Türkmenleri tarafından teşvik ve tahrik edilen Hasan, Akkoyunlu Kara Yülük'ün oğlu ile civar köyleri yağmalayıp, hacıları ve kervanları soyarak Kızılkocalar'ın her türlü zararlı faaliyetlerine katılmaktan geri kalmıyordu.[70] Karamanoğlu Nasreddin Mehmed'in Antalya kuşatması esnasında öldürülmesini fırsat bilen Hasan, Karamanlılara saldırarak onlara ait Develi, Ortaköy ve Ürgüp şehirlerini ele geçirdiği gibi emrindeki Türkmenler ile Niğde ve Aksaray şehirlerine baskın yaparak çok sayıda ganimet elde etti. Fakat adı geçen şehirlerin halkı derhal Dulkadirli Türkmenleri'nin takibine çıktılar; Hasan ve maiyetine Develi civarındaki sığınaklarında ganimeti paylaşırken ansızın baskın yaparak mallarını geri aldılar. Çarpışma esnasında 10 ölü ve 200 esir veren Hasan canını zor kurtardı.[71]

Bununla beraber Dulkadirliler Karaman ülkesine akın yapmaya devam ettiler. Karaman ülkesinin doğusunda güvenliği sağlamak üzere Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından görevlendirilen Eminüddin Bey, Niğde'ye geldiği vakit Dulkadirliler şehre akın yapıyorlardı.[72] Yağmacıların takibine çıkan Eminüddin bey, onlara Ürgüp civarında yetişerek reislerinden Kızılkocaoğullarını, Ağca, Tenav, Süleyman ve Çiçek gibi yağmacılardan bazıla-

[68] Çelebi Mehmed'in Eflak seferi esnasında attan düşüp yaralanması üzerine Dulkadir Oğlu Süleyman Bey'in sağlık dileğini bildiren mektubu ve Çelebi Mehmed'in karşılık mektubu, Feridun Bey Münşeatı, C. I, s. 163.

[69] Ikd, s. 783 a.

[70] Aşıkpaşazade, s. 113; Neşri, s. 599.

[71] Ikd, s. 783 a.

[72] Karamanoğlu Ali Bey Niğde'yi ele geçirerek kardeşi İbrahim Bey'le saltanat mücadelesine girişmiş, Dulkadirliler de bu fırsattan yararlanmak istemişlerdir. Münşeat Mecmuası, Esad Ef. Küt. Mr. 3369. s. 327

[73] aynı Mecmua s. 228-229.

nını ele geçirdi.[73] Türkmen reislerinin esir edildiğini haber alan Hasan, derhal işgal ettiği yerleri tahliye ederek çekilmek zorunda kaldı. Fakat Hasan Bey bir süre sonra Kızılkoca Türkmenleri'nin Osmanlılara karşı girişiklerı zararlı faaliyetlere de katıldı. Öyleki Osmanlı Devleti tarafından Tokat valisi Yörgüç Paşa'ya gönderilen talimatta Dulkadirliler'in, Kızılkoca Türkmenleri ile yaptıklan soygunlara dikkati çekiliyor ve onlann hakkından gelmesi isteniyordu.[74] Nihayet Yörgüç Paşa tarafından Kızılkoca Türkmenleri'nin kökünün kazınması, Dulkadirliler'in Osmanlı ülkesinde soygun yapmalannı da önledi.[75]

Doğuda ise Kara Yülük'ün tehditkâr davranışları Dulkadirlileri tehlikeli bir duruma düşürüyordu. 1426 yılından itibaren Malatya'ya doğru bir seri cüretkârca akınlarda bulunan Akkoyunlu Devleti'nin kurucusu Kara Yülük bir yıl süren uzun bir kuşatmadan sonra Mayıs 1429'da Harput'u Dulkadirliler'in elinden almaya muvaffak oldu.[76] Nasreddin Mehmed Bey bu kaybı telafi etmek ümidi ile Mayıs 1433'de Memluk sultanı Barsbay'ın Kara Yülük'e karşı yaptığı sefere katıldı. Fakat Nasreddin Mehmed Bey'in sefere katılması, Memluk sultanının müşterek düşmana galip gelmesine kâfi gelmedi. Sultan Barsbay'ın Amid kuşatması başansızlıkla sonuçlandı.[77]

Nasreddin Mehmed Bey Elbistan'a dönüşte yeni güçlüklerle karşılaştı. Kardeşi Alaaddin Ali Bey'in 1426 yılında ölümünden sonra Maraş'a yerleşen yeğeni Hamza rakib olarak karşısına çıkmıştı. Nasreddin Mehmed Bey, oğlu Süleyman vasıtasıyla Hamza'yı Maraş'tan uzaklaştırmak zorunda kaldı.[78] Oysa Hamza, babasının ölümünden beri Memluklara karşı çok saygılı davranıyordu. Hatta itaatsizliğine dair hakkında çıkarılan dedikodulan boşa çıkarmak için 1430 Şubat'ında annesini Kahire'ye yollamıştı.[79] Bu sebeple haklı olarak Memluklar işe müdahale etmekte gecikmediler. Halep valisi Korkmaz, Nasreddinin Mehmed Bey'in oğlu Feyyaz'ı kovarak yerine tekrar Hamza'yı yerleştirmek üzere derhal Maraş'a geldi. Halep kuvvetlerine karşı çıkan Feyyaz, Elbistan'da bulunan babasından yardım almaya dahi fırsat bulamadan esir düştü ve Kahire'ye götürülerek hapsedildi. Hamza,

[74] Yörgüç Paşa'ya gönderilen mektup ve cevabı, aynı mecmua, s. 304-307.

[75] Aşıkpaşazade, s. 112-114; Neşri, s. 599; Sadeddin, C. I, s. 3332-335; Hammer, C. II, s. 259-262.

[76] Kitab-ı Diyarbekriyye, s. 101-104; Hücum, C. VI, s. 645.

[77] İnba, 1602, s. 235; Vekayi, s. 64 b.

[78] Süluk, C. IV, s. 948.

[79] Ikd, s. 779 b; Vekayi, s. 58 b.

Memluk kuvvetlerinin yardımı sayesinde Aralık 1434 de Maraş'ı tekrar ele geçirdi.[80]

Diğer taraftan Dulkadirlilerin bu kanşık durumunu fırsat bilen Karamanoğlu İbrahim Bey de Kayseri'yi geri almak için Suriye birliklerinden yardım talep etti. 1426'da Hamid vilayetinin kaybı ve kardeşinin Mısır'a kaçması, İbrahim Bey'i Memluklara itaat etmek mecburiyetinde bırakmıştı. Şimdi Sultan Barsbay kendisinden taraftı.[81] Memluklara yardım talebinde bulunmak için şartlar müsait idi. Memluk sultanına Kayseri'yi geri aldığı takdirde senelik 10.000 dinar vergi ile kıymetli hediyeler gönderceği vaadinde bulundu. Bu cazip teklif üzerine sultan Barsbay Halep garnizonuna İbrahim Bey'e yardım edilmesi için emir verdi, Nisan 1435.[82] Bunu haber alan Nasreddin Mehmed Bey, Kayseri'nin kendi idaresinde kalması ve oğlunun salıverilmesi hususunda sultan Barsbay'ı ikna etmek için zevcesi Hatice Hatun'u Kahire'ye gönderdi. Hatice Hatun kocasının itaat teminatı olarak Kayseri'nin anahtarlarını sultana takdim ettiği gibi, şehrin senelik vergisinin de gönderileceğini vaddetti. Hesaptan uzak olmayan bir nezaketle Sultan Barsbay Hatice Hatun'un bütün isteklerini yerine getirdi. Nasreddin Mehmet Bey'in oğlu Süleyman Bey'i Kayseri'de bırakmakla kalmadı, Kahire'de tutuklu bulunan Feyyaz'ı da Maraş'a tayin etti.[83]

Dulkadir Beyi zevcesinin elde ettiği neticeden memnun kalarak Memluklar'la dostluk münasebetlerini geliştirmeye hazırlanıyordu. Ancak eşinin Kahire ziyaretini haber alan Karamanoğlu İbrahim Bey bir taraftan elde edilen neticeyi boşa çıkarmak için Memluklara yeniden müracaatta bulunurken bir taraftan da Dulkadirlilere karşı silaha sanldı. Ramazanoğlu, Gündüzlü ve Özerli beyleri ile bütün Varsak Türkmenleri'ni toplayarak Kayseri'ye yürüdü. Nasreddin Mehmed Bey yanında oğullanndan şehrin valisi Süleyman ve Dulkadir ile yeğeni Hamza ve Kadı Burhaneddin'in oğlu Zeynel Abidin olduğu halde[84] Karamanoğlu'na karşı çıktı ise de Temmuz 1435'de büyük bir yenilgiye uğradı.[85] Karamanlılar, Memluklar adına Kayseri'yi işgal ettikleri gibi harekâtı devam ettirerek Develi, Ürgüp, Karaca-hisar ve Uc-hisar'ı Dulkadirliler'in elinden geri aldılar.

[80] Süluk, C. IV, s. 937; İnba, 1602, s. 204, 235; Vekayi, s. 74 b-7b.

[81] Ahmed Darrag, l'Egypte Sous le Regne de Barsbay, s. 387, 391.

[82] Süluk, s. 945; İnba, 1602, s. 204 a, Nücum, C. VI, s. 732.

[83] Süluk, s. 946; İnba, 1607, s. 204 a; Nücum, C. VI, s. 732; Vekayi, s. 76 a.

[84] Tarihî takvimler, s. 27, 41; Süluk, C. IV, s. 947.

[85] Süluk, s. 948-949; Nücum, C. VI, s. 733.

Karamanlılar bu harekâtı yaparken Sultan Barsbay Memluk ordusunu Halep valisi Korkmaz emrinde Amik ile Antep arasında teyakkuz halinde bekletti. Harekâtın sona ermesini müteakıp Memluk ordusu Halep'e döndü. Barsbay'ın Dulkadirli-Karaman çatışmasına müdahale etmemesinin bir sebebi olmalıydı: Ya Karamanoğlu Mısır'a ödemeyi vaad ettiği meblağı artırmıştı veya Barsbay her iki beylik arasında Kayseri meselesinden çıkan anlaşmazlıktan azami surette faydalanmak isteyerek, Osmanlılar'a karşı Karamanoğulları'nın kuvvetlenmesini arzu etmişti. Şurası muhakkak ki Gündüzlü ve Özer Türmenleri Memluk Sultanının verdiği talimat üzerine Karamanoğlu İbrahim Bey'e yardıma gitmişlerdir. Kayseri'nin Karamanlılar tarafından geri alınması Dulkadirliler kadar Osmanlılar'ın da menfaatına dokunmuştu. Osmanlılar savaş halinde oldukları bir beyliğin genişleyip güçlenmesine seyirci kalamazlardı.[86] Öte yandan II. Murad'ın cülusundan beri Osmanlı-Memluk ilişkileri pek de iyi değildi. Osmanlılar Karamanlıları tutan Mısır'ı müşkül durumda bırakmak için ülkelerine sığınmış olan Memluk emirlerinden Canibeg Sûfî'den yararlanmak istediler.

Dulkadirliler, Memluklar ve Osmanlılar arasında bundan sonra gelişen olaylarla çok yakın ilgisi olduğu için sözünü ettiğimiz devirden çok önce meydana gelen Canibeg olayını kısaca hatırlatmak yerinde olacak. 1421 yılında Sultan Tatar Kahire'de öldüğü sırada Canibeg naiblik, Barsbay'da atabeylik görevlerinde bulunuyorlardı. Tahtı ele geçirme hırsı her iki emirin aralarının açılmasına sebep oldu. Nihayet Barsbay iktidarı ele geçirince Canibeg Kahire'de tutuklanarak İskenderiye'de hapsedildi. Fakat 1423 yılında hapisten kaçmayı başarıp 13 yıl saklı yaşayarak bütün aramalara rağmen ele geçirilemedi. Sultan Barsbay'ın can düşmanı olan Canibeg, önce kıyafet değiştirerek Suriye'ye geçmiş, daha sonra da Anadolu'ya gelerek[87] Kastamonu'da İsfendiyaroğlu'nun yanına sığınmıştı.[88] Kayseri meselesinden Karamanoğulları ile Dulkadirliler çatıştığı sırada Tokat'ta Amasya valisi Yörgüç Paşa'nın hizmetinde bulunuyordu. Yukarda bahsedildiği gibi Karamanlılar Memluklar'ın el altından desteği ile Kayseri'yi işgal edince Osmanlılar Canibeg'i koz olarak kullanmak istediler. Yörgüç Paşa, Canibeg'in Memluklara karşı tasarladığı isyana müsait bir ortam hazırlamak için Barsbay tarafından aldatılmış olan Dulkadir Beyi ile muhaberata giriş-

[86] Osmanlılar Balkanlar'da sefer yaparken Karaman-Oğlu İbrahim Bey, Macar Kralı Sigismund ve Sırp despotu'nun teşviki ile Beyşehir'i ele geçirmiştir. İ. H. Uzunçarşılı, Osman Tarihi, C. I, s. 147.

[87] Ahmed Darrag, A.g.e., s. 16-23.

[88] Sahavî, Arifü'n-Nasım, s. 83 a; Süluk, C. IV, s. 948.

ti.[89] Ardından Canibeg'in yakın adamlarından biri ile Ramazanlılar'dan Gündoğdu oğlu Mehmed, Dulkadir Beyi Nasreddin'e, Canibeg kendi yanına sığınmak zorunda kaldığı takdirde onu kimseye teslim etmiyeceğine dair yemin verdirmek üzere Elbistan'a gittiler. Nihayet Nasreddin Mehmed Bey'den emin olan Yörgüç Paşa, ücretli askerlerden bir kuvvet teşkil ederek Canibeg'in emrine verdi. Canibeg, Çemişkezek Beyi Kara Yülük'ün oğlu Muhammed Bey ile birleşerek Memluklara ait Divriği'yi kısa bir kuşatmadan sonra ele geçirdikten sonra Malatya üzerine yürüdü. Fakat bir süre sonra Timur'un oğlu Şahruh, Kara Yülük ve oğullarını Karakoyunlu hükümdarı İskender'e karşı tertip ettiği sefere davet edince, Canibeg kuşatmış olduğu Malatya önünde yalnız kaldı. Tam bu sırada Dulkadirli Nasreddin Mehmed Bey'in oğlu Süleyman fırsattan istifade isyancılardan yanaymış gibi görünerek Canibeg'e yardım teklifinde bulundu. Bunun üzerine Canibeg kendisi gibi isyan halinde bulunan Memluk kumandanlarından Karmaş Avur'u derhal Süleyman'ın yanına göndererek ondan Malatya'ya gelmesini rica etti. Süleymen Bey 150 kişilik atlı bir kuvvetle yardıma gitti; ancak bir müddet sonra Canibeg'e tuzak kurdu. Kuşatmanın kumandanlığını Karmaş Avur'a teslim ettirerek onu bir av partisine götürdü ve müsait bir anda attan düşürüp bağladıktan sonra babasının yanına götürdü 12 Eylül 1435.[90]

Nasreddin Mehmed Bey esir aldığı ve rehin olarak tuttuğu Canibeg Sufi'nin şahsında Sultan Barsbay'ın tutumunu etkileyecek çok mühim bir koza sahip olmuştu. Haberi alan Barsbay derhal yakın adamlarından Şadi'yi[91] hediyelerle Elbistan'a göndererek Canibeg'in Kahire'ye gönderilmesini talep etti.[92] Bu arada komşu hükümdarlardan Nasreddin Mehmed Bey'e, Canibeg'i Mısır Sultanına teslim etmemesini tavsiye eden mektuplar ulaşıyordu. Bilhassa Barsbay ile münasebetlerini kesen ve Anadolu'daki beyliklerin hamisi rolünü oynayan Şahruh bu konuda baskı yapıyordu. Nasreddin Bey'e bir de hilat göndererek[93] onu Mısır'a karşı kurmaya çalıştığı ittifaka dahil etmek istiyordu.[94] Canibeg'in varlığının ve şahsiyetinin ehemmiyetini iyice kavrayan Nasreddin Mehmed Bey, rehinini Mısır'a tes-

[89] Süluk, s. 959; Nücum, C. IV, s. 736

[90] Süluk, s. 960; İnba, s. 204; Nücum, C. VI, s. 737; Vekayi, s. 81; Menhel, s. 250.

[91] Şadi 839 (1435-6) yılında Aynal Acrud'un yerine Urfa valiliğine tayin edilmiştir. Süluk, s. 964, 976.

[92] Süluk, s. 965; İnba, s. 211; Vekayi, s. 828; Nücum, C. VI, s. 742.

[93] Şahruh aynı zamanda II. Murad ile Barsbay'a da birer hil'at göndererek onları itaate davet etmiştir. Süluk, s. 957-963; Nücum, C. VI, s. 734, 745.

[94] Ahmed Darrag, A.g.e., s. 394.

lim etmeyi reddettiği gibi ona kızlarından birini vererek saltanat davasında da arka çıktı.[95]

Sultan Barsbay, Canibeg'i ele geçirmekte kararlı olduğu için asi rakibini kendisine teslim etmeyen Dulkadirlilere karşı sefer ilan etti. 2000 kişilik bir Memluk kuvveti Mısır'dan yola çıktı.[96] Emirü'l asâkir Çakmak, Emir Ürkmez, büyük hacib Yeşbek gibi bütün büyük emirler sefere katılma emri almıştı. Halep'te Suriye kuvvetlerinin de katılmasıyla teşkil edilen ordunun başına adı geçen şehrin valisi Tanrıbirmiş getirildi.[97] Antep'ten geçen Memluk ordusu önce Pazarcık'a vardı. Burada iki günlük istirahattan sonra Maraş'a doğru tekrar yola çıktı. Karla kaplı olduğu için Göynük geçidini geçemeyen Memluk ordusu Besni yoluyla Maraş'a ulaşmayı denedi. Nurhak dağı eteklerine varınca (27 Mart 1436) Tanrıbirmiş mola vererek 40 kişilik bir atlı birliği civarda keşif yapmaya gönderdi. Keşif birliği, kısa zamanda Elbistan'ın güneyindeki Zillihan civarında aynı şekilde Memluk ordusunun hareketini gözetlemeye çıkmış olan Nasreddin Mehmed Bey'in adamlarından bazılarını yakalayarak ordugâha döndü. Yakalanan esirlerden Nasreddin Mehmed Bey'in Elbistan'da olduğunu ve Türkmenlerin çoğunun Maraş güneyindeki kışlâklarda bulunduğunu öğrenen Tanrıbirmiş Dulkadir beyine baskın yapmak istedi. Fakat Memluk ordusunun gelmekte olduğunu zamanında haber alan Nasreddin Mehmed Bey derhal Elbistan'ı terketti. Binbir güçlükle Elbistan'a ulaşan Tanrıbirmiş, Dulkadir Beyi'nin kaçtığını öğrenince öfkesini şehri yağma ve tahrip edip halkını Darende'ye sürerek teskin etti.[98]

Memluk ordusu döner dönmez Nasreddin Mehmed Bey Maraş'ta bulunan Türkmenlerinin yanına gitti. Oradan Canibeg ile oğullarını 2000 kişilik atlı bir kuvvetle intikam almak için Memluk ordusunun Antep'te bulunan artçı birlikleri üzerine gönderdi. Mısır artçı birlikleri komutanı Hoca Sudun, Dulkadirlileri Antep surları dibinde karşıladı. Muharebe ortasında Tanrıbirmiş'in kardeşi Hasan, 500 kişilik bir takviye kuvvetle Sudun'un yardımına yetişince, Dulkadirliler ağır bir hezimete uğradılar. Canibeg, silah arkadaşlarından Karmaş ve Gümüşboğa Rüknî 18 kişi ile Memluk kuvvetlerine esir düşerken, canını zor kurtardı. Canibeg'in yakalandığı yolunda haber alan Sultan Barsbay'ın sevinci kısa sürdü; bizzat sefere çıkma-

[95] Aşıkpaşazade, s. 264.

[96] Arifü'n-Nasım, s. 85; Nücum, C. VI, s. 734; Süluk, C IV, s. 970.

[97] Nücum, C. VII, s. 259-262; Süluk, C. IV, s. 1002.

[98] Süluk, C. IV, s. 979-981; Nücum, C. VI, s. 744-748; Arifü'n-Nasım, s. 85.

yı tasarladı. Memluk hükümdarının Dulkadirlilere karşı öfkesi hattini aşmıştı; öyleki kızgınlığından itaatini arzetmek için o sırada Kahire'ye gitmiş olan merhum Alaaddin Ali Bey'in oğlu Hamza'yı derhal hapse attırdı, 13 Temmuz 1436.[99]

Nihayet Sultan Barsbay, Canibeg ve ona yardım eden Dulkadirlileri Suriye kuvvetleri ile takip ettirmeye karar verdi. Karamanoğullan'nın desteği ile Dulkadir Beyi'ni amansız bir şekilde takibe çıkan bu kuvvetler Sivas'a kadar yaklaştılar.[100] Nasreddin Mehmed Bey ile Canibeg Akdağ'a kadar çekilerek Osmanlılara sığındılar. Elbistan'a dönen Memluk kuvvetleri (1 Ekim 1436) şehirde mutad tahribatlarını yaptıktan sonra Halep'e döndüler. Canibeg'i ele geçiremeyen sultan Barsbay öfkesini, bir süre önce Kahire kalesine hapsettirdiği Dulkadirli Hamza Bey'i katlettirerek teskin etti, 8 Ekim 1436.[101]

Memluklar ve Karamanlılar tarafından tehdit ve takip edilen Dulkadir hükümdarı Nasreddin Mehmed Bey, Osmanlılar'dan yardım istemek zorunda kaldı. Böyle bir yardımı elde etmek için şartlar oldukça müsaitti; zira tam bu sırada II Murad, Memluk sultanı Barsbay'dan kardeşi Orhan Bey'in Mısır'a iltica eden iki oğlunun iade edilmesini istiyordu.[102] Öte yandan Karaman Beyi'nin saldırgan davranışları da Osmanlılar ile aralarındaki düşmanlığı yeniden alevlendirmişti. Karamanoğlu İbrahim Bey, Osmanlılar'ın Antalya valisini öldürmüş, Beyşehir valisi İlyas Bey'i de şehri ele geçirdikten sonra hapsetmişti. Karaman tahtından mahrum edilen İbrahim Bey'in kardeşi İsa Bey ise sığınmış olduğu Osmanlı sarayında Beyliği tekrar ele geçirmek için fırsat kolluyordu. Bu durumdan faydalanan Nasreddin Mehmed Bey, Karamanoğlu'na karşı yardım talep etmek üzere oğlu Süleyman'ı o sırada Gelibolu'da bulunan II Murad'ın yanına gönderdi.[103]

[99] Süluk, C. IV, s. 979; İnba, s. 211-214; Vekayi, s. 83 b; Dürrü'l-Müntehâb, Damad İbrahim Paşa Küt. Nr. 922, s. 196 b; Nücum, C. VI, s. 748-749, C. VII, s. 262; Arifü'n-Nasım, s. 86 a. Hamza Bey 27 c.evvel 840 tarihinde hapiste iken ölmüştür. Süluk, C. IV, s. 1015.

[100] İnba, s. 219; Vekayi, s. 89 b; Süluk, C. IV, s. 5-996.

[101] İnba, s. 223; Nücum, C. VI, s. 844; Vekayi, s. 91 a; Devvü'l-Lami, C. III, s. 165.

[102] Ahmed Darrag, A.g.e., s. 397.

[103] İnba, s. 219; Vekayi, s. 90 a; Süluk, C. IV, s.1003. Osmanlı kaynakları Dulkadır Oğlu'nun II. Murad'a başvurusunu basit bir at hırsızlığına dayandırırlar. Karamanoğlu İbrahim Bey'in Süleyman Bey'e ait Arap atlarından birini çaldırdığını, Dulkadir Beyi'nin de II. Murad'a yaptığı şikayet üzerine Osmanlı Padişahının Karamanoğlu'na haber göndererek aldığı atı iade etmesini istediğini yazarlar (İdrisî, s. 300; Sadeddin, C. I, s. 355-358; Solakzade, s. 165-167.

Zaten Karamanoğlu'nu itaat altına almak arzusunda olan Osmanlı Padişahı, Süleyman Bey'in talebini olumlu karşılayarak ona gerekli silah ve teçhizatı temin ettiği gibi, Tokat valisine de haber göndererek kuvvetleri ile Dulkadirlilere iltihak etmesini emretti.[104] Süleyman Bey, yanında dayısı Ali Zeynel Abidin olduğu halde Kayseri'ye giderek Osmanlı kuvvetlerinin de yardımı ile şehri kuşatmaya başladı.[105] Karamanoğlu İbrahim Bey derhal Mısır'a haber göndererek yardım istedi. Sultan Barsbay 1437 Mart'ında bütün Suriye kuvvetlerini seferber etti. Fakat, II. Murad bizzat sefere çıkarak Memluk kuvvetlerinin yetişmesine fırsat bırakmadan, şehrin bir an önce Dulkadirliler'in eline geçmesini sağladı. Maraş'a kadar ilerlemiş olan Memluk ordusu 1437 Mayıs'ında dönüş emri aldı.[106] Kuvvetlerini Süleyman Bey'in emrine veren Nasreddin Mehmed Bey ile Canibeg, Kayseri kuşatması esnasında Maraş'ta bulunuyorlardı. Birliklerinden ayrı kalmalarından faydalanan Memluklar'ın Divriği valisi 2000 atlı ile onlara baskın yaptı, Temmuz 1437.[107] Her iki müttefik, Türkmenler'in çadırlarını yağmalanırken aksi yönlere doğru kaçarak birbirinden ayrıldılar. Nasreddin Mehmed Bey, oğlu Süleyman'ın yanına ulaşırken Canibeg de Kara Yülük'ün oğullarının Mahmud ve Mehmed'in yanına sığındı. Fakat Kara Yülük'ün oğulları bir süre sonra Canibeg'i katlettiler, 27 Ekim 1437.[108]

Canibeg yüzünden bozulmuş olan Dulkadirli-Memluk münasebetleri Barsbay'ın ölümünden sonra onun yerine geçen oğlu Yusuf zamanında yeniden düzelmeye başladı.[109] Dulkadirlilerden Ali, Mısır hükûmeti tarafından babası Tuğrak'ın eski görevi olan Humus valiliğine tayin edilirken[110] (Haziran 1438) bir süre sonra siyasî bir evlilik de Dulkadirliler ile Memluklar arasında yeniden başlayan dostluğun pekişmesini sağladı. Yusuf'tan sonra Memluk tahtına çıkan Sultan Çakmak, Canibeg Sufi'den dul kalan Nasreddin Mehmed bey'in kızı Nefise Hatun ile evlenmek istedi.[111] Nas-

[104] Süluk, s. 10004, 1010; İnba, s. 219.

[105] Neşrî, s. 617; Süluk, C. IV, s. 1018, Dulkadirliler Alaşehir'i de ele geçirirler s. 1009.

[106] Süluk, C. IV, s. 1010; İnba. 220 b - 221 b; Nücum, C. VI, s. 751; Vekayi, s. 90 b - 91 a.

[107] Süluk, C. IV, s. 755.

[108] Süluk, C. IV, s. 1061; Nücum, C. VI, s. 755.

[109] Yusuf 842 yılı Muharrem'inden Rebiyyülevvel ayına kadar tahtta kaldı.

[110] Süluk, C. IV, s. 1070; Aşıkpaşazade, s. 248.

[111] Nefise Hatun'un ilk kocası Canibeg Sufi'den bir kızı olmuştur. Süluk, C. IV, s. 1187.

reddin Mehmed Bey kızını Kahire'ye bizzat kendisi götürdü. Gelin alayı her menzilde çoşku ile, Kahire'de de büyük bir törenle karşılandı, 31 Mart 1440.[112] Bir hafta sonra yapılan muhteşem bir düğünü müteakip, kızının çeyizine mukabil 30.000 dinar alan Nasreddin Mehmed Bey Elbistan'a döndü.[113] Bu evlilik sayesinde Dulkadirliler, 1429'da Akkoyunlar'a kaptırdıkları, 1439 yılında da Memluklann eline geçmiş olan Harput'u geri almış olmalılar.[114] Nasreddin Mehmed Bey kırk altı yıllık bir beylikten sonra, Ekim 1442'de seksen yaşını aşkın bir yaşta vefat etti. Yerine oğlu Süleyman Bey geçti.[115]

Süleyman Bey

Süleyman Bey beyliğin başına geçtiği zaman olgun yaşta ve büyük bir tecrübe sahibi idi. Daha önce Osmanlı Padişahı Çelebi Mehmed'in kardeşlerine karşı yaptığı mücadele sırasında yardımına gitmiş, II. Murad'ın desteği ile Kayseri'yi kuşatarak şehri Karamanoğullan'nın elinden geri almıştı. Osmanlılar ve Memluklar'la babası zamanında hanedanlar arası evlilik bağlan ile başlatılan dostluk münasebetleri Süleyman Bey zamanında da devam etti. Osmanlı padişahı II Murad, veziri Halil Paşa ile müzakere ettikten sonra oğlu şehzade Mehmed'i Dulkadir hanedanından bir kızla evlendirmeye karar vermişti. Süleyman Bey'in beş kızı vardı. Hayreddin Hızır Ağa'nın[116] zevcesi bu kızlardan birisini şehzade Mehmed için beğenmek üzere Elbistan'a gönderildi. İçlerinden en güzel olanı seçilerek padişah adına yüzük takıldı. Böylece Süleyman Bey, kızı Sitti Hatun'u Osmanlı tahtının varisi, geleceğin Fatih'i, II. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed'e verdi. Hayreddin Hızır Ağa'nın zevcesi Anadolu'nun bütün valileri ve eşleri refaketinde gelini ve çeyizini götürmek üzere ikinci kez Elbistan'a gitti. II. Murad ülkenin bütün kadıları, ülema, şair ve fakirlerini düğüne davet etti.[117] Düğün 1450 yılı Kasım ve Aralık aylarında iki ay devam etti.[118] Du-

[112] Nücum, C. VII, s. 110; Sehavi, Tibrü'l-Mesbuk, s. 58; Süluk, C. IV, s. 1135.

[113] Süluk, C. IV, s. 1189; Ikd, s. 824 a; İnba, s. 246 b; Nücum, C. VII, s. 109-111; Tibr, s. 58.

[114] Kaynaklarda Harput'un Memluklar tarafından Dulkadirliler'e teslim ediliş tarihi belirtilmemiştir. Sultan Çakmak'ın Nasreddin Bey'in kızı ile evlenmesini müteâkib şehrin Dulkadirliler'e verildiğini tahmin etmekteyiz.

[115] İnba, s. 266 b; Ikd, s. 828 b; Nücum, C. VII, s. 288; Havadis, s. 139; Tibr, s. 58.

[116] H. Hüsameddin, Amasya tarihi, C. III, s. 218-220.

[117] Aşıkpaşazade, s. 138; Neşrî, s. 675-677; sadeddin, C. I, s. 398-401; İdris Bitlisî, Heşt be Heşt, Nuruosmaniye Küt. Nr. 3209, V. 325-326.

[118] Enverî, Düsturnâme, s. 87.

cas'a göre[119] II. Murad Şehzade Mehmed'in Sitti Hatun[120] ile evlenmesini Karamanoğulları ve Karakoyunlulara karşı Dulkadir Beyi'nin şahsında bir müttefik bulmak amacı ile arzu etmiştir.[121] Diğer taraftan Nasreddin Mehmed Bey'in kızı Memluk sultanı Çakmak'ın zevcesi Nefise Hatun 1449 Nisan'ında vebadan ölmüştü.[122] Süleyman Bey kızlarından birisini de Sultan Çakmak'a verdi.[123] Süleyman Bey böylece tesis edilen iki taraflı akrabalıkla batıda Karamanoğulları'ndan, doğuda da Akkoyunlu ve Karakoyunlular'dan gelecek tehlikeye karşı Dulkadirli ülkesini koruyacak olan devrin iki büyük güçlü devletinin dostluk ve ittifakını garanti etmişti. Zaten Süleyman Bey başa geçtiği sırada Osmanlılar'la Memluklar dostluk münasebeti içinde idiler. Batı komşusu Karamanoğlu İbrahim Bey bazı şehirlerin Osmanlılar'a teslimi karşılığında II. Mehmed ile sulh yapmıştı.[124] Doğuda ise Akkoyunlu şehzadeleri hanedanın kurucusu Kara Yülük'ün ölümünden beri taht mücadelesinde idiler. İktidarı elinde bulunduran Kara Yülük'ün torunu Cihangir, kardeşlerine ve amcalarına karşı amansızca mücadele ediyordu. Cihangir'e karşı amcaları, Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah'dan yardım isterken diğer bir amcası Kasım ile bazı Akkoyunlu beyleri de Dulkadirli Süleyman Bey'in yanına sığındılar.[125] Erzincan'ı Akkoyunlular'ın elinden alan Cihanşah, kumandanlarından Rüstem Tarhan'ı Fırat istikametine doğru sevkederken kendisi de önünden kaçarak Diyarbakır'a çekilen rakibi Cihangir'i takibe çıktı.[126] Şüphesiz, Rüstem Tarhan muhtemel bir Dulkadirli müdahalesini önlemekle görevli idi. Karakoyunlu kuvvetlerinin Malatya'ya kadar ilerlemesi Memluk sınırının ihlali olarak addedilebilirdi.

[119] Dukas, Trc. Mirmiroğlu, s. 136-137.

[120] Sitti Hatun 1467 yılında Edirne'de öldü. II. Bayezid O'nun hatırasına türbesinin yakınına Sultan Camii veya Sitti Sultan Camii adı ile bir cami inşa ettirdi. Arifî Zulkadiroğulları Hükûmeti, TOEM, C. VII. s. 94; T. Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 318-319.

[121] Bazı tarihçilere göre II. Murad, ikinci Arnavutluk seferinin mağlubiyetini unutturmak için Şehzade Mehmed'in düğününü yaptırmıştır. Halil İnalcık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler, s. 108.

[122] Nücum, C. VII, s. 238; Havadis, s. 44.

[123] Havadis, s. 85; Sahavî, Tibrü'l-Mesbûk, s. 323. Süleyman Bey'in kızı, Sultan Çakmak'ın ölümünden sonra ilerde Memluk Sultanlığı'nı ele geçirecek olan Aynal Acrud'un oğlu ile evlendi; fakat o da 1460 Nisan'ında vebadan öldü. Sahavî, vecizü'l-Kelâm, s. 139 b; Havadis, s. 393.

[124] Şahabeddin Tekindağ, Son Osmanlı - Karaman münasebetleri, Tarih Dergisi, Sayı 17, s. 45.

[125] Havadis, s. 80.

[126] Mükrimim Halil Yinanç, Akkoyunlular İA.

Bu sebeple Cihanşah, amacının sadece Cihangir'i takip etmek olduğunu bildirerek Sultan Çakmak'ın endişelerini giderdi. Bunun üzerine Memluk sultanı Dulkadirli Süleyman Bey'den, "Cihangir Memluk ülkesine sığınmak istediği takdirde onun Suriye'ye girmesine engel olmasını" istedi, Ekim 1450.[127] Fakat aslında Süleyman Bey, Mısır'ın sınır vilayetleri valileri gibi Akkoyunlu şehzadelerinden Cihangir ve Uzun Hasan'a düşmanları Cihanşah'a karşı mücadelelerinde yardım ediyordu. Cihanşah, Harput önlerine vanrken Karakoyunlu ordusunun öncüleri de Dulkadirliler'in yardımına engel olmak için Fırat'ı geçerek Malatya'ya doğru ilerledi, Aralık 1451. Bu harekât hakkındaki haberler Kahire'ye ulaşınca Sultan Çakmak bütün Suriye valilerine kayınpederi Dulkadirli Süleyman Bey'in yardımına koşmaları emrini verdi.[128] Memluklar'la ilişkilerini koparmak istemeyen Cihanşah bundan böyle Süleyman Bey'e saldırma tasavvurundan vazgeçerek sadece Akkoyunlular üzerine yürümekle yetindi. Zaten Cihanşah ertesi yıl Baysungur'un oğlu Babür'ün ülkesine saldırmak için Rey'e geldiğini haber alınca Cihangir ile barış yapmak zorunda kaldı.[129]

Akkoyunlular ile Karakoyunlular arasında savaşa son verildiği sırada beyliğin doğu hudutlarında bulunan Dulkadir Türkmenleri Gobrak ve Vibrak gibi bazı kaleler için kendileri ile mücadele eden komşu Kürt halkına baskın yaptılar. Tebaası ile komşu halkı arasındaki husumet beyliğin doğu kısmında tehlikeli bir durum yaratıyor ve Süleyman Bey'in o taraflara giderek duruma el koymasını gerektiriyordu. Süleyman Bey otuz bin kişilik bir ordu ile Harput'a, oradan da Kürtler'in Beyi Şeyh Hasan'a saldırmak için Çemişkezek'e hareket etti. Dulkadir kuvvetlerinin hareketi, o sırada Karakoyunlu hükümdarı ile yaptığı barışı müteakip Cihangir'i tahttan düşürerek Erzincan'ı kuşatmakta olan Uzun Hasan'ı endişelendirmişti. Süleyman Bey, maksadının sadece Şeyh Hasan ile mücadele etmek olduğunu bildirerek Uzun hasan'ın endişesini bertaraf etti. Bununla beraber Dulkadirliler'in Çemişkezek kuşatması başarısız oldu; şehirden huruc eden Kürtler tarafından bozguna uğratıldılar. Dulkadir Beyi Harput'a çekilmek zorunda kaldı.[130]

Süleyman bey, beyliğinin son yıllarında o kadar şişmanlamıştı ki ata dahi binemiyordu. Rahat bir hayat yaşamaya meyyaldi. Sayısız kadınların

[127] Havadis, s. 95; Tibrü'l-mesbuk, s. 323.

[128] Havadis, s. 117.

[129] M. H. Yinanç, A.g.m.

[130] Diyarbekriyye, s. 225.

bulunduğu hareminde sofranın lezzetine ve hayatın zevkine teslim olmuştu. On iki yıllık hakimiyetten sonra arkasında sayısız çocuklar bırakarak 28 Ağustos 1454 tarihinde öldü.[131]

Melik Arslan Bey

Süleyman Bey'in ölümünden sonra yerine oğullarından Melik Arslan geçti.[132] Melik Arslan Memluklar'ın kendisine bir gaile çıkarmasını önlemek düşüncesiyle beyliğinin tanınması için babasının kılıcını, itaatinin işareti olarak sultan Aynal Acrud'a gönderdi.[133] Bu sırada amcası Feyyaz ise Trablusşam'da Emirü'l-tabl görevinde bulunuyordu. Kardeşinin ölüm haberini alan Feyyaz kendisini tahtın meşru varisi olarak gördüğünden beyliğin hakimiyet menşurunu istemek üzere Kahire'ye gitti. Fakat Memluk Sultanı, Dulkadir Beyi olarak Melik Arslan'ı tanıdığından Feyyaz'ın gayreti boşa çıktı.[134]

Bu devirde Akkoyunlu Devleti Uzun Hasan'ın hakimiyetinde gücünün zirvesine erişmişti. Bir çok Türkmen reisi maiyetleri ile birlikte bu güçlü Akkoyunlu hükümdarının hizmetine koşuyordu. Amid yakınlarında Karacadağ'da yerleşmiş olan Dulkadirli tebaasından Kara Bey, Bayat boyu beylerinden Abdi ve Hüseyin Beyler 1457'de Uzun Hasan'a hizmetlerini sunanlar arasında bulunuyorlardı.[135] Bununla beraber onlar Rüstem Tarhan'ın, kardeşi Uzun Hasan'a karşı Cihangir'e yardıma gelmekte olduğunu öğrenince 800 kişilik aileleri ile Amid'i terkederek Suriye taraflarına göç etmek için hareket ettiler. Uzun Hasan derhal oğulları Halil ve Uğurlu Muhammed'i Emir Beg (Mevsilli) ile arkalarından göndererek onların göç etmelerine mani olmak istedi. Fakat Türkmenler dönmeyi reddedince Akkoyunlu şehzadeleri onların koyun sürülerini kaçırdılar.[136] Mamafih Dulkadirlilere mensup Bayat ve Avşarlar'dan bazılarının Uzun Hasan ile Rüstem Tarhan arasında yapılan savaşa katılmış olduğu anlaşılıyor.[137]

[131] Nücum, C. VII, s. 576; Havadis, s. 214; Vecizü'l-Kelâm, s. 130 b; Devvü'l-Lâmi, C. III, s. 269; Bedâyiü'z-Zuhur, s. 22.

[132] Havadis, s. 225; Bedayi, s. 25.

[133] Ş. Tekindağ, Fatih ile çağdaş bir Memluklu Sultanı, Tarih Dergisi, Sayı 23, s. 39.

[134] Nücum, C. VII, s. 577; Havadis, s. 214; Veciz, s. 130 b; Devvü'l-Lami C. III, s. 269.

[135] Diyarbekriyye, s. 254-255.

[136] Diyarbekriyye, s.265.

[137] F. Sümer, Oğuzlar, s. 223.

Melik Arslan'ın on bir yıllık hakimiyetinin on yılı sulh ve sükun içinde geçti. 1464 yılında Karamanoğlu İbrahim Bey'in ölümü ile ortaya çıkan karışıklıktan faydalanmak isteyen Dulkadirliler, komşularına karşı tekrar silaha sarıldılar. Dulkadir Beyi Kayseri'yi yeniden ele geçirmek ümidi ile Karaman ülkesini yağma ve tahribe başladı.[138] Karaman şehzadeleri taht kavgasına tutuştuğu bir sırada Dulkadirliler'in akınlarından bizar olan Karaman ülkesi halkı Akkoyunlu hükümdarını yardıma çağırdı. Bu daveti fırsat bilen Uzun Hasan, kuvvetlerinin başında olduğu halde bizzat yardıma gelerek Dulkadirlileri Karaman topraklarından çıkardığı gibi onların ülkesine gidip tahribat yaptı. Neticede Karaman ülkesi, Memluklar'ın da tasvibi ile hamisi Uzun Hasan tarafından Karamanoğlu İshak Bey'e verildi.[139]

Uzun Hasan'ın karaman ülkesine müdahalesine Fatih Sultan Mehmed'in tepkisi çok şiddetli oldu. 1465 İlkbaharında Karaman tahtına kendi taraftarı Pir Ahmed'i yerleştirmek için harekete geçti.[140] Memluk sultanı Hoşkadem ise Karaman ülkesinde nüfuzunun kaybolduğunu görünce Dulkadir Beyi Melik Arslan'dan İshak Bey'e yardım etmesini istedi.[141] Fakat Melik Arslan metbuunun bu isteğini yerine getirmedi. Zira O, hem Memluk Sultanı'nı darıltmak istemiyor, hem de Osmanlılara yanaşarak Fatih Sultan Mehmed'in dostluğunu kazanmaya çalışıyordu. Bununla beraber Melik Arslan Osmanlılar ile dostluğunun Hoskadem'i endişelendirdiğini çok iyi biliyordu. Bu sebeple Ona komşuları ile boy ölçüşecek güçte olmadığını, onlarla zahiren dostluk münasebetine giriştiğini, aslında Memluklara bağlı olduğunu ifade ederek endişesini yatıştırmaya çalıştı.[142] Zaten çok geçmeden Karamanoğlu İshak Bey 1465 Nisan'ında Amid'de Uzun Hasan'a sığındı ve biraz sonra da orada öldü.

Şüphesiz Osmanlıları'ın o zamana kadar Mısır'ın vasali olarak sayılan Dulkadirli ve Karaman Beylikleri'nin işlerine müdahale etmesine Memluklar ilgisiz kalamazdı. Osmanlı-Memluk rekabeti, Akkoyunlu hükümdarını Harput'u kuşatmaya sevketti. Uzun Hasan daha 1465 yılı başlarında Memluk Sultanına 1464 Mayıs'ında sakinleri tarafından kendisine teslim

[138] Diyarbekriyye, s. 369-370.

[139] Ş. Tekindağ, A.g.m., s. 50-51; B. S. Baykal, Uzun Hasan'ın Osmanlılara karşı kati mücadeleye hazırlıkları, Belleten, Sayı 82, s. 266.

[140] Havadis, s. 500.

[141] Ş. Tekindağ, A.g.m., s. 52.

[142] Havadis, s. 501.

edilen Gerger kalesini Harput kalesi ile değişme teklifinde bulunmuştu. [143] Fakat Hoşkadem, Harput'un Dulkadirlilere ait olduğunu ifade ederek teklifi reddetmişti. [144] Bununla beraber olaylar beklenilenin aksine gelişti. Memluk sultanı Uzun Hasan'ın Harput'u kuşatmasına mani olmak istemedi. Rakibi Cihanşah'ın oğlu Pir Budak'ın isyanı ile uğraşmasından fırsat bulan Akkoyunlu hükümdarı, şehri kuşatmaya başladı. Harput'un kuşatıldığını haber alan Melik Arslan şehrin imdadına koştu. Otuz bin kişilik ordusu ile Fırat'ı geçip Akkoyunlu kuvvetlerine saldırarak reislerinden Bişan oğlu Süleyman ile Halil Tavaci'nin kardeşi İbrahim'i ele geçirdi. Dulkadirliler'in bu hareketi üzerine Uzun Hasan, Melik Arslan'ı karşılamaya çıktı. Akkoyunlu kuvvetlerine karşı koyamıyacağını anlayan Dulkadir Beyi Malatya'ya, oradan da Elbistan'a döndü. Düşman kuvvetlerinin peşinden geldiğini görünce şehri terk ederek kaçtı. [145] Dulkadirliler'in başşehri Uzun Hasan tarafından işgal ve yağma edildi. Bunun üzerine Melik Arslan Akkoyunlu hükümdarına anlaşma teklif etmek zorunda kaldı. Uzun Hasan, veziri Mevlana Yahya'yı Çiçekoğlu refakatinde Dulkadir Beyi'nin yanına göndererek uzlaşmanın Harput'un teslimine bağlı olduğunu bildirdi. Nihayet Melik Arslan Akkoyunlular'dan almış olduğu esirleri serbest bırakarak sulha razı oldu ve 1465 Eylül'ünde 4000 Eşrefî altun karşılığında Harput'u Uzun Hasan'a terketti. [146]

Bu sırada Fırat'a kadar ilerlemiş olan Memluk kuvvetleri işe müdahale etmekten çekinerek hareketsiz kaldılar. Bununla beraber sultan Hoşkadem, Melik Arslan'ın Kahire'ye göndermiş olduğu elçiyi kabul etmiyerek Harput'un Akkoyunlulara teslim edilmesinden hoşnut olmamış gibi göründü. [147] Aslında Memluk Sultanı, Dulkadir Beyi'nin Osmanlılara karşı göstermiş olduğu yakınlığa kızdığından Uzun Hasan'ın Harput'u alarak Memluklar'ın aleyhine atmış olduğu bu adımı istemeyerek kabul etmek zorunda kalmıştı. Nitekim bu durumun farkında olan Uzun Hasan derhal Harput kalesinin anahtarlarını annesinin eliyle Kahire'ye teslim etti. [148]

Sultan Hoşkadem, Mısır'ın Dulkadir Beyliği üzerindeki otoritesini sarsmaya meydan vermeden Melik Arslan'a, Osmanlılara karşı gösterdiği

[143] Havadis, s. 467-490.
[144] Havadis, s. 500-506; Bedayi, s. 154.
[145] Diyarbekriyye, s. 395.
[146] Havadis, s. 507; Bedayi, s. 157; Diyarbekriyye, s. 396.
[147] Havadis, s. 513-515; Bedayi, s. 161.
[148] Havadis, s. 510.

yakınlığı tasvip edemeyeceğini ima etmek istiyordu. Şu halde Melik Arslan Memluk sultanının öfkesini üzerine çekmişti. Üstelik karşısında kendisine muhalefet ederek Kahire'ye sığınmış olan kardeşi Şahbudak gibi kuvvetli bir rakibi vardı. Nitekim Şahbudak, beyliği ele geçirmek için bu fırsatı kaçırmadı. Sultan Hoşkadem, onun teşvikiyle Osmanlılara taraftar olan Melik Arslan'dan kurtulmak için bir suikast hazırladı. Kahire'den gönderilen bir fedayi, Melik Arslan'ı Elbistan'da camide ibadet ederken bıçaklayarak öldürdü, Ekim 1465[149].

[149] Nücum, C. VII, s. 737; Bedayi, s. 158; Veciz, s. 149 a; Aşıkpaşazade, Melik Arslan'ın ölüm tarihini 862 olarak kaydeder (s. 207). Diğer taraftan Arifî Paşa Melik Arslan'ın Uzun Hasan'a karşı yardım istemek üzere Kahire'ye gittiğini ve orada katledildiğini yazarak yanılmış (TOEM, C. VI, s. 321), aynı hatayı İ. H. Uzunçarşılı (Anodolu Beylikleri, s. 172) ve Salahattin Tansel (Fatih'in Askerî faaliyeti, s. 322) de tekrar etmişlerdir.

III. BÖLÜM

BEYLİK ÜZERİNDE OSMANLI - MEMLUK NÜFUZ MÜCADELESİ

Şahbudak Bey

Şahbudak, kardeşi Melik Arslan'ın öldürülmesinden sonra, Memluk sultanından aldığı menşurla derhal Elbistan'da gelerek beyliğin başına geçti.[1] Fakat O, daha başlangıçta kendisini kardeş katili olarak suçlayan tebaasının muhalefeti ile karşılaştı. Yeni beylerinden memnun olmayan Dulkadirli Türkmenleri'nin ileri gelenleri Fatih Sultan Mehmed'e müracaat ederek ondan daha önce kendi yanına sığınmış olan Melik Arslan'ın diğer kardeşi Şehsuvar'ı beyliğin başına geçmek üzere Elbistan'a göndermesini talep ettiler.[2] Fatih'in yanında bulunan Şehsuvar Bey, onun yapmış olduğu seferlere katılmış, bu hizmetine karşılık kendisine Trakya'da Çirmen Sancak beyliği verilmişti.[3]

Osmanlılar, Timur istilası ile bozulan birliğin yeniden tesisi ve Avrupa'da yapılan fetihler dolayısıyla yarım asırdan beri Anadolu'daki bazı beylikler üzerinde nüfuz ve hakimiyetlerini kuramamışlardı. Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra Osmanlılar lehine Anadolu'da önemli gelişmeler kaydedildi. 1461'de Trabzon fethedildiği gibi 1465'te de Karaman tahtına Pîr Ahmed çıkarılarak bu beylik üzerinde hakimiyet tesis edilmişti. Dulkadir Türmenleri'nin müracaatı Fatih'e şimdi de bu beyliğin işlerine müdahale fırsatı verdi. Derhal Şehsuvar Bey'e bir kuvvet temin ederek onu Memluklar'ın himaye ettiği kardeşi Şahbudak'a karşı mücadeleye gönderdi.[4] Bir fermanla Şehsuvar Bey'i "vaktiyle babası Süleyman Bey'in elinde ve tasarrufunda olan vilayetler ile Bozok (Yozgat) ve Artuk-Abad'a (Artova) vali tayin etti. 4 Aralık 1465 tarihini taşıyan bu fermanla ayrıca "diğer beyler kendi memleketlerinde ne suretle tasarruf ediyorlarsa Şehsuvar

[1] Nücum, C. VII, s. 739, 807; Veciz, s. 149 a; bedayi, s. 159.

[2] Aşıkpaşazade, s. 207; Sadeddin, C. I, s. 570; Solakzade, s. 262.

[3] Kâtip çelebi, Fezleketü'l-Akvâl, Bayezid Küt. Nr. 10318, s. 271 a; T. Gökbilgin Edirne ve Paşa Livası, s. 13.

[4] Aşıkpaşazade, s. 138; İbn Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman, VII. Defter, (yay., Ş. Turan), s. 272.

Bey'in de o suretle kendi hakimiyet bölgesinde hükmetmeye yetkili olduğunu, başka yerlere dağılmış olan Bozoklu ve Dulkadirliler'in onun emir ve itaatinde olmaları gerektiğini, bu hususta her kim olursa olsun müdahale etmemesini" bildiriyor ve "üzerinde tuğra-yı hümayunu bulunan bu hükm-i cihan güşaya itimat ve riayet edilmesini" istiyordu.[5] Bize kadar ulaşan bu belgeden Dulkadirliler'in bir kısmının ya beylerinden memnun olmadıklarından veya başka sebeplerle Tokat ve Yozgat taraflarına göç etmiş olduklarını müşahade ediyoruz. Böylece Fatih tarafından Dulkadir Beyliği'ne tayin edilen ve desteklenen Şehsuvar Bey kardeşinin üzerine yürüdü.

Şahbudak, Osmanlılar'ın Şehsuvar Bey'e desteğine karşılık memlukların yardımını elde etmek için selefleri gibi Mısır'a tâbi olduğunu, kendisine yöneltilecek herhangi bir saldırının Memluklara yapılmış sayılacağını ilan etti. Bu sebeple Memluk sultanı Hoşkadem, Halep valisi Berdi Bey'e Şahbudak'ın yardımına gitmesi için emir verdi.[6] Fakat Şehsuvar Bey Memluk kuvvetlerinin yetişmesine fırsat vermeden Zamantı kalesi önlerinde kardeşini büyük bir mağlubiyete uğrattı; yolda Şahbudak'ın yenildiğini haber alan Berdi Bey Halep'e dönmek zorunda kaldı, Nisan 1466.[7]

Şehsuvar Bey

Şehsuvar Bey, Fatih'in yardımı ve desteği ile Dulkadirli tahtını ele geçirdiği için Memluk sultanının kendisine tepki göstereceğini biliyordu. Gerçekten de Sultan Hoşkadem, Dulkadirli tahtı için yeni bir aday bulmakta gecikmedi. Şehsuvar Bey'in karşısına bir rakip çıkarmak için amcası Rüstem Bey'i tahtı ele geçirmeye teşvik etti.[8] Bu amaçla Halep valisi Yeşbeg-Becasi'yi Rüstem Bey'e yardım etmekle görevlendirdi.[9] Şehsuvar Bey Osmanlılar'ın Arnavutluk fethini tebrik için gönderdiği elçisi vasıtasıyla Fatih'i durumdan haberdar etti. Osmanlı padişahına yazdığı mektupta aynca Dulkadirli-Karaman sınırında bir düzeltme yapılmasını ve Mihal oğlu İskender Bey'in affedilmesini istiyordu. Fatih Mehmed ise Şehsuvar Bey'e gönderdiği cevabî mektupta Mısır sultanına kendisi için bir iltimasnâme yazdığını bildiriyor ve bunu Kahire'ye ulaştırmasını istiyor, özellikle

[5] N. Lugal-A.Erzi, Fatih devrine ait münşeat mecmuası, XX, s. 41-42.

[6] Nücum, C. VII, s. 739-740; Havadis, s. 518.

[7] Kâtip Çelebi, A.g.e. s. 271 a.

[8] Nücum, C. VII, s. 741; Havadis, s. 521-522.

[9] Havadis, s. 530-531; Bedayi, s. 130.

verilecek cevap ne olursa olsun savaşa girişmeden önce kendisini haberdar etmesini tavsiye ediyordu. Hudut meselesine gelince Fatih, bu hususta Amasya kadısının görevlendirildiğini, ona Dulkadirli-Karaman hududunun Melik Arslan ve İbrahim Bey zamanında nasıl çizilmişse şimdi de öyle tesbit ve ibka etmesi için talimat verildiğine işaret ediyordu. [10].

Görüldüğü gibi Fatih Mehmed, Mısır'a karşı Şehsuvar Bey'in haklarını savunmaya kararlı idi. Bu konuda, yukarıda işaret etmiş olduğumuz iltimasnâme ile Memluk sultanına o zamana kadar her iki devlet arasında sürdürülen ahengi bozmaksızın iradesini empoze etti. 1466 Kasım'ında yazılan bu mektupta Şehsuvar Bey'in eben an ced Osmanlılar ile sıhriyeti olduğu, O'nun, tahtının meşru varisi sıfatı ile ülkesinin idaresini ele aldığı hususunda Hoşkadem'in dikkati çekiliyordu. Mısır'a karşı eskiden beri duyduğu yakınlığı hatırlatan Fatih Mehmed, nihayet Hoşkadem'den Şehsuvar Bey'e karşı dostça muamele etmesini rica ediyordu. [11] Bundan başka Mısır devlet adamlarından birisine Osmanlı devlet adamlarından birisi tarafından gönderilmiş olan bir mektupta da Osmanlılar'ın Karamanoğlu İbrahim Bey'in ölümünü müteakip Karaman ülkesinde çıkan güçlükleri hallettiği, bunun da gelenekleşen Osmanlı-Memluk dostluğunu bozmadığını, Şehsuvar Bey'in kardeşi Melik Arslan'ın ölümünden sonra Osmanlı devletine güvenerek kardeşinden, babasından ve atalarından tevarüs ettiği ülkenin idaresini ele almak için gittiği belirtiliyor ve amacının Osmanlılar'a karşı olan kulluk ve hizmeti eda etmek olduğu anlatılmak isteniyordu. [12] Bu ifadelerden Osmanlılar'ın, Mısır'ın Dulkadir Beyliği için çıkaracağı adaya karşı Şehsuvar Bey'i desteklemeye kararlı olduğu anlaşılıyor. Mektupların Kahire'ye ulaşıp ulaşmadığını ve ne gibi bir tesir yaptığını bilemiyoruz. Fakat şurası muhakkakki Şehsuvar Bey'in Dulkadirli tahtında bırakılması Hoşkadem tarafından kabul edilemezdi. Zira Şehsuvar Bey, Memlukları metbu olarak tanıması hususunda Trablusşam valisi Demirtaş tarafından yapılan teklifi kesinlikle reddetmişti. [13] Bunun üzerine Mısır hükumeti Şehsuvar Bey'e karşı mücadele eden Rüstem Bey'i desteklemeye devam etti. Fakat Memluk Devleti'nin gayretleri boşa çıktı. Rüstem Bey, Şehsuvar Bey'e karşı mücadelede başarılı olamadı ve davayı terketti. [14] Şehsuvar Bey'in üstünlüğü onu, Memluklara ait bazı hudut şehirlerini

[10] N. Lugal - A. Erzi, Fatih Devrine Ait Münşeat Mecmuası, XXXIII, s. 44.

[11] A.g.e., XLIII, s. 66-68.

[12] A.g.e., I, s. 3-5.

[13] Havadis, s. 530-531; Bedayi, s. 170.

[14] Havadis, s. 543; Bedayi, s. 176.

ülkesine katmaya itti. Böylece Birecik, Besni, Gerger ve Rumkale şehirleri Dulkadirliler'in eline geçti. Dulkadir Beyi'nin bu cüretkâr hareketi ve üstelik Osmanlı Devleti'nin ona yardım ettiği yolunda çıkarılan söylentiler, Memluk Sultanı Hoşkadem'i çileden çıkardı. Derhal Suriye valilerine Şehsuvar Bey üzerine yürümelerini ve Onun yerine Şahbudak'ı beyliğin başına geçirmelerini emretti.[15] Şehsuvar Bey Memluk kuvvetlerini Çukurova'da karşılamaya karar vererek durumdan Osmanlı Devleti'ni haberdar etti. Sadrazam Mahmud Paşa, Şehsuvar Bey'e verdiği cevapta "henüz Memluklar'la çarpışmanın zamanı olmadığını, önce onlarla uzlaşmayı denemesini, fakat zaruret karşısında kendisine nasıl uygun gelirse öyle hareket etmesini" tavsiye ediyordu. Bununla beraber Mahmud Paşa "Osmanlı ülkesine kaçmak zorunda kaldığı takdirde derhal kendisine yardım edileceğini, hatta gerektiğinde padişahın bizzat işe müdahale edebileceğini, bu takdirde o tarafların ahvalinden kendilerini haberdar etmesi gerektiğini"[16] ilave ederek Şehsuvar Bey'e cesaret vermekten de geri kalmıyordu.

Nihayet Sultan Hoşkadem'in emri ile hazırlanan Memluk ordusu Şam valisi Berdi Bey komutasında yola çıkmıştı. Bu arada Mısır sultanına sadık kalan Türkmen şeflerinden Eslemezoğlu da Dulkadir kuvvetlerine saldırarak Memluk ordusu gelinceye kadar onları yıpratmaya çalışıyordu. Fakat Dulkadirliler tarafından sıkıştırılınca selameti kaçmakta ve Karamanoğlu Pir Ahmed'in yanına sığınmakta buldu.[17] Nihayet 1467 yılı Eylül ayı sonlarına doğru Şahbudak'ın kılavuzluk ettiği Memluk ordusu Dulkadir ülkesine girmeye başladı. Şehsuvar Bey baskın yapabileceği bir yere çekebilmek için düşmanın ilerlemesine mani olmadı. Memluk kuvvetleri Göksun yakınlarında Turna Dağı eteklerine ulaşınca birden bire saldırıya geçerek onları öyle bir mağlubiyete uğrattıki[18] kumandanları Berdi Bey esir düşerken Trablusşam valisi Kanibeg Hasan, Halep ve Şam atabeyleri Karaca Zahiri ve Elmas Eşrefî gibi birçok Memluk kumandanları da muharebe meydanında telef oldular, 4 Ekim 1467.[19] Şahbudak ise canını zor kurtardı ve tekrar Kahire'nin yolunu tuttu.[20] Bir ay sonra Berdi Bey

[15] Nücum, C. VII, s. 748; Havadis, s. 545-548; Bedayi, s. 178.

[16] Fatih Devrine Ait Münşeat Mecmuası, XLII, s. 64-65.

[17] Havadis, s. 549.

[18] İbn Kemal, VIII. Defter, Ali Emiri Nüs. Nr. 32, s. 115 a.

[19] Nücum, C. VII, s. 828-829; Havadis, s. 603-604; Bedayi, s. 187.

[20] Mülukü'l-Şumarih, s. 151 b.

kaçmaya muvaffak oldu ise de ordunun yenilmesinde şuçlu görülüp tutuklanarak Kudüs'te hapsedildi.[21]

Memluk Devleti Şehsuvar Bey'e karşı ikinci bir sefer hazırlığına başladı. Yeni bir ordu teşkil edilerek 1468 Şubat'ında Canibeg Kulaksız komutasında Kahire'den yola çıkarıldı. Emirü'l-asâkir Berdi Bey, büyük hacib Timur Zahiri, muhafız komutanı Nanik gibi büyük komutanların hemen hepsi sefere katılmakla görevlendirilmişlerdi. Halep'te bütün Suriye valileri emirlerindeki kuvvetlerle bu orduya katıldılar.

Memluk kuvvetleri Mayıs ayında Dulkadirliler tarafından ele geçirilmiş olan Antep'e girdiler.[22] İhtiyatlı davranan Şehsuvar Bey hiçbir harekette bulunmadan uzun müddet bekledi. Nihayet Memluk ordusuna ait bir keşif kuvvetini pusuya düşürdükten sonra düşmanı tahrik etmek için Antep'e yaklaştı. Peşine takılan Memluk kuvvetlerini ormanlık bir bölgede baskına uğrattı, 30 Mayıs 1468. Memluk ordusu komutanı Kulaksız esir düşerken çok sayıda Memluk emiri de katledildi.[23] Şam valisi Özbey ise Memluklar tarafında yer alan Ramazanoğlu Hasan Bey sayesinde katliamdan zorlukla kurtulmuştu. Memluk kuvvetlerinden kurtulanlar bozgun halinde Halep'e döndüler.[24]

Bu başarıdan sonra cesareti artan Şehsuvar Bey, Memluk ordusuna yardım etmiş olan Ramazanoğulları'nı cezalandırmak için saldırıya geçti. Kuvvetlerinden bir kısmı Halep civarında özellikle Kürtlerin meskûn olduğu bölgeleri tahrip ederken bir kısmı da Ramazanoğulları'na ait şehir ve kaleleri işgal etmeye başladılar. Bu sırada Osmanlılar'ın Karaman ülkesini zapta başlayıp ilerlemeleri Dulkadirlileri daha çok cesaretlendirmişti. Göksu nehri üzerindeki Feke kalesini alan Şehsuvar Bey, burasını kardeşi Yunus Bey'e teslim ettikten sonra Kozan'ı kuşattı. Kendi taraftarı olan Ömer Bey'i Ramazanlılara bey nasbederek durumdan Fatih'i haberdar etti.[25] Kuzeyde Memluklar'ın elinde bulunan Darende şehri Dulkadirliler'in saldırısına hâlâ mukavemet ediyordu.[26]Bu tarihlerde Anadolu, üç büyük

[21] Nücum, C. VII, s. 833; Bedayi, s. 190; Aşikpaşazade'ye göre Berdi Bey, Şehsuvar Bey tarafından serbest bırakılmıştır, Tevârih-i Âl-i Osman, s. 220-221.

[22] Havadis, s. 625-626, 629-630.

[23] Havadis, s. 633-635; Badayi, (G. Wiet Fr. Trc.) s. 12-14.

[24] Havadis, s. 647-648.

[25] B. S. Baykal, A.g.m., Vesika II, s. 280; S. Tansel, Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti, s. 335-336; F. Sümer, Çukur-Ova tarihine dair araştırmalar, s. 53.

[26] Havadis, s. 679, 685; Bedayi (Trc), s. 23; İnbai'l-Hasr, s. 11 a.

devletin menfaatlerinin çatıştığı bir ülke haline gelmişti. Osmanlı, Memluk, Akkoyunlu Devletleri Anadolu'da hakimiyetlerini genişletmek için Türkmen Beylerinin dostluğunu kazanma yarışına girmişlerdi. Haklarından mahrum olan ve bu devletlerden biri tarafından gücendirilen Türkmen Beyleri bir gün ülkelerini tekrar ele geçirebilecekleri ümidiyle yardımlarını sağlamak için diğer iki devletin hükümdarlarının yanına iltica ediyorlardı. İşte Memlukların yardımına rağmen yeğeni Şehsuvar Bey tarafından mağlup edilen Rüstem Bey de kendi taraftarları olan Şah Mehmed ve Süleyman gibi bazı Dulkadirliler ile birlikte Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın yanına sığınmıştı.[27] Öte yandan Bozca ailesinden Sevindik ve Susa, İnal ailesinden İbrahim, Akkoyunlular'dan Ebu Tahir ve Egil Beyi Şah Ali Beyler de Uzun Hasan'ı terkederek Osmanlılar ve Dulkadirliler tarafına geçmişlerdi. Bunlar gibi Memluklar'ın Halep ve Şam valileri de Şehsuvar Bey'e gönderdikleri mektuplarda Osmanlı Padişahı Fatih'e yakınlık ve saygı duyduklarını ifade ediyorlardı. Osmanlılar'ın müttefiki olan Şehsuvar Bey, Fatih'i bu olaylardan ve Memluklar'a karşı giriştiği faaliyetlerden haberdar ediyor, bilhassa Dulkadirli-Mısır ihtilafı üzerinde durarak Memluklar ile bir anlaşmaya varmanın mümkün olmadığını işaret ediyordu. Osmanlı hükümdarı, Şehsuvar Bey'e verdiği cevapta onun yaptığı hizmetleri takdir etmekle beraber, Dulkadirliler'in Memluklar'a saldırısını tasvip eder görünmüyordu. Şimdiki halde Memluklar ile uzlaşma yolunu takip etmesinin daha uygun olacağını beyan ederek her türlü ihtilaftan çekinmesini tavsiye ediyordu.[28] Görüldüğü gibi Fatih, Uzun Hasan ile arasının açık olduğu bir sırada Şehsuvar Bey'in Memluklar ile ihtilafa girmesini pek uygun görmemektedir. Oysa şehsuvar Bey, bu sırada bir taraftan Halep üzerine akınlar yaptırıyor bir taraftan da uzun süreden beri kuşatmakta olduğu Darende'yi ele geçirmeye çalışıyordu. Sultan Kayıtbay ise Mısır'da Şehsuvar Bey'e karşı yeni bir sefer hazırlığı içindeydi. Fakat devletin kasası boş olduğundan sefer için bir takım tedbirlere başvurması gerekti. Bu gibi hallerde adet olduğu üzere Halife ve dört kadının da katıldığı bir toplantı yaptı. Konseyin tasvip etmemesine rağmen Cami ve manastırların vakıflarını müsadere etmeye başladı.[29] Böylece Kayıtbay yeni bir seferin finansmanı için para teminine çalışırken, Şehsuvar Bey de daha önce Mısırlılar ile yaptığı muharebede esir olarak ele geçirdiği Memluk kumandanlarını serbets bırakmak için fidye talep ediyordu. Esir kuman-

[27] R. R. Arat, Yarlık, TM, C. VI, s. 304-305.

[28] B. S. Baykal, A.g.m., s. 280; S. Tansel, A.g.e., s.336.

[29] Bedâyi, Fr. Trc., s. 14-15.

danlannın memluklan, fidyeyi temin etmek için efendilerinin mallannı satmaya Kahire'ye gidiyorlardı.[30] Bu durum Şehsuvar Bey'i daha güçlü kılıyor, bağımsızlık arzularını kamçılıyordu. O, Türkmenler'in ileri gelenleri ile yaptığı bir görüşme sırasında kendisinin de Osmanlı hükümdan gibi bir sultan olduğunu ileri sürdükten sonra Fatih'in kendisine vermiş olduğu Osmanlı bayrağını yırtarak isyan bayrağını kaldırmıştı.[31] Gerçekten de Dulkadir Beyi müstakil bir hükümdar gibi davranmakta geç kalmadı; kendi adına hutbe okutmaya ve para bastırmaya başladığı gibi Melikü'l-Muzaffer imzası ile yazdığı mektuplarla Suriye halkını kendisine itaate davet etti. 1468 Eylül'ünde Halep'te ele geçirilen bu mektuplarda Şehsuvar Bey, ticaretin devamı için özellikle tacirlerin canlannın ve mallannın emniyet altında olacağını bildiriyordu.[32] Zaten bu sırada Dulkadirliler Halep civarına baskın yapmaya başlamışlardı.

Sultan Kayıtbay, Dulkadirli saldırılan karşısında Halep garnizonunun aciz ve yetersiz kalması dolayısıyla sefere hazırlanan ordunun yetişmesine kadar şehrin savunması için 500 kişilik bir kuvveti yola çıkarmıştı.[33] Şehsuvar Bey, uzun bir kuşatmadan sonra Memluk valisi Balabanoğlu'nu Darende'den çıkararak şehri ele geçirdikten sonra (Kasım 1468) Memluklar ile barış yapmak istedi.[34] Fakat sulh talebinde bulunmak üzere Kahire'ye giden elçisi Kayıtbay tarafından kabul edilmedi.[35] Zira Kayıtbay sefer için hazırlıkları tamamlamıştı. Nihayet Özbey komutasına verilen Mısır ordusu Kahire'den hareket etti. Mutad olduğu üzere Suriye birlikleri Halep'te orduya katıldı, Şubat 1469. Şahbudak Bey, yine Özbey'in yanında yer almıştı.[36] Şehsuvar Bey'in kardeşi Moğolbay tarafından kumanda edilen Dulkadirli kuvvetleri düşmanı 1469 Nisan'ında Maraş'ın güney batısında Ceyhan nehrinin sol tarafında karşıladılar. Fakat Moğolbay muharebe meydanında telef olduğu gibi kuvvetleri de dağıldı. Şehsuvar Bey bu yenilgiden sonra Memluk ordusu karşısında tutunamıyarak Kadirli (Kars) ye çekildi. Emrindeki Türkmenler bölgeyi çok iyi tanıdığından geçitleri tutarak Memluk ordusuna baskın yapmaya hazırlandı.[37] Bir süre sonra Mem-

[30] Havadis, s. 642.

[31] İbn Kemal, A.g.e., s. 395.

[32] Havadis, s. 686-687; İnbai'l-Hasr, s. 12 b.

[33] Havadis, 679, 682; Bedayi, s. 22-23.

[34] Havadis, s. 695; İnbai'l-Hasr, s. 18 a; Alî, Künhü'l-Ahbar, s. 42 a.

[35] Havadis, s. 697; İnbai'l-Hasr, s. 20 a.

[36] Havadis, s. 697-703; Bedayi, s. 31.

[37] Havadis, s. 710; Bedayi, s. 35; İnbai'l-Hasr, s. 29.

luk ordusu iaşe güçlüğünden Mısır'a doğru yola çıkınca saldırıya geçerek paniğe kapılan düşmana büyük bir zayiat verdirdi, Haziran 1469. Memluk kumandanı Özbey baskından kurutulabilen kuvvetleri ile bozgun halinde Halep'e döndü.[38]

Memluk ordusu uzaklaşır uzaklaşmaz Şehsuvar Bey'in kardeşi Yahya Dulkadirli kuvvetleri ile Malatya üzerine yürüdü. Şehrin Memluk valisi Korkmaz, Yahya'nın yaklaşması üzerine çekilir gibi görünerek kuvvetlerini civarda gizledi. Dulkadirliler şehri kuşatmaya başlayınca Ramazanlı Beyi ile gelerek baskın yapıp kuşatmacılardan 500 kadar Türkmeni katlettiler, Ağustos 1469. Şehsuvar Bey'in kardeşi Yahya akrabalarından bir çoğu ile esir düştü ve Halep'e götürüldü.[39] Oradan da Memluk kumandanı Özbey tarafından Kahire'ye sevkedilerek bir zafer nişanesi gibi Sultan Kayıtbay'a takdim edildi ve 1470 yılı Mart'ında Kahire kalesine hapsedildi.[40] Diğer taraftan Dulkadirliler'in yenilgisini fırsat bilen Ramazanlı Beyi[41] daha önce Şehsuvar Bey tarafından ele geçirilmiş olan Kozan'ı geri almak için derhal harekete geçti; Dulkadirli garnizonunu uzaklaştırarak şehri tekrar ele geçirdi, Ekim 1469. Şehsuvar Bey, Kayıtbay'ı yatıştırmak ve barış teklifinde bulunmak üzere yanında tuttuğu Canibeg Kulaksız'ı serbest bıraktı Kasım 1469.[42] İki ay sonra da barış şartlarını görüşmek üzere Kahire'ye bir elçi gönderdi. Devletinin tanınmasını ve özellikle Memluklar'ın istediği Antep'in iadesine karşılık Halep'te bir Dulkadirli garnizonunun yerleştirilmesini talep etti.[43] Müzakerelerden bir netice alınmayınca Şehsuvar Bey Memluklar'ın vassalı Ramazanlılara karşı saldırıya geçerek İskenderun körfezinin batı yakasındaki Ayas (Yumurtalık) ı sonra da Adana ve Tarsus'u ele geçirip, Kozan'ı tekrar aldı, Haziran 1470.[44] Dulkadirliler'in bu ilerleyişinden endişe duyan Kayıtbay, Şahsuvar Bey'in Halep'e saldırmasından korkarak şehrin garnizonunu takviye etmek üzere derhal Mısır'dan bir kuvvet yolladı.[45] Gerçekten de bütün Ramazanlı ülkesini işgal eden Şehsuvar Bey bir süre sonra saldınlannı daha güneye yöneltti.[46]

[38] Havadis, s. 714-715; İnbai'l-Hasr, s. 48-50.

[39] Bedayi, s. 41; İnbai'l-Hasr, s. 52 b.

[40] Bedayi, s. 47; Veciz, s. 155 b; İnbai'l-Hasr, s. 65 a.

[41] F. Sümer'e göre Ramazan-Oğlu Ömer Bey olmalı, Çukur-Ova tarihine dair araştırmalar, s. 53.

[42] Bedayi, s. 44; İnbai'l-hasr, s. 58-60.

[43] Bedayi, s. 48; İnbai'l-hasr, s. 65 b.

[44] Bedayi, s. 56-57; İnbai'l-hasr, 76-79 a.

[45] Bedayi, s. 56-57; İnbai'l-Harr, s. 79 a.

[46] İnbai'l-hasr, s. 84 b.

Dulkadirliler tarafından Memluklar'a indirilen darbe Uzun Hasan'ın Fırat bölgesini ele geçirme üdidlerini kamçılamaya başladı. Fırsatı kaçırmayan Akkoyunlu hükümdarı, Memluklar'a karşı düşmanca davranışlarda bulundu. Öyleki Mısır'da Akkoyunlu kuvvetlerinin Dulkadirliler ile birleşerek Halep'e saldırmalarından korkulmaya başlandı.[47] Bütün bu korku ve şüpheler yeni bir sefer hazırlığını başlattı. 1471 Şubat'ında Memluk orudusunun öncüleri Kahire'den hareket etti. Kayıtbay askerin masrafını karşılamak için yeniden müsaderelere girişti. Nihayet binbir güçlükle teşkil edilen Memluk ordusu Emir Yeşbek komutasında Kahire'den hareket etti. Sultan Kayıtbay, kumandan Yeşbek'e Suriye'deki bütün görevlere azil ve tayin yetkisi de vererek büyük otorite sağlamıştı.[48]

Şahbudak tarafından refakat edilen Yeşbek, Mayıs 1471'de Halep'e ulaştığı vakit Türkmen şeflerinin de ordusuna katılmaları ile büyük bir takviye kuvvetine sahip oldu. Bu yardımcı Türkmen kuvvetlerini Dulkadirliler tarafından ülkelerinden atılmış olan Ramazanlı şehzadeleri Ömer ve Davud Beyler ile Köpek ailesinden Sakalsızoğlu Mahmud, Eslemezoğlu Muhammed, Bozca oğlu Halil ve İnal oğlu Hamza Beyler'in birlikleri teşkil ediyordu. Memluk kuvvetleri Halep'te toplanırken Dulkadirliler'den Pehlivanlı aşireti reisi Serim İbrahim, Malatya ile Besni arasında bir Memluk kervanına baskın yaparak bütün mallarını gaspetti. Soygun haberini alan Memluklar'ın Malatya valisi Korkmaz, derhal Serim İbrahim'in peşine düşerek Sakaltutan mevkiinde ona yetişti ise de, yapılan çarpışmada atı ok isabeti ile yıkılınca esir düştü ve Pehlivanlı aşiret reisi tarafından Şehsuvar Bey'in yanına götürüldü. Şehsuvar Bey öldürülen Türkmenlerinin intikamını almak için Korkmaz'ı bir eve hapsederek kapılarını duvarla ördürüp onu ölüme terketti, Mayıs 1471[49]

Bu sırada Halep'te bulunan Memluk kumandanı Yeşbek sefer için son hazırlıklarını yaparak Antep'e doğru yola çıktı. Antep halkı itaatlerini arzetmek için kendisine bir heyet gönderdi. Fakat Memluk ordusu yaklaşınca şehrin Dulkadirli garnizon kumandanı Kanibay teslim olmayı reddettiği için Yeşbek saldırıya geçti. Kanibay, Şahsuvar Bey'den yardım geleceği ümidi ile şehir kalesinde müdafaaya çekildi ise de dokuz gün dayanabildi. Atılan mancınıklarla burçlarda gedikler açıldığını görünce kendisi

[47] Bedayi, s. 59; İnbai'l-hasr, s. 87 a.

[48] Bedayi, s. 60, 63, 64.

[49] Tarih-i Yeşbek. s. 122-123. Bir rivayete göre Şehsuvar bey, Korkmaz'ı bir ağaca bağlıyarak ölünceye kadar okla delik deşik etti, Bedayi, s. 65.

ve maiyetinin öldürülmemesi şartı ile kaleyi teslim etti, Haziran 1471.[50] Şehsuvar Bey, Kanibay'ın yardımına koşmuş fakat beş gün gecikmişti. Bununla beraber Antep yakınındaki Sof dağı eteklerine ordugâh kurarak düşmana baskın yapmak için fırsat kolladı. Memluk ordusunun iaşe yollarını kesmek amacıyla kuvvetlerinden bir kısmını Antep'in güneyine bir kısmını da Rumkale istikametine sevketti. Fakat Yeşbek Dulkadirliler'den ele geçirilen bir tutsak vasıtasıyla Şehsuvar Bey'in bu kurnazca hareketini haber alarak muhafız kumandanı Aynal Aşkar'ı yollan kontrol etmekle görevlendirdi. Aynal Aşkar, bölgeyi çok iyi tanıyan maiyetindeki Kürtler sayesinde yollan kontrole çıkan Dulkadirli kuvvetlerinin yerini keşfetmekte gecikmedi. Memluk ordusunun ani baskınına uğrayan Dulkadirliler muharebe meydanında 28 ölü bırakarak geri çekildiler. Dulkadirliler'in ileri gelenlerinden Faris oğlu Kaya ve yeğeni, Şehsuvar Bey'in devadannın kardeşi İlyas, Kızılkocaoğlu Hasan, Mesud oğlu Süleyman, Sokulganoğullarından dördü, Ayrancıoğulları Teberrük ve Mustafa ölenler arasında bulunuyordu.

Büyük kayıplara sebep olan bu yenilgi üzerine Şehsuvar Bey, Antep'te bulunan Memluk kumandanına kıymetli hediyelerle bir temsilci göndererek sultan Kayıtbay'a itaatini arzedip barış teklifinde bulundu, 9 Ağustos 1471. Teklifi kabul eden Yeşbek barış şartlarını görüşmek üzere Kazasker Şemseddin bin Aca'yı Dulkadir Beyi'nin yanına gönderdi. Memluk temsilcisinin Dulkadirliler'in Kozan ve Darende şehirlerini terketmeleri hususunda yaptığı talep Şehsuvar Bey tarafından reddedildiğinden barış yapılamadı. Yeşbek, Şehsuvar Bey'e haber göndererek son defa bir uyanda bulunmak istedi ise de, Memluk ulağı Sof dağına vardığında onun hareket etmiş olduğunu gördü. Biraz sonra Şehsuvar Bey'in güneye doğru hareket ettiğini haber alan Yeşbek, maiyetindeki Türkmenlerden Gündüz oğlu Ömer Bey'i Amik tarafına gönderdiği gibi İnal oğlu Hamza Bey'i de Halep yolu üzerinde çok önemli bir mevkide bulunan Ravendan'ın muhafaza ve müdafaasına gönderdi. Şehsuvar Bey, Yeşbek ile barıştan ümidini kestiği için Türkmenleri toplamak üzere bir an önce Amik ovasına ulaşmaya çalıştı; fakat, Memluk kuvvetleri tarafından takip edildiğinden Maraş'a dönmek zorunda kaldı, Ağustos 1471.[51]

Bu sırada Sultan Kayıtbay Osmanlılar ile diplomatik münasebetlere girişmişti. Osmanlı müverrihleri[52] Sultan Kayıtbay'ın Fatih'e hediyelerle

[50] Tarih-i Yeşbek, s. 126-129; Bedayi, s. 87.

[51] Tarih-i Yeşbek, s. 130-138.

[52] Aşıkpaşazade, s. 211; Sadeddin, C. I, s. 571; Solakzade, s. 262-263.

elçi göndererek Şehsuvar Bey'i artık himaye etmemesini rica ettiğini, Dulkadir Beyi'nden intikam alınmasına müsaade edildiği takdirde onun ülkesini Osmanlılara bırakmayı vaad ettiğini kaydederler. Osmanlı kaynaklarının verdiği bu bilgiyi Memluk kaynakları, Kayıtbay'ın Alaaddin Hısnî adında bir elçiyi Osmanlı ülkesine gönderdiğini, adı geçen elçinin önce Amasya'da şehzade Bayezid'e uğradığını, sonra da babası Fatih Mehmed'in yanına gittiğini bildirerek kısmen teyid ederler.[53] Şurası muhakkak ki Fatih'e gönderilen elçinin görevi, Memluklar'ın Dulkadirliler'e karşı girişeceği harekâta Osmanlılar'ın müdahale etmelerini önlemekti. Zaten Şehsuvar Bey de son zamanlarda Osmanlı padişahının uyarılarına kulak asmamış, üstelik anlaşma gereğince sefer zamanlarında Osmanlılara bir miktar asker ile yardım etmeyi taahhüt ettiği halde[54] Karaman seferine katılmadığı gibi, Dulkadir topraklarına kaçan Karamanoğlu Pir Ahmed Bey ile de anlaşmaya başlamıştı. Bundan dolayı Fatih, Kayıtbay'ın vaadlerine inanarak Şehsuvar Bey'i himaye etmekten vazgeçti. Memluk sultanı, Yeşbek komutasında hazırladığı büyük bir orduyu Dulkadir topraklarına göndermeden önce Türkmen beylerine; "Şehsuvar'ın, Fatih'in de sözünü dinlemediğini, bundan ötürü onun sözüne uyularak Memluk ordusuna mukavemet edilmemesini ve boş yere müslüman kanının dökülmemesini birer mektupla bildirdiği gibi onlara dağıtılmak üzere çok miktarda da altun gönderdi. Türkmen beyleri üzerinde bunların yaptığı tesir pek büyük oldu.[55]

Şehsuvar Bey'in Maraş'a çekilmesinden sonra Memluk Kumandanı Yeşbek, Dulkadirliler'e karşı Ramazan-oğulları ile işbirliği yapmak için Çukurova'ya yönelmişti. Memluk kumandanı önce Dulkadirliler'in elinde bulunan Ayas (Yumurtalık) üzerine yürüdü. Bu sırada bir kısım Türkmenler'in Memluklar tarafına geçmesi Yeşbek'in giriştiği harekâtı kolaylıkla sürdürmesini sağladı. Şehri ele geçirdiği sırada Şehsuvar Bey'in kardeşlerinden Hüdadad ve Selman yanına gelerek itaatlerini arzettiler. Memluk kumandanı onların bu hareketini para ile mükafatlandırdı.[56] Zaten Sultan Kayıtbay Türkmen beylerini elde etmek için para tahsis etmişti. Bu paranın dağıtılması saf değiştiren Türkmenlerin sayısını günden güne çoğaltmaya başladı. Ayas'ı ele geçiren Yeşbek, Aynal Aşkar kumandasındaki bir Memluk kuvvetini Adana'dan Dulkadirli kuvvetlerini çıkar-

[53] Tarih-i Yeşbek, s. 139.

[54] Aşıkpaşazade, s. 169; Neşrî, C. II, s. 781.

[55] Arifî, Maraş ve Elbistan'da Zulkadıroğulları Hükûmeti, TOEM, Cüz. 31.

[56] Tarih-i Yeşbek, s. 156 a.

maya çalışan Ramazan-oğulları'na yardıma gönderdi; kendisi de ordusu ile şehrin yakınlarında Savrun deresinin Ceyhan'a döküldüğü yerde karşı-Adana ve Tarsus'u işgal eden Dulkadirli kuvvetleri ile irtibatını kesmekti. Şehsuvar Bey bu sırada emrindeki kuvvetleri Kadirli'de toplamıştı. Yeşbek ile şehrin yakınlarında Savrun deresinin Ceyhan'a döküldüğü yerde karşılaştı. Fakat çok şiddetli bir çarpışma sonunda kuvvetleri mağlup olduğundan muhabere meydanında 320 ölü ve 100 kadar esir bırakarak selameti kaçmakta buldu, 12 Kasım 1471. Bu mağlubiyetin neticesi Şehsuvar Bey için çok ağır oldu; Çukurova'da ele geçirdiği yerleri tamamen kaybetti. Güneyde Aynal Aşkar Memluk taraftarı Ramazanlılar ile Adana ve Tarsus'a hakim olurken Yeşbek de zaferle Kadirli'ye girdi. Buradan Savrun deresini takiple yürüyüşüne devam etti. Yolda Şehsuvar Bey'i terkeden devadarı ve emir-i ahuru 160 kişi ile yanına gelerek itaatlerini arzettiler. Kozan'a varan Yeşbek burada şehrin Dulkadirli kumandanı Devletbay'ın mukavemeti ile karşılaştı. Şehri kuşatan Memluk kuvvetlerine teslim olmamak için direnen Devletbay, sonunda Şehsuvar Bey'den beklenen yardımdan ümidini kesince kendisine yapılan son ihtar üzerine şehrin anahtarlarını bizzat Yeşbek'e teslim edeceğini bildirdi. Kaleye çıkan Yeşbek şehri teslim aldı. Kozan'ın geri alınması ile Memluk ordusu ilk hedefine ulaşmış, Dulkadirliler Çukurova'dan çıkarılmışlardı. Mevsim bir hayli ilerlemiş olduğundan Yeşbek kışı geçirmek ve harekâta daha iyi hazırlanmak için Halep'e döndü.[57] İlkbaharın başında tekrar sefere çıktı. Şehsuvar Bey, Memluk ordusunun hareketini haber alınca Tatar oğlu Alaaddin'i Yeşbek'e göndererek Memluklar'la anlaşıp tehlikeyi uzaklaştırmak istedi. 1472 yılı Nisan'ında Amik ovasında Yeşbek'e ulaşan Dulkadir elçisi, Şehsuvar Bey'in Darende'yi Memluklar'a terk edeceğini bildirdi.[58] Türkmenlerinin saf değiştirmesiyle Şehsuvar Bey'in durumu gerçekten tehlikeye düşmüş, bir yıl önce teslime yanaşmadığı Darende'yi şimdi kendiliğinden Memluklar'a teklif etmek zorunda kalmıştı. Kahire'ye ulaştırılan barış teklifi sultan Kayıtbay tarafından reddedildi. Yeşbek yürüyüşüne devam ederek Göksu'yu geçip Dulkadir ülkesine girdi. Memluk ordusu ilerledikçe maiyetindeki beylerden bir çoğunun kendisini terketmesinden dolayı kuvveti azalan Şehsuvar Bey, düşmanı karşılamaya cesaret edemiyerek daha önce haremini ve hazinesini bırakmış olduğu Zamantı Kalesi'ne çekildi. Elbistan'a varan Yeşbek yanında bulunan Şehsuvar Bey'in kardeşi Erdivane'yi

[57] A.g.e., s. 157-161.

[58] Tarih-i Yeşbek, s. 164 b; bedayi, s. 76.

Hurman'a göndererek kale muhafızını itaate davet etti. Şehsuvar Bey'in kumandanlarından kale muhafızı Hoşkadem'in teslim olmayı reddetmesi üzerine kısa bir kuşatmayı müteakip Hurman kalesi de Memluklar'ın eline geçti.[59] Memluk ordusu Hurman çayını geçip Zamantı kalesine yöneldi. Kale oldukça sarp bir dağın tepesinde bulunuyordu. Yeşbek dağın eteğindeki Melik Gazi köyünde ordugâh kurarak kuvvetlerini iki gün dinlendirdikten sonra kaleyi kuşatmaya başladı. Mancınık kurmakta ve atmakta mahir kumandanlarından Hayırbeg ve Zerdekeş'i kale burçlarını yıkmakla görevlendirdi. Şahsuvar Bey'in kuvvetleri o kadar azalmıştıki kalede sadık adamlarının sayısı 60 kişiyi geçmiyor, 300 kadar da kadın ve çocuk bulunuyordu. Yeşbek kaleden kaçan bir Dulkadirli askerinden bu bilgiyi alınca derhal beraberinde getirdiği Şahsuvar Bey'in kardeşi Erdivane ile yeni teslim olmuş bulunan Hurman kalesi muhafızı Hoşkadem'i hapsettirdi. Şehsuvar Bey sonuna kadar savunmada kalarak teslim olmamakta kararlı idi. Fakat bir yerden yardım alınması mümkün olmadığı gibi kuşatma da uzayacağa benziyordu. Üstelik kuşatma sırasında Şehzade Bayezid, Yeşbek'e haber göndererek ihtiyaç halinde kendilerine iaşe yardımında bulunabileceğini bildirmişti. Böylece ümitsizliğe düşen Şehsuvar Bey teslim şartlarını görüşmek üzere Sultan Kayıtbay'ın akrabası Timraz'ın yanına gönderilmesini istedi. Onun vasıtasıyla itaatini arzetmek için Yeşbek'i kaleye davet etti. Yeşbek teklifi reddederek Şehsuvar Bey'in bizzat gelerek itaatini sunmasını istedi. Timraz, kazasker Şemseddin bin Aca refakatinde Şehsuvar Bey'i ikna etmek için tekrar kaleye çıktı. Fakat Memluk kumandanına güven duymayan Şehsuvar Bey, Timraz önünde yer öpmeye hazır olduğunu, fakat Yeşbek'in huzuruna çıkmak istemediğini bildirdi. Timraz'ın hayatını garanti edeceğine dair söz vermesine karşılık kardeşi Erdivane ile Memluk kumandanlarından Aynal Aşkar ve Hayırbeg'in kendisi dönünceye kadar rehin kalmaları şartı ile kaleden inebileceğini söyledi. Yeşbek yeni yapılan teklifi de reddederek taarruzun sıkı bir şekilde devam ettirilmesini emretti. Son görüşmelerin uzaması, orduda kaleye gönderilen Memluk heyetinin Şehsuvar Bey tarafından rehin tutulduğu zannını uyandırdı. Nihayet kale üzerinde yoğunlaşan mancınık atışları Dulkadir Beyi'ni aman dilemek zorunda bıraktı. Şehsuvar Bey otuz kişilik maiyeti ile kaleden inerek Memluk kumandanına teslim oldu. Yeşbek'in emri ile Şam valisi Berkuk, Şehsuvar Bey'e bir hilat giydirdi. Fakat hilatın altında boyuna geçecek şekilde bir tasma bulunuyordu. Böylece Şehsuvar Bey zincire vurulmuştu. Onu bu şekilde gören maiyeti derhal kılıçlarını çeke-

[59] Tarih-i Yeşbek, s. 165-166.

rek Berkuk'u tehdit ettiler. Fakat Şam valisinin muhafızları, üzerlerine atılarak Şehsuvar Bey'in maiyetini kılıçtan geçirdiler.[60]

4 Haziran 1472 tarihinde Şehsuvar Bey'i ele geçiren Yeşbek, ordusu ile Elbistan'a döndü. Şahbudak'ı ikinci kez Dulkadirli tahtına oturttuktan sonra esir Dulkadir Beyi'ni Kahire'ye götürdü.[61] Sultan Kayıtbay düşmanı Şehsuvar Bey'in yakalandığını duyunca çok sevinmiş, zaferle dönen orduyu karşılamak için Kahire'de büyük bir tören düzenlemişti. Mısır'ın Şehsuvar Bey'den çektiği sıkıntıyı ve onun yakalanmasıyla duyulan sevinci dile getiren devrin müverrihi İbn Iyas Dulkadir Beyi'nin Kahire'ye getirilişini geniş bir şekilde tasvir eder:[62]

"Başkent Sultanın talimatı gereğince muhteşem bir şekilde bayraklarla donatılmıştı. Şehir kaynıyordu, zira herkes Şehsuvar'ın geçişini görmek istiyordu. Geçit yolu üzerindeki evler dört eşrefi'ye (Memluk parası), dükkanlar ise bir eşrefi'ye kiralandı. Haya etmelerine rağmen genç kızlar bile Şehsuvar'ı görmek istiyorlardı; bu Şehsuvar ki o kadar çocuğu öksüz bırakan ölüm ve yağmaların mesulü idi. Kumandan Yeşbek'in korteji 18 Rebiü'l evvel 877 (24 Ağustos 1472) tarihinde Kahire'ye girdi. Sadece Emir Timraz kenarda duruyordu; O, Şehsuvar'ın yakalanış şeklinden utanç duyuyordu. Şehsuvar'ın üzerinde siyah bir elbise, başında büyük bir sarık vardı. Boynunda zincirli bir halka takılı idi. Yanında onun zincirine tutunmuş olarak Melik Zahir Çakmak'ın eski Memluklarından Emirü-l aşere (onlar emiri) Tenem Dad at üzerinde seyran ediyor, önünde ise hepsi 20 kadar olan beyaz giysili, başları sarıklı, herbiri boğazlarındaki halkalardan zincirle muhafızlara bağlanmış kardeşleri, akrabaları ve adamları ilerliyordu. Bütün Kahire halkı Babü'n-Nasır'dan Babü'l-Maderrec'in merdivenlerine kadar yerleşmiş olan erkek ve kadın şarkıcıları seyrederek eğlenmek için dükkânların önünde toplanmıştı. Davul ve zurnacılar dükkânların önlerine dizilmiş, çalgıları ta kaleden işitiliyordu. Böyle fevkalade bir olayı her zaman görmek mümkün olmadığından unutulmaz bir gün yaşandı. Şehsuvar Bey'in kardeşleri ve akrabaları da tamamen çıplak olarak develer üzerine bindirilmişti. Bu vaziyette Babü'z-Züveyle'ye kadar götürüldüler".

Sultan Kayıtbay, Şehsuvar Bey ve kardeşlerini astırmak için Mısır'ın dört kadısından da fetva almıştı. Onunla birlikte kardeşlerinden Erdivane,

[60] Tarih-i Yeşbek, s. 167-172; Bedayi, s. 80-82.

[61] Tarih-i Yeşbek, s. 173-174, Veciz, s. 162 a.

[62] Bedayi, s. 84-86.

Hüdadad ve Yahya, Babü'z- Züveyle'de asıldılar. Diğer kardeşleri İsa, Yunus ve Selman ise asılmak üzere Babü'n-Nasır'a götürüldüklerinde yakışıklı ve çok genç yaşta olduklarını gören halkın onlara acıyarak öldürülmelerine karşı çıkmaları üzerine idam sehpasından geri indirildiler.[63] Şehsuvar Bey ile Kahire'ye götürülen maiyetindeki Türkmen beylerine gelince, onlar da kılıçla iki parçaya ayrılarak öldürüldüler. Öldürülenler arasında Bozca oğlu Halil ve Kara Bey oğulları da vardı.[64]

Şehsuvar Bey öldürüldüğü zaman kırk yaşlarında bulunuyordu. İbn Iyas'ın tarifine göre, çok yakışıklı, gösterişli, orta boyda, oldukça gürbüz, yuvarlak yüzlü, hafif pembeye kaçan beyaz tenli, mavi gözlü ve siyah sakallı idi. Aynı müverrih Şehsuvar Bey'in asılmasından sonra onun, hayatını garanti edeceğine dair yemin ederek teslim olmasını sağlayan Emir Timraz'ın çok üzüldüğünü ve "Şehsuvar'ın mezarı yakınından her geçişte utanç duyuyorum" dediğini kaydeder.[65]

Şahbudak Bey (İkinci Beyliği)

Şehsuvar Bey Zamantı kalesinde esir edilip Mısır'a götürülürken kardeşi Şahbudak Bey Memluklar tarafından ikinci defa Dulkadirli tahtına oturtuldu. Kendisine rakip olabilecek kardeşleri Kahire'de idam edilmek veya hapsedilmek suretiyle bertaraf edilmişti. Bununla beraber Şahbudak Bey'e Doğu'dan gelecek bir rakip vardı. Yeğeni Melik Arslan'ın oğlu Arslan Bey, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın hizmetine girerek Tebriz'e yerleşmiş[66] ve onun 1469'da Çağatay hükümdarı Ebu Said'e karşı yaptığı muharebede temayüz etmişti.[67] Şehsuvar Bey Memluklar'la mücadele ederken, Arslan Bey de Akkoyunlu kuvvetleri ile Ahlat kuşatmasında bulunuyordu.[68] Şehsuvar Bey'in idam edilmesinden hemen sonra Uzun Hasan, Karaman tahtına Pîr Ahmed ve Kasım Beyler'i yerleştirerek Venedik'ten ülkesine silah sevkiyatını kolaylaştırmak için harekete geçmişti. Karaman'a giden yol Osmanlı ülkesinden veya Dulkadirli ülkesinden geçiyordu. Bektaş oğlu Ömer Bey komutasında hareket eden Akkoyunlu ordusunun öncü kuvvetlerine Dulkadirli Arslan Bey refakat ediyordu. Erzin-

[63] Şehsuvar Bey'in kardeşlerinden İsa 1477 Şubat'ında Kahire'de vebadan ölmüştür. Bedâyi, s. 140.

[64] Tarih-i Yeşbek, s. 176-179.

[65] Bedâyi, s. 87.

[66] Tarih-i Yeşbek, s. 147 b, 153 a.

[67] Diyarbekriyye, s. 485.

[68] Tarih-i Yeşbek, s. 154, a, Diyarbekriyye, s. 545.

can'a vardıklarında Ömer Bey, Amasya valisi şehzade Bayezid'e bir mektup göndererek Kılıç Arslan'ı babası Melik Arslan'ın yerine geçirmek üzere gitmekte oldukları bahanesi ile Osmanlı ülkesinden geçiş izni istedi. Fakat mektup şehzade Bayezid'e ulaşmadan o sırada Tokat'da bulunan Rumeli Beylerbeyi Şarabdar Hamza Bey'in eline geçti.[69] Hamza Bey şehzadenin fikrini almadan geçişe izin verdi. Böylece Akkoyunlu kuvvetleri Osmanlı sınırını geçerek Tokat'ı yakıp tahrip ettikten sonra Karaman ülkesine geçti.[70] Öncü kuvvetlerinin geçişini haber alan Uzun Hasan Diyarbakır istikametinden derhal saldırıya geçti; Kâhta ve Gerger'i ele geçirerek tehdit eder bir tavırla Şahbudak Bey'i itaate davet etti. Şahbudak Bey hamisi Kayıtbay'ı uyararak duruma müdahale etmesini istedi. Yeşbek komutasında Mısır'dan hareket eden Memluk ordusu Osmanlılar'ın da saldırıya geçtiğine dair haberlerin ulaşmasıyla cesarete gelerek Malatya'ya kadar ilerlemiş olan Akkoyunlu kuvvetlerini Fırat'ın ötesine püskürttü, 1472.[71]

Ertesi yıl Fatih Sultan Mehmed'in Otlukbeli'nde Uzun Hasan'a karşı kazandığı zafer, Dulkadir ülkesine doğudan gelecek tehlikeyi tamamen uzaklaştırmış oldu. Zira, Uzun Hasan'ın mağlubiyeti Akkoyunlu ordusu ile Otlukbeli savaşına katılmış olan Arslan Bey'in Dulkadirli tahtını ele geçirme ümidini büsbütün kırdı.[72] Tahtını sağlama alan Şahbudak Bey ise, bundan sonra her fırsatta hamisi sultan Kayıtbay'a bağlılığını arzetti. O'nun 1478 yılı sonbaharında Suriye'ye yaptığı seyahat sırasında oğullarını ve Şehsuvar Bey'in oğlu olan yeğeni ile Halep'e kadar giderek hadiyeler sunup tazimde bulundu.[73]

Şahbudak Bey'in tahta çıkmasından bir süre sonra Şehsuvar Bey'in iğrenç bir şekilde idam edilmesine üzülen kardeşi Alaüddevle Bey, amcası Aşık Bey ve beylerbeyi Mestan Bey bir kısım Dulkadirli cemaati ile ülkelerini terkederek Amasya'da şehzade Bayezid'in yanına sığınmışlardı.[74] Alaüddevle Bey kızı Ayşe Hatun'u Şehzade Bayezid'e vermiş ve bu evlilik-

[69] Hamza bey 1460'da Sivas Valiliği'ne tayin edilmişti. Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî, C. II, s. 252.

[70] Aşıkpaşa-zâde, s. 221; Neşrî, s. 799; Dursun bey, s. 146; İbn Kemal, s. 320-321; İdrisî, s. 456 b.

[71] Bedâyi, s. 89, 93.

[72] Diyarbekriyye, s. 577.

[73] İbn Ci'an, Kulu'l-Mustasrif, Bib. Nat. Nr. 5918, s. 32 b - 34 a.

[74] İbn Kemal, s. 396.

ten 1467 yılında geleceğin padişahı Yavuz Selim dünya'ya gelmişti.[75] Alaüddevle Bey damadının yanında kısa süren bir ikameti müteakip ülkesine döndü. Bir süre sonra etrafına topladığı Türkmenler ile Sivas civarını yağmalamaya başladı. Alaüddevle Bey'in bu akınlarına son vermek isteyen şehrin Sancak Beyi Mihaloğlu Ali Bey ona bir baskın yaparak karısını ve oğlunu ele geçirdi. Baskından güçlükle kurtulan Alaüddevle Bey intikam almak için kardeşi Şahbudak'tan yardım istedi. Ondan temin ettiği bin atlı ile rakibine Sivas yakınlarında Çignem Çayırı mevkiinde baskın yaptı. Mihaloğlu Ali Bey civardaki bir kaleye kaçarak canını zor kurtardı. Mamafih Alaüddevle Bey Osmanlılara karşı sürdürdüğü bu saldırıların cezasız kalmayacağını kavramakta geç kalmayarak İstanbul'a gidip Fatih'ten af diledi. Osmanlı padişahı Alaüddevle Bey'e Çirmen Sancak Beyliğini verdi.[76] Aslında Fatih, Dulkadirli ülkesini Osmanlı nüfuz ve hakimiyetine almak istiyordu. Fakat Uzun Hasan ile mücadele, Karaman fethi ve batıya yapılan seferler onun Dulkadirli işlerine müdahalesine engel olmuştu. Alaüddevle Bey'in Osmanlı sarayına sığınması bu arzusunu gerçekleştirmek için iyi bir fırsat verdi.

Fatih Sultan, Kayıtbay'a Şehsuvar Bey'in hakkından geldikten sonra Dulkadir ülkesini Osmanlılar'a terkedeceğine dair yaptığı vaadi hatırlattı ise de ondan soğuk bir cevap aldı.[77] Bunun üzerine yanında bulunan Alaüddevle Bey'i, Şahbudak'ın yerine Dulkadirli tahtına geçirmeye karar verdi. Gerçekten de Fatih, Dulkadirli Beyliği'ne müdahale için zamanı iyi seçmişti. Zira Memluk ordusu 1480 Kasım'ında Emir Yeşbek komutasında Ramazan-oğlu'nun da yardımı ile giriştiği Urfa kuşatmasında Uzun Hasan'ın oğlu Yakup Bey kuvvetleri tarafından büyük bir yenilgiye uğratılmıştı.[78] Bu fırsattan faydalanan Osmanlı Padişahı, Alaüddevle Bey'i tahtı ele geçirmek için teşvik etti. Mengli Giray'ı Kırım hanlığına tayin ettiği gün ona da Kırşehir sancağı ile Dulkadir Beyliği menşurunu tevcih etti.[79]

[75] Taşköprü-zâde Kemal, C. I, s. 60, H. Edhem, Mısır Fethi Mukaddematına Aid Mühim Vesika, TTEM cüz, 13-18, s. 33.

[76] İbn Kemal, s. 397-399, Tayyib Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 13.

[77] "Ne dedikse dedik düşmanı ele geçirdik" Aşıkpaşa-zâde, s. 211.

[78] Veciz, s. 175 b; Bedayi, s. 189.

[79] İbn Kemal, s. 391. Vilayet-i Rum İcmal Defteri, BA, Nr. 15. s. 217-218. İbn Kemal Sancağın adını belirtmez. İcmal defterinden Alaüddevle Bey'e verilen Sancağın Kırşehir olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. Defterin kaydına göre Alaüddevle Bey, 887 (1482) de Kırşehir'in Budaközü nahiyesine tâbi Bey Kışlası mezraasında sâkin idi. Alaüddevle Bey'in henüz Memluklar'dan çekindiği için burada oturduğu, mezraanın da adını O'nun ikametgâhından aldığı anlaşılıyor. Alaüddevle Bey'e dirlik olarak verilen yerler Kırşehir başta ol-

Alaüddevle Bey Osmanlılar'dan aldığı yardımcı kuvvetlerle kardeşi Şahbudak üzerine yürüdü. İlk karşılaşmada Alaüddevle Bey, maiyetindeki Türkmenlerden bir kısmı Şahbudak tarafına geçtiği için bozguna uğradı. Bu mağlubiyet üzerine Şehzade Bayezid'in kapıcıbaşısı komutasındaki Osmanlı kuvvetleri Kozan'a sığındılar. Şehrin Memluk valisi[80] onları öldürerek başlarını kesip Kayıtbay'a gönderdi. Memluk sultanı bu kesik başlar ile Kahire Cirit meydanında top oynattı.[81] İnsanlık dışı bu hareket Fatih'i çileden çıkardı. Alaüddevle Bey'i kuvvetli bir ordu ile Dulkadir ülkesine gönderdi. O da Şahbudak'ı yenilgiye uğratarak tahtı ele geçirdi. Şahbudak tekrar Mısır'a iltica etti.[82]

mak üzere Kızılca Köy, Bucur, Salanda, Ortaköy, Koçaç Hüseyin Abad nahiyesine tâbi Perçem, Yatan Kavağı, Sofılar, Kavurgalu, Saru Hoca köyleri; Budaközü nahiyesine tâbi Öyük, Üç Karaağaç köyleri ve Bey Kışlası, Yassı Viran, Topan, Kovuk Ağaç, Ebegulı? Lodran, Çarık, Üç Argun, Tahir, Kara Tanı, Karaağaç, Kirmide, Gölhisar, Sovacak, Harka, Hatib mezraaları ile Cisr-i Sahib, Kızılöz, Aksenir, Malya, Semiryan Alpî? Öşürlü Yüzü Evren Deresi, Kolpak, Araklu, Gömlen, Yaylacık, Bekirli?, Daru Ozü, Gümüşçek, Ağ Oyuk nahiyelerinde muhtelif araziler, Kışlak ve yaklaklar ile Varsak aşiretleri olmak üzere 25.000 akçelik timardır. Defterin bu kaydından bizi haberdar eden Doç. Dr. İlhan Şahin'e burada teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

[80] 1477 yılından beri Memluklar'ın Kozan Valiliğinde Sakalsızoğlu Yusuf bulunuyordu; İbn Cian, s. 36 a.

[81] Aşıkpaşa-zâde, s. 212.

[82] İbn Tulun, Şahbudak bey'in 15 Zilhicce 885 (14 Şubat 1481) tarihinde Şam'a vardığını kaydettiğine göre (Tarih-i Mısır, s. 32) Alaüddevle Bey Dulkadirli tahtını bu tarihten hemen biraz önce ele geçirmiş olmalı.

IV. BÖLÜM

BEYLİĞİN SAFEVİLER VE OSMANLILAR İLE MÜCADELESİ VE SONU

Alaüddevle (Bozkurt) Bey

Alaüddevle Bey'in Fatih Sultan Mehmed'in yardımı ile Dulkadirli tahtını ele geçirmesi, zaten bozulmaya başlamış olan Osmanlı Memluk ilişkilerini daha da gerginleştirdi. Belki de Fatih'in son seferi Mısır üzerine yapılmış olacaktı. Zira O, 3 Mayıs 1481 tarihinde Gebze'de ansızın öldüğü vakit doğuya doğru sefere çıkmış bulunuyordu.

Fatih'in ölümünden sonra Alaüddevle Bey'in ustaca manevrası Memluk tehlikesini uzaklaştırmakta geç kalmadı. Mısır'a "kendisinin kardeşinden daha bağlı ve itaatkâr olduğunu" bildirerek Sultan Kayıtbay'ı yatıştırmaya muvaffak oldu. Alaüddevle Bey'in itaatinden emin olan Memluk Sultanı, Şahbudak Bey'i Şam kalesine hapsettirdi.[1] Bununla beraber Alaüddevle Bey, Mısır sultanına karşı davranışının Osmanlılar tarafından yanlış anlaşılmaması için yeni padişah II. Bayezid ile dostluk münasebetine girişmeyi de ihmal etmedi. Osmanlı padişahı taht iddiasında bulunan kardeşi Cem'in isyanını bastırmak üzere Konya'ya giderken, Alaüddevle Bey'e bir mektup göndererek Dulkadir ülkesinden geçmesi muhtemel olan Cem'in yakalanmasını istedi. Alaüddevle Bey Cem'i takibe çıktı ise de yakalayamadı.[2] Cem Mısır'a kaçtığından Konya'ya kadar gelmiş olan Bayezid Bursa'ya, Alaüddevle Bey de ülkesine döndü.[3] Cem Sultan Mısır'dan dönüp Karamanoğlu Kasım Bey ile birleşerek taht için tekrar mücadeleye girişince Alaüddevle Bey yine Bayezid'e yardıma koştu. 1482 yılı Haziran sonlarında İskender Paşa refakatinde Cem'i takibe çıkan fakat, ona yetişemeyen Dulkadir Beyi Larende'de padişaha mülaki oldu.[4] Cem, Anadolu'dan kaçarak Rodos şövalyelerine sığınınca Temmuz sonlarında ülkesine döndü.

[1] İbn Tulun, s. 32.

[2] Ferudun Bey Münşeatı, C. I, s. 290, S. Tansel, Sultan II. Bayezit'in Siyasî Hayatı, s. 34.

[3] İbn Kemal, VIII. Defter, Fatih Küt. Nr. 32, s. 15-16.

[4] S. Tansel, Sultan II. Bayezid, s. 40.

Cem'in Mısır'a kaçmasından sonra Osmanlı padişahı Bayezid, oğlu Abdullah'ı Karaman valiliğine tayin etmişti. Şehzade Abdullah'ın hassı olarak kaydedilen bölgenin Müslüman ve Hıristiyan halkından bir kısmı Dulkadir ülkesine göç etmişti. Alaüddevle Bey'in tahsildarları, bunları Dulkadirli tebaası sayarak Karaman valisine ödemek zorunda oldukları vergi ve cizyelere el koydular. Bunun üzerine Şehzade Abdullah, silahtarbaşısı olan bir şahsı vergi mükelleflerini geri getirmek, Osmanlı kanununa göre vergi ve cizyeleri toplamakla görevlendirdi. Ayrıca bu durumdan Alaüddevle Bey'i haberdar ederek mültecilerin ülkelerine dönmeleri hususunda yardımcı olmasını rica etti. Fakat Alaüddevle Bey aldırış etmediğinden işe bizzat Sultan Bayezid müdahale etmek zorunda kaldı. Alaüddevle Bey'e gönderdiği mektupta oğlunun dergâh-ı âli'ye şikayette bulunduğunu bildirip aralarında mevcut olan dostluğu hatırlatarak Şehzade Abdullah'ın hassı olan vergi ve cizyelerini toplayan adamlarına engel olmasını rica etti.[5] Alaüddevle Bey'in cevabı bilinmemekle beraber olayların seyrinden meselenin dostça halledildiği anlaşılmaktadır.

Alaüddevle Bey 1483 Temmuz'unda Memluklar'ın elinde bulunan Malatya'yı kuşattı.[6] Bu beklenmedik hareket muhakkakki Mısır tarafından desteklenen Cem Sultan'ın saldırısına karşılıktı. Nitekim muhtemel bir Osmanlı istilasından korkan Sultan Kayıtbay, önce Suriye vilayetlerini berkitmek amacı ile Mısır'dan takviye birlikleri sevketti; daha sonra da Suriye valilerine Alaüddevle Bey'i cezalandırmak üzere sefere çıkmalarını emretti.[7] Dulkadir Beyi 1484 Şubat'ında düşman kuvvetlerini Elbistan'da karşılayarak büyük bir hezimete uğrattı. Sultan Kayıtbay, Mısır ordusunu seferber etmek zorunda kalarak 1484 Mayıs'ında Emir-i silah Timraz komutasında yola çıkardı.[8] Alaüddevle Bey tehlikenin büyüklüğü karşısında Sultan Bayezid'den yardım talep etti; O da Yakup Paşa komutasında bir takviye kuvveti gönderdi. Bir süre sonra Memluk ordusu Suriye'ye doğru yol alırken Halep valisi, Suriye kuvvetlerinin başında Maraş'ı tahrip ettikten sonra Elbistan'a girdi. Yakup Paşa Hurman yolu ile Elbistan'a ulaşırken Halep valisi şehri terketmek üzere idi. Yakup Paşa'nın gelmesi ile

[5] Şehzade Abdullah ve II. Bayezid'in Alaüddevle Bey'e mektupları, bkz. Münşeat mecmuası, Reisü'l-küttab Mustafa Ef. Küt. Nr. 892,-97a.

[6] Bedayi, s. 224, Osmanlı kaynakları ise aksine Memluklar'ın Malatya'yı kuşattığından söz eder. İbn Kemal, s. 36.

[7] Bedayi, s. 225; İbn Hımsî, Havadisü'z Zaman, Feyzullah Ef. Küt. Nr. 1438, s. 103a.

[8] Bedayi, s. 229-231.

güçlenmiş olan Alaüddevle Bey derhal düşmanın önünü keserek kaçmasına engel oldu. 23 Eylül 1484 tarihinde Elbistan ovasında yapılan kanlı muharebe, Dulkadirli-Osmanlı birliklerinin zaferi ile neticelendi.[9] Halep valisi Varbaş ele geçirilerek Alaüddevle Bey tarafından başı kesildi. Safad valisi Elmas muharebe meydanında telef olurken, Trablus-Şam valisi Aynal ve Tarsus valisi Korkmaz gibi Suriyeli kumandanların pek çoğu da esir düştü.[10] Alaüddevle Bey zaferi müteakip Yakup Paşa'yı daha önce ele geçiremediği Malatya üzerine yürümeye teşvik etti. Müttefik kuvvetler şehre doğru yol alırken Osmanlı ordusu, biraz fazla ilerlediğinden, Suriye kuvvetlerinin mağlubiyetini haber alarak bölgeye henüz gelmiş olan Mısır kuvvetleri komutanı Timraz tarafından pusuya düşürüldü. Yakup Paşa büyük kayıplar vererek canını zor kurtardı. Alaüddevle Bey ise daha geride olduğu için tehlikeyi az bir zayiatla atlattı.[11] Memluklar, nihayet küçük de olsa bir başarı elde etmişlerdi. Bu başarıyı ele geçirmiş oldukları birkaç Osmanlı bayrak ve esirlerini Halep sokaklarında teşhir ederek kutladılar.[12] Malatya'ya karşı giriştiği teşebbüste düş kırıklığına uğrayan Alaüddevle Bey ise, Memluk ordusunda terör yaratmak için yanında tuttuğu esirlerin parmaklarını keserek serbest bıraktı.[13] Ancak mağlup edilen Dulkadirli kuvvetleri olmadığı için Mısır ordusunun elde etmiş olduğu başarı kesin olmaktan çok uzaktı. Bu sebeple Sultan Kayıtbay, Osmanlılar'la anlaşmak için İstanbul'a bir elçi göndererek II. Bayezid'e bazı tekliflerde bulundu. Halife Mütevekkil'den aldığı bir menşurla Osmanlı padişahını, elinde bulundurduğu yerlerde ve gayri müslimlerden fethedeceği ülkelerde Sultan olarak tanıyacağını bildirdi. Ayrıca Halife de iki islam hükümdarı arasında ihtilafın bertaraf edilmesini tavsiye ediyordu.[14] Aslında Kayıtbay'ın bu

[9] İbn. Kemal, s. 35-36. Sadeddin, Müneccimbaşı, Hammer ve onlardan naklen İ. H. Uzunçarşılı, Alaüddevle Bey'e Yakup Paşa ile yapılan yardımın 1485 yılında olduğunu yazarlar. Krş. S. Tansel, Sultan II. Bayezit, s. 96 not 20.

[10] Bedayi, s. 234; Veciz, s. 182; İbn Hımsî, s. 106a. Kili ve Akkerman kalelerinin fethindan sonra Edirne'ye dönmüş olan II. Bayezid'e Şehzade Ahmed, Dulkadir topraklarına saldıran Memluk kuvvetlerinin Osmanlı yardımcı kuvvetleri tarafından yenildiğini bildirmiş ve birçok sancakla birlikte Halep "Melik ül Ümerası"nın kesilmiş başını sunmuştur. S. Tansel, Sultan II, Bayezid, s. 78. Aşıkpaşazade tarihinde ise, Alaüddevle Bey'in Ayntab, Rumkale ve Birecik Valilerini yakalayarak İstanbul'a gönderdiği kaydedilir (s. 214).

[11] Sadeddin, C. II, s. 49-50; Solakzade, s. 296. S. Tansel, Hadidî'den naklen Alaüddevle Bey'in Yakup Paşa'nın yenilmesini fırsat bilerek Osmanlı ordugâhını yağmaladığını yazar. Sultan II. Bayezid, s. 127.

[12] Bedayi, s. 234.

[13] Bedayi, s. 238.

[14] Bedayi, s. 240.

hareketi Alaüddevle Bey'in yalnız kalmasını temin ederek hakkından gelmek için yapılmış diplomatik bir manevra idi. Zira Memluk Sultanı daha Osmanlı padişahından cevap almadan önce, Alaüddevle Bey'e karşı hazırlamış olduğu yeni bir orduyu 1485 başlarında Kahire'den yola çıkarmıştı.[15] Bu arada Alaüddevle Bey'e karşı rakip olarak kullanılmak üzere Şam'da hapis bulunan kardeşi Şahbudak Bey de serbest bırakıldı; fakat kendisine güvenilmediğinden tekrar hapsedildi.[16]

Diğer taraftan deniz yoluyla İstanbul'a gidip Malatya üzerinden Kahire'ye dönmüş olan Mısır elçisine iyi muamele edilmemişti. Bu elçi dönmeden önce, Memluk devletine tâbi Türkmen beylerinin bu devletin zulmünden şikâyetleri bahane edilerek, Karaman Beylerbeyi ve Şehzade Abdullah'ın lalası Karagöz Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri de hududu geçerek Gülek kalesini zaptedip Adana ve Tarsus'u işgal etmiş, bu suretle her iki büyük devlet arasında fiilen savaş başlamıştı.[17]

Osmanlılar'ın Çukurova'dan saldırıya geçmesi, Alaüddevle Bey üzerine çevrilmiş olan Memluk silahlarının hedefini değiştirdi. Memluk sultanı, en değerli kumandanı Özbey'i ve Şam melikü'l ümerasını, Adana ve Tarsus'u geri almak üzere Çukurova'ya gönderdi. 12 Mart 1485 tarihinde Osmanlı ve Memluk kuvvetleri Seyhan nehri üzerinde bir köprünün iki başında karşı karşıya geldikleri sırada Alaüddevle Bey, Karagöz Paşa'ya haber göndererek Dulkadir kuvvetlerinin yardıma gelebilmesi için savaşın bir iki gün tehir edilmesini istedi. Karagöz Paşa, Alaüddevle kuvvetleri de kendi kuvvetlerine katıldığı vakit "Padişah devletinde feth ü zafer mukarin olup tamam yüz aklığı hasıl olacağına" inanarak savaşı tehir etti. Ancak Alaüddevle Bey vaad ettiği yardımı yapmadı. Karagöz Paşa Memluk kuvvetlerinin baskınına uğrayarak büyük bir yenilgiye uğradı. Adana, Tarsus ve bütün Çukurova Memluklar'ın eline geçti, Kasım 1485.[18] Osmanlı kuvvetlerinin yenilmesi üzerine Alaüddevle Bey, Memluklar'ın Halep valisi Özdemir aracılığı ile Kahire'ye barış teklifinde bulundu ise de Sultan Kayıtbay bu teklife kulak asmadı.[19] Bununla beraber Alaüddevle Bey yine de her iki devlet arasında kendisi yüzünden çıkmış olan ihtilaftan uzak kalmak istedi. Fakat tam bu sırada II. Bayezid, Alaüddevle Bey'i Çukuro-

[15] Bedayi, s. 241-242.

[16] İbn Hımsî, s. 107b.

[17] Bedayi, s. 248.

[18] S. Tansel, Sultan II. Beyazid, s. 101-102.

[19] İbn Kemal, s. 45.

va'daki Osmanlı kuvvetlerinin başına getirilen Hersek oğlu Ahmed Paşa'ya yardım etmeye çağırdı. Dulkadir Beyi Osmanlı hükümdarının bu çağrısına ilgisiz kalamazdı. Ancak yardıma gitmekle beraber zamanında hareket etmeyip bilerek geç kaldı.[20] Yardımdan mahrum kalan Ahmed Paşa, 1486 Şubat'ında Memluk kumandanı Özbey tarafından Adana'da mağlup ve esir edildi.[21] Alaüddevle Bey tekrar terazide ağır basan Mısır'a meyletti; gizlice ve boş yere Ahmed Paşa'nın galibi Özbey vasıtasıyla yeniden barış teklifinde bulundu.[22] Fakat Kayıtbay bu teklifi de şiddetle reddetti. Bununla beraber Dulkadirliler'e karşı bir sefer yapmaya da teşebbüs edemedi. Zira Osmanlı Padişahı, Çukurova'yı ele geçirmek ve mağlubiyetin intikamını almak üzere Sadrazam Davud Paşa'yı görevlendirdi. Alaüddevle Bey'in de Davud Paşa'ya mülâki olması istenmişti. Alaüddevle Bey "yerinin uzak olduğunu, esasen yayla insanlarından müteşekkil olan kuvvetlerinin sahil bölgesinde iş göremeyeceklerini" ileri sürerek sefere katılmak istemedi. Fakat Davud Paşa yolda ikinci bir emirle yolunu değiştirerek Taşili'nde yer yer isyan çıkaran Turgutoğulları ve Varsaklar üzerine sevkedilince, muhtemelen şüpheleri üzerine çekmemek için birdenbire fikir değiştirerek Osmanlı kuvvetlerine katılmaya karar verdi. Davud Paşa'yı Aladağ eteklerinde Kocakale civarında karşılayarak Onu, "Turgutoğlu haramisinin sarp yerlerde oturduğunu, husule gelebilecek başarısızlığın kötü neticeler doğurabileceğini" söylemek suretiyle, asıl Varsak ve Turgut aşiretlerini isyana sevkederek Memluk ordusuna yardım etmiş olan Karamanoğlu Kasım Bey'in torunu Mahmud Bey üzerine yürümeye teşvik etti.[23] Alaüddevle Bey'in tavsiyesine uyan Davud Paşa, Mahmud Bey'i sıkıştırarak Halep'e kaçmak zorunda bıraktı. Bir süre sonra mevsim ilerlediği için Davud Paşa ordusunu terhis ederek Vize'de bulunan Padişahın yanına gittiğinden, Alaüddevle Bey de Maraş'a döndü.[24] Bu sırada Alaüddevle Bey'in kardeşi ve rakibi Şahbudak tutuklu bulunduğu Şam hapishanesinden kaçarak (Eylül 1487) Osmanlı hükümdarının yanına sığındı ve kendisine Vize Sancak Beyliği verildi.[25] Ertesi yıl Osmanlılar Mısır'a karşı yeni bir sefer açtı. 14 Mart 1488'de Osmanlı ordusunun başında hareket eden Hadım Ali Paşa, Çukurova'ya gelerek Adana ve Tarsus'u Memluklar'dan geri aldı.

[20] İbn Kemal, s. 51.

[21] Bedayi, s. 252-254.

[22] Veciz, s. 204b.

[23] S. Tansel, Sultan II. Bayezit, s. 127-128.

[24] İbn. Kemal, s. 46; Sadeddin, C. II, s. 53-54; Solakzade, s. 299.

[25] Bedayi, s. 273; Veciz, s. 217b; İbn Tulun, s. 79, 86.

Adana kalesini tamir ettirdikten sonra İstanbul'a dönmeye hazırlanırken Memluk kuvvetlerinin gelmekte olduğunu haber aldı. Alaüddevle Bey'e bir mektup göndererek Dulkadir kuvvetlerinin Adana'da Osmanlı ordusuna katılmalarını istedi. Alaüddevle Bey, Memluk kuvvetlerinin Halep'ten hareket ettiklerini teyid ederek kendisinin de Geben'e doğru yola çıktığını ve orada duruma intizar edeceğini, Memluklar'ın Dulkadir topraklarına girmesi ihtimalinden dolayı Adana'ya gelmesinin mümkün olmadığını bildirdi. Ancak, Emir Özbey komutasındaki Memluk ordusu Ramazanoğlu ve Turgutoğlu kuvvetlerinin desteği ile Çukurova'ya gelerek,daha önce Mısır'da esir iken serbest bırakılan Hersek Ahmed Paşa emrindeki Osmanlı filosunun denizden desteğine sığınan Osmanlı ordusunu, 16 Ağustos 1488'de Tarsus ile Adana arasındaki Ağaçayırı mevkiinde mağlup etti.[26] Osmanlı-Memluk mücadelesinde iki tarafı da kollayan Alaüddevle Bey, Memluklar'ın galip geldiğini görünce kızını Memluk ordusu komutanı Özbey'in oğluna vererek Memluklar ile dostluk münasebetine girişti.[27] Hadım Ali Paşa İstanbul'a Dulkadirli Beyi'nin "daire-i itaatten uzaklaşmış olduğunu" arzetti.[28] Alaüddevle Bey'in saf değiştirmesine kızan II. Bayezid himayesinde bulunan Şahbudak'ı Memluklar'a karşı bir müttefik kazanmak amacı ile Dulkadir tahtına geçirmeye karar verdi. Şahbudak, 1489 ilkbaharında beyliği ele geçirmek üzere İstanbul'dan hareket ederken, Kayseri Sancak Beyi İskender Bey ile Sivas valisi Mehmed Paşa'ya birlikleri ile ona katılmaları emri verildi. Karaman Beylerbeyi Mahmud Paşa da gereğinde yardım etmekle görevlendirildi. Şahbudak, 1489 Mart'ında hemen hiçbir direnişle karşılaşmadan Dulkadir topraklarına girdi. Derhal Kırşehir'de bulunan yeğeni Şahruh'u yakalatıp gözlerine mil çektirdi.[29] Beş yıl önce de Alaüddevle Bey Şahbudak'ın oğlu Şahkubad (Feyyaz)ın gözlerini kör etmişti.[30] Böylece Şahbudak Bey, Alaüddevle Bey'den oğlunun intikamını alıyordu. Fakat biraz sonra Alaüddevle Bey toplayabildiği bütün kuvvetlerle Şahbudak'ın üzerine yürüdü.

[26] İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. II, s. 185; S. Tansel, Sultan II. Bayezit, s. 107-112.

[27] Osmanlı müverrihlerine göre Alaüddevle Bey Mısır'a senelik vergi ödemeyi taahhüd ettikten başka oğullarından birini de rehin olarak Kahire'ye göndermiştir. Aşıkpaşa-zâde, s. 235; Sadeddin, C. II, s. 63; Solakzâde, s. 301-302.

[28] S. Tansel, Sultan II. Beyazit, s. 129.

[29] Cenabî, s. 633a; Müneccimbaşı, s. 640.

[30] Sadeddin, C. II, s. 63-64; Alî, Künhü'l-Ahbar, s. 43; İdrisî, s. 546b; Hasan-ı Rumlu, Ahsenü't-tevârih, s. 28.

Osmanlılar'ın Dulkadir Beyliği'ne müdahelesini haber alan Memluklar da kuvvetlerini Halep'e doğru sevkettiler.[31] Müşkil durumda kalan Şahbudak, muhtemel bir yardım için Niğde'de bekleyen Karaman beylerbeyi Mahmud Paşa'ya mektup yazarak takviye kuvveti istedi. Fakat Alaüddevle Bey mektubu ele geçirerek değiştirip Şahbudak'ın ağzından "rakip kuvvetlerin perişan bir durumda bulunmasından dolayı yardıma gerek olmadığını, kendi kuvvetlerinin onların hakkından gelmeye kafi geleceğini" bildirdi. Bu sahte mektup üzerine Mahmud Paşa ordusunu terhis etti. Padişahın emrine göre Dulkadirli hududunda Şahbudak ile buluşması gereken Mahmud Paşa ise, Alaüddevle Bey'e meyli olduğundan bilerek geç kalmıştı.[32] Boş yere yardım bekleyen Şahbudak birden bire Alaüddevle Bey'in üstün kuvvetleri ile karşı karşıya geldi. Bin kadar askerle yardıma gelen Mihaloğlu İskender Bey'in inat ve şiddetle müdafaasına rağmen Şahbudak, Alaüddevle Bey'in saldırısına dayanamadı; silah arkadaşı İskender Bey çarpışmaya devam ederken savaş meydanını terkederek kaçtı.[33] İskender Bey oğlu ile esir düştüğü gibi,[34] kuvvetlerinden iki yüz kadarı da telef oldu.[35] Böylece son şansını kaybeden Şahbudak, oğlu Şahkubad'ı yanına alarak Suriye'ye kaçtı;[36] oradan da Kahire'ye giderek Sultan Kayıtbay'ın ayaklarına kapandı. Fakat kendisine merhamet edilmeyerek yukarı Mısır'da bir bölgeye sürgün edildi, Kasım 1489.[37]

Alaüddevle Bey'in diğer kardeşi Abdürrezak Şubat 1489'da Memluklar tarafından Hama Garnizon Komutanlığı'na tayin edilmişti.[38] Mısır Hükumeti, Alaüddevle Bey'in kardeşlerini elde tutarak hem onları Osmanlılar'a karşı müttefik, hem de birbirlerine karşı koz olarak kullanma politikasını benimsemiş ve Dulkadirliler ile iyi geçinme yolunu tutmuştu. Oysa Alaüddevle Bey de Osmanlı-Memluk ilişkilerinin gerginliğinden faydalanmak istiyordu. Nitekim 1490 Şubat'ında Kahire'ye, Osmanlılar'ın Çukurova'ya yeni bir saldırıda bulunacakları yolunda haber uçurarak Mem-

[31] Bedayi, s. 292.

[32] Rum'un sipahsaları Hızır Beg-oğlu Mehmed Paşa'nın O'na (Alaüddevle'ye) hayli meyli vardı; ol sebebden imhâl ve ihmal edib savaşa yetişmedi. İbn Kemal, s. 51b.

[33] Aşıkpaşa-zâde, s. 237; İbn Kemal, s. 51b; İdrisî, s. 546b; Hammer, C. IV, s. 29. Krş. S. Tansel, Sultan II. Beyazid, s. 130-131.

[34] Bedayi, s. 296, 298; İbn Tulun, s. 107.

[35] Veciz, s. 217b.

[36] İbn Hımsî, s. 152a.

[37] Bedayi, s. 301.

[38] Bedayi, s. 296.

luklar'ı Osmanlılar'a karşı tahrik etmeye başladı.[39] Sultan Kayıtbay, Osmanlılar'la sulh yapmak için İstanbul'a bir elçi gönderdi. Fakat II. Bayezid Mısır elçisini hapsettirdi. Bunun üzerine Halep'te toplanmış bulunan Memluk kuvvetleri Özbey kumandasında Çukurova'ya doğru hareket etti, Mayıs 1490.[40] Alaüddevle Bey, Özbey'i karşılayarak onu Kayseri üzerine yürümeye teşvik etti. Birlikte Kayseri'ye varıp şehri kuşatmaya başladılar. II. Bayezid derhal onlara karşı Hersek Ahmed Paşa'yı gönderdi. Osmanlı ordusunun yaklaşması üzerine Memluk kumandanı Özbey, Kayseri kuşatmasından vaz geçerek Niğde, Ereğli ve Karaman'ı yağma ve tahrip ettikten sonra güneye doğru çekildi. Alaüddevle Bey de ülkesine döndü.[41] Bu halden çok sıkılan Sultan Bayezid, büyük bir savaş için hazırlıklara başlayınca Antep civarında bulunan Emir Özbey, Emir-i Ahur Hamsemie'yi Alaüddevle Bey ile görüşmeye memur etti. Bu emir Pazarcık'a vardığında Alaüddevle Bey'i davet ederek görüşme talebinde bulundu. Alaüddevle Bey gitmek istedi ise de oğlu Kasım Bey ve Boy beyleri kendisine mani oldular. Memluklar tekrar elçi göndererek Alaüddevle Bey'in kendileriyle birleşmesi hususunda ısrar ettilerse de O, "ne size varurum, ne de onlara varurum" demek suretiyle tarafsız kalmayı politikasına uygun gördü. Zira Sultan Bayezid'in de başında bulunacağı büyük bir seferin hazırlanmakta olduğunu haber almıştı.[42]

Nitekim II. Bayezid Memluklar'a karşı bizzat ordunun başında sefere çıkmak üzere Beşiktaş'dan Üsküdar'a geçmişti. Tam bu sırada Tunus elçisinin araya girmesiyle iki devlet arasında başlatılan müzakereler barışla neticelendi.[43] Alaüddevle Bey de Osmanlı padişahına bir elçi göndererek af dileklerini bildirdi ve dileği kabul edildi.[44] Böylece Dulkadirliler için yeni bir sulh ve sükûn devresi başladı.

Sultan Kayıtbay'ın 1492'de ölümünden sonra Mısır, devletin yüksek kademelerinde bulunan kumandanların birbirleriyle çekişmesi yüzünden karışıklıklara sahne olmuştu. Bu kumandanlardan devadarlık makamında bulunan Akbirdi,[45] Kahire'de giriştiği başarısız bir ihtilal teşebbüsünden

[39] Bedayi, s. 302.

[40] Bedayi, s. 303.

[41] Bedayi, s. 307; Sadeddin, C. II, s. 65; İdrisi, s. 346b.

[42] S. Tansel, Sultan II. Beyazid, s. 131.

[43] İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı tarihi, C. II, s. 187.

[44] S. Tansel, Sultan II. Beyazid, s. 132.

[45] 1480 yılında Yeşbek'ten sonra Devadar olan Akbirdi 16 yıl bu görevde kalmıştır. Bedayi, s. 460.

sonra müstakil bir devlet kurmak ümidi ile Suriye'ye geçti ise de, orada da tutunamayıp takibata uğrayarak taraftarlarından Halep valisi Aynal ile birlikte Dulkadir Beyliği'ne sığındı. Ancak yeni Halep valisi Canbolat Memluk hükûmetinin emri üzerine asileri takibe çıktı. Alaüddevle Bey, yanına iltica etmiş olan asileri himaye ederek Canbolat'a karşı koydu.[46] Oğulları komutasındaki Dulkadir kuvvetleri ile Akbirdi'ye yardım etti. Fakat 1498 Mayıs'ında Memluk ordusunu Antep önlerinde karşılayan Akbirdi, Dulkadir kuvvetlerinin yardımına rağmen büyük bir hazimete uğradığı gibi, taraftarı eski Halep valisi Aynal ile Alaüddevle Bey'in iki oğlu da muharebe meydanında telef oldu. Memluk ordusu tarafından takip edilen Akbirdi, Malatya'ya kaçıp oradan Fırat'ı geçerek canını zor kurtardı. Muharebede maktul düşen Alaüddevle Bey'in oğulları ile, Aynal'ın kesik başları Halep Valisi Canbolat tarafından Kahire'ye gönderildi.[47] Cesareti kırılmaktan çok oğullarının kaybına üzülen Alaüddevle Bey, Canbolat'ın dönüşünü müteakib yanına geri gelen Akbirdi'ye öncekinden daha fazla kuvvet vererek O'nu, aynı yılın Ekim ayında Halep'i ele geçirmesi için Suriye'ye gönderdi.[48] Memluk Hükûmeti derhal Atabey Canibeg Cemalî komutasında bir taraftan Halep'e takviye kuvvetleri sevk ederken, bir taraftan da Onlar Emiri Canım Taz ile Alaüddevle'ye bir hilat ile menşur göndererek onun, asi Memluk kumandanı Akbirdi'ye yardım etmesine engel olmaya çalıştı.[49] Canım Taz Dulkadir Beyini ikna etmeye çalışırken Canibeg Cemalî de Akbirdi'yi Halep'te yenerek takip etti. Muhmisinin yenilmesi üzerine Alaüddevle Bey Memluklarla anlaşmak zorunda kaldı. 1499 Mayıs'ında yapılan uzlaşmayı müteakip asi Memluk Valisi Akbirdi Halep'e döndü; fakat bir ay sonra orada öldü.[50]

Osmanlı-Memluk barışının yapıldığı 1490 yılından beri Alaüddevle Bey, Osmanlı Padişahı II. Bayezid ile yeniden dostça ilişkiler içine girmişti. Nitekim Osmanlıların yardımı ile 1498'de Lehler'i yenen Buğdan voyvodasının gönderdiği Leh esirleri arasından seçilen dört tanesi Alaüddevle Bey'e gönderildi. Daha sonra yapılan Modon savaşına Dulkadirli boyundan Arslan oğlu Alparslan Bey ile Şadi Bey katıldı.[51] 1500 yılında Karaman Eyaleti'nde yapılan vergi değişikliği mükellefler arasında hoşnutsuzlu-

[46] Bedayi, s. 422; İbn Tulun, s. 194.

[47] Bedayi, s. 430, 432.

[48] İbn Tulun, s. 205.

[49] Bedayi, s. 450.

[50] Bedayi, s. 460.

[51] S. Tansel, Sultan II. Bayezit, s. 132.

ğa sebeb olmuş, II. Bayezid'in Mora'da seferde bulunmasını fırsat bilen sipahiler Varsak ve Turgut Aşiretlerini ayaklandırarak İran'da bulunan Karamanoğlu Mustafa'yı getirtip, Konya'da tahta çıkarmışlardı. Amasya Valisi Şehzade Ahmed ve Karaman Valisi Şehinşah ile oğlu Beyşehir Sancak Beyi Mehmed isyanı bastırmakla görevlendirilmişlerdi. Alaüddevle Bey Osmanlı şehzadelerine yardım etmek üzere oğlu Kırşehir Sancak Beyi Şahruh'u Dulkadirli kuvvetleri ile asillere karşı gönderdi. Fakat Karamanoğlu Mustafa'nın taraftarlarının çokluğu karşısında Osmanlı ve Dulkadirli kuvvetleri savunmaya çekilmek zorunda kaldılar. Kış mevsimi yaklaşınca Şahruh Kırşehir'e döndü. Nihayet ilkbaharda Mesih Paşa kumandasında sevkedilen Osmanlı kuvvetleri saldırıya geçerek Karamanoğlu Mustafa'yı Suriye'ye kaçmak zorunda bıraktı.[52] Alaüddevle Bey, Osmanlılar'a yaklaşırken Memluklar'ın dostluğunu da ihmal etmiyordu. Öyleki 1501 yılı başlarında Mısır Hükûmetinden, sağladığı itimad ve güvene dayanarak yanına sığınmış olan Memluklar'dan asi Birecik Valisi Ankmaz'ın affedilmesini talep etti.[53]

Osmanlılar ve Memluklar ile dost olan Dulkadirliler için tehlike doğudan gelecekti. Yukarıda işaret ettiğimiz gibi Şehsuvar Bey zamanında Melik Arslan'ın oğlu Arslan kendisine sadık maiyetini de yanına alarak Uzun Hasan'ın yanına sığınmıştı. Bilhassa Avşar ve Bayat boylarına mensup Türkmenlerden birçoğu Akkoyunlu devletinin hizmetine girmişlerdi.[54] Doğuya doğru giden şii unsurlar, Iran'da türkmenlerin sayısını artırıyordu. Akkoyunlu hükümdarı Rüstem, geleceğin şahı İsmail'i kardeşi Sultan Ali'nin ölümünden sonra ele geçirmek istediği zaman O, teyzesi Paşa Hatun tarafından Erdebil'de cerrahlık yapan Dulkadirliler'den Aba (Ebe) adındaki bir kadına teslim edilmiş ve onun evinde saklanmıştı. İsmail'in akıbetinden korkan bu kadın onu babasının müridlerine teslim etti, 1493. İsmail'i ele geçiremeyen Rüstem, Aba'yı Tebriz'in pazar meydanında astırdı.[55] Müridleri tarafından Gilan'a kaçırılan İsmail uzun yıllar orada saklı kaldı. Söz konusu ettiğimiz XVI. yüzyılın hemen başlarında İsmail ilk başarılarını elde etmişti. Şiilik, İran'dan önce Anadolu'da Şah İsmail'in dedesi Şeyh Cüneyd zamanından beri yaygın bulunuyordu. Bu sebeple Dulkadirliler arasında da çok sayıda şii unsurlar mevcuttu. Hatta Şah İsmail

[52] Sadeddin, C. II, s. 105.

[53] Bedayi, s. 511.

[54] F. Sümer, Safevî Devleti'nin Kuruluşunda Anadolu Türklerinin Rolü.

[55] Walter Hınz, Uzun Hasan ve şeyh Cüneyd, Trc. T. Bıyıklıoğlu, s. 83.

1500 yılında müridlerini etrafına toplamak için Erzincan yakınlarındaki Sarıkaya yaylağına geldiği vakit Anadolu'daki Kızılbaş Türkmenler'in birçoğu onun katına gittiler. Hatta bu münasebetle Dulkadir ilinde gerdeğe girmek üzere bulunan bir gencin Şah'a kavuşmak için Erzincan yolunu tuttuğu rivayet edilir.[56] Böylece Anadolu'dan giden Türkmenler tarafından desteklenen Şah İsmail, 1500 yılında Şirvan Şah Ferruh Yesar'ı, ertesi yıl da Akkoyunlu Elvend'i Şurur'da yenerek önce on iki imam adına, sonra da kendi adına hutbeyi okutup şeyhlik postuna ve şahlık tahtına oturdu.

Şah İsmail'in katına gidenlerin çoğunluğunu Bozok yöresinden giden Türkmenler teşkil ediyordu. Alaüddevle Bey, ülkesinden Türkmen topluluğunun Şah İsmail'in yanına gitmesine kayıtsız kalmıştı. Oysa çökmekte olan Akkoyunlu Devleti'nin toprakları üzerinde kurulan Safevî Devleti'nin gittikçe artan kuvvet ve kudreti Osmanlı Devleti kadar Dulkadir Beyliği'ni de tehdit ediyordu. Tehlikeyi geç de olsa sezen Alaüddevle Bey ülkesindeki Kızılbaşlar'ın İran'a gitmelerine engel olmaya başladı. Tam bu sırada Şah İsmail, Alaüddevle Bey'in kızı Benli Hatun'u istedi. Dulkadirli Beyi önce kızını Şah İsmail'e vermeyi vaad etti ise de, daha sonra onun şiiliğini bahane ederek bundan vazgeçti.[57] Üstelik ülkesindeki Kızılbaşlar'ın İran'a gitmelerini de önlemeye çalıştı. Onuru kırılan Şah İsmail, Alaüddevle Bey'e diş bilemeye başladı. 1502 yılı ilkbaharında Akkoyunlu Elvend'i takip ederek Tercan'a kadar gelen Safevî hükümdarı, Türkmenler'in kendi katına gelmelerine engel olan Alaüddevle Bey üzerine bir kuvvet gönderdi. Önce Akkoyunlu direnişini kırmaya çalışan Şah İsmail, Elvend'in Tebriz'e hücum edeceği haberi üzerine geri dönmek zorunda kaldı.[58] Sonunda Elvend muharebe etmeye cesaret edemedi, önce Bağdat'a oradan da Diyarbakır'a kaçtı. Elvend'den sonra sıra daha önce Isfahan ve Fars'tan kovulmuş olan son Akkoyunlu şehzadesi Murad'a geldi. 1503 Haziran'ında Hemedan yakınlarında yenilen Murad[59] Şiraz'a gitti ise de Safevîlerin takibatına uğradığından Bağdat'a kaçtı.[60] Orada Irak-ı Arap valisi Barik Beg Purnak tarafından karşılanarak Akkoyunlu tahtına çıkarıldı.[61] Fakat Şah İsmail bu defa da Bağdat önlerinde gözükmekte geç kalmadı. Ona karşı mukavemet

[56] F. Sümer, A.g.e., s. 18.

[57] Diyanet merasimin siyânet etmediğinden Şah İsmail ile karabetten imtina etti, Sadeddin, C. II, s. 130.

[58] Gaffari, Cihan Ara, s. 267.

[59] Hasan-ı Rumlu, Ahsenü't-Tevârih, s. 28-29.

[60] Müneccimbaşı, Sahaif, C. III, s. 182; Sadeddin, C. II, s. 126.

[61] Hasan-ı Rumlu, s. 32.

edemeyen Murad ve Barık Halep'e, oradan da Alaüddevle Bey'in yanına Maraş'a kaçtılar.[62] Alaüddevle Bey, Şah İsmail'in Bağdat'ı zaptı ve Diyarbakır taraflarını tehdit etmeye başlaması üzerine Sultan Bayezid'den yardım ve himaye talep etti. Fakat Bayezid, Şah İsmail'i kendi aleyhine tahrik etmemiş olmak için Dulkadir Beyi'nin talebine pek ilgi göstermedi. Hatta aksine Safevî hükümdarını zaferlerinden dolayı tebrik etti.[63] Alaüddevle Bey buna rağmen Murad'a yardım etmekle kalmayıp Şah İsmail'e vermeyi vaad ettiği kızı Benli Hatun'u da onunla evlendirdi. Murad, 1504 ilkbaharında Şah İsmail Mazenderan'a sefer yapmak üzere Irak'ı terk eder etmez Alaüddevle Bey'in yardımı ile Bağdat'ı ele geçirdi.[64]

Diğer taraftan aynı tarihlerde Akkoyunlu Elvend'in (amcası Kasım'ı katlettikten sonra hakim olduğu) Diyarbakır'da ölümü, kimin başa geçeceği konusunda yönetimde söz sahibi emirlerin ikiye ayrılmasına sebeb olmuştu. Bir kısmı Elvend'in divan beyi Emir Bey tarafını tutuyor, bir kısmı da Alaüddevle Bey'in yanında bulunan Göde Ahmed'in oğlu genç yaştaki Zeynel'i çağırarak Dulkadir Beyi'nin müdahalesini talep ediyorlardı.[65] Bu talep üzerine Alaüddevle Bey büyük bir kuvvetle Zeynel'i Diyarbakır'a gönderdi.[66] Alaüddevle Bey'in iki oğlu Şahruh ve Ahmed, kardeşi Abdürrezak ile onun oğulları Hamza ve Hüdadad gibi hemen bütün Dulkadirli şehzadeleri birliklerinin başında bu sefere katıldılar. Abdürrezak'ın kumanda ettiği birlikler, Diyarbakır'ı ele geçirip Zeynel'e teslim ettikten sonra Ergani istikametine doğru yöneldiler. Şehrin kalesini yıkıp köylerini ateşe verdiler. Egil, Atak ve Silvan'ın Kürt beyleri kendiliklerinden Dulkadirlilere katıldılar.[67] Kürt beylerinin iltihakı harekâtı daha da kolaylaştırdı. Egil Abdal Bey'e, Selim kalesi ise Selimoğlu'na teslim edildi. Abdürrezak'ın iki oğlu Hamza ve Hudadad sıra ile Savur ve Silvan şehirlerinin

[62] M. T. Gökbilgin, XVI. Asır başlarında Osmanlı Devleti Hizmetindeki Akkoyunlu Ümerası (TM, C. IX, sayı 49). J. L. Bacque-Grammont, Murad'ın Maraş'a gelmeden önce II. Bayezid'den yardım istemek üzere İstanbul'a gitmiş olabileceğini ileri sürer (Un Fetihnâme Zû-l kadiride, Turcica II, 144).

[63] S. Tansel, Sultan II. Bayezid, s. 240.

[64] Âlî, Künhü'l-Ahbar, s. 33

[65] Tarih-i Alem Ara, s. 24; Menakib-i İbrahim Gülşenî, s. 288, 281-291.

[66] Bazı kaynaklar Dulkadirliler'in Diyarbakır seferini 909 yılında gösterirler (Âlî, s. 43, Cenabî, s. 633b; Müneccimbaşı, s. 640a; Lütfî Paşa, s. 202). Oysa Dulkadirliler Diyarbakır seferini Elvend'in 910 tarihinde ölümünden sonra yapmışlardır.

[67] 1504'de Egil'in Merdasî Emîri Lala Kasım b. Şah Muhammed, Atak'ın Zarakî Emiri Ahmed b. Mîr Muhammed, Silvan'ın Süleymanî Emiri ise Mir Diyadin b. Mir İbrahim idi (J. L. Bacqué-Grammont, A.g.m., s. 146).

başına getirildiler. Öte yandan Alaüddevle Bey'in oğlu Şahruh da Mardin'i kuşatıyordu. Lala Murad, Lala Dilcan, Elvend Bey'in lalası, Kete oğlu Ali Bey gibi şehrin ileri gelenleri bir süre sonra itaatlerini arzettiler. Diğer şehirler gibi Mardin'e de Kul Yunus emrinde 300 kişilik bir Dulkadirli garnizonu yerleştirildi. Mardin'in düşmesini müteakip Şahruh, Kara Bey oğlu Abdi'yi Sincar prensine karşı gönderdi. Abdi, Cezire-i Mevsil'e kadar zaferle ilerledi. Bu sırada Dulkadir kuvvetlerinin bir kısmı da Urfa'yı kuşatıyordu. Şahruh, kuşatmacıları takviye için oraya doğru yöneldi. Ordusunun öncü birlikleri kumandanı Yunus, yolda Urfa halkına yardıma gitmekte olan Mevsilli Türkmenleri'nden Halil Sufi oğlu Yusuf Bey ile karşılaştı ve onu mağlup etti. Alaüddevle Bey'in oğlu Ahmed, Birecik'e doğru kaçan Yusuf Bey'i amansız bir şekilde takip ederek onu Halep'e kaçırttı. Şahruh, Urfa önlerine varmadan önce babasına yukarıda adı geçen yerlerin ele geçirildiğine dair bir fetihnâme yolladı.[68]

Dulkadirli seferi Urfa'nın ele geçirilmesiyle son buldu, fakat elde edilen netice sürekli olmadı. Zeynel Diyarbakır'a çok kısa bir süre için sahip olabildi. Zira başa geçer geçmez bir kısım ileri gelenlerle birlikte Elvend'in divan beyi Emir Bey'i hapse attıran[69] ve halka baskı yapmaktan zevk alan Abdülhay adında birini şehrin valiliğine tayin etmek gibi yersiz bir takım icraatta bulundu. Nihayet birgün hapisten kaçan Emir Bey, topladığı kuvvetlerle Zeynel'i yenip Abdülhay'ı öldürerek Diyarbakır'ı ele geçirmeye muvaffak oldu. Zeynel tekrar Alaüddevle Bey'in yanına sığındı.[70] Buna rağmen Alaüddevle Bey kendisini metbu tanıması için Emir Bey'i tazyik ediyordu.

Alaüddevle Bey'in son Akkoyunlu şehzadesine yapmış olduğu yardım, Şah İsmail'in ona karşı duyduğu kini bir kat daha artırdı. Safevî Hükümdarı İran'da hakimiyetini kurar kurmaz batıya doğru yöneldi. Zira devletinin hudutlarını ihlal eden Kürtler'in saldırıları bir tarafa, Diyarbakır olayları endişe uyandırmakta idi. Üstelik Dulkadirlilere gönderdiği elçisi Oğlan Emet'i Alaüddevle Bey "el içinde tazir ve teşhir edip" Közgölü'nde hapsetmişti.[71] Nihayet 1505 ve 1506 yıllarında yapılan iki seferle Kürtler'i

[68] J. L. Bacqué-Grammont, A.g.m., s. 138.

[69] M. H. Yinanç, Akkoyunlular, İA.

[70] İbrahim Gülşeni, s. 299. Arifî, A.g.m., s. 541; J. L. Bacqué-Grammont, A.g.m., s. 147.

[71] İbn Kemal, s. 115; Krş. F. Sümer, Safevî Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü, s. 27-28.

ezen Şah İsmail, Alaüddevle Bey'e karşı sefer hazırlığına girişti. Artık onunla boy ölçüşebilir ve kırılan onurunu tamir edebilirdi.

Safevi Hükümdarı 1507 yılında Elbistan'a doğru yola çıktı.[72] Kızılbaşları etrafına toplamak amacı ile Erzincan ve Suşehri yolu ile Osmanlı hududundan geçmeyi tercih etti.[73] Bir müddet hudutda bekleyen Şah İsmail, Osmanlı padişahı II. Bayezid'den Dulkadir ülkesine geçmek için izin rica etti. Bayezid'in ricayı kabul etmesi üzerine Safevi Hükümdarı halka herhangi bir zarar vermemeye dikkat ederek Osmanlı topraklarından geçip, Sarız yolundan Elbistan'a doğru ilerledi. İlk karşılaşma, Safevî öncü kuvvetleri ile Dulkadirli keşif kuvvetleri arasında vukua geldi. Alaüddevle Bey'in Sarı Kaplan lakabı ile tanınan oğlu Kasım, düşmanın öncü kuvvetleri komutanı Dede Bey'i bozguna uğrattı. Dede Bey çarpışmada 300 kayıp verdikten sonra sadık adamlarından Halil Ağa'nın temin ettiği bir atla kaçarak canını zor kurtardı.[74] Şah İsmail'in yaklaşması üzerine Kasım geri çekildi. Alaüddevle Bey ise Şah İsmail'e karşı koyacak güçte olmadığından[75] sarp Turna dağına sığınarak[76] Memluklar'dan ve Osmanlılar'dan yardım istedi. Memluklar cevap bile vermediler. II. Bayezid'in Yahya Paşa komutasında gönderdiği Osmanlı ordusu ise, ancak Ankara'ya kadar gelerek sadece Safevî kuvvetlerinin harekâtını izledi.[77] Turna dağı eteğinde ordugâh kuran Şah İsmail, bir hayli bekledikten sonra Alaüddevle Bey'in dağdan inmeyeceğini anlayınca ona tezyif için "Ala Dana" adını vererek dönmeye karar verdi.[78] İntikamını Elbistan ve Maraş şehirlerini yakıp yıkarak aldı.Öyle ki bu tahribattan abideler dahi esirgenmedi.[79] Bu sırada

[72] Bazı Osmanlı kaynakları şah İsmail'in Alaüddevle Bey'e karşı daha 908/1502-3 yılından itibaren 1507 yılına kadar birkaç sefer yaptığına işaret ederlerse de bu seferler Arapça ve Farsça kaynaklar tarafından teyid edilmez (Cenabî, s. 633b; Müneccimbaşı, 640a; Âlî, III/3, s. 43; Arifî, s. 540).

[73] "Diyarbakır içinden dahi gitse olurdu, ol yoldan da varır maksuda vusul bulurdu. Amma rindana debrenüb bir taşla iki kuş vurmak istedi; tâki Anadolu'nun Kızılbaşı vesâir evbâşı ol Şem'-i bezm-i fitnenin kenara geldiğin duyub her taraftan yanına cem ola. Suvar ve piyâde, bende, azâde her kande varsa âlet-i rezm ile azmede vara, kendunün haşmeti artub ziyâde şevket bula." İbn Kemal, IX. Defter, s. 114b.

[74] Hasan-ı Rumlu, s. 92.

[75] Alaüddevle Bey'in yanında piyade ve süvari dörtbin kişi vardı. İbn Kemal, s. 115s.

[76] Gaffari Turna dağı'nı Çakşak şeklinde kaydeder, s. 270.

[77] S. Tansel, Sultan II, Bayezid, s. 243-245; F. Sümer, Safevî Devleti'nin kuruluşu, s. 30.

[78] Hasan-ı Rumlu, s. 93-94.

[79] M. H. Yinanç, Elbistan, İA. Osmanlı kaynaklarına göre Şah İsmail, Alaüddevle Bey'in bir oğlu ile iki torununu ele geçirerek öldürdükten sonra ateşte kızarttırıp köpeklere

Diyarbakır'ı ele geçirmiş olan Emir Bey Elbistan'a gelerek Şah İsmail'e itaatını sundu. Kendisine mühürdarlık verilerek taltif edildi.[80] Kışın yaklaşması üzerine Elbistan'dan ayrılan Şah İsmail, Ustaclu Muhammed Han'ı Diyarbakır valiliğine tayin etti. Safevî ordusunun geçtiği bütün yerler ateşe verilip tahrip edildi. Harput'taki Dulkadirli kuvvetleri hapsedilerek kalesine Safevî garnizonu yerleştirildi.[81] Şah İsmail, üstünlüğüne rağmen Dulkadirli kuvvetlerine karşı kesin bir zafer kazanamadan Azerbaycan'a döndü. Onun uzaklaştığını gören Alaüddevle Bey Urfa'ya doğru karşı saldırıya geçti.[82]

Öte yandan Emir Bey Elbistan'a gelirken Diyarbakır'ın idaresini kardeşi Kayıtmaz'a bırakmıştı. Safevîlere düşman olan Kayıtmaz, Ustaclu Muhammed Han'a şehri teslim etmeyi reddetti. Zaten Ustaclu Muhammed Han'a bölgenin Kürtleri güçlük çıkarıyordu. Sünni ve bağımsız olan bu Kürtler, Amid'de kışlayan Safevîleri öyle taciz ettilerki, sonunda Ustaclu Muhammed Han çadırlarını sökerek Mardin civarına gîtmek zorunda kaldı. Ustaclu Muhammed Diyarbakır'dan ayrılır ayrılmaz Kayıtmaz, Şeyh İbrahim Gülşenî'yi Urfa'da bulunan Alaüddevle Bey'e göndererek ona itaatını sundu.[83] Buna karşılık Alaüddevle Bey de Kayıtmaz'a kızlarından birini vermeyi vaad ederek oğulları Kasım ve Erdivane komutasında Diyarbakır'a takviye kuvvetleri gönderdi. Alaüddevle Bey'in Kayıtmaz'a yardım ettiğini haber alan Ustaclu Muhammed, kardeşi Kara Bey'i 800 kişilik bir kuvvetle Diyarbakır'a gönderdi; biraz sonra kendisi de şehrin surları önüne vardı (914-1509). Dulkadirliler Ustaclılara karşı çıktılar, fakat mağlup oldular; Alaüddevle Bey'in oğulları Kasım (Sarı Kaplan) ve Erdivane esir düştüler.[84] Kasım kendilerinin Şah İsmail'e gönderilmesini rica etti ise de Ustaclu Muhammed, her ikisini de acımadan idam ettirerek başlarını Şah İsmail'e yolladı.[85] Kayıtmaz ve taraftarları direnişe devam ederken Diyarbakır şeriflerinden biri Ustaclular ile birleşerek onların şehre girmelerini sağladı. Böylece galib gelen Ustaclu Muhammed, Kayıtmaz ile direnişe devam eden Dulkadirlileri yakalatarak derhal katlettirdi.[86]

---

nıp köpeklere yedirip Dulkadirli Beyleri'nin mezarlarını kirletmiştir. Sadeddin, C. II, s. 131; Solakzade, s. 319-320; Hammer, C. IV, s. 93.

[80] Hasan-ı Rumlu, s. 93; Müneccimbaşı, s. 183.

[81] Gaffari, s. 270.

[82] J. L. Bacque*-Grammont, A.g.m., s. 149.

[83] Menâkıb-ı İbrahim Gülsenî, Yay. T. Yazıcı, s. 302-305

[84] Gaffarî, s. 271; İbrahim Gülşenî, 306-313.

[85] Hasan-ı Rumlu, s. 96.

[86] M. H. Yinanç, Diyarbakır İA.

Alaüddevle Bey, 915 (1510) yılı ilkbaharında Şah İsmail'in Bağdat üzerine yürüdüğünü haber alınca oğulları Şahruh ve Ahmed komutasında 14.000 kişilik bir kuvvet göndererek Diyarbakır'a yeni bir sefer teşebbüsünde bulundu. Yine Mardin yakınlarında ordugâh kurmuş olan Ustaclu Muhammed, süratle Dulkadirliler'in karşısına çıktı. Muharebe düzenine geçildiğinde tarafların köpekleri boğuşmaya başladılar. Ustaclılar'ın köpekleri Dulkadirliler'in köpeklerini kaçırttı. Muharebenin neticesi hakkında bu olaya uğur atfeden Ustaclılar derhal Dulkadirliler'in üzerine atıldılar. Yiğitçe vuruşmalarına rağmen Dulkadirliler çok zayiat vererek mağlup oldular. Şahruh ve Ahmed ile maiyetlerinden kırk kişi esir düşerek derhal katledildiler. Esirlerden Şahruh'un oğulları Mehmed ve Ali Beyler Şah İsmail'in katına gönderildiler. Hayatları bağışlanarak daha sonraları kendilerine emirlik verildi.[87] Oğullarının kaybına çok üzülen Alaüddevle Bey siyah elbiseler giyerek uzun süre yas tuttu ve müverrih Hasan-ı Rumlu'nun ifadesiyle "Diyarbakır'a göz dikmenin havanda su dövmek veya soğuk demir işlemek" olduğunu anladı.[88]

Galibiyeti müteakib Ustaclu Muhammed kuvvetleri Memluk hudutlarını ihlal ederek Malatya'ya kadar ilerlediler. Safevî istilâsı Memluklar'ın müdâhalesine ve her iki devlet arasında çatışmaya yol açacağı bir sırada Alaüddevle Bey kendi kuvvetleri ile Ustaclıları püskürtmeye muvaffak oldu. Zaten Şah İsmail de sınır ihlalinin kendi iradesi dışında yapıldığını ifade ederek Mısır'a üzüntülerini bildirdi.[89] Safevî hükümdarının ustaca diplomasisi bir süre sonra Memluk sultanı Kansu Gavri ve hattâ Alaüddevle Bey ile ilişkilerinin düzelmesini sağladı. Nitekim 1511 yılında Alaüddevle Bey'in Şah İsmail tarafından kendisine hediye edilen bir çadırı Kahire'ye göndermesinden[90] Dulkadirliler ile Safevîler arasında artık dostluk tesis edildiği ve olayların seyrinden de bu dostluğun bir saldırmazlık anlaşması ile noktalandığı müsahade edilir. Diğer taraftan Alaüddevle Bey'in Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'e karşı giriştiği sefer sırasındaki tutumu, Dulkadirliler ile Safevîler'in ittifak yaptıklarını ortaya koyduğu gibi[91] Şah İsmail'in Çaldıran muharebesi arefesinde Osmanlı padişahının

[87] Mehmed ve Ali Beyler 1535'de Kanunî'nin Irakeyn seferi sırasında Safevîler'den yüz çevirip Osmanlı hizmetine girmişlerdir. F. Sümer, A.g.e., s. 31, 49.

[88] Hasan-ı Rumlu, s. 106.

[89] G. Wiet, Histoire de la Natione Egyptienne

[90] Bedayi, C. IV, s. 252.

[91] "Bade sevâbık-ı eyyâm ve sevâlif-i evâmdan sâdır-ı muhalefet ve cidalde olup envâ-i hile ile mülûk-i İslâm ve selâtin-i izâm arasında buğz ve cidal ve aşub-ı fetret ve kıtâle bais

mektubuna verdiği cevap da bu ittifakı teyid edici mahiyettedir.[92] Zaman geçtikçe Osmanlılar'dan uzaklaşan Alaüddevle Bey, Yavuz Selim'in tahta çıkışını dahi tebrik etmemişti. Onun bu hareketleri Yavuz'un gözünden kaçmış değildi.[93]

Buna rağmen Yavuz Selim Çaldıran'a giderken Kayseri'den üç konak ötede Çubuk ovasına varınca, Alaüddevle Bey'i Osmanlılar'la Dulkadirliler'in aynı mezhebden olduklarını hatırlatarak sefere davet etti.[94] Dulkadir Beyi ise, "kendisi gibi doksanlık bir pîr-i fânîyi sefere sürüklemenin hiçbir fayda sağlamayacağını" bildirip yaşını bahane ederek sefere katılmadı.[95] Aslında Alaüddevle Bey, Şah İsmail ile ittifak halinde bulunuyor,Yavuz Selim'in, yeğeni Şahsuvar oğlu Ali Bey'i himaye etmesine içerliyordu.[96] Diyarbakir seferine girişmeden önce Alaüddevle Bey'in, oğlu Şahruh'u veliaht tayin etmesine kızan Ali Bey, Osmanlı Padişahı II. Bayezid'in yanına sığınmış, Yavuz Selim'in cülûsunu müteakib de Trakya'da Çirmen Sancak Beyliği'ne tayin edilmişti.[97] Dulkadir Beyi tarafsız kalmak bir tarafa, Osmanlı levazımcılarına ülkesinde yiyecek ve hayvan yemi satışını yasakladığı gibi oğulları vasıtasıyla da onların iaşe ve techizâtlarını yağmalattırdı.[98] Bu sebeple Osmanlı padişahı ihtiyatlı davranarak İran şahı ile karşılaşmak üzere yoluna devam ederken ordusunun gerisini emniyete almak ve Alaüddevle'nin saldırılarına engel olmak amacı ile Kayseri ile Sivas arasında kırkbin kişilik bir ihtiyat kuvveti bırakmıştı.[99]

Çaldıran zaferini müteakib Amasya'ya dönen Yavuz Selim (Kasım 1514) Osmanlı ordusunu arkadan vuran Alaüddevle Bey'in hakkından gel-

olan Alaüddevle fitnecünün Kızılbaşla ittifak ve ittihadı istima olunub lâzım oldur ki anın def'ine ikdâm ve ihtimâm gösterile" Haydar Çelebi, Ruznâme, Münşeatü's-Selâtin, C. I, s. 465.

[92] Ş. Tekindağ, Yeni kaynak ve vesikaların ışığı altında Yavuz Sultan Selim'in Doğu Seferi, Tarih Dergisi, Sayı XVI, s. 61.

[93] Yavuz Sultan Selim daha Trabzon Valisi iken Alaüddevle için "ve ol fitne ulusu ki Türk yavusı Alaüddevle didikleri habisdir. Osmanlılar'la Memluklar'ın arasını açan odur, bu suretle iki devletin düşman oluşundan faydalanmak ister" demiştir. S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 101, not. 3.

[94] Yavuz mektubunda "imdi gerektirki bu yolda bizim ile ol melâhide-i gümrah def'ine hemrâh olub i'lâ-yı kelimetullah idenlerden ma'dud olasız" diyordu. S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 102.

[95] Selimnâme, s. 131, 132; Sadeddin, C. II, s. 287; Solakzâde, s. 375.

[96] Ş. Tekindağ, A.g.m., s. 56.

[97] Cenabî, s. 633b; Müneccimbaşı, s. 640a.

[98] Bedayi, C. IV, s. 458; Âlî, s. 43; Cenabî, s. 218.

[99] İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. II, s. 251.

meye karar verdi.[100] Seferde büyük hizmet ve gayret göstermiş olan Şehsuvar oğlu Ali Bey'i hemen Kayseri Sancak Beyliği'ne tayin ederek Dulkadirli toprakları işgal edildiği takdirde kendisine verileceğini vaad etti. Kayseri sancağı Dulkadirli sınırında bulunuyordu. Yavuz Selim Ali Bey'i buraya tayin ederken Alaüddevle Bey'in idaresindeki Bozok Sancağı'nı da işgal etmesini istemişti. Mevsimin kış olmasına rağmen Ali Bey derhal Bozok'a giderek yöreyi ele geçirdi ve orada bulunan Alaüddevle Bey'in oğlu Süleyman'ı öldürerek başını kesip Yavuz Sultan Selim'e gönderdi.[101] Osmanlı padişahı Bozok'u da Ali Bey'in idaresine verdi. Bu tutumu ile bir taraftan Alaüddevle'ye, öte taraftan da onu himaye etmekte olan Memluk Sultanı'na karşı meydan okumuş oluyordu. Alaüddevle Bey bu durumu Memluk sultanı Kansu Gavri'ye arz ile şikayette bulundu. Sultan da Yavuz'a Kemah üzerine sefer yaptığı sırada (Mayıs 1515) elçi gönderip Ali Bey'in o sancaklardan alınmasını rica etti; fakat buna mukabil Osmanlı padişahı da Alaüddevle Bey'in Dulkadir Beyliği'nden azledilerek yerine Ali Bey'in getirilmesini istedi.[102] Sultan Kansu Gavri ise Ali Bey'in babası Şehsuvar'ın, iki devletin arasını açtığından dolayı Kahire'de asıldığını hatırlatarak bu isteğe karşı geldi.[103] Bununla beraber çok geçmeden Memluk sultanı, Dulkadir Beyliği'nin Mısır için kaybedilmiş olduğunu farkederek Osmanlı Padişahına gönderdiği elçisi ile adının üslûb-ı sâbık üzere ya parada veya hutbede anılmasını teklif edip beylik üzerinde matbuluk haklarının taksimini istedi. Yavuz Selim'in Mısır elçisine cevabı çok sert oldu: "Sultanınız muktedirse hükümranlık haklarını kendi ülkesinde muhafaza etsin" diyerek Mısır'ı dahi fethedeceğini imâ etti.[104] Osmanlı padişahı ile Memluk sultanı arasında elçiler gelip gittiği sırada Alaüddevle Bey Osmanlı ordusunun iaşe kollarını vurdu. Bu hal ise, Osmanlılar tarafında sayısız hayvanların yemsizlikten ölümüne ve ordunun savaş gücünün hissedilir derecede sarsılmasına, fakat aynı zamanda Yavuz Sultan Selim'in de sabrının tükenmesine sebeb oldu.[105] Gerçekten de Osmanlı padişahı Kemah kalesinin düşmesini müteakib Dulkadir ülkesinin fethine girişti. Si-

[100] Yavuz Selim Alaüddevle Bey'e çok kızmış hatta onunla mektuplaşan Dukakinoğlu Ahmed Paşa'yı 4 Mart 1515'de bizzat kendisi hançerleyerek öldürmüştür. İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. II, s. 257.

[101] Sadeddin, C. II, s. 287; Solakzâde, s. 373; Haydar Çelebi Ruznâmesi (Münşeat I) s. 401; Hammer, C. IV, s. 207; S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 103.

[102] Bedayi, C. IV, s. 435, 437.

[103] Bedayi, C. IV, s. 438; Sadeddin, C. II, s. 291; Solakzâde, s. 274.

[104] Sadeddin, C. II, s. 291; Solakzâde, s. 275; Hammer, C. IV, s. 212.

[105] S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 104.

vas'tan 5 Haziran 1515 tarihinde Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa komutasında Elbistan'a otuzbin kişilik bir kuvvet sevketti.[106] Ali Bey'in kılavuzluk ettiği Sinan Paşa kuvvetleri Elbistan'a doğru ilerlerken kendisi de Kayseri yakınlarında İncesu'ya gelerek harekâtı izlemeye başladı.[107] Diğer taraftan muhtemel bir Memluk müdâhelesini önlemek amacı ile Osmanlı donanması da Akdeniz'e açıldı.[108] Alaüddevle Bey ilk tedbir olarak haremini ve hazinesini Turna dağına yollayarak Maraş yolu üzerindeki geçitleri tutmaya başladı. Tehlikeyi sezen emirlerinin, Yavuz Selim ile uzlaşması yolunda yaptıkları uyarılara "benim Osmanlıdan ne bâkim var" cevabını vererek otuzbin kişilik ordusu ile[109] Göksun ve Andırın arasındaki Ördekli mevkiinde Sinan Paşa kuvvetlerini karşıladı. 13 Haziran 1515 tarihinde iki ordu karşı karşıya gelince Ali Bey atını ileriye doğru sürerek yüksek sesle babasının izzet ve ikrâmına nail olmuş ve ona sadık kalmış olan Türkmenleri kendi tarafına geçmeye davet etti.[110] Ali Bey'in tahrik edici sözleri Türkmenler'in bir kısmının saf değiştirmesini sağladı. Muharebe başlayıp taraflar birbirine girince, Osmanlı ordusundaki seyislerden biri elbiselerinin güzelliği ile dikkati çeken Alaüddevle'nin üzerine atılarak onu yere serdi. Biraz sonra öldürdüğü şahsın Dulkadir Beyi olduğunun farkına varınca derhal maktulün başını keserek Sinan Paşa'ya götürdü.[111] Alaüddevle'nin öldüğünü haber alan Dulkadirliler onun dört oğlu ile kardeşi Abdürrezak'ı muharebe meydanında bırakarak dağlara kaçtılar. Çarpışma bittiğinde Alaüddevle Bey'in kendisi gibi bir oğlu ile boy beylerinden otuzu ve akrabasından bir haylisi telef olduğu gibi dört oğlu ve eşleri ile kardeşi Abdürrezak da esir düştü (13 Haziran 1515).[112] Ölümüne "merg-i hâin" deyimi tarih düşürülmüş olan Alaüddevle Bey'in başı Göksun'da Yavuz'a sunuldu.[113]

[106] Sadeddin, C. II, s. 294; Solakzâde, s. 275.

[107] İdris-i Bitlisî tam bu sırada Yavuz Selim'den İran kuvvetlerine karşı direnen Diyarbakır halkına yeni bir takviye kuvveti göndermesini istemiş, ancak ondan "diyâr-ı Aceme azîmetimiz, Alaüddevle'nin def'ü ref'ine mevkuf olub himmetin husûlü müyesser olunca ol caniblerin muhâfazasına bezl-i makdur idesiz" cevabını almıştır. Sadeddin, C. II, s. 308: krş. S. Tansel, Yavuz Sultan selim, s. 80.

[108] Bedâyi, C. IV, s. 446.

[109] Cenabî (s. 640) ve Müneccimbaşı'ya göre yirmi beş bin (s. 633) Arifî Paşa, Maraş ve Elbistan'da Zulkadiroğulları Hükûmeti, TTEM, s. 550.

[110] "Kani benim pederim Şahsuvar devletinden nan-ı nimetle bahremend ve nice inâm ve ihsan ile serbülend olanlar... Ahbab olki kavlinde sadıktır, bu hînde bana ve pederime yar muvafiktır", Solakzâde, s. 376.

[111] Cenabî, s. 633b; Müneccimbaşı, s. 640a.

[112] Bedayi, C. IV, sç 458; Saddeddin, C. II, s. 296-297; Haydar Çelebi, s. 450.

[113] Keşfî'den naklen S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 106.

Yavuz Sultan Selim, Şehsuvar oğlu Ali Bey'i Dulkadirliler'in başına geçirirken Alaüddevle ile vezirinin ve oğullarından birinin kesik başlarını Kahire'ye gönderdi.[114] Böylece Dulkadir Beyliği üzerindeki Memluk nüfuzuna son verilerek Yavuz adına hutbe okutulup Osmanlı hakimiyeti tesis edildi.[115] Memluk Sultanı Kansu Gavri'nin hiç olmazsa bazı yerlerin Alaüddevle Bey'in oğullarına bırakılması yolunda yaptığı teklife Yavuz Sultan Selim: "kılıçla aldığım yerleri ancak kılıçla teslim ederim" karşılığını verdi.[116]

Ali Bey

Ali Bey, babası Şehsuvar'ın Memluklar tarafından Kahire'de öldürülmesinden sonra Osmanlı Padişahı II. Bayezid'in yanına sığınmış ve Yavuz Selim'in cülusunu müteakip Trakya'da Çirmen sancak beyliğine tayin edilmişti.[117] Yavuz Selim'in 1514'te Şah İsmail'e karşı açtığı sefere katılan Ali Bey, Osmanlı ordusu Erzincan'da Trabzon üzerinden gönderilen iaşeyi beklerken Çirmen sipahileri ile Safevî kuvvetlerini keşfe çıktı. Aynı şekilde keşfe çıkmış olan Kızılbaşlardan birkaçını yakalayarak başlarını kesip amcası oğlu Pîrbende ile Yavuz Selim'e gönderdi. Pîrbende 18 Ağustos 1514 tarihinde Eleşkird'e tâbi Sakallu konağında Padişaha ulaşarak kesik başları takdim etti ve Şah'ın Hoy'a geldiğini haber verdi. Ali Bey'e bu hizmetine karşılık üç bin Flori para ile Hersek Ahmed Paşa'nın hazineye intikal etmiş olan kılıcı hediye olarak gönderildi.[118] Ali Bey Çaldıran Muhârebesinde Osmanlı ordusunda öncü kuvvetleri komutanı olarak yer aldı. Zaferden sonra da kaçan Safevî kuvvetlerini kovaladı.[119] Sefer dönüşü kendisine Alaüddevle Bey'in elinden alınacak Dulkadir ülkesinin verileceği vaad edilmişti. Yukarıda belirttiğimiz gibi Osmanlı ordusu refakatinde Alaüddevle Bey üzerine yürüyen Ali Bey, onun savaş meydanında öldürülmesinden sonra Yavuz Sultan Selim tarafından Dulkadir Beyliği'nin başına getirildi. Ali Bey'in hakimiyetini tanımak istemeyen Şahruh Bey'in oğulları ona karşı isyan ettiler. Asilerin en güçlüsü olan Ahmed'i

[114] Memluk Sultanı Kansu Gavri kesik başları görünce "bunlar kâfir başları mı ki Selim bana yolladı" der. Bedayi, C. IV, s. 462; Arifî, A.g.m., s. 550.

[115] Kemah ve Dulkadirli fetihnâmeleri için bkz. Feridun Bey Münşeâtı, C. I, s. 407-411.

[116] Bedayi, C. IV, s. 482.

[117] Selimnâme, s. 143-144; Sadeddin, C. II, s. 255.

[118] Selimnâme, s. 145; Saddeddin, C. II, s. 260-262; Haydar Çelebi, Ruznâme Feridun Bey Münşeâtı, C. I, s. 401; Hammer, C. IV, s. 192.

[119] Saddedin, C. II, s. 263; S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 54, 60.

sığındığı Zamantu kalesinde yakalayarak öldürdükten sonra isyanı bastıran Ali Bey, kısa zamanda dirlik ve düzeni sağlamakta başarılı oldu.[120]

Osmanlı padişahı tarafından himaye edilen ve onun desteği ile beyliği ele geçiren Ali Bey, her fırsatta Osmanlı Devleti'ne sadakatini ispata çalıştı. Bıyıklı Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Diyarbakır fethine girişince Ali Bey de iki bin kişilik bir kuvvet göndererek yardımda bulundu.[121] Şah İsmail tarafından Diyarbakır'a Çaldıran muharebesinde maktul düşen Ustaclu Muhammed Han'ın yerine Karahan tayin edilmişti. Diyarbakır'a sokulmayan Karahan, şehri muhasara etmiş, şehir halkı da Osmanlı Devleti'nden yardım istemişti. Bıyıklı Mehmed Paşa kuvvetlerine karşı koyamayan Karahan Mardin'e çekildi. Osmanlı ordusuna yardıma gönderilmiş olan Dulkadirliler, Çemişkezek hâkimi Pîr Hüseyin ile Arapkir hâkimi Pirçok komutasında Karahan'a karşı yapılan Koçhisar muharebesine katıldılar, Nisan 1516. Karahan'ın muharebede maktul düşmesi üzerine Diyarbakır fethi tamamlanınca Dulkadirliler ülkelerine döndüler.[122]

Ali Bey vefa borcundan dolayı Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmakla beraber güvenliği için Memluk Devleti ile de iyi geçinmek gerektiğini gözden uzak tutmuyordu. Onun Osmanlı Devleti'nin yardımı ile Dulkadir Beyliği'ni ele geçirmesini Memluklar hoş karşılamamış, hatta şiddetle muhalefet etmişlerdi. Durumu çok iyi değerlendiren Ali Bey, Sultan Kansu Gavri'yi yatıştırmak ve onunla dostluk kurmak amacı ile daha 1516 Şubat'ında Kahire'ye hediyelerle bir elçi göndermişti.[123] Fakat kendisine müsbet veya menfî hiçbir cevap verilmedi. Zira tam o sırada Alaüddevle Bey'in bir oğlu ile kardeşi Abdürrezzak Osmanlılar'ın elinden kaçarak Memluklar'a sığınmış bulunuyordu. Üstelik Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail'e karşı yeni bir sefer hazırlığına giriştiği haberini yaymıştı. Memluk Sultanı galip gelenle mücadelenin kaçınılmaz olduğunu hesap ediyor, savaşa hazırlanıyordu. Bu bakımdan O, Osmanlılar'ın himaye ettiği Ali Bey ile değil dostluk kurmak, aksine ona karşı Alaüddevle Bey'in kardeşi Abdürrezzak'ı Dulkadir Beyliği'ni ele geçirmeye teşvik ederek Türkmenler'den kuvvet toplaması için kendisine sekizbin dinar verdi.[124] Ali Bey'i

[120] Cenabî, s. 633b; Müneccimbaşı, Camiü'd Düvel, s. 640b.

[121] Ruzname Ferudun, C. I, s. 468-470.

[122] Sadeddin, C. II, s. 317-318, 329.

[123] Bedayi, C. V, s. 6-7.

[124] Bedayi, C. V, s. 12.

Dulkadirli tahtından atmak için sabırsızlanan Abdürrezzak ve yeğenleri kuvvet toplamak üzere 18 Mart 1516 tarihinde Kahire'den hareket ettiler.[125] Ordusunu Suriye'de toplayan Kansu Gavri de 11 Temmuz'da Halep'e gitti.[126] Yavuz Sultan Selim tekrar Şah İsmail'e karşı sefer yapmış olsa idi Osmanlı kuvvetleri Doğu Anadolu'ya geçer geçmez Abdürrezzak da Memluklar'ın desteği ile Ali Bey üzerine yürüyecekti. Halbuki Yavuz Sultan Selim'in asıl hedefi Memluk Sultanlığı idi. Osmanlı diplomasisi hedef şaşırtarak Memluk sultanını çok iyi oyalamıştı.[127] Yavuz Sultan Selim, Kansu Gavri'ye yazdığı mektupta "sen benim babamsın, ben sadece senin izninle Alaüddevle ülkesine girdim. O bir asi idi, babamla Sultan Kayıtbay'ın arasını açmıştı. İşinize gelirse Şehsuvaroğlu'nu muhafaza ediniz, aksi halde bu sizin bileceğiniz iştir. Alaüddevle Bey'den aldığım yerleri size iade ediyorum, yeter ki Şah İsmail ile aramıza girmeyiniz" diyordu.[128] Böylece Osmanlı Padişahı Mısır'a yapacağı seferi kamufle ederek Elbistan'a geldi. Yavuz Selim'e burada mülâki olan Ali Bey sefer sırasında Osmanlı ordusuna adeta kılavuzluk etti. Antep'e kadar ele geçirilen yerlere Dulkadirli kuvvetleri yerleştirildi.[129]

Osmanlı ordusunun Suriye'ye doğru ilerlediğini haber alan Kansu Gavri, Abdürrezzak'a Dulkadir Beyliği'ni tevcih ederek beş bin kişilik bir kuvvetle ileri gönderdiği gibi arkadan kendisi de ordusu ile yola çıktı.[130] Ali Bey Osmanlı ordusunun öncü kuvvetleri ile Suriye'ye doğru iniyordu. Nihayet iki ordu 24 Ağustos 1514'de Merc Dabık'da karşılaştı. Ali Bey Osmanlı ordusunun sağ koluna kumanda eden Anadolu Beylerbeyisi Zeynel Paşa'nın yanında yer almıştı.[131] Ali Bey'in tam karşısına ise Memluk

[125] Bedayi, C. V, s. 19.

[126] Ruznâme Feridun, C. I, s. 476.

[127] 1515 Ağustos'unda Ali Bey'e Padişah tarafından gönderilen bir hükümle, Vezir-i a'zam Sinan Paşa'nın Gürcistan cânibine akına me'mur edildiği, bu halin, kendisine tâbi'i olan halka duyurulması "atı yarar ve kendü yarar, darba ve harbe kâdir ve tuvânâ, kılıcıyla ve yoldaşlığıyla dirlik ve himmet rica eyleyen yiğitlerden" asker toplaması ve bunların Sinan Paşa'nın göstereceği yere hemen gitmesi isteniyor, "herkim ulûfe talep iderse a'lâsı onbeşe değin, ednâsı on akçe murad idindikleri bölükte gelüb mülâkî oldukları günden" itibaren ulûfelerinin tâyin olunacağı, timar isteyenlere de "hallü hâline göre envâ'-i riâyetler" kılınacağı bildiriliyor ve Sinan paşa'nın da Şaban'ın gurresinde (Eylül 1515) Anadolu yakasına geçeceği haber veriliyordu (Topkapı Sarayı Arşivi'ndeki bir vesikadan) Bkz. S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 121-122.

[128] Bedayi, C. V, s. 43; Krş. İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. II, s. 268.

[129] Feridun, C. I, s. 478-479.

[130] Bedayi, C. V, s. 62-63.

[131] Sadeddin, C. II, s. 333; Solakzâde, s. 387.

ordusunun sol kolunda yer alan Abdürrezzak ile Alaüddevle Bey'in torunu Şahruh Bey'in oğlu Melik Arslan düşmüştü. Savaş başlar başlamaz Ali Bey, Melik Arslan'ın üzerine atılarak bir kılıç darbesiyle onu katletti. Memluk ordusu bütün gücü ile Osmanlı ordusunun sağ koluna hücuma geçti ise de, sol kola kumanda eden Sinan Paşa'nın müdahelesine dahi lüzum kalmadan büyük bir yenilgiye uğratıldı. Savaşta Sultan Kansu Gavri katledildiği gibi Abdürrezzak da Osmanlı kuvvetlerine esir düştü.[132]

Merc Dabık zaferinden sonra Ali Bey, Suriye'ye soğru ilerleyen Osmanlı ordusunun yine öncü kuvvetleri başında yer aldı. Yavuz Sultan Selim Şam'da Mısır'ı alma veya geri dönme hususunda komutanlar ve devlet ricalı ile müzakere yapınca Ali Bey geri dönme fikrine şiddetle karşı çıkarak padişahı Kahire'ye yürümeye tahrik ve teşvik etti.[133] Gazze'nin düşmesinden sonra Ali Bey sekiz bin atlı ile, 20 Ocak 1517 tarihinde Bilbis (Bulbeys)'e girdi.[134] Ridaniye köyü önündeki istihkâmların karşısına gelindiğinde vezirler bu mevziye hücum edilmesi fikrini ileri sürdüler. Fakat Ali Bey onlara katılmayarak Mukattan dağı yönünden gidilmesini savundu. Padişah Onun fikrini kabul etti.[135] Ridaniye meydan muharebesinde (24 Ocak 1517) Osmanlı ordusunun sağ koluna kumanda eden Sinan Paşa'nın yanında çarpışmaya katılan Ali Bey, Sinan Paşa'nın şehit düştüğü bu savaşta[136] oğullarından birini kaybetti.[137] Kahire'ye ilk giren kuvvetlerin başında bulunan Ali Bey bizzat sokak muharebelerine katıldı. Son Memluk sultanı Tomanbay esir düşünce ona teslim edildi.[138] Ali Bey, Tomanbay'ı Kahire'de Şehsuvar Bey'in idam edildiği Züveyle kapısında (Bâbü'z Züveyle) asarak babasının intikamını aldı, 13 Nisan 1517.[139] Mısır'ın fethi sırasında doğu vilayetlerini Safevîler'e karşı korumakla görevli Bıyıklı Mehmed Paşa'ya Dulkadirliler'in her türlü yardımını sağlayan Ali Bey, Diyarbakır'daki Osmanlı ordusuna da iaşe temin etti.[140]

[132] Bedayi, C. V, s. 104; Ruznâme Feridun, C. I, s. 479-480; Sadeddin, C. II, s. 356-357; Solakzâde, s. 399-400.

[133] Bedayi, C. V, s. 104; Sadeddin, C. II, s. 347.

[134] Ruznâme Feridun, C. I, s. 488.

[135] S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 165 not 357.

[136] Sadeddin, C. II, s. 353.

[137] Bedayi, C. V, s. 142.

[138] Ruznâme Ferudun, C. I, s. 488.

[139] Bedayi, C. V, s. 174; Hammer, C. IV, s. 321. Tomanbay'ın yakalanması ve öldürülmesi hakkında Osmanlı kaynaklarının verdiği bilgiler için bk. S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 188-190.

[140] Ferudun, C. I, s. 492, 494, 495.

Ali Bey, Mısır'ın fethinden iki yıl sonra Anadolu'da Celali isyanlarını başlatan Celal'in isyanının bastırılmasında büyük bir rol oynadı.Bozok Türkmenleri'nden olan ve Turhal'da dirlik (timar) sahibi olan Celal 1519 yılında Şah Veli ünvanı altında başına topladığı Kızılbaşlar ile büyük bir isyan çıkardı. Önce Bozok'da Ali Bey'in oğlu Üveys Bey'in evini bastı. Daha sonra kuvvetleri gittikçe artan Celal, asker toplamak üzere Zile'ye gitmiş olan Rum Beglerbeyisi Şadi Paşa üzerine yürüdü. Asilerle çarpışan fakat yenik düşen Şadi Paşa yaralanarak Amasya'ya kaçarken Dulkadirli'den Zünnun Bey de şehit düştü. Şadi Paşa'ya karşı kazandığı zafer Celal'in şöhretini ve taraftarlarını daha da artırdı. Yavuz Sultan Selim Rumeli Beylerbeyisi Ferhad Paşa'yı vezirlik payesi vererek ayaklanmayı bastırmakla görevlendirdi. Bir taraftan da Ali Bey'e Karaman Beylerbeyisi Hüsrev Paşa ve Rum Beylerbeyisi Şadi Paşa ile birlikte harekete geçmeleri için emir gönderdi. Ali Bey Kayseri'de Hüsrev Paşa ve Şadi Paşa ile buluştu. Her üçü birden isyancıların kaçmasını önlemek için Ferhat Paşa'nın gelmesini beklemeden asilere karşı hücuma geçtiler. 24 Nisan 1519 günü sabahtan yatsı vaktine kadar süren çarpışmada Ali Bey büyük fedakârlık gösterdi. Kızılbaşların çoğu öldürülerek kadın ve çocukları esir alındı. İsyancıların başı Celal kaçmayı başardı ise de Ali Bey'in oğlu Üveys Bey tarafından büyük bir kuvvetle takip edildi. Nihayet Celal ve kethüdasını yörük taifesinden Cunkar cemaati yakalamış ve Şadi Paşa'ya teslim etmek üzere yola çıkmışlardı. Üveys Bey onlara rastlayınca Celal'i zorla ellerinden alarak babasına götürdü. Bu arada asilerle işbirliği yapan Ali Bey'in akrabalarından Hisar Bey de iki karısı, üç kızı, dört oğlu ve bir gelini ile yakalanarak hapse atıldı. Ali Bey kendisine teslim edilen Celal'in başını keserek padişaha yolladı.[141] Ali Bey ve oğlunun bu başarısı Ferhat Paşa'nın kıskançlık ve hasedine yol açtı.

Ali Bey, Şam Valisi Canberdî Gazalî isyânının bastırılmasında da Osmanlı Devleti'ne büyük hizmette bulundu. Yavuz Sultan Selim'in ölümünü fırsat bilen Canberdî Gazalî Şam'da ayaklanarak yirmi bin kişilik kuvvetle Halep önlerine gelip şehri kuşatmaya başladı.[142] Osmanlı Devleti Celalî isyânında olduğu gibi bu isyanın bastırılmasına da Ferhad Paşa'yı görevlendirdi. Ali Bey'den de yine ona yardım etmesi istendi.[143]

[141] Bedayi, C. V, s. 329-330; Ruznâme Feridun, C. I, s. 499; Sadeddin, C. II, s. 384-385; Solakzâde, s. 414-415; Hammer, C. IV, s. 352; İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. II, s. 283, 284; S. Tansel, Yavuz Sultan Selim, s. 95-98.

[142] Celalzâde, Tabakatü'l Memâlik, s. 24.

[143] Celalzâde, s. 25a.

Ali Bey daha önce yaptığı gibi Ferhat Paşa'nın gelmesini beklemeden Halep valisi Karaca Paşa'nın yardımına koşarak kısa bir zamanda Canberdi kuvvetlerini dağıtmakta başarı gösterdi.[144] Canberdi'nin çekilmesinden hemen sonra Ferhad Paşa da Halep'e vasıl oldu. Canberdi Şam'a çekilmişti. Ali Bey, Ferhat Paşa ile Canberdi üzerine yürüdü. 27 Ocak 1521'de Şam yakınlarında Mastaba'da yapılan savaşta Canberdi ele geçirilerek katledildi.[145] İsyanın bastırılmasını müteakip Ali Bey Maraş'a, Ferhat Paşa da Kanunî'nin emri ile Kayseri'ye döndü. Ali Bey'in Canberdi Gazalî isyanının bastırılmasında gösterdiği başarı, Ferhat Paşa'nın kendisine karşı duyduğu kıskançlığı daha da artırdı, adeta bardağı taşıran son damla oldu. Osmanlı Devleti'ni yıllarca uğraştıracak olan asî bir zümreye adını veren Celal'in, Canberdi Gazalî gibi azılı bir valinin isyanlarının bastırılmasında büyük hizmet gören Ali Bey, Kanunî Sultan Süleyman'ın Belgrad seferi sırasında da Devlet-i Aliyye'nin doğu sınırlarının bekçiliğini yaptı.[146] Şehsuvar-oğlu Osmanlı Devleti'ne sadakat göstermekle beraber Devlet-i Aliyye onu bir sancak beyi gibi görüyordu. Onun halkına baskı ve tazallum ettiği yolunda İstanbul'a ulaşan haberler üzerine Osmanlı Devleti durumu yerinde tahkik etmek istedi. Fakat Ali Bey buna müsaade etmeyerek teftişe gelenleri katl etti. Bu durum öteden beri Ali Bey'in başarılarını kıskanan Ferhat Paşa'ya onu Kanunî'nin gözünden düşürmek için fırsat verdi. Şehsuvar-oğlu'nun katli için fermanı elde eden Ferhad Paşa Tokat'a giderek oradan Şah İsmail'e karşı sefer yapılacağı bahanesiyle Ali Bey'i çocukları ile yanına davet etti.[147] Maiyetinin evlâd-ı iyâl ile gitmenin hayra alâmet olmadığı yolunda yaptığı uyarılara kulak asmayan Ali Bey "benim Osmanlı'dan ne alıp veremediğim varki" karşılığını vererek kuvvetlerinin başında çocukları ile Tokat'a hareket etti.[148] Ali Bey'i Artukova (Artova) da büyük bir ilgi ile karşılayan Ferhat Paşa ona mükellef bir ziyafet verdi. Ziyafet esnasında Ali Bey'i ve oğullarını maiyeti ile birlikte katlettirdi.[149] Ali

[144] Celalzâde, s. 27b - 28b; Bedayi, C. V, s. 376-377.

[145] Celalzâde, s. 29b - 31a; Bedayi, C. V, s. 418-419; Hammer, C. V, s. 13.

[146] Celalzâde, s. 32b.

[147] Hatta raht-ı seylab-ı zulm ile yelab olan erbâb-ı şekvâ atabe-i aliyyeye'ye gelib teşekki ve tazallum etdiklerinde kaide-i makarr-ı reh-gülistan üzre hükm-i hümâyûn virilüb teftiş olunmak emr olunanlara mecal vermeyüb seyf-i hayf ile katl ettiği pâye-i serîr-i âlâya maruz olub def-i mazarrat-ı hüsrani, zimmet-i adalet haslet-i hüsravaniye lazım olduğu ecilden hazret-i padişah-ı hilâfet çün ki gazaya azimet-i hümâyûn buyurdular... Celalzâde, s. 53b.

[148] Ali, Künhü'l Ahbar, s. 44.

[149] Bedayi, C. V, s. 467-468; Cenabî, s. 634a; Müneccimbaşı, s. 640b; C. I, s. 73.

Bey'in başı Rodos seferine çıkmış olan Kanunî'ye Çine'de ulaştı, Temmuz 1522.[150]

Ali Bey Osmanlı Devletine büyük hizmetler ifa etmiş, hatta 1521 yılında BELGRAD'ın fethi dolayısıyla Kanunî'ye gönderdiği tebriknâmede seferlere davet edilmesini rica etmiş ve seferlerde Padişah'ın önünde seve seve savaşacağını bildirmişti. Onun öldürülmesinden sonra Anadolu'da "Osmanlı yiğit basandır" sözü çıktı. Ancak gerçek olan Dulkadir Beyliği'nin ömrünü tamamlamış olması idi. Ali Bey'in öldürülmesinin asıl sebebi Dulkadir ülkesini doğrudan doğruya Osmanlı topraklarına ilhak etme amacından kaynaklanıyordu. Sınırları Mısır'a kadar uzanmış olan İmparatorluğun ortasında bağımsız veya yarı bağımsız bir beyliğin kalması mümkün değildi. Nitekim Ali Bey'in öldürülmesinden sonra Dulkadir ülkesi Maraş merkez olmak üzere bir eyalet, Bozok bölgesi de müstakil bir sancak haline getirilerek Osmanlı topraklarına katıldı.

[150] Peçevî, C. I, s. 73.

V. BÖLÜM

MÜESSESELER

A — İDARÎ MÜESSESELER

1. Hükümdar

Memluk Devleti'nin himâyesinde kurulan Dulkadir Beyliği, XV. yüzyılın ikinci yarısına kadar bu devlete tâbi olarak kaldı. XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başta bulunan beyler bazen Memluklar'ın bazen de Osmanlılar'ın yüksek hakimiyetini tanımak zorunda kaldılar. Bu bakımdan Dulkadir Beyleri, devrin hükümranlık anlayışının gereği olan para bastırmak, hutbe okutmak gibi hak ve yetkilerini bu iki devletin hükümdarları adına kullandılar. Vakıa Şehsuvar Bey'in para bastırdığına dair bazı kaynaklardaki kayıtlar olayların seyrine uygun düşmekle beraber şimdiye kadar Dulkadir Beyleri'ne ait hiçbir para ele geçmemiştir. Vakfiyelerinde ücretlerin Osmanlı ve Memluk paraları üzerinden tahsis edildiği görülür ki bundan beyliğin hakim olduğu yerlerde her iki büyük devletin parasının tedavülde olduğu anlaşılmaktadır. Beyliğin üzerindeki nüfuzları dolayısıyla devlet teşkilâtında önce Memluklar'ın sonra da Osmanlılar'ın tesiri görülür. Türk devlet telakkisi Dulkadir Beyliği'nde de hâkim olup devlet ve ülke hanedanın müşterek malı idi. Kuruluşta başkent yaptıkları Elbistan'da ikamet eden Dulkadir Beyleri daha sonra Maraş'a yerleştiler. Oğulları ise zamanla gelişen beyliğe ilhak edilen Kadirli (Kars-ı Zulkadiriye) Kırşehir ve Bozok kazalarında babalarını temsil ettikleri gibi, harp zamanlarında da her birisi bir birliği sevk ve idare ettiler.

Dulkadir Beyleri Melikü'l-Muzaffer, Melikü'l-Kahir, Emirü'l-Ümera ve Sultan gibi ünvanlar aldılar. Şehsuvar Bey Memluklar'a isyan edince Melikü'l-Muzaffer ünvanını almıştı. Maraş Ulu Câmii kitâbesinde Alaüddevle Bey'in adı Melikü'l-Adil, Nurü'd-Devle, Gavsü'l-Mille, Hüsamü'd-Dîn, Emirü'l-Müminin unvanları ile kaydedilmiştir. 906 tarihli vakfiyesinde de Alaüddevle Bey'in Sultan ünvanını kullandığı görülmektedir. Osmanlı devri tahrir defterlerinde de "Sultan Alaüddevle Bey merhum" gibi tabirlere rastlanır.

2. Saray

Dulkadir Beyleri'nin sarayı hakkında kaynaklarda belirli bir bilgi verilmemekle beraber adları kaydedilen bazı kişilerin görevlerinden sarayın mevcudiyeti anlaşılmaktadır. Şehsuvar Bey 1471 yılı sonlarında Kadirli yakınlarında Memluk kuvvetlerine yenilip geri çekilirken emir-i ahuru ve devâdarı 160 kişilik maiyetleri ile karşı tarafa iltica etmişlerdir. Bilindiği gibi emir-i ahur saray hizmetlilerinden olup hükümdarın ahırına ve atlarına bakmakla yükümlü idi. Devâdârlık ise, hükümdarın yazı işlerini yürüten sekreterlik görevi idi.

Sevli Bey Kozan'ı ele geçirince devâdarı Muhsinî'yi Mintaş isyanını bastırmak için Şam'a gelmiş bulunan Memluk Sultanı Berkuk'un yanına göndermişti. Yine 1471 yılında Antep önlerinde Memluklular ile yapılan muharebede ölenler arasında Şehsuvar Bey'in devâdarının kardeşi de bulunuyordu.

Dulkadir Beyleri'nin Elbistandaki sarayları Ulu Cami yanındaki kale üzerinde bulunmuyordu.

3. Divan

Vakfiyelerde kaydedilen divanî vergilerle kitâbe ve vekâyinâmelerde adları verilen bazı divan üyelerinin mevcudiyetinden Dulkadir Beyleri'nin hükümet işlerini yürüten bir divanları olduğu anlaşılmaktadır. Kaynakların kaydettiği nisbette divan üyelerinden ancak bazılarını tesbit edebiliyoruz. Divanın başkanı ve beylerden sonra en yetkili devlet adamı vezirdi. Yavuz Sultan Selim, Sinan Paşa ve Şehsuvar oğlu Ali Bey kuvvetlerine yenilerek katledilen Alaüddevle ile vezirinin başını Mısır'a yollamıştı. Eshâbü'l Kehf'teki mescidin kitabesi Ali Bey'in veziri Minnet Çelebi adını vermektedir. Beylerin haberleşmelerine dair muhtelif vesilelerle verilen bilgiler inşa divanının, vakfiyeler de kayıt ve sicil sisteminin varlığını ortaya koymaktadır. Yine çeşitli kayıtlardan Dulkadir Beyleri'ne tâbi birçok emirin olduğu bilinmektedir. Hatta Osmanlı devrinde Dulkadir ümerâsından olanlar defterlere vergiden muaf ve müsellem kaydedilmişlerdir.

4. Ordu

Türk Devletlerinin hepsinde olduğu gibi Dulkadir Beyliği de varlığını askerî gücüne borçlu idi. Asker mevcudu siyasî olaylara ve savaş durumuna göre değişiyordu. Daha Beyliğin kuruluşu arefesinde Karaca Bey beşbin kişilik bir kuvvetle Çukurova'daki Ermeniler üzerine sefer yapmıştı. XIV. yüzyılın sonlarına doğru ordu mevcudu yirmibin kişiye ulaşmıştı. Çağdaş Fransız Seyyahı Bertrandon de la Broquiére 1432'de Dulkadir Beyi'nin otuz bin kişilik bir kuvvete sahip bulunduğunu, Dulkadirli kadınla-

rının dahi muharip olduğunu kaydeder.[1] 1465'te Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Harput'u kuşatınca Dulkadir Beyi Melik Arslan otuz bin kişi ile şehrin imdadına koştu. Dulkadir kuvvetlerine seferde şehzadeler ve emirlerin kumanda ettiği anlaşılıyor. Şehsuvar Bey zamanında Dulkadir ordusu, Memluk ordusunu bir kaç kez hezimete uğratacak kadar güçlenmişti. Mısır Hükümeti Dulkadirliler'i yenmek için masrafları kısmak ve olağan üstü tedbirler almak zorunda kalmıştı. Alaüddevle Bey 1515 yılında Osmanlı ordusunu, Dulkadirliler'in bir kısmı Şehsuvar oğlu Ali Bey'in emrinde karşı tarafta bulunmasına rağmen yirmibeş bin kişilik bir kuvvetle karşılamıştı.

XV. yüzyıl sonlarında Dulkadirli ordu teşkilâtının Osmanlı ordu teşkilâtından mülhem olduğu anlaşılıyor. Alaüddevle Bey Kanunnâmesi Osmanlı timar sisteminin aynen Dulkadir Beyliği'nde de uygulandığını, dolayısıyla askerî teşkilâtın bu sisteme göre kurulduğunu belgelemektedir. Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi ordunun başında bulunan kumandana beylerbeyi dendiği görülüyor. Şehsuvar Bey'in katlinden sonra onun beylerbeyi Alaüddevle Bey ile birlikte Amasya'da bulunan Osmanlı Şehzadesi Bayezid'in yanına sığınmıştı.

5. Adalet

Dulkadir Beyliği Alaüddevle Bey'in vaz ettiği kanun ile bir hukuk devleti haline gelmiştir. Alaüddevle Bey Kanunnâmesi adı ile tanınan ve şer'î hukuk ile örfî hukuku kaynaştıran bu kanunnâme aşağıda görüleceği gibi Osmanlı kanunnâmelerine benzeyen hem bir ceza kanunnâmesi hem de vergileri düzenleyen bir arazi kanunnâmesidir.

ALAÜDDEVLE BEY KANUNU*

1. Evvelâ bir kimesne kim yol kesüb haramîlik etse siyaset olına.

2. Ve her kim at oğrılasa veyahut katır oğrılasa eli kesilmezse on sekiz altun alına. Eğer sığır oğrılasa kat-'ı yed olmazsa on dört altun alına. Ve bu mezkûrlara her kim ki şerik olsa eğer üç eğer dört kimesnedür her birinden temam cerime alına. Ve koyun ve keçi oğrısından beş altun alına.

[1] Voyage d'Outremer, s. 82, 118.

* Ö.L. Barkan, Kanunlar, s. 120-124.

3. Eğer bir kişi at ya iki deve ya iki sığır ya iki katır ya iki koyun ve yahut ikiden artuk bir defa ya iki defa serika (sirkat) eylese her davar başına mezbur temam cerîme alına. Üçden artuk serika eylese bir defa yine üç davar cerîmesi alına.

4. Ve kovan ve saban demüri ve çul ve bukağu ve özengi ve eyer ve bunlara mümâsil nesne serika eylese bahâsı on akçe ola beş altun alına.

5. Ve her kim ev yarsa kat'-ı yed olmazsa yirmi altun alına. Ve eğer kapu yarsa kat-'ı yed olmazsa on beş altun alına.

6. Ve her sârikın ki kat'-ı yed ola eğer ayrı ile serika itdüği davar dururşa alınub sahibine virile durmaz ise tazmin olunmaya.

7. Her kim oğrıya oğrılık iderken ursa öldürse suçlu olmaya.

8. Her kim ki oğrılıkla müttehem ola andan bir nesne sezseler örfen tazmin itdüreler.

9. Bir kimesne gice ile bir eve girse girmesi ma'hûd değül ise örfen ev sahibi ursa öldürse suçlu olmaya.

10. Her kim zinâ eylese şer ile ya örfile subût bulsa ergen ise had olmaz ise on üç altun alına. Evlü ise recm olmazısa on beş altun alına.

11. Eğer nişanlusuna duhul itse zinâ gibidür, ammâ varsa duhûl itmese beş altun alına.

12. Her kim ki eve girse zinâ kasdına yahud yapışsa öpse ol öpülenin rızası olsa zinâ cerîmesi alına. Eğer gücile ise girdügi ya öpdügi veya yapışduğı beş altun alına. Eğer kız öpdiyise andan zinâ cürmi alına, eğer kız rıza ile öpdürse atasından ya kardaşından on oniki altun alına. Eğer gücile öpdiyse atasından ya kardaşından nesne alınmaya. Ammâ elidir zinâ cürmi alına iki cânibden bile.

13. Eğer bir kimesne mahremini ecnebi ile mülâ'abe ve mübaşere iderken görse anları öldürse kanlu degüldür. Örfen günahlu oldı deyü nesne alınmaya.

14. Bir kimesne dâyim püzevenklik itmek âdeti olsa yüzüne kara dürtüb rüsvâ-ı-âm ideler burnunı ve kulağını keseler eğer degül ise beş altun alına.

15. Ve bir nice kişi ev basub kız kapsalar her birinden varanın on beş altun alına. Eğer âdem cerahat eyleseler şer'an diyeti alınıb sahibine vire-

ler. Ve eğer oğlan çekseler arıdalar ve illâ yirmi dört altun alına. Eğer muhabbet bile ise iki tarafa zinâ haddin uralar ve illa zinâ cürmi her birinden alına.

16. Eğer kız çeküb alub gitdüginden sonra nikâh itse nikâhı fasiddür ta'zir ideler. Meğer ki velisi câiz göre yine buncılayın rızası ile uydursa nikâh itse velisi tecviz itmese küfür olduğu (küfüv olmadığı) cihetden te'arruz câizdür.

17. Ve oğlancuklar mübadele eyleseler ziyade tevci idüb ta'zir ideler Ammâ cürüm alınmaya.

18. Her kim kan eylese katle müstahak ise kısas oluna. Ya sulba ya diyete müstahak ise diyetden gayrı otuz altun cürüm alına.

19. Eğer diş çıkarsa dişi çıkan savaşa sebeb olsa şer'an lâzım olan diyetin nısfı alalar ve diş çıkarandan sekiz altun alalar.

20. Eğer barmak sısa ya baş yarsa taşıla yahud ağacıla yahud bir katı nesne ile ursa beş altun alına, birini başı yarılana vireler.

21. Ammâ eli ile urub uvatsa ya yakasın yırtub saçın sakalın yolsa otuz akçe alına.

22. Kara bere ve sıyruk ki taşıla ya ağacıla olsa yaruk hükmi gibidir Eğer bunlar el ile ya tırnağıla olsa burun kanamak gibidür.

23. Her kim kol sısa yahud ayak sısa yahud bir uzvını sındursa döşeğe düşer eylese kazancından kaç gün kalsa betâlet zamanın on dört altun alına, ve hatayıla eylese beş altun alına.

24. Ve göz çıkaran diyetin sahibine virüb on dört altun alına Ve hatayıla itse beş altun alına.

25. Ve eğer kulağın urub taşıla ya ağacıla sağır eylese ve burnın kesse hükmi göz hükmi gibidür Şer'an diyet aldukdan sonra kasden eylese on dörder altun alına degül ise beş altun alına.

26. Eğer bir katı nesne ile urub kara bere itse bir altın alına. Ve el ile yumrugile ve depme ile itse otuz akçe alına. Saç sakal yolsa öyle oluna Eğer kılıcıla ya bıçağıla ya okıla urub yir itse on altun alına.

27. Eğer öldürmek ya paralamak kasdına kovsa kurtulsa dönse paralasa ya kolun ya parmağın sısa hiç nesne yok.

28. Eğer kılıç ya bıçak çıkarsa ya ok gezlese çalmak ve urmak kasdına çalsa ikiyüz akçe alına. Eğer çalub kılıcıla veya okıla ya bıçakıla döşege

düşürse on dört altun alına. Eğer çalsa kesmese olmuş gibidür on dört altun alına.

29. Eğer savaşa sebeb olan paralansa şer'an lâzım olan diyetin yarısı alına.

30. Eğer sayıcıdan koyun gizleseler koyun başına bir akçe alına. Eğer tavuk ve bostan ve yemiş oğrılasa bahasın ıssına virüb yirmi akçe alına.

31. Ve ölçümden tahıl gizlese kabıyla alalar.

32. Ve fellah sipahiye el kaldırmaya kaldursa on altun alına.

33. Eğer davar tahıla girse beş ağaç urub beş akçe alına.

34. Ve kaz oğrısından otuz akçe alına.

Eğer bir kimesnenün kapısından ya bacasından baksalar kırk akçe alına.

Eğer 'a v a m d a n ise şer'le isbat itdüreler değül ise h a v a s d a n dindar kimesne ise sözine inanalar, Ve 'avamdan olan yalan çıkarsa beş altun alına veyahud dili kesile.

35. Ve eğer nügisin eksik dartsa satduğından dirhem başına bir akçe alına ve had dahi uralar.

36. Ve dam ve Süyüğ yıkub ziyân itse sahibine ziyânın edâ idüb beş altun alına.

37. Eğer sipahi kolayına giderken raiyeti incidüb değse sipahinün hakkından geleler.

38. Eğer yalan yire kasdıla tanıkluğı zâhir olsa veya and içse yüzine kara sürtüb beş altun cürüm alına.

39. Ve eğer ağza söğse had uralar otuz akçe alına Ve süci içen ayıldıkdan sonra seksen akçe alına veya seksen agaç uralar.

40. Eğer muhsan ya muhsane bühtân itse zinâ Seksen ağaç veya seksen akçe alına.

Eğer bu hıyanetler bâliğ olmadan ki on beş yaşından aşağada ola nesne yok Lâkin tahvif idüb ta'zir ideler.

41. Eğer bir tâyife ev basmağa varsa ol cema'atdan kime ki yarak dokunsa suçı olmaya Meğer ki öldüreler yahud paralayalar Ve ev basanlardan ikişer altun alına.

42. Ve eğer kız deyü alsalar delük çıksa 'özr-i şer'î ile oldı ise mehri temam vireler eğer özge cihetle zâyil oldı ise nısıf mehir alalar.

43. Eğer bir kimesnenün serika itdüği on akçeden ekal değül ise eli kat olmayub bir altun alına Şer'an iki müslüman-ı 'âdil şehadetiyle mevkufdır.

44. Eğer bir kimesne ağza söğse kadı huzurında had uralar.

45. Ve koyun bacın satandan ve alandan birer Osmânî alına.

46. Ve her nikâhdan kazıaskere sekiz akçe ve mirâsdan yüzde iki buçuk akçe alına.

47. Ve kan cerimesi üçyüz pâre ve oğrı cerimesi yüz elli pâre ve ok ve kılıç cerimesi yüz ellişer pâre ve kız ve avret çekilse ki çeken evlü ola üç yüz pare ve bir mahalleye bir mahalleden kimesne gelüb ev bassa âdem başına kırk para.

Ve kul ve at ve deve ve katır yavası vakı olsa Z ü l k a d i r b e ğ l e r i tasarrufındadır.

48. Ammâ kız ve avret çekilse ve evlü kişi çekse yüz elli pâre ve azab kimse çekse ve hâmile itse üçyüz pâre ve bir kişi nişanlusuna varsa yüz pâre Ve baş yaruğuna elli pâre ve diş çıkarana yüz yirmi pâre göz çıkarandan yüz elli pâre ve kara bere cerimesi on iki pâre. Ve kol sınmak cerimesi seksen pâre Ve at ve deveden ve kuldan ve katırdan yava vâkı olsa ve boylara kethüdâ nasb husûsı bu cümlesi boy beği nündir.

49. Ve ihtisâb hususunda dükkâncılardan bin iki yüz pâre ve bisât yayanlardan bin pâre ve etmekcilerden üçyüz pâre ve börekcilerden yüz pâre ve aşçılardan yüz pâre ve helvacılardan elli pâre ve şerbetcilerden elli pâre ve takyacılardan otuz pâre ve başmakcılardan yüz pâre ve tâcirlerden ve çerçilerden iki yüz pâre ve kasablardan üçyüz pâre ve penir ve yoğurt ve balık ve bunlarun gibi ki pazara gele satıla üçyüz pâre ve bir hamil hasır gelse bir hasır ve bir yük soğandan bir batman sogan alına.

50. Ve narh virdükleri eyyâmda bin iki yüz pâre Ammâ üç def'ada olur biri baharda ve biri güzde ve biri kış ortasındadır. Ve hakkı bisât ki zikr olınmışdır her bisâta üçer Osmânî Ve etmekcilere üç defa narh virilür ayda üçer akçe alınur ve börekci ve helvacı ve şerbetcilerden ayda üçer akçe ma'dası üç defa alınır

51. Ve bu kanunnâmenin hükmine muhalefet idenler suçlıdır 'ilâba müstahak olurlar şöyle bileler Sûret-i kanunnâme-i 'Alâüddevle beğ nukile 'anil asli bilâ tagyîr in velâ tebdîl-in

Ahvâl-i Çericiyân ber-muceb-i 'âdet-i kadime: Zülkadiriye

Kadimden beşyüz nefer kimesne çerici olıgelse nısfı tahfif olınub ve nıf-ı aharı yazılub ihrac oluna Ve defterde ta'yin olındığı üzere ne mikdar ise boy beğleri ma'rifetiyle ve kethüdaları ma'rifetiyle ihrac olınub sancak beğine bildüreler O dahi seferün kurbına ve bu'dına nazar harçlıkların ta'yin itdürüb ve kethüdaları eline virüb yarak ve âletlerile hazır ve müheyyâ olalar. Ammâ ta'yin olunduğı üzere gelüb hazır olalar Olmayıcak hassa-i humayun cânibinden cerîmeleri alınub ve ol çerilerden nesne alınmaz edâ-i hidmet itmedüği sebebden ol yılun mahsûli temamca alına Şöyle bileler.

BOZOK KANUNNÂMESİ *

Kanunnâme-i Kazâ-i Bozok budır ki zikr olınur ve şerh kılınur.

Ahkâm-ı kuttai't-tarik ve's-sürak

1. Her kim yol kesüb harâmilik etse boğazından asub ziyâde zecr edeler.

2. Ve her kim at ogrılasa ye katır oğurlasa eli kesilmezse on sekiz altun altına. Ve deve oğurlasa eli kesilmezse yirmi altun alına Ve sığır oğurlasa on iki altun alına Ve koyun oğurlasa dört altun alına Ve bu mezkûrlere şerik olub iki kişi ya üç kişi ogurlasa her birirden temam cürüm alına.

3. Ve eğer bir kişi iki at ya iki deve ya iki sığır ya iki koyun yahud ikisinden artuk bir def'a ya ki def'a oğurlasa her bir davar başına temam cürmi ne ise alalar üçden artuk oğurlasa bir def akine üç davar cürmü alına.

4. Ve kovan ve saban demiri ve çul ve bukağı ve özengi ve eyer bunlar emsâli nesne oğurlasa on akçe değer olsa dört altın alına.

5. Ve her kim ev yarsa kat-ı yed olmazsa yirmi altun alına ve kapu yarsa on dört altun alına. Gice ile dülbend kapsa veya kaftan veya

* Ö. L. Barkan, Kanunlar, s. 124-129.

gündüz pazardan veya evden bir nesne oğurılasa on akçe değer olsa on altın alına.

6. Ve her oğrı ki kat olunubdır ogurıladığı yüzile durursa ıssı ala durmazsa tazmin olunmaya.

7. Ve her kim ogrı oğurılık iderken vursa öldürse suçlu olmaya Ve oğurılayub gitdikten sonra ardından yetişse vursa öldürse yine suçlu olmaya.

8. Ve her kim müttehem oğrı ise dâyim oğurılık iderse bir nesne sezseler ödeye örfen

9. Bir kimesne bir eve girse gice ile girmesi ma'hud değül ise yani olagelmiş değil ise örfen ev ıssı vursa öldürse suçlu olmaya.

Ahkâm üz zinâ ve mâ yete'âllaku bihi.

10. Her kim zina itse şer'an örfen isbat olsa ergense on iki altun alına evli ise recm olmazsa on beş altun alına.

11. Ve her kim nişanlusına varsa buluşsa zinâ gibidür Amma varsa buluşmasa beş altun alına.

12. Ve her kim bir eve girse zinâ kasdına veyahud yapışsa veya öpse ol öpülenin rızası olmasa zinâ cürmü alına Ve eğer rızayile ise girdüği ve yapıştugı yirden beş altun alına Ve eğer kız uydursa uydurana virmeyeler uydurandan zinâ cürmü alına Ve eğer kız rıza ile uydu ise atasından veya karındaşından on iki altun alına Ve eğer gücile uydursa kız atasındın almayalar uydurandan iki cânibün cürmü alına.

Ve bir nice kişi ittifak ile kız kapsalar bile varanın her birinden sekizer altun alına.

13. Ve eğer kimesne mahremini nâmahremile müla'abe ve mübaşere iderken görse anları öldürse şer'an kanlı olur örfen suçlu olmaya Ve bir kimesne didüği ile öldürse suçlu ve kanlı olur Meğer şahid-i şer'î kayim ola.

14. Eğer bu işe pizevenklik dâyim san'atı ise yüzine kara sürtüb rüsva-yı âlem ideler ve eğer değül ise beş altun alına.

15. Ve oğlan çekseler arıdalar ve illâ ki yirmi dört altun alına Ve eğer muhannes ise iki tarafa zinâ haddin vuralar eğer vurulmazsa zinâ cürmü gibi her birinden alına.

16. Kızı güç ile çeküb gitdikden sonra varsa nikâh itse nikâh fâsiddür tefrik ideler Meğer ki velisi itdüğin cayiz görüb nikâh ide Gine buncılayın rızası ile nikâh itse veli tecviz itmese küfüv olmadığı sebebden tefrik caizdir.

17. Ve eğer oğlan uşacıklar mübadele etseler tevci idüb ta'zir ideler cürmü alınmıya.

18. Ahkâm-üd-dimâ ve mâyete 'allâku-bih Her kim kan itse katle müstehak ise kısas oluna Ve eğer sulh idüb veya diyete müstahak ise diyetden gayrı otuz altun cürüm alına

Eğer bir 'avratı vurub ya korkudub vaz'ı hamil itdürse sekiz altun alına.

19. Ve eğer diş çıkarmağa ve sâir savaşa sebeb olsa şer'an lâzım olan diyetin nısfın alalar. Ve diş çıkarandan sekiz altun alına.

20. Ve eğer barmak sısa veya başın yarsa taş ile veya ağaçla ya bir katı nesne ile dört altun alına.

21. Ammâ eliyle vursa kanatsa ya tırnagıla ya yüzün tırmalasa ya yakasın yırtsa ve saç ve sakal yolsa otuz akçealına.

22. Başta kara bere ve sıyrık ki taş ile veya ağaç ile ya bunun gibi nesne ile ola yaruk hükmi gibidür. Eğer bunlar el ile veya tırnak ile olsa bunlar burnı kanamak gibidir.

23. Ve eğer kol veya ayak sısa veya bir uzvı sındırsa döşeğe düşse kazancından kaç gün kalsa ol kadar ırgadlığın alıvireler on dört altun cürüm alına ve eğer hata ile ise beş altun alına.

24. Ve göz çıkaran dahi diyetin sahibine virüb kasd ile ise on dörd altun alına ve kasd ile değül ise beş altun alına.

25. Eğer kulağın vurub taş ile ağaç ile sağır iderse ya boynun keserse hükmi göz gibi şer'an diyetin aldıktan sonra kasd ile ise ön dört altun alına hatâ ile ise beş altun alına.

26. Ve eğer bir katı nesne ile urub kara bere iderse bir altun alına. Eğer kılıc ile bıçak ile ve ok ile urub yaralasa sekiz altun alına. Eğer kılınç bıçak ile ok ile ursa yaralamasa hemen yaralamış gibidir.

27. Eğer öldürmek veya yaralamak kasdına kovsa kurtulmasa dönse anı paralasa (berelese) ya kolun sısa veya ayağın hiç nesne yokdur.

28. Eğer kılıç ya bıçak çıkarsa ya ok gezlese çalmak kasdına ya çalmasa iki yüz akçe ve eğer çalsa kılıç ile ve bıçak ile ya ok ile vursa döşeğe düşürse on iki altun alına. Eğer çalsa kesmese hemen paralamış gibidir on altun alına.

Eğer savaşa sebeb olan yaralansa şer'an lâzım olan diyetin yarısın alalar.

30. Ve eğer sayıcıdan koyun gizlese koyun başına bir akçe alına. Ve eğer bir tâife ev basmağa varsa ev basanlardan sekizer altun alına. Evi basılan cema'atlardan kim ki yarak takınsa suç olmaya. Meğer ki öldüreler ya yaralayalar ol dahi ev basanlar yaralamak kast itmeyicekdir bâri ev basanlar ne hereket itse evi basılan dahi andan artuk gitmeyeler

31. Ve ölçümden tahıl gizlese kabıyle alalar.

32. Kulluğa buyrulmuş sipahiye raiyet el kaldırmaya eğer kaldırursa on altun alına.

33. Davar tahıla girmek hükmü: Davar tahıla girse sahibine beş ağaç uruh ağaç başına birer akçe cürüm alına ve eğer tahıla giren davarı öldüreler ıssına bahasın virdüreler. Ammâ cerime alınmaya tahil ziyanın davar ıssı ödeye.

34. Ve eğer tavuk ve bostan yemişi oğurılasa bahâsın ıssına virüb yirmi akçe vürüm alına.

Ve kaz oğrısundan otuz akçe cürüm alına.

Ve eğer bir avrete veya oğlana bühtan itseler eğer sahib i garez değül ise dindar kimesne ise sözüne inanalar ve illâ şer ile isbat itdüreler yalan olursa beş altun alına veya dili kesile.

Ve eğer dam sıyıb can yaksa had vurulub on beş akçe alına.

Odun oğrusından on beş akçe alına.

35. Ve eğer arşunı eksik olsa yüz akçe alına ve eğer nügisin eksik tutsa satduğundan her dirhem başına bir akçe alına. Ve had urulub teşhir ideler ikisine dahi.

36. Ve eğer kasd ile dam ve süyük yıksa ya bunun gibi bir ziyân itse tazmin itdüreler cürüm alınmaya.

Ve eğer her günah 'avretden sâdir olursa er cerîmesinin nısfın alalar, altun alına sığır ise iki altun alına koyun ise bir altun alına sahibine ba-

hasın dahi vire. Eğer yavaşı şavır etmese satsa her ne ise oğrılık cerimesinin nısfın alalar ıssına bahasın alıvireler.

37. Sipahi kolayına gezerken raiyeti incidirse raiyet ol sipahiyi döğerse cürm alınmaya.

38. Ve eğer yalan yere kasdle tanıklığı zâhir olsa veya kasd ile yalan yere and içdüği zâhir olsa yüzine kara dürtüb teşhir ideler yahut beş altun alına. Ve eğer tanıklığından rücu idüb yalan idüğin ikrar itse ne ki şehadetden ide ödedeler.

39. Ve eğer ağza söğse had uralar vurmazlar ise otuz akçe alalar ve süci içse ayıldıkdan sonra seksen ağaç uralar vurmazlarsa seksen akçe alına. Eğer bir mestureye bühtân itseler zina etmiş deyü seksen ağaç vuralar ya seksen akçe alına

40. Oğlancıklar bâliğ olmadık olsa yani on yaşından aşağı olsa cürüm alınmaya Lâkin tahvif idüp ta'zir ideler yani dövüb incideler.

41. Eğer bir sipahî buyruk olmadan ulak istese ya davar boğazlatsa anı dövseler suçlu olmaya.

42. Fi ref-'il-bidat mukaddemâ Zülkadirli zemanında bir raiyet mücrim olsa mirî içün temam cerîme alındıktan sonra öşr-i cerîme dahi raiyetden nâyibcelik deyü alınurmuş Ve nısıf cerîme dahi dîvanbeylik deye ve nısf-ı öşr-i cerîme dahi bulacılık deyü alınurmış Meselâ bir raiyetden beş yüz akçe cerime alınsa elli akçe nâyibcelik ve yirmi beş akçe divanbeylik ve yirmi beş akçe bulacılık (buluculuk) deyü alınur imiş Zikrolan nâibceklik ve dîvânbeylik ve bulacılık ref olundı.

43. Ve kaşık kuzusı deyü her ağıldan Zülkadirli begleri bir kuzı alurlar imiş hâliyâ ol dahi ref olundı.

44. Ve bayramlık koyanı deyü her sürüden bayram vâki oldukda bir koyun alınur imiş hâliya bu dahi ref olındı.

45. Ve bir nahiyeye Zülkadir oğlunın birisi bey nasbolunsa her devletlü kişinin sürüsünden selâmlık deyü bir koyun alınur imiş hâliyâ bu dahi ref olındı.

46. Ve mukaddemâ her raiyetün ekini harmana gelmeden artuğa kesdüğünden gayrı hezir akçesi deyü bir mikdar akçesin alduktan sonra humus üzere behresin alurlar imiş Emr-i celil-ül kadr bu minvâl üzere vârid oldı ki raiyetün çeçi ölçülmeyince nesne alınmaya hezir akçesi olsun

ve gayrı olsun hâliyâ çeçi ölçülüp hemen humus hasıl alınıb hezir akçesi alınmaya.

47. Ve dahi her çiftden on ikişer akçe resmi çift alınur imiş memalik-i Osmanide yürük taifesinden resmi alınmamakla mezkûrlardan dahi resmi çift ref olundı.

48. Ve bir zamanda Zülkadirli beylerinin devesi helâk olmış deve almak için reayadan hallerine göre beşer onar akçe almışlar Ol zamandan berü kanun-ı mukerrerleri olub salgunı deyü salgun-ı sultanînin nısfın alurlar imiş hâliyâ deve salgunı dahi ref'olındı.

Fi resm-ül-'arûs

49. Bir raiyetin bâkire kızı yine kendü boyundan bir kimseye verilür olsa ber-mauceb-i şer-i mutahhar akd-i nikâh olundukdan sonra berâtında resmi arus kayrdolunan sipahiye yüz akçe vire. Ve eğer ahar boy halkına virilür olsa vakt-i nikâhda sipahiye iki yüz akçe vire. Ziyâde te'addî ve tecâvûz olunmaya ve kabl-en-nikâh nesne alınmaya.

50. Ve seferi hümayuna eşen nüsellem taifesinin kızı dahi heman reaya kızı hükmündedir. Cema'atının arûsı kime kaydolundı ise müsellem dahi reaya gibi resmi 'arusı virür.

51. Ve seyyibe 'avret dahi bâkire kız gibidir Ammâ resm-i arus bâkire resminün nısfı alınur.

52. Emr-i hümâyun ile sefer-i pâdişahî vâkı olsa sefere varmayan müsellemden iki yüz elli akçe hasıl için alınur.

53. Ve bir müsellem fevt olsa müte'addid oğulları kalsa darbe harbe kadir olan oğlu yerine müsellem olub sefere eşer darbe harbe kadir olmayan sâir reaya silkinde münselik olur.

Resm-ül-ganem

54. Mayısda koyun kuzulayub temam oldukdan sonra kannun-ı Osmanî mucebince koyan ile sayılub ikisine bir akçe alına çubuk akçesi diyü ziyâde nesne alınmaya

55. Ve bâzı sipahiler timarlarında bâdihevâ-i hurde yazılub beratlarına kaydolunmuşdır. Bâdihevâ-i hurde oldır ki kanun-ı Osmanî mucebince siyasel lâzım olmaya Meselâ çul veya bukagu ugurlığı gibi ve ta'zir cerilmesi gibi ve baş yaruğ gibi

56. Timara mutasarrıf olmaya sipahi zâdeler ki defterde sipahi zâde kaydolunmuş ola sahil sipahi zâde kanun-ı kadim-i Zülkadiriye üzere resmi ganem ve salgun virmezler.

57. Resmi asayâb yıl yürüyen değirmenden her ayda beşer akçe hesabı üzere altmış akçe ve altı ay yürüyenden otuz akçe alına ziyâde te'addî olunmaya

B — KÜLTÜR MÜESSESELERİ

1 — Camiler ve Mescidler

Maraş

1. Ulu Câmi: Bu câmiyi Süleyman Bey yaptırmıştır. Kitâbesi üzerinde Alaüddevle Bey'in adı görüldüğünden şimdiye kadar câmiyi onun binâ ettiği, hatta kiliseden çevirme olduğu dahi zannediliyordu.[2] Halbuki Alaüddevle Bey'in vakıf geliri tahsis ettiği bu câmi ona ait vekfiyelerde Câmi-i Atik adıyla kaydedilmiş ve yenilendiği yani tamir edildiği ifade edilmiştir.[3] Üstelik kitâbe 907 (1502) tarihli, Câmi-i Kebîr ve Câmi-i Atik ifadelerini kaydeden Alaüddevle Bey'e ait bilinen en eski vakfiye ise 906 (1501) tarihlidir. Nitekim vekfiyelerde câmiye tahsis edildiği görülen dükkân, köy ve mezraa gibi gayri menkuller (taşınmazlar) Maraş Tahrir Defteri'nde açıkça Süleyman Bey Camii vakıfları olarak belirtilmiştir.[4] Ki-

[2] Arifi, Maraş ve Elbistan'da Zulkadir Oğulları Hükûmeti, TOEM. C. VII, s. 94. Besim Atalay, Maraş Tarihi ve Coğrafyası, İstanbul, 1339. s. 54; Z. Bayburtluoğlu, Kahraman Maraş'ta bir grup Dulkadiroğlu yapısı, VD. Sayı 10, s.

[3] Alaüddevle Bey'e ait 887 (1482), 906 (1501), 911 (1505) ve 916 (1510) tarihli dört vakfiye mevcuttur. Mücedded Anadolu Defterleri. Nr. 594, s. 206; Nr. 590, s. 121-123; Nr. 608, s. 78; (Nr. 1966, s. 150-153)

الجامع العتيق فى محلة قونك وجودت هذا الجامع باخلص اموالى من اطيب مالى بعناية الملك العالى طلباً من ذى الجلال ذخراً للمال لروح الى وهو سليمان ابن ناصرالدين ابن ذوالقادر

(D. 1966, s. 151). Caminin Göynük mahallesinde bulunduğu belirtilmektedir. Göynük Tahrir Defterinde de Maraş'ın mahallesi olarak görülür. Ayrıca Kara Maraş Nahiyesine bağlı bu eserin siyasî tarih kısmında sık sık adı geçen Göynük Köyü vardır.

[4] Ahur dağı'nın dibinden Maraş üzerinde bir alçak yerden bir muazzam kâfir-i bünyaddan bir su çıkub iki cânib olub her cânibe ol sudan arklar alınub Kara Maraş'ın bağları ve sebzevâtı ve nefs-i Maraş'a gelen arz suları andan gelir. Bu suyın kendüsi nefs-i Maraş sınırına gelince etraf ve karye-i mezbûr vakf-ı câmi-i Süleyman Beg b. Nasreddin b. Dulka-

tâbenin başında ve vakfiyelerde görülen Arapça "imare" fiili bilindiği gibi hem inşa etmek hem de tamir ettirmek anlamını ifade eder. Bu bakımdan Alaüddevle Bey'e ait 907 (1502) tarihli kitabe Ulu Câmi'nin tamir kitabesi olup Câmi Süleyman Bey tarafından yaptırılmıştır. Süleyman Bey 1442-1454 yılları arasında hüküm sürdüğüne göre Câmi de bu yıllar arasında inşâ edilmiş olmalıdır.

Alaüddevle Bey Ulu Câmi'ye Maraş Bezzazistanı'nın yarısını, Maraş çarşısında 19 dükkân, şehir yakınındaki Pınarbaşı köyü ile bu köye bağlı Tavşan Tepesi, Güstan, Çay Kışla, Akdere, Kızıl Tepe, Armud Alanı (Beg Haburu) mezraalarını, Enderül'de Musul Alanı Köyünü, Yenice Kale'ye bağlı Baş Konuş, Amallu, Meydan, Kamalak ve Yircelu mezraalarını, Zeytun köyünde Ali Kayası Mezraasını, Tutluca Köyünde Erüklüce Mezraasını, Câmi yanında Uzun Oluk adlı bir değirmen ile yanında bir araziyi vakfetmiştir.[5] Vakıf gelirleri caminin imam, hatib, müezzin, kayyum ve ferraşı ile hasır ve sâir masrafına tahsis edilmiştir. Ayrıca Alaüddevle Bey 911 (1505) tarihli vakfiyesinin kaydına göre Kalecik adıyla maruf Cerban Bıçağı ? nahiyesinde Coşan Dağı, Zeytun Vadisi, Mertek Deresi, Hartlab Vadisi ve Demirlik Deresi ile çevrili araziyi her gün câmide babası ve Peygamber'in ruhu için Kur'an okumaları şartı ile Hızır Fakih oğlu İsa ve evlatlarına vakfetmiştir.[6] 1563 (972) yılında Maraş'ta ayrı ayrı yerlerde toplam 19 dükkan, iki arsa ve bağ ile cami yanında Uzun Oluk adlı değirmen, Pınarbaşı (Aynü'l Arus) Köyü, Camustil nahiyesine bağlı Nar Ağacı, Armud Alanı (Beglik Habur), Erüklüce, İlkadin (On Ordu), Meydan, Kamalak (Bayköy), Haslu, Mağaracık, Mescid Üstü mezraaları aynı camiye vakıf kaydedilmiştir. Pınarbaşı Köyü 1563 de Kara Maraş nahiyesine bağlı 23 vergi nüfuslu bir köy idi. Erüklüce Mezraası Tutluca Köyüne, Armud Alanı Mezraası Alaca Köyüne tâbi olup Bozlu Cemaati ziraat ediyordu. İlkadin ve Meydan mezraaları da yine Alaca Köyüne bağlı olup Resullu Cemaati ziraat ediyordu. Haslu, Mağaracık ve Mescid Üstü mezraaları ise Hurman Nahiyesine bağlı bulunuyordu.[7]

dır. Maraş Tahrir Defteri, S.75, 822-823. Tahrir Defteri içinde 6 mayıs 1713 (10 Rebiülahir 1125) tarihli bir belgede Ulu Cami'nin Süleyman Bey tarafından bina edildiği açıkça ifade edilmektedir.

[5] 906 ve 916 tarihli vakfiyeler.

[6] VA, D. 608, s. 78.

[7] Maraş Tahrir Defteri, Yay. R. Yinanç - M. Elibüyük, Ankara 1988. S. 37, 38, 43, 75, 75, 104, 479, 494

2. *Taş Medrese Mescidi:* Alaüddevle Bey yaptırmış ve Mescidin yakınında Hatun Değirmeni'nin gelirini imamına tahsis etmiştir.[8] Mescid'in içinde Alaüddevle Bey'in oğlu Mehmed'in mezarı vardır.[9]

3. *Hatuniye Câmii:* Tahrir Defterinde Maraş'ın Tiyek nahiyesine tâbi köylerden Seyrek'in tamamı Ekiz'in yarısı, Bolu ve Beşbincilü köylerinin de 1/4 gelirleri mescide vakıf kaydedilmiştir[10]. Şems Hatun bu câmi içindeki türbesinde medfûndur. Câminin girişindeki çeşme üzerinde dört satırlık kitabeden. Şehit Rüstem Bey'in kızı Şems Hatun'un 915 (1509)'te öldüğü anlaşılır.[11]

4. *İklime Hatun (Ödergici) Mescidi:* İklime Hatun Şahruh Bey'in kızıdır. Kitabesine göre bu mescid onun tarafından 954 (1547) de yaptırılmıştır.[12]

5. *Mihriban Köyü Camii:* Mihriban 1501 tarihli vakfiyede Pazarcık'a bağlı bir köy olarak kaydedilmiştir. Alaüddevle Bey bu köydeki câmi ve zaviye için Mihriban mezraasını vakfetmiştir.[13]

6. *Muradiz Köyü Camii:* 1501 tarihli vakfiyede Cem nahiyesine tâbi olarak kaydedilmişse de defterlerde böyle bir nahiye yoktur. Alüddevle Bey Camiye Çiftlik ve Öküz (Ögüd?) mezraalarını vakfetmiştir.[14]

7. *Göynük Köyünde Murad Bey Camii:* Göynük Maraş'ın güneyinde bir köydür. Alaüddevle Bey köyün cami ve zaviyesi için bir değirmen, bir bağ ve bir arazi vakfetmiştir.[15] Murad Bey Rüstem Bey'in oğludur.

Elbistan

8. *Alaüddevle Bey Camii (Câmi-i Atik):* XVI yüzyılda Elbistan mahallelerinden birinin adı Alaüddevle Bey Camii adını taşıyordu.[16] Bugün Elbistan'da Alaüddevle Bey'in adını taşıyan veya ona izafe edilen bir cami mevcut değildir. Ancak Alaüddevle Bey'in 906 (1501) tarihli vakfiyesinde

[8] VA; D. 1966, s. 151, Maraş Tahrir Defteri, S. 38

[9] Kitâbesi için bkz. Arifî, Maraş ve Elbistan'da Zulkadir Oğulları Hükûmeti, TOEM. C. VII, s. 95.

[10] Maraş Tahrir Defteri, S. 454, 456.

[11] Arifî. A.g.m., s. 95.

[12] Arifî, A.g.m., s. 96.

[13] VA. D. 590, s. 122.

[14] VA. D. 590, s. 122.

[15] Maraş Tahrir Defteri, s. 242-243.

[16] Maraş Tahrir Defteri, s. 474; BA; Nr. 402, s. 1037.

Elbistan'da adı geçen Câmi-i Kebir'i inşa ve imâr ettiği, ayrıca bir bezzazistan yaptırdığı, aşağıda görüleceği gibi bazı köy ve mezraalardan başka çok sayıda dükkânın gelirini bu camiye vakfettiği kaydedilmiştir. Diğer taraftan Dulkadirli fethinden sonra yapılan ilk tahrirde kaydedilen bazı dükkânların da Alaüddevle Bey Camii Mahallesi'nde olduğu belirtilmiştir. Tahrir defterinin bu kaydından ve vakfiyenin ifâdesinden camiin çarşı içinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Alaüddevle Bey Camii olarak kaydedilen bu cami bugün Çarşı Camii adıyla bilinen camiden başkası olmasa gerek. Doğusundan Dulkadir Caddesi geçen caminin etrafı bugün de dükkânlarla çevrilidir. Elbistan'ın en eski camii olduğu için Cami-i Atik de denen bu cami basit mimarî tarzına göre Danişmendliler zamanında yaptırılmış olmalı. Alaüddevle Bey zamanında yıkılan ve harap olan camiyi yeniden inşa ve tamir ettirdiği için bir süre Alaüddevle Bey Camii denmiş olmalı. Cami-i Atik IV. Mehmed zamanında tamir edilmiş, 1886 yılında yeni bir tamir daha görmüştür.[17] Alaüddevle Bey Camii, zannedildiği gibi Şah İsmail tarafından da yıktırılmış olamaz.[18] Çünki 1563 yılında yapılan tahrirde dahi Alaüddevle Bey Camii ve vakıfları kaydedilmiştir. Alaüddevle Bey Camii, Cami-i Atik değilse, ya 1240'ta yaptırılmış ve daha sonra onarılmış olan Ulu Camii veya bugün hal civarında tarihî çeşmenin yanında yıkılmış bir cami olmalı.

Alaüddevle Bey, cami yakınındaki dükkânları, Elbistan Çarşısı'nda 55 dükkân, Elbistan'da Cuma günleri kurulan pazar için tahsis edilen Basta Yeri adıyla bilinen araziyi, Hatun Köyü'nde Aşık Ömer Oğlu Mehmed adıyla bilinen mezraayı, Ahi mezraasını, Bekir Fakih adıyla tanınan araziyi vakfetmiştir.[19]

9. *Ümmet Baba Camii:* Ceyhan Mahallesi'nde bulunan bu camiyi 1500 yılında Alaüddevle Bey yaptırmıştır.[20] Ümmet Baba Alaüddevle Bey zamanında yaşamış bir azizdir. Maraş'ta Çamlu Bel köyünde zaviyesi bulunan Ümmet Dede ile bir yakınlığı olsa gerek. Câmi'nin güneyine bitişik türbesinde medfundur. Alaüddevle Bey Ümmet Baba için bir de zaviye yaptırmış, XVI. yüzyılda cami ve zaviye etrafında teşekkül eden mahalleye

[17] Maraş Tahrir Defteri.

[18] Mükrimin Halil Yinanç, Elbistan İA.

قد اتفق تعمير هذا الجامع العتيق بعون الله الملك ..... من ايام دولت السلطان بن السلطان السلطان محمد خان بن ابراهيم

[19] VA, D. 590 s. 122; Maraş Tahrir Defteri, s. 118, 474, 478, 487, 544, 670.

[20] VA, D. 590 s. 122.

onun adı verilmiştir. 1525 de mahallede 50 vergi nüfusu bulunuyordu.[21] Mahalleye daha sonra Hatib Camii adı da verilmiştir. Alaüddevle Bey Caminin hatib, müezzin ve ferraşı için Ozan Öyüğü köyünden arazi ile Çoğulhan cizyesinden 1000 dirhem ve Elbistan Bezzazistanı'ndan gelir tahsis etmiştir.[22] Caminin tahta minaresi yıkıldığından 1955 yılında Hacı Mehmet Köksal tarafından Kızı Necla hayrına yaptırılmıştır.

10. *Pınarbaşı Köyünde Ali Bey Camii ve Buk'ası:* Tahrir defterlerinde Elbistan'ın yakın köylerinden biri olarak kaydedilen Pınarbaşı'nın XVI. yüzyılda bir adı da Yenice Mezraa idi. Köyde 1525'de 42 vergi nüfusu yaşıyordu. Bugün Elbistan'da ne Pınarbaşı ve ne de Yenice Mezraa adıyla bir köy mevcut değildir. Ancak Elbistan'a çok yakın olan ve bugün şehrin hudutları içine girmiş bulunan Ceyhan Nehri'nin kaynağına Pınarbaşı denmektedir. Belki de Pınarbaşı diğer adıyla Yenice Mezraa Köyü bu mevkide bulunuyordu. Ali Bey burada bir cami ve bir buk'a yaptırmış, buraya aynı köyden bağ, bahçe ve arazi ile, Elbistan'da Derb kapısında bir değirmen, İldölek (bugünkü Eldelek) köyünden ve Ahsendere mezraasından değirmenler vakfetmiştir.[23]

11. *Elbistan'da Ekmekci Mescidi:* Buraya Abdurrahman Kethüdâ arazisi vakf edilmiştir.[24] Bugün bu adı taşıyan bir cami mevcut değildir.

12. *Ergeni Köyü Mescidi:* Ergeni Güvercinlik nahiyesine tâbi olup Yassıca Pınar Köyü ile Çınarcık köyüne bağlı Yukarı Pınar mezraasını Alaüddevle Bey vakfetmiştir.[25]

Afşin

13. *Eshabü'l Kehf Camii:* Afşin'in 10 km. kadar batısında bulunan Eshabü'l-Kehf Bizans devrindeki kudsiyet ve mevkiini Selçuklular zamanında da devam ettirmiş tarihî bir yerdir. Selçuklu ümerâsından Maraş Emiri Nusretüddin Hasan 1215 yılında buraya bir kervansaray, ribat ve zaviye, 1232'de de bir cami yaptırarak vakıf tesis etmiştir.[26] Dulkadirliler zamanında bunlara ilave tesisler yapılmış fakat ribatın batısına bitişik olan bu kısım vadiye doğru uçmuştur. Adana Müzesine kaldırılan kitabelerden biri

[21] Maraş Tahrir Defteri, BA, Nr. 402, s. 1038.

[22] Maraş Tahrir Defteri, s. 479, 486, 524.

[23] Maraş Tahrir Defteri, s. 479, 485.

[24] Maraş Tahrir Defteri, s. 479.

[25] Maraş Tahrir Defteri, s. 324, 349.

[26] M. H. Yinanç, Maraş Emirleri, TTEM, Nr. 7, s. 91-93.

Alaüddevle Bey ile amcası Rüstem Bey'in kızı Şems Hatun'un adlarını ve 905 (1499) tarihini ihtivâ eder. İkinci kitabe Şehsuvar Oğlu Ali Bey'in veziri Minnet Çelebi'ye ait olup, 937 (1530) tarihini ve Kanunî Sultan Süleyman'ın adını taşımaktadır.[27] Alaüddevle Bey burada bulunan babası Süleyman Bey'in buk'asını ihyâ ettikten sonra Eshabü'l-Kehf külliyesini oluşturan Cami, zaviye ve medreseye vakıf geliri tahsis etmiştir.[28] Caminin vakıfları ayrı olarak belirtilmediği için zaviye vakıfları ile almış bulunuyoruz.

Pınarbaşı

14. *Hazran Köyünde Süleyman Bey Mescidi:* Aynı köydeki zaviyenin mescidi olup Süleyman Bey'in hükümdarlığı zamanında 1442-1454 yılları arasında yaptırılmış olmalı. Alaüddevle Bey vakıf geliri tahsis etmiş, vakıfları zaviyesi ile birlikte kaydedilmiştir. Seyyid Selahaddin için yaptırılmıştır.

15. *Aşidin Köyünde Melik Gazi Mescidi:* Zamantu Kalesi yakınında bulunan Aşidin Köyünde 1563'te 73 vergi nüfusu yaşıyordu.[29] Mescid ve Zaviye Melik Gazi Türbesi yakınına yaptırılmıştır. Alaüddevle Bey'e ait 906 tarihli vakfiyenin ve tahrir defterinin kaydına göre Halil Bey'in Türbesi de burada bulunuyordu. [30]

16. *Kelamin Köyü Mescidi:* 1501 tarihli Alaüddevle Bey vakfiyesinde adı geçen bu köye tahrir defterlerinde rastlayamadık. Vakıfları zaviyesi ile birlikte verilmiştir.

17. *Pınarbaşı'nda Şehsuvar Bey Camii:* Bu cami Şehsuvar Bey tarafından yaptırılmıştır. Pınarbaşı yakınındaki Gümüşgün mezraası camiye vakfedilmiştir[31].

18. *Zamantu Kalesi Cami ve Mescidi:* Palas Köyünün 1/4 ünü, Karaca Viran, Hınzırî Köyü cizyesi ve Tuz Hisar'ın gelirleri, Palas Köyü yakınında Göl-in mezraasının 1/3, ü Kayseri'ye tâbi Gökin köyünde iki değirmen, Zamantu'ya bağlı Yoğun Sirker Köyü, Palas Köyünün gelirinden (iki yardımcı için) 1080 Osmanlı dirhemi, Keşur, Hazi Viranı, Kızıl Ağıl, Zaviyecik, Bostan Viranı ve Gökçe Viran mezraaları cami ve mescide vakfe-

[27] Arifî, A.g.m, s. 96; M. H. Yinanç, Elbistan İA.

[28] Vakıfları için Bk. R. Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, VD, Sayı XX.

[29] VA, D. 590, s. 122: Maraş Tahrir Defteri, s. 684.

[30] Maraş Tahrir Defteri, s. 687, 689.

[31] Maraş Tahrir Defteri, s. 743.

dilmiştir. İmam ve hatib için Şolak köyünün yarısı, müezzin için Hordana köyünün yarısı, Orta Körin köyü gelirinin yarısı ile cizyesinin yarısı imam, müezzin ve ferraş için tahsis edilmiştir. [32]

19. *Zamantu Kalesi yanında Süleyman Bey mescid ve zaviyesi:* Yarımca Han Köyüne tabi Savlan mezraasının yarısı vakfedilmiştir. [33]

20. *Gümüş-in Camii:* Vakfiyede diğer adı Kerler olarak kaydedilen Gümüş-in köyü 1563'te Kargulı Nahiyesine bağlı Ebeşlü Cemaati tarafından ziraat edilen 6 vergi nüfuslu bir köy idi. Köyün hububatının 1/4 ü camiye vakıf kaydedilmiştir. [34]

21. *Dıraz Köyü Camii:* 1501 tarihli vakfiyenin kaydına göre Alaüddevle Bey yaptırmıştır. Alaüddevle Bey Köyün zaviyesi ve camisi için Dıraz Köyü ile mezraalarının gelirini vakfetmiş, bu gelirden senelik 2520 Osmanlı dirhemi caminin imam ve hatibine 600 dirhem müezzine, 600 dirhem cami ve zaviyenin müstahdemine ve 600 dirhem de cami ve zaviyenin hasır ve yağına tahsis etmiştir. [35]

Gemerek

22. *Şahruh Bey Mescidi:* Şahruh Bey yaptırmıştır. Şahruh Bey, 897 Receb ayında Çıbık Nahiyesine tâbi Hamzalı ve Agel Ağıl mezraalarının gelirlerinden günde 3 dirhem imam ve hatibe, 1 dirhem müezzine, 1 dirhem ferraşa, 1 dirhem mum ve hasır için, 8 dirhem 8 cüzhana tahsis etmiştir. Erzurum Beylerbeyi Dulkadirli Mehmed Han'ın müracaatı üzerine Gemerek köyünün vakıftan kesilen rüsum ve cizyesi yeniden vakfa tahsis edilmiştir. [36] Mescid 1163 (1750) yılında Çandır mescidi gibi Ahmed Bey, 1238 (1822-1823) yılında da Çapanoğlu tarafından tamir edilmiştir. [37]

Çandır

24. *Şahruh Bey Mescidi:* Çandır bugün Yozgat'ın Çayır Alan ilçesine bağlı bir nahiye merkezidir. Burası XVI. yüzyılda Akdağ nahiyesine bağlı bir köy idi. Alaüddevle Bey'in oğlu Şahruh Bey 897 (1492) tarihinde Çandır'da bir zaviye yaptırmış, [38] daha sonra muhtemelen XVI. yüzyıl başla-

[32] VA, D. 590, s. 122.

[33] Maraş Tahrir Defteri, s. 699, 814.

[34] VA, D. 590, s. 122; MAraş Tahrir Defteri s. 377.

[35] VA, Aynı Defter.

[36] VA, D. 594, s. 207-208. Bozok Tahrir Defteri, Nr. 30, s. 194, 196

[37] F. Sümer, Bozok Tarihine Dair Araştırmalar, Anma Kitabı, Ankara, 1973, s. 342.

[38] VA. D. 594, s. 207.

rında burada bir de mescid inşa ettirerek Çandır ile Aynelüce (diğer adı Gözübüyük), Tozlu Han adıyla tanınan Köpek Pınarı, Gayiblü (diğer adı Büyük-In) köyleri gelirlerinin yarısını mescide ve zaviyeye tahsis etmiştir. Tahrir defterinde Çandır köyünün iki baştan (mâlikâne ve divânî olarak) vakfa tahsis edildiği dolayısıyla köyün cizyesinin de vakfa ayrıldığı kaydedilir. XVI. yüzyılda köyde Müslüman nüfusla birlikte yaşayan Hıristiyan nüfus Şahruh Bey tarafından getirtilerek yerleştirilmiştir[39].

Mescid, 1157 (1744-1745) yılında Şahruh Bey oğlu Arslan Mehmed Pâşa oğlu Ahmed Bey tarafından tamir edilmiştir[40].

25. *Boğaz Bendi (Mescidlü İnal) Köyü Camii:* Alaüddevle Bey yaptırmış ve aynı köyün gelirini camiye vakfetmiştir[41].

Akdağ

26. *Kozan Köyünde Şahruh Bey Mescidi:* Kozan XVI. yüzyılda Akdağ nahiyesine bağlı Şahruh Bey Kışlası adıyla da tanınan bir köydü. Şahruh Bey'in 897 (1492) tarihli vakfiye sureti kaydından, Kozan köyünde bir mescid yaptırarak buraya aynı köyden iki değirmen ile Çandır köyünün yarısını ve Aynelüce (diğer adı Köpek Pınarı) köy ve mezraalarından gelir tahsis ettiği tesbit edilmektedir[42].

Boğazlıyan

27. *İlisu Köyünde Şahruh Bey Mescidi:* İlisu XVI. yüzyılda Boğazlıyan Nahiyesine bağlı bir köydü. Şahruh Bey 1492 yılında bu köye bir mescid yaptırarak Kozan Mescidine tahsis ettiği vakıf gelirlerinden bir kısmını da bu mescide ayırmıştır[43].

[39] Karye-i mezbure, defter-i atik-i hâkânîde iki başı ile vakfa kayd olunub ve cizye-i gebraniyye dahi vakfiyyet üzre mutasarrıflar iken cizyeye müsteab temessük taleb olundukda zikr olan kefere diyar-ı şarkdan esmaliler ile getürülmüşdür, kadimü'l-eyyamdan emr-i hümâyûnla tasarrufumuzdadır deyu cevab verildikten sonra Mehmed Han bendeleri dergâh-ı muallaya arz eylediklerinden cümle-i rüsûmât ve cizye-i gebran ve öşr-i gallat ve bad-i hava malikâne vakfiyyet üzre tasarrufларında olmasına ferman-ı şerif sâdır olmağın defter-i atikde mukayyed olmağın defter-i cedide kayd olundu. Bozok Tahrir Defteri, Nr, 30, s. 47, 48.

[40] Tamir kitabesi için bk. F. Sümer, A. g.m., s. 340.

[41] Bozak Tahrir Defteri, No. 30, s. 93 a.

[42] Şahruh Bey'in aynı Tarihli (Receb 897-Mayıs 1492) iki vakfiye sureti mevcuttur. VA. D. 594, s. 206, 207-208

[43] VA, D. 594, s. 207.

Kırşehir

28. *Kara Yusuf İni Köyü Camii:* Alaüddevle Bey yaptırmış ve köyün malikânesini camiye vakfetmiştir[44].

29. *İğdecik Köyü Camii:* Alaüddevle Bey yaptırmış ve köye bağlı Yanık Bey, ve Gökçe Öyük mezraalarını camiye vakfetmiştir. İğdecik köyü Süleymanlu kazasının Çiçek Dağı nahiyesine bağlı olup vakıf mezraaları Sarı (Sarım) Beyli Cemaati ziraat ediyordu[45].

30. *Hacılar Köyü Camii:* Alaüddevle Bey yaptırmış ve köyün gelirini camiye vakfetmiştir[46].

31. *Halifelü (Ağce Meşhed) Köyü Camii:* Alaüddevle Bey yaptırmış ve Boyalı Viran ve Erencik mezraalarını camiye vakfetmiştir[47].

Kadirli

32. *Ala Mescid:* Alaüddevle Bey'in oğlu Kasım Bey (Saru Kaplan) yaptırmıştır. Tahrir defterinde Şamî yeri mezraası Şahbudak Bey'in vakfı olarak kaydedilmiştir. Alaüddevle Bey daha sonra aynı mezraanın yarısı ile Şeyh Cam mezraasını camiye tahsis etmiştir[48].

Haruniye

33. *Haruniye Camii:* Alaüddevle Bey yaptırmıştır. Vakıfları zaviyesi ile birlikte verilmiştir[49].

Antep

34. *Alaüddevle Bey Camii:* Bugün Alidola adıyla anılan camidir. Alaüddevle adı zamanla halk arasında Alidola şeklini almıştır. Alaüddevle Bey Camiye 2 dükkânın gelirinin 1/4 ünü, 3 dükkânın yarısını, 6 dükkân zemini ile cami yanındaki hanın gelirini vakfetmiştir[50]. Cami 1910 (1326) yılında Muhsinzâde Hacı Mehmed Bey tarafından tamir ettirilmiştir[51].

[44] Kırşehir Tahrir Defteri, Nr. 139, s. 131 a.

[45] Kırşehir Tahrir Defteri, s. 136 b. 141 b. 269 b. 2816.

[46] Kırşehir Tahrir Defteri, s. 141 b, 281 b.

[47] Kırşehir Tahrir Defteri, s. 141 b, 281 b.

[48] VA, D. 590, s. 123; Kars-ı Maraş Tahrir Defteri, Nr. 168, s. 215 a Mezraa-ı Şeyh Cam tâbi'-i mezbûr, Vakf-ı medrese ve Cami li Kasım Beg bin Alaüddevle Beg be nâm-ı Ala Mescid. s. 241 b.

[49] Kars-ı Maraş Tahrir Defteri, s. 333 b.

[50] Halep Evkaf Defteri, TKA. Nr. 566, s. 258.

[51] Ş. S. Yener, Gaziantep Kitabeleri, 1958, s. 34.

[51b] Halep Defteri, s. 270.

2 — Medreseler

Maraş

1. *İmaret Medresesi:* Nebeviyye Medresesi de denen bu medreseyi Alaüddevle Bey yaptırmıştır.

Vakıfları: Höyük Tepesi mezraası, Üngüd Köyünde Erdoğan, Deliktaş ve Seki Kışlası adlı araziler, Aymalu (diğer adı Ağaç Bükü) mezraası'nda Hatun Değirmeni, Maraş'ta Şakirdoğlu Değirmeni, Kızıl Tepe Köyünün cizyesi, Ceyhan köprüsünde pirinç arkından hasıl olan 120 Eşrefî, Armağan Burnu (Hatun) arkı, Zeytun Nahiyesine bağlı Kara Ağaç köyünün yarısı Höyük Dere yakınında Döne Höyük arazisi [52].

2. *Bağdadiye Medresesi:* Ulu Cami'nin kuzeyinde Alaüddevle Bey yaptırmıştır. Medrese adını Bağdatlu cemaatinden almış olmalı.

Vakıfları: Kale köyü zımmîlerinin cizyesi, Yılankoz köyü, Üngüd Köyü yakınında Hasan tepesi mezraası, Ertame köyünün yarısı ile aynı köyün pirinç arkı ve bu ark üzerindeki değirmen, Maraş Bezzazistan'ında 10 dükkân, Halkalı cemaatinin koyun ve sâir vergileri (medrese öğrencileri için), Şehirde köşkerler çarşısında 12 dükkânın icarı, Bezzazistan'da 5 dükkan, Gelenduran Pazarı'nda 10 dükkan, Yenice Kale nahiyesine bağlı Tirkeşli köyü cizyesinin yarısı [53]

3. *Taş Medrese:* Alaüddevle Bey yaptırmıştır.

Vakıfları: Medrese'nin doğusunda Hatun Değirmeni ve arsası, Zeytun'a bağlı Venk köyünde bir değirmen, Aksu'dan ayrılan su kanalı (Kara Hait ve mezraalarının pirinç ziraatı için), Maraş Bezzazistan'ının yarısı, Zeytun nahiyesinde Venk köyüne bağlı Ayrıltı, Adaca, Sazcık, Küsedi Altı, Sultan Bağı ve Kulla mezraaları. [54]

4. *Kadı (Begtunlu) Medresesi:* Nasreddin Mehmed Bey tarafından yaptırılmıştır. Alaüddevle Bey tamir ettirerek bir de mescid yaptırmıştır. Medreseye Begtunlu cemaati hizmet ettiğinden Begtunlu medresesi de denir.

Vakıfları: Elbistan'da Güvercinlik Köyü (buraya pirinç ziraatı için 100 öküz tahsis etmiştir), Elbistan'da Aynü'l Arus nahiyesine bağlı Kilisecik mezraası, Pazarcık'a bağlı Kırkısa diğer adıyla Türban köyünde Sazlık ad-

[52] VA, D. 590, s. 123; Maraş Tahrir Defteri, s. 38, 51, 77.

[53] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 38, 80, 290.

[54] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 38, 271, 272.

lı arazi, Pazarcık'a tâbi Kızıl Bük köyünün yarısı, Maraş Bezzazistanı'nda 5 dükkân, Çağırğan ve Kara Hait su kanalları ile Begtunlu cemaatinin vergileri.[55]

5. *Hatuniye (Şemse Hatun) Medresesi:* Alaüddevle Bey eşi Şemse adına yaptırmıştır. Bu medresenin bulunduğu mahalleye Hatuniye Mahallesi deniyordu.

Vakıfları: Maraş Pazarında Hatuniye Hamamı, hamamın yanındaki 8 dükkân, pazarda 6 dükkân, köşkerler çarşısında 2 dükkân, Tac Duman Pınarının yarısı,Hacı Ali Bostanı yakınında bir arazi, Zeytun nahiyesine bağlı Fırnos kalesinde bir bağ, Elbez köyünün yarısı, Güvercinlik nahiyesinde Zilli Han Köyünün 1/4 ü, Aynü'l Arus köyünde bir değirmen, bir bahçe ve bir arazi, Aynü'l Arus'da Hatun mezraası, Ekiz köyünün yarısı ile suyu ve Şemse Hatun Medresesi üst tarafında bir değirmen.[56]

Antep

6. *Nasreddin Mehmed Bey Medresesi:* Nasreddin Mehmed Bey yaptırmış ve Hazar Köyünde iki değirmen, Emin Gölü köyünden hasıl olan buğdaydan 10 müd, İblisini adıyla bilinen Çelik Koç mezraası, Savuz Çiçek, Elma Çatağı, Eğri Oluk ve Elbistan'da Kabak Tepe köyüne bağlı Elhan mezraaları medreseye vakfedilmiştir.[57]

Elbistan

7. *Hatuniye (Sa'diye) Medresesi:* Cenderiye Medresesi de denen bu medreseyi Kızılca Oba mahallesinde Alaüddevle Bey inşa ettirmiştir.

Vakıfları: Oba Mahallesinde Derb kapısı köprüsünde (Köprübaşı) bir değirmen, Pınarbaşı'nda Yenice Mezraa köyünde Şeyhcuğaz mezraasının yarısı, Ağce Alan yanında Zillihan mezraası, Ozan Öyüğü köyü hububatının yarısı, Sarsab Köyünde iki değirmen ve Gürün köyü malikânesinin yarısı.[58]

Afşin

8. *Eshâbü'l Kehf Medresesi:*

Vakıfları:Pınarbaşı Köyü, Nişanid köyü, Büyük ve Küçük Sevin köyleri, Çanağu Avşar mezraası ve orada bir çiftlik, Efsus (Afşin) köyünün yarı-

[55] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 39, 214, 218, 564, 639.

[56] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 38, 280, 360.

[57] Halep Evkaf Defteri, Nr. 556.

[58] VA, D. 590; Maraş Tahrir Defteri, s. 511, 477, 538, 543. Gürün, Darende'ye bağlı 168 vergi nüfuslu bir köy idi. Malatya Tahrir Defteri, BA, Nr. 408, s. 737.

sı ile pazarının bacı, Kayseri'de Barsama Köyü mâlikânesinin yarısı, Naib Hasan mezraasının 3/4 ü, Aşık Kilisesi köyü, Çoban Pınarı köyü, Kışlacık köyü, Kara Kuyu, Arap Yurdu ve Ovacık Ardı mezraaları. [59]

Pazarören

9. Zamântu Kalesi Medresesi: Alaüddevle Bey yaptırmıştır.

Vakıfları: Zamantu nahiyesine bağlı Büyük Pogasın köyü [60].

Kayseri

10. *Nasıriyye Medresesi:*

Vakıfları: Kayseri'de Koramaz nahiyesine bağlı Espiliye köyü malikânesinin yarısı, Kızıl-in mezraasının malikânesi ile Küçük Burungöz mezraası malikânesinin yarısı. [61] Medreseyi Nasreddin Mehmed Bey yaptırmıştır.

Kadirli

11. *Kasım Bey Medresesi:* Alaüddevle Bey'in oğlu Kasım Bey yaptırmış ve Şeyh Cam mezraasını medreseye vakfetmiştir [62].

Kudüs

12. *Gadiriye (Kadiriye) Medresesi:* Mescidü'l-Aksa'nın kuzey tarafında Nasreddin Mehmed Bey tarafından yaptırılmıştır. Eşi Hatice Hatun (Mısrî) 836 (1432-3) yılında tamir ettirmiştir. [63]

Vakıfları: Zeytun nahiyesine bağlı Kara Ağaç köyünün yarısı. [64]

3 — *İmaret*

Nebeviyye İmareti: Bu imareti Alaüddevle Bey Maraş'ta aynı adı taşıyan medresesinin yanına inşa ettirmiştir.Aynı zamanda medrese talebelerinin ikametine tahsis edilmiştir.

[59] R. Yinanç, Eshab-ı Kehf Vakıfları, VD, Sayı XX., s. 311-319.

[60] Maraş Tahrir Defteri, s. 670.

[61] Kayseri Evkaf Defteri (Konya Evkaf Defteri içinde) Nr. 565, s. 196 b. Kayseri Tahrir Defteri, Nr. 136, s. 134, 140, 147.

[62] Kars-ı Maraş Tahrir Defteri, Nr. 168, s. 241 b.

[63] Ahmed Darrag, L' Egypte sous le Règne de Barsbay, Damas 1967, s. 418. Müciriddin'in Ünsü'l Celil adlı eserinden naklen H. Edhem, Anadolu'da İslâmî Kitabeler, TOEM, C. V, s. 456.

[64] Maraş Tahrir Defteri, s. 278.

Vakıfları: Maraş'ta yaptırmış olduğu Hanın doğusunda bir arsa, Gencos adı ile bilinen Hopur köyü, Kandil, Kınalı Burun, Hacınak, Yüzü Kanlu Depe, Yeni Pınar, Kızıl Çağıl mezraaları, Kara Ağaç köyünün yarısı, Geyik Sazı arazisi, Çomak Alanı, Zeytun Kalesi köyü halkının cizyesinden 10 Eşrefî, Zeytun Kalesi bağları, Zeytun Kalesi köyü doğusundaki Beybağı'nda 100 adet zeytun ağacı, Güvercinlik'te Niğbolu adı ile bilinen pirinç sulama kanalı, Kayseri'ye bağlı Palas Köyü ile Gökin mezraasının yarısı, Kara Maraş'a bağlı Kösece köy (Köprü Ağzı) Taşlu Seki ve Ceyhan nehri üzerindeki köprü yakınındaki Kara Sevmez mezraalarını ve çarşıda 6 dükkânı Alaüddevle Bey imarete vakfetmiştir.[65]

4 — *Zaviyeler*

1. *Seyyid Mazlum Zaviyesi:* Bu zaviye Maraş'ta Süleyman Bey Camisinin güneyinde bulunuyordu. Alaüddevle Bey 906 (1501) yılında buraya Beglik Dağı'nda Ayvacık, Hıyarcık, Yedi Oluk, Boğan Oluk, Duş Budak, Dokuz Çağırtan ve Almacık mezraalarını, Camustil'e tâbi Hartlab Köyünü Sarı Murtılı ve Bademlüce mezraalarını, Maraş civarındaki Kervansarayı ve bu Kervansaray ile Maraş Badesteni arasında bir araziyi vakfetmiştir. Vakfiyede hudutları belirtilen Beglik Dağı güneyden Akçe Han'dan Arslanlu Dağı'na kuzeyden Hutu Dağı'ndan geçip Haruniye harabesine giden yol, doğudan Dokuz Çağırtan Gediği, batıdan da Dülbend yakası ile çevrili bulunuyordu.[66] Tahrir defterinde ise sadece Camustil'e tâbi Bademlü, Çağlayık ve Merdeki mezraaları ile Hartlap'ta Seyir Dağı'nda Hopur mezraası mahsullerinin bu zaviyeye vakıf kaydedildiği görülür.[67]

2. *Bum Dede Zaviyesi:* Bu zaviye Maraş Bezzazistanı'nın doğusunda bulunuyordu. Şehsuvar Bey zaviyeye Maraş çarşısında 13 dükkân ile zaviye yanında bir arsa vakfetmiştir.[68] Alaüddevle Bey'e ait vakfiyelerde ayrıca Seki Çınar mezraası ile Artıl'da bir değirmenin vakfedildiği kaydedilmiştir.[69]

3. *İsa Baba Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Zaviye yanında bir arazi, bir bahçe ve iki bağı vakfetmiştir[70].

[65] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 38, 49, 115, 173, 278.
[66] VA, D. 590.
[67] Maraş Tahrir Defteri, s. 39, 104.
[68] Maraş Tahrir Defteri, s. 39.
[69] VA, D. 590 ve 1966, s. 152.
[70] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 39.

4. *Omuzu Güçlü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey zaviye yakınındaki Han ile bazı dükkânları ve bir arazinin gelirini vakfetmiştir[71].

5. *Çomak Baba Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Zaviye yanında bir bağ ve bir arazi ile Kemer Köyünde bir değirmeni zaviyeye vakfetmiştir[72].

6. *Sa'dü'l Aziz Zaviyesi:* Alaüddevle Bey zaviye yanında bir bağ ve bir arazi ile Kemer Köyünde bir değirmeni zaviyeye vakfetmiştir[73].

7. *Yeni Çınar Zaviyesi:* Maraş'ın içinde yaptırılmış olan bu zaviyeye Alaüddevle Bey bir arsa ve Sonkuzor köyünde bir değirmen vakfetmiştir[74].

8. *Çamlu Bel Köyünde Ümmet Dede Zaviyesi:* Çamlu Bel XVI. yy.da Maraş'ın Kara Hait Nahiyesine bağlı bulunuyordu. Alaüddevle Bey Kara Hait'e tâbi Ayn Bellud ve Bülbül Sazı köylerini zaviyeye tahsis etmiştir.[75] Bu köyleri eken cemaat Ümmet Dedelü adını taşıyordu.[76]

9. *Dibek Öyüğü Köyünde Osman Dede Zaviyesi:* Dibek Öyüğü 1563'te Pazarcık'a tâbi 96 vergi nüfuslu bir köy idi. Bu nüfusun 25 i Osman Dede evladından idi. Osman Dedelü cemaatinin adı buradan gelmektedir. Alaüddevle Bey adı geçen köyü ve arkını bu zaviyeye tahsis etmiştir.[77]

10. *Kızıl Bük Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey aynı köyün yarısını zaviyeye vakfetmiştir.[78]

11. *İncirli Köyünde Kara Dede Zaviyesi:* İncirli 1565'te Kara Hait Nahiyesine bağlı bulunuyor ve burada 28 vergi nüfusu yaşıyordu. Köy Bozyarlu Cemaatinin ekinliği idi. Zaviye, Ali Bey Zaviyesi adıyla da tanınıyordu. Alaüddevle Bey köyün gelirini zaviyeye tahsis etmiştir.[79]

12. *Mihriban Zaviyesi:* Mihriban XVI. yüzyılda Pazarcık Nahiyesinde Kürdî Kuyusu köyüne tâbi bir mezraa idi. Mezraanın hububatı Alaüddevle Bey tarafından zaviyeye tahsis edilmiştir.[80]

[71] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri s. 39.
[72] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 39, 41.
[73] VA, D. 590.
[74] Maraş Tahrir Defteri, s. 39, 124.
[75] VA, D. 590.
[76] Maraş Tahrir Defteri, s. 169, 170.
[77] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 218, 219.
[78] Va. D. 590,
[79] Maraş Tahrir Defteri, s. 195.
[80] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 199.

13. *Göynük Köyü Vaviyesi:* Bu zaviyeyi Şehsuvar oğlu Ali Bey yaptırmış ve buraya köyden bir değirmen, bir arazi ve bir bağ tahsis etmiştir.[81]

14. *Tut Alanı Köyü Zaviyesi:* Tut Alanı Köyü XVI. yüzyılda Güvercinlik nâhiyesine tâbi idi. 1563'te Divane İsalu Cemaatinin ekinliği olan köyde 26 vergi nüfusu bulunuyordu. Alaüdevle Bey köyün yarısı ile Kara Tanıl, Ali Pınarı, Soba ve Bel Ferhad mezraalarını Zaviyeye vakfetmiştir.[82]

15. *Kalendir Köyünde Ayrılgan Hacı Dede Zaviyesi:* Süleyman Bey Zaviyeye Kara Hait Nahiyesine tâbi Agce Su yakınındaki Hacı Bükü köyü ile mezraası Eymirlice'yi ve buradaki değirmeni vakfetmiştir.[83]

16. *Elbistan'da Ümmet Baba Zaviyesi:* Aynı adı taşıyan cami yakınında bulunan zaviyeden günümüze sadece temel duvarları kalmıştır. Kitabesinde tahminen okunan 901 (1496) yılında Ümmet Baba tarafından yaptırıldığı kaydedilmekle beraber[84] 906 (1501) tarihli vakfiyede zaviye ve caminin Alaüddevle Bey tarafından inşa edildiği ve mezkûr tarihten önce tanzim edilen vakfiyesinde (bugün kayıptır) vakıflarının zikredilmiş olduğu ifade edilmektedir. Bu ifade tahminen okunmuş olan tarihi yani 901 (1496) yılını doğrulamaktadır. Bugün Tekke adıyla tanınan Zaviyeye Alaüddevle Bey binanın yanındaki araziyi ikisi Derb Kapı (Bâb-ı Derb ki Köprübaşı olduğunu zannediyoruz) da biri Hatun Mezrasında olmak üzere iki değirmeni ve Hatun ile Kitiz köylerinin gelirlerini vakfetmiştir.[85]

16. *Ebecik Köyünde Ahmed Bey Zaviyesi:* Vakfiyede köy olarak kaydedilen Ebecik 1565'te Hatun köyünün mezraası idi. Ebecik mezraasında bir değirmen ve bir arazi ile Elbistan Çarşısında 10 dükkân zaviyeye vakıf

[81] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 243.

[82] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 345, 349.

[83] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 166.

[84] Mükrimin Halil Yinanç tarafından kaydedilen ve notları arasında elimize geçen kitabe:

عمر هذا الزاويه الميمونه ..... امت بابا
[اسطه] الله تعالى بغفرانه فى ايام الملك العادل
بنت عمارتها فى عصر الملك العادل علاءُ الدوله
[بن] سليمان شاه فى سنة [٩٠١]

[85] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 474, 479, 486, 461.

kaydedilmiştir.[86] Alaüddevle Bey vakfiyesinde ise ayrıca Hurman nâhiyesine tâbi Sarız köyü yakınında Sazcık ile Sarsab köyünde İsmail Pınarı ve Göl Çukuru mezraaları zaviyenin vakıfları olarak görülmektedir.[87]

17. *Afşin'de Deve Baba Zaviyesi:* Efsus (Afşın) köyünün yarısı ile Kabaklar cemaatinin vergileri Alaüddevle Bey tarafından Zaviyeye vakfedilmiştir.[88]

18. *Eshabül'l Kehf Zaviyesi:* XIII. yüzyıldan beri mevcut olan zaviye Dulkadir Beyliği zamanında da kullanılmış XVIII. yüzyıl ortalarında vakıf geliri zaviyedarlar ile müderrisler arasında ihtilaf konusu olmuştur[89].

19. *Pınarbaşı'nda Şehsuvar Bey Zaviyesi:* Zaviye yakınında bir arazi ile aynı köyden bir çiftliğin geliri zaviye ve mescide tahsis edilmiştir.[90] Alaüddevle Bey Şehsuvar Bey'in yaptırmış olduğu zaviye ve mescide ayrıca Gümüşgün Mezraasını tahsis etmiştir.[91]

20. *Hazran Köyünde Süleyman Bey Zaviyesi:* Süleyman Bey'in Seyyid Selahaddin ruhu için yaptırmış olduğu bu zaviye ve mescidine Zamantu nahiyesine tâbi Hazran, Gece, Tahtı Fevâde ve Hınziri köyleri ile Günein ve Öngür mezraaları vakfedilmiştir.[92]

21. *Melik Gazi Zaviyesi:* Burada Süleyman Bey'in kızı Mısır Hatun ile Halil Bey'in türbeleri bulunmaktadır. Türbeler, Pazar Ören'in 8 km. Kuzey Doğusunda Zamantu Kalesi dibindedir. Alaüddevle Bey Melik Gazi zaviye ve mescidi ile türbelerin tamiri için Aşidin, Yarık Taş, Vasilin, İnek Çayırı, İli Viran, Fakih Ekinliği, İğdecik, Eski Tekye, Buzağı Çayırı, Kızılca Mescid mezraaları ile türbeler yakınındaki arazileri vakfetmiştir.[93]

22. *Kelamin Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey bu zaviye ve mescidini babası Süleyman Bey'in ruhu için yaptırarak Kelamin Köyü ile bağını ve Zamantu Kalesine tâbi Dengistan mezraasını vakfetmiş ve bağın bakımıyla görevli altı kişiyi de vergiden muaf tutmuştur.[94]

[86] Maraş Tahrir Defteri, 478, 487, 488.

[87] VA, D. 590,

[88] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 631, 632, 633, 634, 640.

[89] Bk. R. Yinanç, A.g.m., s. 314.

[90] VA, D. 590.

[91] Maraş Tahrir Defteri, s. 693.

[92] VA, 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 814.

[93] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 676, 681, 684, 685, 687, 688, 731.

[93] H. Edhem, A.g.m. s. 456. Maraş Tahrir Defteri, s. 676, 681; 684, 685, 687, 688, 731.

[94] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 679.

23. *Özencik Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Özencik Köyü ile Gecelik Viranı ve Gedüklü mezraalarını zaviyeye vakfetmiştir.[95]

24. *Şolak Köyü'nde Seyyid Keremüddin Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Şolak Köyü gelirinin dörtte birini, bu köyden bir değirmeni ve Tunamış Dökmesi Mezraası ile Hınzıri'ye tabi Sarıoğlan mezraasında bir çiftliği zaviyeye vakfetmiştir.[96]

25. *Kesek Viran Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Hınzıri'ye tâbi Kesek Viranı köyünün tamamı, Fakihler ve Fakih Denlü köylerinin yarısı ile Söğütlüce ve Divane Şeyh Gölü mezraalarının yarısını zaviyeye vakfetmiştir.[97]

26. *Akarca Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Hınzıri'ye tâbi Akarca Köyü'nün yarısını zaviyeye vakfetmiştir.[98]

27. *Tac-İn Köyünde Şeyh Selahaddin Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Çörmüşek'e tâbi Tac-İn köyünü zaviyeye vakfetmiştir.[99]

28. *Kızancık Köyünde Seyyid Selahaddin Zaviyesi:* Kızancık Köyü Pınarbaşı'na tâbi idi. XVI. yüzyılda köyde Seyyid Selahaddin evladları meskûndu. Alaüddevle Bey köyün yarısını zaviyeye vakfetmiştir.[100]

29. *Çok Viranı Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Hınzıri'ye tâbi Çok Viranı köyü ve mezraası Sovancık ile Fakih Pınarî köyü ve yakınındaki Çarşu Viranı mezraasının yarısını zaviyeye vakfetmiştir.[101]

30. *(Direklü Viran) Köyü Zaviyesi:* Deriklü, Çörmişek nâhiyesine tâbi 35 vergi nüfuslu köydü.[102] Direklü Viran köyünün yarısı Çörmüşek Viranı mezraası Alaüddevle Bey tarafından zaviyeye vakfedilmiştir.[103] Tahrir defterinde olmayan Çörmüşek'e bağlı Sacı Viranı'nın yarısı, Saldirek ve Hondi mezraaları da vakfedilmiştir.

[95] VA, D. 590.

[96] VA, D. 590,

[97] VA, D. 590,

[98] VA, D. 590,

[99] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 761.

[100] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 746; Bozok Tahrir Defteri'nde Akdağ'ın Gedik nahiyesine bağlı Nukaloğlu köyü ile Obruca mezraası da zaviyeye vakıf kaydedilmiştir. Nr. 30, s. 160 b, 161 a.

[101] VA, D. 590,

[102] Maraş Tahrir Defteri, s. 753.

[103] VA, D. 590,

31. *Güllüce Viran Köyü Zaviyesi:* Güllüce Viran 1563'te Pınarbaşı'na bağlı 38 vergi nüfuslu bir köydü. Alaüddevle Bey köyün yarısını zaviyeye vakfetmiştir. [104]

32. *Tahtalasun Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Tahtalasun köyünün yarısı ile, Zamantu'ya tâbi Kızıl Viran Köyü ve Karaca Viran mezraasını zaviyeye vakfetmiştir. [105]

33. *Yassı Pınar Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Hınzıri'ye tâbi Yassı Pınar köyünü zaviyeye vakfetmiştir. [106]

34. *Gaçgar Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Gaçgar Köyünün dörtte birini Güvercinlik mezraası ile Şeyh İlyas Çiftliğini zaviyeye vakfetmiştir. [107]

35. *Ahi Divan Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Hınzıri'ye tâbi Ahi Divan Köyü ile bu köyün Şolak köyü yakınındaki Diyadin Viran mezraasını zaviyeye vakfetmiştir. [108]

36. *Gümüşgün Köyünde Dede Abdal Zaviyesi:* Gümüşgün Pınarbaşı'na tâbidir. XVI. yüzyılda köy Dede Abdal cemaatinin ekinliği idi. [109] Alaüddevle Bey Gümüşgün Köyünün yarısını zaviyeye vakfetmiştir. [110]

37. *Karakır (Seksen Viran) Zaviyesi:* Seksen Viran Çörmişek'e tâbidir. Alaüddevle Bey Seksen Viranı ve Tekyeli Köyleri'nin yarısı ile Mihal Viran mezraasını zaviyeye vakfetmiştir. [111]

38. *Teknelü köyünde Süleyman Beg Zaviyesi:* Pınarbaşı nahiyesine bağlı Teknelü köyü ile Kaya Pınar ve Taşlık köyleri zaviyeye vakfedilmiştir. [112]

39. *Mancıklar köyünde Alaüddevle Bey Zaviyesi:* Mancıklar köyünün 1/4 ü zaviyeye vakfedilmiştir. Köyde XVI. yüzyılda Karatay evladı mütemekkindi [113].

[104] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 760.
[105] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 784.
[106] VA, D. 590,
[107] VA, D. 590, Maraş Tahrir Defteri, s. 797.
[108] VA, D. 590,
[109] Maraş Tahrir Defteri, s. 696.
[110] VA, D. 590,
[111] Maraş Tahrir Defteri, s. 793,
[112] Maraş Tahrir Defteri, s. 758,
[113] Maraş Tahrir Defteri, s. 763.

40. *Mamasa Köyünde Alaüddevle Bey Zaviyesi:* Mamasa Köyü ile Duşri mezraası zaviyeye vakfedilmiştir[114].

41. *Karaca Venk Köyünde Melik Arslan Zaviyesi:* Karaca Venk XVI. yüzyılda Pınarbaşı'na tabi 49 vergi nüfuslu bir köy idi. Alaüddevle Bey bu köyün yarısını zaviyeye vakfetmiştir.[115]

42. *Hamamcık Köyünde Murad Bey Zaviyesi:* Aynı köyde Murad Bey Bahçesi, Karamanlı Yakası'nda bir değirmen ile Çoğlu'ya tâbi Takım Gemerek köyünün yarısı ve Musal mezraası zaviyeye tahsis edilmiştir. Zaviyeyi Alaüddevle Bey'in torunu, Kasım Bey oğlu Murad Bey yaptırmıştır.[116]

43. *Zevniye (Harabe-i Haruniye) Zaviyesi:* Bu zaviye ve camii Alaüddevle Bey yaptırmış ve Haruniye'ye tâbi Bostan Bükü ve Ötlek mezraaları ile Karaca Viran mezraasının dörtte birini cami ve zaviyeye vakfetmiştir.[117]

44. *Obruk Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Andırın'a tâbi Pirçe Habu, Komedinek mezraaları ile Alıncek mezraasının yarısını zaviyeye vakfetmiştir.[118]

45. *Melenk Köyü Zaviyesi:* Melenk Köyü Köstire'ye tâbi idi. Alaüddevle Bey köyün yarısını zaviyeye tahsis etmiştir. Zaviyeyi Şehsuvar Bey yaptırmıştır.[119]

46. *Firakdin Köyü Zaviyesi:* Alaüddevle Bey köyün yarısını zaviyeye tahsis etmiştir.[120]

47. *Köstire Kalesi Zaviyesi:* Alaüddevle Bey Köstire Kalesi mezraasının yarısını aynı köyde bir değirmen ve araziyi, Köstire'ye tâbi Kilise mezraasının mâlikânesini, Lülüce mezrâasının malikâne ve divânîsini, Kızıl Kilise ve Zaviyecik mezraalarını zaviyeye vakfetmiştir.[121]

[114] Maraş Tahrir Defteri, s. 769.

[115] VA. 590, s. 123.

[116] VA. D. 590.

[117] Kars-ı Maraş Tahrir Defteri, s. 333 b.

[118] VA. D. 590.

[119] VA. D. 590 Kars-ı Maraş Tahrir Defteri, s. 244 a.

[120] VA, D. 590.

[121] VA, D. 590.

48. *Dıraz Köyü Zaviyesi:* Kesra'ya tâbi idi. Alaüddevle Bey Dıraz Köyü ve mezraalarının mahsul ve vergilerini zaviye ve mescidine vakfetmiştir. Cami ve zaviyeyi Alaüddevle inşâ etmiştir. Zaviye şeyhi için yıllık 800 Osmanlı dirhemi, Cami ve zaviyenin huddamı için 600 dirhem, yağ ve hasır için 600, fazlası ise gelen gidenlere tahsis edilmiştir. [122]

49. *Safan Mezraası Zaviyesi:* Alaüddevle inşâ etmiştir. Safan Zamantu'ya tâbi idi. Alaüddevle Bey mezraanın gelirini zaviyeye tahsis etmiştir. [123]

50. *Serhor Köyünde Kara Tanı Zaviyesi:* Alaüddevle Bey köyün gelirini Kara Tanı'nın ruhu için onun zaviyesine vakfetmiştir. [124]

51. *Kara Özü Köyü Zaviyesi:* Kara Özü bugün Sivas'ın Gemerek ilçesine bağlı bir köydür. Zaviyeyi Şeyh İbrahim için Şahruh Bey tesis etmiş ve Kara Özü köyü ile Anbarlu ve Ağca Kışla mezraaları gelirlerinin yarısını bu zaviyeye tahsis etmiştir. Vakfiye suretinin tarihi doğru ise zaviye 897 (1492) tarihinde inşâ edilmiş olmalı. [125]

52. *Çandır Köyü Zaviyesi:* Çandır Yozgat'ın Çayır Alan ilçesine bağlı nahiye merkezidir. Bu köyün zaviyesini vakfiye suretinin tarihine göre 897 (1492) yılında Şahruh Bey eşi Şahsultan için yaptırmıştır. Onun tarafından Çandır ve Köhne adıyla tanınan Delü Baş köylerinin yarısı ile, Aşan Çay, Yanü, Arslan, Kuyucak, Tozlu Han ve Gözü Büyüklü mezraaları gelirlerinin yarısı zaviyeye tahsis edilmiştir. [126] Aynı tarihli diğer bir vakfiyede gelirlerinin yarısı zaviyeye tahsis edilen Çandır, Delü Baş (Köhne) ve Aşan Çay köylerinin hudutları belirtilmiştir. Çandır köyünün yarısı daha önce bahsettiğimiz Kozan Köyü mescidine, Delü Baş köyünün yarısı da Emirci ruhu için vakfedilmiştir. [127] Tahrir defterinde ise Çandır, Aynelüce (Gözübüyük), Köpek Pınarı (Tozlu Han) Gayıblu (Büyükin) Karı Deresi (Ebecik), Anbarlu köyleri ile Boğazlıyan'a bağlı Seklen, Korucu, Toprak Pınar, Tuğcu (Çakmaklu), Tenbel Köyleri ile Alacalar, Dönmüş, Köprülü ve Ağce Kışla mezrapları zaviyeye vakıf, kaydedilmitir. [128]

[122] VA, D. 590.
[123] VA, D. 590.
[124] VA, D. 590.
[125] VA. D. 594, s. 207-208.
[126] VA. D. 594.
[127] VA, D. 594, s. 206-207.
[128] Bozok Tahrir Defteri, Nr. 30. s. 47 a, 48 a, 60 b, 61 a-b

53. *Terli Köyünde Sırçalu Zaviyesi:* Terli Köyü Yozgat'ın Boğazlıyan ilçesine bağlı olmalı. Şaban 897 (Mayıs 1494) tarihli vakfiyede zaviyeyi Şahruh Bey'in yaptırdığı yazılıdır. Bu vakfiyeye göre Şahruh Bey Sırçalu zaviyesine Boğazlıyan'a tabi Çakmaklu adıyla tanınmış Tuğcu Köyü'nün yarısı ile Alacalar mezraasının yarısını, Yukarı Kanak nahiyesinde Taş Pınar köyünün yarısı ile Yaraşlu Cemaatinin ziraat ettiği Salu ve Yarık Arslan mezraalarını, Boğazlıyan'a tabi Kuzucu köyünün yarısı ile Toprak Pınar'ı vakfetmiştir.[129]

54. *Pirçe Pınar Köyü Zaviyesi:* Akdağ'ın Kanak nahiyesine bağlı Pirçe Köyü Zaviyesini Alaüddevle Bey yaptırmış ve Söklenlü cemaatinin meşkûn olduğu köyü zaviyeye vakfetmiştir.[130]

55. *Kapuluca Köyünde Alaüddevle Bey Zaviyesi:* Köyün Güvercinlik mezraası zaviyeye vakfedilmiştir.[131]

56. *Andırın'da Alaüddevle Bey Zaviyesi:* Mahmud Şeyhlü Cemaatinin ziraat ettiği Andırun köyü zaviyeye vakfedilmiştir. 1564'de Andırun Kars (Kadirli) in Köstire nahiyesine bağlı 56 vergi nüfuslu bir köy idi.[132]

57. *Kanlu Kavak Köyünde Şehsuvar oğlu Ali Bey Zaviyesi:* Kanlu Kavak Göksun nahiyesine bağlı Kanlu Kavak Cemaatinin meskûn olduğu 129 vergi nüfuslu ayrıca 33 hane Şeyh Selman Halife dervişlerinin bulunduğu bir köy idi. Göksun ise Göksunlu cemaatinin ziraat ettiği 72 vergi nüfuslu bir köydü.[133]

[129] 84 a, 85 a, 100 a-b, 101 b. Bkz. Ek 4.

[130] VA, D. 594, s. 205. Bozok Tahrir Defteri Nr. 30, s. 15 b.

[131] VA, D. 590.

[132] Kars-ı Maraş Defteri, s. 243 b.

[133] Kars-ı Maraş Defteri, s. 230 b.

RESUMÉ

Vers la fin du XIIIème siècle, l'Empire Seldjuqide touchait à sa fin alors qu'une série de principautés se formait sur ses ruines causées par l'invasion mongole. Une partie des turcomans qui s'étaient enfuis devant les mongols avait été installée par les mamluks sur les confins Syro-Anatoliens. Ceux-ci qui constituaient depuis lors les forces auxiliaires de l'Etat Mamluk, faisaient des incursions vers le Nord contre les Arméniens et les Mongols.

A l'époque où s'effondrait la domination mongole en Anatolie à la mort d'Abū Sā'īd, la partie orientale du Taurus avait été déjà incorporée jusqu'à Mar'ash et Malatya dans le territoire mamlūk et habitée par les turcomans de Bozoq. Dans la confusion qui suivit la mort d'Abū Sā'īd leur chef, de la famille de dulkādir, fonda une seigneurie sous la tutelle de l'Etat Mamlūk, dans les régions de Mar'ash et d'Elbistan. La nouvelle seigneurie et son peuple prirent leur nom de la famille règnante.

Au XIVème siècle, les dulkādirides poussèrent leur frontière à l'Est jusqu'à Kharpūt, à l'Ouest à Zamanti profitant de l'affaiblissement de l'Etat Eretnévide. Vers la fin de ce siècle la seigneurie naissante des Ramadanides et celle de Kadi Burhān al-dīn privèrent les dulkādirides de l'expansion qu'ils espéraient. La lutte d'indépendance engagée par le fondateur contre les mamlūks fut menée par ses successeurs. Aussi, les princes participèrent-ils à toutes les révoltes déclenchées également contre les Mamlūks par les gouverneurs Syriens. Mais ceux-ci ne reussirent à étouffer leur vélléité d'indépendance qu'en les mettant à mort de façon ignoble.

Au début du XVème siècle, la défaite d'Ankara que subirent les Ottomans renforça la domination mamlūke sur les Dulkādirides au moment où les premiers allaient établir la leur. Lorsque les Karamānides et les Ramazanides entrèrent en conflit avec les Mamlūks, les Dulkādirides dévoués alors à ces derniers enlevèrent Kayseri aux Karamānides. Mais plus tard l'Egypte joua à la fois sur les Karamānides et sur les Dulkādirides pour ne pas perdre son ascendant sur les deux principautés. Malgré tout, elle ne put établir son autorité en Karamānie et laissa les Karamānides aux prises avec les Ottomans. Mais elle maintint son ascendant sur le ter-

ritoire Dulkādiride jusqu'à la 2 ème moitié du XVème siècle. Cependant l'Asie Mineure venait d'être le carrefour de l'influence de trois grands Etats: Ottoman,Mamlūk et Akkoyūnlū qui se disputaient la faveur des seigneurs de cette contrée en attendant d'annexer leur territoire. Ils voulaient asseoir leur propre candidat sur le trône des seigneuries que les membres de la famille règnante se disputaient. Les Ottomans profitèrent de cette conjoncture à la fois pour établir leur domination sur la principauté Dulkādiride et pour faire obstacle à l'intervention des Akkoyūnlūs en Karamānie. Aussi ajoutèrent-ils Yozgat (Bozoq) aux domaines du prince Dulkādiride qu'ils installèrent sur le trône.

Mais la conquête de la Karamānie et la lutte contre les Akkoyūnlūs les empêchèrent pour un certain temps encore d'intervenir dans les affaires Dulkādirides.

Pendant longtemps la principauté joua le rôle d'un état tampon entre les deux empires. Grâce à sa situation stratégique, elle maintin son existence beaucoup plus longtemps que les autres seigneuries en prenant alternativement parti pour l'Etat qui pesait lourd dans la balance. En fin de compte, elle était condamnée à être dévorée par l'empire Ottoman.

EKLER

Ek 1*

Kanunî Devri Maraş Kanunnâmesi.

İcrâ-ı şer'iyye-i müte'âmile ve kavânin-i örfiyye-i müteârife mekal-i defâtîr-i Osmaniyye oldur ki, mukaddema fermân-ı hümâyûn üzere vilâyet-i Maraş tahrîr olundukda Kanûn-ı Dulkadiriyye deyû icrâ olunan kavânîn-i kabâil-i re'âyâ ve tevâif-i tüccâr ve ahâli-i memâlîk-i mahrusada bazı bid'âyât olub pâye-i serir-i a'lâya arz olundukda, cenâh-ı hüsrevâninin zılâlet-i adâlet ve sâye-i merhamet bahşları zuhûr bulub vilâyet-i mezbûr halkına dahi Rum Kanûnu emr olunub ber mûceb-i emri'l-âlî defter-i cedîde kayd olunub haliya resm-i çift temam çiftlik üzere çift kayd olunan raiyyetden elli akçe ki, yigirmi beşer para olur, nîm çiftden resm-i nısf zâlik, nîm çiftlikden ekal yer tasarruf idenden dönüm akçesi alunur. Defterde bennâk kayd olunsa yedişer para ki, ondört akçedir ve mücerred kayd olunsa altışar akçe ki, üç paradır resm alına. Ve defterde mücerred kayd olunan kimesne ki, teehhül etse, bennâk resmi alunur ve bennâk kayd olunan, çiftliğe mâlik olsa resm-i çift alınur. Bu itibar çiftliğin mikdarına dairdir, çiftlik mikdarından ziyâde yer tasarruf iden kimesne ziyâdeye nisbet hâric-i raiyyet gibidir, resm virür. Ve hâric re'âyâdan yer dutan kimesne dahi tamam çiftliği mâlik ise tamam çift resmi ve nîm çiftlik ise nısf resm alınub nısfından ekal olan yerlerden eger arazî-i sağirden olub veyahud eyu has yerler ola ki her yıl zira'at olunub hâsıl virse iki dönüme bir akçe resm alınur. Ve eger mutavassıtü'l-hal olsa üç dönüme bir akçe. Ve eger edna olsa beş dönüme bir akçe resm alınur. Zira çiftlik hususunda âlâ yerden altmış dönüm ve evsat yerden seksen ve doksan dönüm ve edna yerden yüzyigirmi dönüm yerdir demişler. Lâkin beyne'n-nâs meşhûr ve mütea'rif olan çiftlik oldur ki, bir çift nadasına ve ekinine her senede ve mabeyn-i ekinciler dahi ana bir çiftlik yer dirler ki, İstanbul mudıyla ki altı mudlık yer ola. Livâ-i mezbûr tâbi-i kaza-i Maraş ve kaza-i Güvercinlik'de olan re'âyânın ekdükleri yerlerün öşrleri alındıkdan sonra nısf-ı öşr salgun-ı kebîr ve nısf-ı kebîr salgun-ı sağir deyu alınur idi. Husûs-ı mezbûr dahi pâye-i serîr-i â'lâya arz olundukda refʿ buyurulub sâhillerde sekizde bir ve yaylaklarda hums üzere kayd olundu ki kaza-i Ma-

* R. Yinanç - M. Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri, S. 7-10.

raş'a tâbi' nâhiye-i Maraş ve Camustil ve Kuru Pınar ve Kemer ve Keferdiz ve Kara Hayit ve Bazarcık ve Aladinek ve Zeytun ve Yenice Kale'de sekizde bir ve nâhiye-i Bertiz ve Göynik'de hums üzere alınur ve Kaza-i Güvercinlik umûmen bir ve Kaza-i Elbistan ve Kaza-i Zamantu'da alâ ma sâbık hums alınur ve Kaza-ı Hısn-ı Mansur'da malikâne ve divânî itibarınca iki baştan alınu gelüb hâliyâ itibâr-ı sâbık mucibince iki baştan hums üzere alınur. Eşcâr-ı esmârdan öşr alınur ve bostandan öşr alınmak şer'i ve kanûnâ mutabıkdır. Ammâ reâyâ tahlis-i öşrde müzâyaka çeküb def-i müzâyaka içün öşr mikdârına bedel tahmin olunub resm alınmak itibar olunmuşdur. Ve bağdan bin tevege yigirmi para alınur. Ve yörük taifesi ki, sevâhilden yaylağa ve yaylakdan sevâhile giderken bacgâhlarda evlerinden ve erkek ve dişi koyunlardan bac alınur idi. Ol dahi ref' buyurulub tüccâr ve celebkeşândan buyurulub koyun celebkeşinden on koyuna bir para ve sığır celebkeşinden bir sığıra iki para, yund ve bargîr ve katır celebkeşinden birer para ve deve celebkeşinden ikişer para, kuldan ve câriyeden onar para, deve hamlinden ikişer para ve at hamlinden birer para ve bac, bazarlarda dahi gedik deve hamlinden ikişer para ve at hamlinden birer para alınur. Ve satılmağa gelen tahıldan otuz kilede bir kile resm-i keyl, bâdehu kıst-ı kaban ki, şehre gelen baldan ve yağdan ve bilcümle makulât kısmından her ne vaki[c] olursa ki mevzunatdan ola vezn olmadan satsa at yükünden dörder akçe ve deve yükünden beşer akçe ve eger vezn olunub satılsa Osmanî kantara ikişer akçe alınur. Ve resm-i arûsâne mukaddemâ ziyade tağliz olunursa dörder beşer altun alınur idi. Ol dahi ref' buyurulub iki başdan altmışar akçe, seyyibeden otuz akçe alınur. Ve yörük lâ-mekân olduğu sebebden atasına tâbi' olmakda bâkire ile seyyibe birdir. Resm-i ganem, iki koyuna bir akçe ve bir kuzulu koyuna bir akçe alınur. Ve resm-i kovan bir kovana iki akçe, amma yörük taifesi kovan tutsa bir akçesin sâhib-i arza ve bir akçesin raiyyete vire. Bir müselman zina kılsa şer' ile sabit olsa evlü olub bay olsa bine ya dahi ziyadeye gücü yetse üçyüz akçe cürm alına, evsâtü'l-hal olursa altıyüz akçeye, gücü yetse ikiyüz akçe cürm alına, andan aşağa dörtyüze mâlik ola yüz akçe, andan aşağa hallü olursa altmış akçe, gayet fakir ise kırk, eger zânî ergen olub bay olsa bine, dahi ziyadeye güci yetse yüz akçe cürm alına, orta hallü olub altıyüze güci yetse elli, andan aşağa dörtyüze güci yetse kırk akçe, gayet fakir ise otuz akçe cürm alına. Eger evlü müslîme avret zina kılsa şer' ile sabit olsa gana ve fakir de olsa hallü erenler kanlığın vire, dul olsa cürmü ergenler gibi ola, eger avretin hali olub eri kabul eylese köftehor kanlığın yüz akçe vire, yohsul olursa elli akçe, gayet fakir

ise kırk ya otuz akçe cürm alına. Ve eger avret püzüvenklik eylese kadı tazîr ide ne mikdar vech görürse ağaç başına bir akçe cürm alına. Ve eger biregünin evine girse zina kastına olursa evlü cürmün ve ergen ise ergen cürmün vire, tafsîl-i sâbık üzere. Ve eger kul ve karavaş zina kılsa horuhüre? cürmünün nısfın vire. Şerh-i sâbık mucibince. Eger biregünin avretin öpse ya yapışsa kadı ta'zir idüb iki ağaca bir akçe cürm alına. Eger avret ya kız "bana zina kıldın" dise er inkâr itse münkîrin sözüne itibar olmaya, ere and vireler avreti kadı ta'zir idüb iki ağaca bir akçe cürm alına. Ve eger avrete erin "sana zina kıldım" dise avret münkire olsa avrete and vireler, eri kadı ta'zîr ide iki ağaca bir akçe cürm alına. Eger bir kişi zinayı bilüb kadıya dimese cürm yok. Bu kâziye ile amel olunmaz. Oğurlığın bilse dimese cürm on akçe alına. Bu zikr olunan cerayim kâfirden sâdır olsa ganisinden, ganî müselmandan ve fakirinden müselmandan cürmün nısfı alına. Eger iki kişi birbirine yapışub yakasın yırtsa kadı ta'zîr idüb cürm yok. Ve eger birbirinin saçı veya sakalın yolsa gani ise cürm yigirmi akçe fakir olsa oniki akçe alına. Ve baş yarub kan çıksa otuz akçe cürm alına. Ve eger kemük çıksa baş yaran bay olub bin akçe ya dahi ziyadeye güci yetse yüz akçe cürm alınur, altıyüze güci yetse altmış akçe, fakir olsa kırk veya otuz akçe cürm alına. Ve eger âdem öldürse yerine kısas itmeseler kan cürmi bin akçe ya dahi ziyâdeye güci yetse dörtyüz akçe, altıyüze güci yetse ikiyüz akçe, andan aşağa halli olursa yüz akçe, gâyet fakîr olsa altmış akçe alına. Ve eger bir kişi okla ya bıçağla ursa, yaşlu olub döşeğe düşerse uran bay olub bin ya dahi ziyadeye güci yetse cürm ikiyüz akçe,orta hallü olursa yüz akçe, fakîr olursa altmış akçe cürm alına. Ve eger biregünin gözün ya dişin çıkarsa kasıtla kısas itmeseler ganî olsa cürm ikiyüz, evsatü'l hal olursa yüz akçe, dahi aşağa hallü olursa altmış akçe, gâyet fakir olursa kırk veya otuz akçe cürm alına. Sagir oğlancıklar savaş etse cürm yok. Eger bu kazaya kâfirden sâdır olsa nısf-ı cürm-i müselman alına, vech-i mezkur üzere. Eger bir kişi hamr içse kadı ta'zîr ide iki ağaca bir akçe cürm alına. Eger kaz ya tavuk ya ördek oğrılasa kadı ta'zir idüb iki ağaca bir akçe cürm alına. Ve eger at oğrılasa elin keseler, kesmezlerse ikiyüz akçe alına. Yancık ve destar oğrılasa elin kesmeli olmasa kadı ta'zîr ide iki ağaca bir akçe cürm alına. Ve eger biregünin tahılın oğrılasa cürm kırk akçe, orta hallü olursa yigirmi akçe, fakir olursa on akçe cürm alına. Oğul atasından veya ata oğlundan ya karındaşı karındaşından ya er avretinden veya avret erinden nesne oğrılasa kadı ta'zir ide, ağaç başına bir akçe cürm alına. Ve eger yabanda sığır ya yund veya koyun bulsa kanırtmasalar bay olursa cürm otuz akçe, evsatü'l hal olursa yigirmi akçe fakir olursa on akçe cürm alına. Ve eger kanırtsa

eşi bulunmasa kadıya vireler, saklîd sonra zâyî olursa cürm yok, emr-i şer'ince ise eyle olsa. Ve eger yoldan geçerken zulümle yoğurt veya ekmek alsa ağaç başına bir akçe alına.Kâfirden dahi müselman cürmünün nısfı alına, vech-i mestûr üzere. Eger bir kişinin atı veya katırı ya öküzü ekine girse davar başına beş çomak urulup beş akçe alına. Ve inek girse dört çomak dört akçe alına. Buzağu girse bir çomak bir akçe alına, koyun girse iki koyuna bir çomak bir akçe alına, ve canavar girse canavar başına iki çomak iki akçe alına. Amma evvel hüccet ideler, hüccet etdiklerinden sonra bilmeyüb davarlarına timar etmeyecek olursa tahıla ve terekeye zarar ve ziyân etmiş ola bu vechile çomaklayub tehdîd ideler. Vehm olan ziyânı tazmin ideler ki her kişi davarına timar ideler, reayanın ekilmiş terekesine ziyan olmaya. Ve eger yabanda veyahud köyler arasında ve davar suvadında ekilmiş galle olsa ki davar uğrağı ola ekine evlağu ideler.

Ek 2*

Sebeb-i tahrir budur ki,

Haliya Sivas mütesellimi olan iftiharü'l emâcid ve'l ekârim camiü'l mehamid ve'l mekârim el-Hac Mehmed Aga-zîde mecdihu-huzurunda akd olunan meclis-i şer'i âlide liva-i Bozok'da vâki' Gedik Çıbık kazasına tâbi' Gemerek nâm karye ahalisinden es-Seyyid Muslı Halil İbn Ömer ve Mustafa bin Ali nâm kimesneler meclis-i ma'kud-ı mezbûrda karye-i mezkûrda vâki' Emirü'l İslamü'l müslimin merhum Şahruh Bey İbn Alaüddevle İbn Zulkadir nâm sahibü'l hayrin evkâfına ba hatı-ı hümâyûn-ı saadetmakrun ve ber vech-i meşrut ve evlâd-ı vâkıfdan mütevelli olan işbu sahibü'l kitab umdetü'l ümera ve'l ekâbir Ahmed Bey İbn el-merhum Arslan Mehmed Paşa nâm kimesne mahzarında her biri üzerine dâvâ ve takrir-i kelam idüb "evkâf-ı mezkurdan Şeyhli karyesinde tekyenin vazife-i muayyene ile tekyenişinliği yedimizde olan berat-ı âlîşan mucible-rince üzerimizde olmağla vazifemizi mütevelli-yi muma-ileyh edada ta'allül itmekle bizler dahi emr-i âli ısdar itmişdik. el-Halet-i hazihi mütevelli es-Seyyid Ahmed Bey'den sual olunub mütevelli-yi mezburun yedinde olan vakfiyeye tağyirü'n-nazir hasebiyle amel olunmak muradımızdır" dedikle-rinde gıbbe's-sual mütevelli-yi muma-ileyh Ahmed Bey vâkıf-ı muma-ileyh Şahruh Bey-tegammede Allahül bi gufranehu-dokuzyüz elli yedi senesi ta-rihiyle müverrah kitab-ı vakfiyesi mantukı üzere bilcümle evkâfı olan kura' ve mezariden hasıl olan gallatı üç sehim olub süham-ı mezbûrdan bir sülüsi cihet-i tevliyet ve bir sülüsi Kızılırmak üzerinde bina eyleriği cisrin ta'mir ve termimine ve bir sülüsi dahi cami-i mezbûrun mürtezıkaları olan hatib ve imam ve müezzin ve ferraş ve şem' ve hasırına ve sekiz ne-fer eczahanına ve cami-i mezbûrun ta'mir ve termimine sarf olunmak üze-re şart ve ta'yin ve tahsis eylediği mastur olub ve vech-i meşruh üzere Şeyhli karyesi ve tekyesi olmayub ma'dum olub müddeiyan-ı mezburan hilaf-ı şart-ı vâkıf ihdas-ı berat itmiştir. Şartü'l vâkıf.... şari'i şürut vakfı bi'l-cümle icra eyleyüb müddeiyan-ı mezbûran hilâf-ı şart-ı vâkıf ihdas-ı berat itdiklerine binaen yedinde olan fetva-yı şerife mucibince vazife ve ye-dimde ta'allül iderin deyu tarih-i mezkur ile bir kıt'a vakfiye-i ma'mulun-biha bir kitab ve vakfiyeye müttehid suret-i defter-i hâkânî ibraz ve bi'l-

* Bozok Tahrir Defteri, TKA, Nr. 30, s. 195.

muvacehe feth ve kıraat olundukda mazmunumuz mütevelli-yi mezburun min külli'l vücuh takririne muvafık bulunmağın gıbbe'l-istintak müddeiyan-ı mezburân seyyid Muslı ve Mustafa fil-hakika mazmun-ı vakfiye-i ma'mulun-biha suret-i defter-i hâkânî ve ihdas-ı berat itdiklerini ve Şeyhli karyesi ma'dum olduğuna her biri ikrar itmegin mütevelli-yi muma-ileyh karye-i merkumede cilal-i müşkilat fazâil-i işan Semahatli Abdurrahman Efendi hazretlerinin ünvanıyla muanven ibraz eylediği feteva-yı şerifede bir vakfın vakfiye-i ma'mulün-bihası, defter-i hâkâniye müttehid oldukda gallesi vakfı mütevelli-yi vakf olan Zeyd kimesneye müdahale itdirmeyüb müstakıl zabta kâdir olur mu? cevab: olur. Bu suretle galle-i vakfı bazı kimesneler ihdas-ı berat mucebince zabt etmeyeler mütevelli-yi vakf olan Zeyd ol kimesnelerden galle-i mezbûreyi taleb ve ahzen kâdir olur mu? cevab: sevabetle olur deyu buyurulduğundan maada Şeyhli mezraası ve tekyesi olmayub vechen mine'l vücuh ve vukufı olan sıkat-ı muvahhidin ma'dum oldığını ihbaren şehadet ve inde'ş-şer' ve zahir ve nümayan olmağın ber muceb-i vakfiye-i ma'mulun-biha ve suret-i defter ve fetava-yı münife müddeiyan-ı mezburan Seyyid Muslı ve Mustafa'yı ol vechile bi vech vazife talebiyle mütevelli-yi muma-ileyh Ahmed Bey'i rencideden men'-i birle ma vaka' bi't-taleb ketb olundı. Fî evâsıt-ı şehr-i Rebiü'l-evvel fi Sene seb'a ve erbain ve miye ve elf. (Ağustos 1734)

Şuhudü'l-hal

Fahrü'n-nüvvab el-Hac Osman Efendî naib-i Yıldız.

Mütevelli-zâde es-Seyyid Hasan Ağa, el-Hac Mehmed Efendi bin müezzin Cafer Hasan Efendi bin Ahmed.

Köhneli-zade Osman Ağa,es-Seyyid Mehmed bin Mehmed Mustafa Efendi İmam bi Cami-i mezbur, Seyyid Feyzullah Efendi.

Seyyid Veli Ağa bin Ahmed.

es-Seyyid Süleyman Efendi el-Hatib.

Başağa İbrahim Ağa.

Seyyid Molla Mehmed bin Ahmed ve gayrihim mine'l hâziran.

Ek 3*

Müteveffa Alaüddevle ve Şahruh Bey evkaflarının evladiyet ve meşrutiyet üzere ba berat-ı hümâyun-ı şevketmakrun mütevellisi olan Ahmed-zîde kadrihu-südde-i saadete arzuhal idüb bu ana gelince vakfiye-i ma'mulunbiha ve cedid-i suret-i defter-i hâkânî mazmunlarınca amel ve tağyir ve tenakıs vaki olmayub vakfiyeye bir vechile dahl icab ider hal yoğiken Bozok'da vakf-ı mezbur mülhakatından Gemerek nâm karyede sakin eşirra ve yaramaz ma'kulesinden Mustafa ve Muslı nâm kimesneler mücidd fesadatları terakki bulmak için karye-i mezbure Şeyhli karyesi tekyesidir deyu bir kaç kimesnelerin zor şehadetleriyle tekyenişin olmak zamiyle berat itdirüp karye-i mezbure vakfiye-i ma'mulun-bihada ve defterhane-i amirede ve beynen'n-nas Şahruh Bey evkafı olduğu mukarrer ve müserrah ve üç defa dahi mürafaa olduklarında senedlerine nazar olunub muarazadan men' olunmuşlar iken yine mütenebbih olmayub hal minval-i meşruh üzere olduğun Sivas kadısı Seyyid Ahmed Efendi dahi arz itmekle bu babda istida ve bâlâda masturü'l-isim Mustafa ve Muslı nâm kimesneler Alaüddevle ve Şahruh Bey vakıflarının bi'l meşruta mütevellisi olan muma-ileyh Ahmed Bey evkaf-ı mezburede Şeyhli karyesinde tekyenin yedlerinde olan beratları mantukunca vazife-i muayyene ile tekneyişinliği üzerlerinde olmağla vazife-i muayyenemizi taleb ideriz deyu dâvâ eylediklerinde merkum Ahmed cevabında mütevellisi olduğum evkaf-ı mazburede Şeyhli namında vakıf karye ve tekye olmayub ma'dum olmağla vazifeye müstehak değillerdir deyu cevab ve vakf-ı mezburenin defter-i hâkânî suretini ibraz idüb nazar olundukda filvakî evkaf-ı mezburede Şeyhli namında karye mukayyed bulunmadığından maada vakfiyelerinde dahi bulunmayub ve bundan akdem Sivas kadısı huzurunda mürafaa olduklarında verdiği hüccet mantukunca karye-i merkume ve tekye ma'dum olduğunu her biri mutasarrıf oldukları nâtık bulunmadığın bi gayr-ı vech-i şer'i mezburan Mustafa ve Muslı muarazadan men' oldukların bilfiil Rumili kadaskeri faziletlu Seyyid Mahmud Efendi hazretleri 'ilâm ve Bozok sancağında Gedik Çıbık nahiyesinde Gemerek nâm karyede merhum Sultan Alaüddevle evkafından olmak üzere Şeyhlü karyesinde vaki tekyenin tekyenişinliği beratla Mustafa ve Muslı üzerlerinde olduğu Anadolu muhasebe

* Bozok Tahrir Defteri, TK A. Nr. 30, s. 195.

defterlerinde mukayyed olub ve defter-i evkaf tetebbu olundukda Şeyhlü karyesinde zaviye vakfı olmak üzere karye-i Gemerekü'l mezburda mezraa ve zemin ta'yin olduğı mahal olmadığın defter emini arz ve mahallinde mütevelli-yi vakf ile terâ'filerinde Şeyhlü Karyesi ma'dum olub ve vakf-ı mezburun gallatında tekyenişinlerin alâkaları olmayub ihdas eyledikleri berat hilaf-ı şart-ı vâkıf olduğu sabit olmağın men' ve def'leri birle hüccet ve asitânede kezalik terâ'filerin mütevelli-yi vakf vakf-ı mezburun defterhaneden mahreç suretin ibraz ve nazar olundukda filvaki defter-i hâkânî ve vakfiye-yi ma'mulun-bihada evkaf-ı mezburda Şeyhli nâmında karye mukayyed bulunmayub ve mukaddema Sivas'da dahi terâ'filerinde karye-i merkûm ve tekye-i mezbure ma'dum olduğı itirafların nâtık hüccet-i şer'iyye bulunmamağın bi gayr-ı vech-i şer'i tekyenişin olan mezburan Mustafa ve Muslı muarazadan men' olunduklarını havi kadıasker-i müşarün-ileyh dahi ilâm ve mezburanın tekyenişinlik beratları hilaf-ı defter ve mugayir-i şart-ı vâkıf olmağla ref' ve ihdas eyledikleri beratları kaydları terkin ve mütevelli-yi vakfa verilen hüccet defter-i hâkâniye kayd ve suret ve emr-i âlişan verilmek ricasına Sivas kadısı mumaileyh arz ve mütevelli-yi vakf dahi iki kıt'a arzıhal birle ve fi nefsi'l emr defter emini arzı ve kadıasker-i müşarün-ileyh hazretlerinin ilâmları ve hüccet nâtık olduğu üzere tekyenişinlerin vakf-ı mezbûrda bir türlü alâkaları olmayup hilaf-ı defter ve mugayir-i şart-ı vâkıf olduğu zahir olmağla muma-ileyhin arzı mucebince mezburanın beratları kaydları terkin ve hüccet-i mezkûre defter-i hâkâniye kayd ve hıfz ve suret ve emr-i şerif verilmek babında bu hakirin ilâmı ile terkin ve hüccet-i mezkûre hıfz ve suret ve emr-i şerif verilmek için sâdır olan ferman-ı âlî mucebince emr-i şerifi divân-ı hümâyun tarafından tahrir ve asl-ı ferman-ı âli hıfz olunmağla hüccet-i mezkûre defter-i hâkâniye kayd ve hıfz ve suret virilmek içün işbu kâime verildi.

Fî evâsıt-ı Şevval Sene 1147 (Şubat 1735)

Ek 4*

Ma'den-i hümâyun emini ve Bozok sancağı mutasarrıfı vezir Ahmed Paşa-edam Allahu teala iclalehu-tarafından varid olan tahrirat mefhumunda Bozok ve mahall-i sairede vâki' müteveffa Şahruh Bey bin Alaüddevle evkafının mütevellileri olan dergâh-ı muallam kapucubaşılarından Mustafa Bey ve müştereki Halil Bey dame mecdihuma'nın Sırçalu zaviyesi tevliyetine dair Musa nâm kimesnenin askerîden ber takrib ısdar etdirdiği berat-ı şerife mebni zaviye-i mezburdan dolayı ba arzıhal lede'l-istidâ divân-ı hümâyûn kalemî ketebesinden Mehmed —zîde mechudu— mübaşeretiyle müşarün-ileyh ve Boğazlıyan naibine hitaben mahallinde şer' ile görülmek babında sâdır olan emr-i şerif mahalline lede'l vusul mucebince husus-ı mezbûr mahallinde şer' ile fasl ve rü'yet olunarak zaviye-yi merkumun mütevelli-yi mîr-i muma-ileyhüma tarafından zabtı iktiza idüb merkum Musa'nın alâkası olmadığından askeriden ısdar etdirdüği berat-ı alişânın kaydı ref' ve terkin birle zaviye-i merkumun mütevelli-yi mîr-i muma-ileyhümanın yedlerinde olan senedat mucebince zabt u tasarruf olunması için bir kıt'a emr-i şerif itâsını müşarün-ileyh tahriratında ve Bozok mütesellimi şuk'asında tahrir ve iltimas ve Bozok ve Süleymanlı ve Boğozlıyan kadıları ilâmlarında tahrir ve inha eyledikleri ecilden hazine-i amire kapudanına müracaat olundukda Boğazlıyan kazasında Sırçalu Zaviyesi vakfının vazife-i muayyene ile rub' hisse zâviyedarlığı Şeyh Seyyid Hüseyin veled-i Hasan'ın ve rub' hissesi dahi es-Seyyid Mehmed Halife veled-i Süleyman'ın ve rub' hissesi dahi es-Seyyid Ahmed Halife İbn İbrahim'in ve rub'u dahi diğer Musa Halife'nin ve Süleymanlu-yı Sağir kazasına tâbi Sırçalu'da vâki merhum Şahruh Bey İbn Alaüddevle Bey zaviyesi ber vech-i meşrut nısıf hisse tevliyeti aslah erşed evlâd-ı vâkıftan Halil Bey'in nısıf hissesi dahi ber vech-i meşrut dergâh-ı âlî kapucubaşılarından aslah erşed evlad-ı vâkıfdan Mustafa Bey'in başka başka berat-ı âlişan ile üzerlerinde olduğu ve husus-ı mezbur mahallinde şer' ile görülmek babında bin ikiyüz otuzbeş senesi Rebiü'l evveli'nin üçüncü günü emr-i şerif verildiği Anadolu muharebesinden ve Boğazlıyan kazasında Sırçalu zaviyesi vakfının vazife-i muayyene ile mütevellisi olan Mehmed Tahir bilâ veled fevt, mahlülden Musa'ya tevcih olunub bin ikiyüz otuz bir senesi Zilkade'sinin onaltınca günü tarihinde berat-ı şerif verüldiği askerî ruznamçesinden ba-

* Bozok Tahrir Defteri, TKA, Nr. 30, s. 102.

de'l ihrac iktizası bilfiil Rumeli Kadıaskeri Mevlânâ es-Seyyid Mustafa-edam Allahu teala fezailehu-dan isti'lâm olundukta Boğazlıyan nahiyesinde Sırçalu zaviyesi vakfının ba berat-ı âlişan mütevellisi es-Seyyid Musa ve zaviyedarları es-Seyyid Ahmed ve es-Seyyid Mehmed ve es-Seyyid Hüseyin ve es-Seyyid diğer Musa kaza-i mezbura tâbî ve zaviye-i mezkureye merbut kura ve mezari'in hasılatı vakf-ı mezbûr için ahz olunarak zaviye-i merkumeye mürur ve ubur edenlere et'am-ı taam ve sair umur-ı zaviyeye sarf iderler iken Bozok ve sair mahallerde vâki Şahruh Bey Zaviyesi mütevellileri kendi zaviyelerine merbut kura ve mezari'in zabt ve ta'şirilerine kanaat etmeyüb Sırçalu zaviyesi dahi Şahruh Bey vakfıdır, ikisi dahi bir vakıfdır, deyü idialarıyla fuzuli zabt eylediklerinden bahisle mahallinde şer'i rü'yet olunmak babında mukaddema sâdır olan emr-i âlişan mahalline lede'l vürud Şahruh Bey zaviyesi mütevellileri muma-ileyhuma mahallinde mürafaaya hazır olmayub adem-i itaatlerini beyan birle kuyud-ı defter-i hâkânîsi bade'l ihrac mübaşir marifetiyle mahallinde marifet-i şer'le rü'yet olunmak babında işbu sene-i mübarekede sâdır olan emr-i şerif mübaşir-i muma-ileyh marifetiyle mahalline lede'l-vusul zikr olunan Boğazlıyan kazasında Sırçalu zaviyesi vakfının askerî beratiyle tevliyetine mutasarrıf olan es-Seyyid Musa tarafından ba hüccet-i şer'iye vekili es-Seyyid Ahmed bin İbrahim zaviye-i merkumenin zaviyedarları olan mezbûrûn hâzır oldukları halde salifü'z-zikr Şahruh Bey bin Alaüddevle Bey evkafının mütevellilerinden muma-ileyh Halil Bey'e ihale ve şeriki muma-ileyh Mustafa Bey'in vekil-i şer'isi Mehmed Emin Bey ile bi'l muvacehe rafi' şer'-i şerif olunduklarında müvekkilim merkum es-Seyyid Musa Bey mütevellisi olduğu Boğazlıyan kazasında vâki[c] Sırçalu zaviyesi başka Süleymanlu-yı Sağir kazasında Sırçalu'da vâki' Şahruh Bey İbn Alaüddevle Bey'in bina eylediği Sırçalu zaviyesi başka olub müdahale etmek icab etmez iken mütevelliyân-ı muma-ileyhüma Halil Bey ve Mustafa Bey mütevellisi olduğumuz Şahruh Bey vakfı mülhakatındadır deyu fuzuli zabt etmeleriyle kefî-i yedlerine tenbih olunmak matlubumuzdur deyu dâvâ etdikde mütevelli-yi muma-ileyh Halil Bey ile vekil-i merkum cevablarında Maraş ve Sivas ve Bozok ve mahall-i sairede vâki' bi'l-meşrut mütevellisi olduğumuz Şahruh Bey bin Alaüddevle Bey Süleymanlu-yı Sağir kazasında Sırçalu'da vâkı zaviyesi vakfı dahi kadîmden beru evkâf-ı mezkûresi mülhakatından olarak şart-ı vâkıf üzere zabt oluna gelip Şahruh Bey zaviyesinden başka Boğazlıyan kazasında aher Sırçalu zaviyesi yokdur deyu vekil-i mezburun bi'l-vekâle iddia eylediği tevliyeti inkâr eylediklerinden müddei-i vekil-i mezbûr mahallinde müddeasında ikame-i beyyine idemeyüb mütevelli-yi muma-ileyh Halil Bey'in ve vekil-i merkumun yedlerinde olan kuyud-ı defter-i

hâkânî ve senedâta nazaran mahallinde Sırçalu zaviyesi iki olmayup şey-i vahid olarak Şahruh Bey evkafı mülhakatından idüği zahir ise dahi mahallinde bi garaz cemm-i gafir mazbutü'l-esâmi-i müslimin iştihad olunduklarında zikr olunan Sırçalu zaviyesi Bozok sancağında Süleymanlu-yı sağir kazasıyla Boğazlıyan kazası beyinlerinde Sırçalu nâm mevzide vâki' olmağla kadîmden beru Şahruh Bey ibn Alaüddevle Bey'in evkafı mülhakatından olarak zikr olunan Sırçalu zaviyesi vakfını dahi evlad-ı vâkıfdan mütevellisi olanlar şart-ı vâkıf üzere zabt u rabt idüb ol vechile vakf-ı kebir-i muma-ileyh mülhakatından olduğuna meşahirin ve tevâtir-i vechesi üzere bi'l-muvacehe eda-yı şehadat itdiklerine şehadet-i hayz-ı kabülde vâkî' olmağla vekil-i merkum es-Seyyid Musa'nın yedinde olan tevliyet beratı mukaddema ecanibden Mehmed Tahir nâm kimesne hileye.... olarak ber takrib askerî ruznâmçesinde ısdâr itdirilmiş ve badehu mahlulünde ba arzıhal müvekkil-i mezbûr es-Seyyid Musa'ya tevcih ve berat olunmuş ise de Süleymanlu-yı sağir kazasında Şahruh Bey'in Sırçalu zaviyesi başka ve Boğazlıyan kazasından Sırçalu zaviyesi başka olmayub ikisi şey-i vahid olarak Şahruh Bey'in bina eylediği Sırçalu zaviyesinden ibaret ve Sırçalu dediği mahal bir cebel-i kebir olub bir yüzü Süleymanlu-yı sagir kazası ve bir yüzü Boğazlıyan kazasından ma'dud zaviye-i mezkûr hâlâ Süleymanlu-yı sağir kazasında olduğu ve tevliyet müvekkil-i mezbûr es-Seyyid Musa'nın alâkası olduğu mahallinde bade't-tahkik zahir ve nümayan olmağla kadimden beru olageldiği vechile zaviye-i mezbure muma-ileyh Şahruh Bey bin Alaüddevle Bey evkâfı mülhakatından olarak mütevellileri muma-ileyh Halil Bey ve Mustafa Bey taraflarından zabt u rabt olunmak iktiza idüb merkum es-Seyyid Musa Bey'in vekil-i şer'isi mezbur es-Seyyid Ahmed husus-ı mezburda meşhut mütevatırın hilafına bi vech muarazadan men'ü def' olduğunu mübeyyin işbu sene-i mübareke Cemaziye'l-evveli'nin yigirmi üçüncü günü tarihiyle müverrah Boğazlıyan kazası naibi Mahmud ve Bozok ve Süleymanlu kazaları naibi İsmail Zühdü-zîde ilmühuma'nın iki kıt'a ilâm-ı şer'ileri mazmunlarında ve vezir-i müşarün-ileyhin ve .... muma-ileyhin tahriratları mealinde müstekad olmağla bu suretde ilâmeyn-i mezkûreyn ve tahriratda zikr olundığı üzere merkum es-Seyyid Musa'nın yedinde olan tevliyet beratının askerî ruznamzesinde kaydı ref' ve terkin ve zaviye-i mezbure kâdimden beru meşhur ve mütevatır olduğı vechile muma-ileyh Şahruh Bey ibn Alaüddevle Bey evkâfı mülhâkâtından olarak mütevellileri muma-ileyhuma Halil Bey ve Mustafa Bey taraflarından zabt u rabt olunmak üzere emr-i âlişan ısdarıyla mütevelliyan-ı muma-ileyhüma yedlerine ita ve defterhâne-i âmire ve askeri

ruznâmçesine ilmuhaber kâimeleri virilmek babında ferman-ı âlîşan suduı iktiza eylediğini ilâm itmekle imdi ilâmı mucebince merkum Seyyid Musa Bey'in yedinde olan tevliyet beratının askerî ruznâmçesinde kaydı ref' ve terkin ve zaviye-i merkum kâdîmi vechile Şahruh Bey ibn Alaüddevle Bey'in vakfı mülhakatından olarak mütevelli-yi mumaileyhüma taraflarından zabt olunmak üzere kaleminde iktiza iden emr-i şerîfi ısdar ve defterhâne-i amire ve askerî ruznâmçesine ilmühaberleri ita olunmak deyu fî 13 Şevval Sene 1235 tarihinde sâdır olan ferman-ı âlî mucebince emri ve askerî ruznâmçesine ilmühaberi virilmekle vech-i meşruh üzere defterhâne-yi âmireye işbu ilmühaber virildi.

Tahriren et-tarihi'l mezbûr.

BİBLİYOGRAFYA

A — KAYNAKLAR

I — ARŞİV BELGELERİ

a — Vakfiyeler

1 — Alaüddevle Bey Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter no. 590, s. 121, 123

2 — Alaüddevle Bey Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter no. 594, s. 206

3 — Alaüddevle Bey Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter no. 608, s. 78

4 — Alaüddevle Bey Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter no. 1966, s. 150-153

5 — Şahruh Bey, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter no. 594, s. 205

6 — Şahruh Bey Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, No. 594, s. 206-207

7 — Şahruh Bey Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, No. 594, s. 207-208

b — Tahrir ve Evkaf Defterleri

1 — Bozok Tahrir Defteri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, no. 30-31.

2 — Haleb Evkâf Defteri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, no. 556.

3 — Kars-ı Maraş Tahrir Defteri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, no. 168.

4 — Kayseri Tahrir Defteri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, no. 136.

5 — Kırşehir Tahrir Defteri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, no. 139.

6 — Konya Evkaf Defteri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, no. 565, 584.

7 — Malatya Tahrir Defteri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, no. 142. Yay. R. Yinanç - M. Elibüyük, Ankara 1983.

8 — Malatya Tahrir Defteri, Başbakanlık Arşivi, no. 408.

9 — Maraş Tahrir Defteri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi,

10 — Sivas (Vilayet-i Rum) İcmal Defteri, Başbakanlık Arşivi, no. 15.

II - TÜRKÇE KAYNAKLAR

Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, III - IV, İstanbul, 1277/1890.

Aşık Paşazâde, *Tevârih-i Al-i Osman*, yay. Ali Bey, İstanbul, 1332/1914; Yay. Nihal Atsız, *Osmanlı Tarihleri*, İstanbul, 1947.

Fatih Devrine Ait Münşeât Mecmuası, Wien, Nat. Bib. (Paris), H.O.161, éd. Necati Lügal-A. Erzi, İstanbul, 1956.

Enverî, *Düstûrnâme*, yay. Mükrimin Halil, İstanbul, 1928.

Feridun Bey, *Münşeâtü's-Selâtin*, İstanbul, 1274/1857.

Haydar Çelebi, *Ruznâme Münşeâtü's-Selâtin, I*, İstanbul, 1274.

Ibn Kemal, *Tevârih-i Al-i Osman, VIII. Defter*, yay. Şerafettin Turan, T.T.K., Ankara 1957; Bib. Nat. (Paris) nr. 157; *VIII. Defter*, Fatih (Ali Emiri) Küt. nr. 32.

Lütfi Paşa, *Tevârih-i Al-i Osman*, İstanbul, 1341/1922.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul, 1308/1890.

Neşrî, *Cihannümâ, I-II*, yay. Faik Reşit Unat-M. Altay Köymen, T.T.K., 1949-1957.

Oruç Bey, *Tevârih-i Al-i Osman*, yay. F. Babinger, Hannover, 1927.

Solakzâde, Mehmed Hemdemî, *Tarih*, İstanbul, 1297/1879.

Peçevî, *Tarih*, İstanbul, 1283/1866.

Sadeddin, *Tacü't-Tevârih, I-II*, İstanbul, 1281/1864.

Şikârî, *Karaman Oğulları Tarihi*, yay. Mesud Koman, Konya, 1946.

ŞÜKRİ, *Selimnâme,* Mükrimin Halil Küt. Nüshası.

TAŞKÖPRÜZÂDE KEMAL, *Şakâyık-ı Numâniye,* İstanbul, 1269/1853.

III - ARAPÇA KAYNAKLAR

AYNÎ, BEDREDDİN, *Ikdü'l-Cumân fî Tarih-i Ehli'z-Zamân,* Carullah Efendi Küt. nr. 1691; III. Ahmed Küt. (Topkapı) nr. 2911.

CENABÎ, *Hafili'l-Vasıt ve'l-Eylemü'z-Zâhir, Ragıb* Paşa Küt. nr. 983.

CEZERİ, *Cevâhirü's-Sülûk,* Köprülü Küt. nr. 1037; Bib. Nas. (Paris) nr. 6739.

IBN ACA, *Tarih-i Yeşbek,* III. Ahmed Küt. (Topkapı) nr. 3057; Bib. Nat. (Paris) nr. 6026.

İBNÜ'L-FURAT, *The History of Ibn al-Furat* T. VII-IX 2 éd. Constantin Zurayk, Beyrouth, 1936-1942.

IBN HACE EL-HAMEVÎ, *Kahvetü'l-İnşâ,* Bib. Nat. (Paris) nr. 4440; Muruosmaniye Küt. nr. 4308.

IBNÜ'L-KESİR, *al-Bidâya ve'n-Nihaya,* Le Caire, 1932.

IBNÜ'L-VERDÎ, *Ravz al-Manâdır,* Le Caire, 1285/1868.

IBN AYBEK ES-SAFEDÎ, *Ayanü'l-Asr,* Ayasofya Küt. nr. 2962.

_____, *Vâfi bi'l-Vefâyat,* Nuruosmaniye Küt. nr. 3196; III. Ahmed Küt. (Topkapı), nr. 2920.

IBN BAHADIR, *Fütûhü'n-Nasr,* Ayasofya Küt. nr. 3344.

_____, *Vekâyii't-Türkmen,* III. Ahmed Küt. (Topkapı), nr. 3057.

IBN Ci'AN, *Kûtü'l-Mustazrif,* Bib. Nat. (Paris), nr. 5918.

IBN CAFERİ, *Bahçetü's-Sâlik,* Bib. Nat. (Paris), nr. 1607.

IBN DOKMAK, *Cevherü's-Sâmin fî Seyri'l-Mülûk ve 's-Selâtin,* III. Ahmed Küt. (Topkapı), nr. 2984.

IBN HABİBÜ'L-HALEBÎ, *Durretü'l-Aslâk fî Devleti'l-Etrâk,* bib. Nat. (Paris), nr. 1179; Turhan Sultan Küt. nr. 233.

_____, *İcabâti's-Salis ilâ Marifeti'l-Resâil,* Bib. Nat. (Paris), nr. 3437.

IBN HACER EL-ASKALANÎ, *İnbau'l-Gumr,* I, II, éd. M. Abdu'l-Muid Khan Hyderabad, 1967-1968; Bib. Nat. (Paris), nr. 1601-1602.

IBN HIMSÎ, *Havâdisi'z-Zamân,* Feyzullah Efendi Küt. (Fatih), nr. 1438.

İbn Iyas, *Badâ'iü'z-Zuhûr fî Vaka'i al-Duhûr,* éd. Ahmad Yusuf Nadjati, Le Caire, 1956; Trad. G. Wiet, Histoire des Mamlouks Circasiens, T. II(872-906 H.), Le Caire, 1945; éd. Kahle et Mustafa, T. 5, Bibliotheca Islamica, İstanbul, 1921-1932.

İbn Hatîb el-Cevheri, *İnbai'l-Hasr fî İnbai'n-nasr,* Bib. Nat. (Paris), nr. 1791.

İbn Hatîbü'n-Nâsiriyye, *Dürrü'l-Müntehâb fî Tekmileti't-Tarih-i Haleb,* Bib. Nat. (Paris) nr. 2139, 5853; (Bugyetü't-Taleb adı ile kayıtlı); Laleli Küt. nr. 2036; Damad İbrahim Küt. nr. 992.

İbn Kadı Şuhba, *Zeyl alâ Tarihi'l-İslâm,* Bib. Nat. (Paris), nr. 1598-1599.

İbn Şeddad, *Tarih-i Baybars,* Trc. M. Şerafeddin Yaltkaya, T.T.K., İstanbul, 1941.

İbn Şakiri'l-Kütübî, *Uyûnü't-Tevârih,* Karaçelebizâde Hüsameddin Küt. nr. 276.

İbn Tağribirdi, *Havadisü'd-Duhur,* ed. W. Popper, Berkeley, 1930-1932.

_____, *el-Menhelü's-Sâfi,* Nuruosmaniye Küt. nr. 4328-4329; éd. Wiet. Les Biographies du Manhal, Le Caire, 1932; Neşr. Ahmed Yusuf Necati, Kahire, 1956;

_____, *al-Nücûme'z-Zâhire,* vol. V-VII, éd. W. Popper, Berkeley, 1909-1936.

İbn Tulun, *Tarih-i Mısr ve'ş-Şam* (Mufahakati'l-Hillan fî Havâdisi'z-Zaman), I-II, éd. Mustafa, Le Caire, 1962-1964.

Kâtib Çelebi, *Fezleketi'l-Akvali'l-Ahyar,* Beyazid küt. nr. 10318.

Halil ez-Zahiri, *Zubdetü'l-Keşfi'l-Memâlik,* éd,. P. Ravaisse, Paris, 1899.

Makrizi, Takiüddin, *es-Sülûk li-Marifet-i Düveli'l-Mülûk,* vol. II (729-755), éd. M. Ziada, Le Caire, 1942, 1958; Vol. III-IV, éd. Said. A.F. Ashour, Le Caire, 1970-1973.

Mufaddal İbn Abu'l-Fedâil, *en-Nehcü's-Sadid,* Bib. Nat. (Paris), nr. 4525.

Müneccimbaşı, *Câmiü'd-Düvel,* Esad Efendi Küt. nr. 2103.

_____, *Tercüme-i Sahâifü'l-Ahbar,* III, İstanbul 1285/1868-69.

Münşeat, Reisü'l-Küttab Mustafa Ef. Küt. nr. 892.

Münşeât, Esad Efendi Küt. nr. 3369.

Kalkaşendi, *Subhü'l-Aşa,* VII, Le Caire, 1919.

Sehavi, *Arifi'n-Nasım mine's-Sağiri'l-Bâsım,* Reisü'l-Küttab Mustafa Efendi Küt. nr. 860.

———, *ed-Devvi'l-Lâmi li-ehli'l-Karnû't-Tasi,* Le Çaire, 1353/?.

———, *et-Tibrü'l-Mesbûk fî Zeyli's-Sülûk,* Le Caire, 1896.

———, *Vecizü'l-Kelam,* Köprülü Küt. nr. 1189.

Tarih-i Mısır (Anonim), Murad Molla Küt. nr. 338.

Tarih-i Mısır (Anonim), Damad İbrahim Küt. nr. 866.

VELİÜDDİN IRAKÎ, *Zely alâ Zeyl Tarihi'l-İslâm,* Köprülü Küt. nr. 1081.

IV — FARSÇA KAYNAKLAR

AZİZ BİN ERDEŞİR ESTERABÂDÎ, *Bezm ü Rezm,* yay. Kilisli Rıfat, İstanbul, 1928.

EBU BEKR-İ TİHRANİ, *Kitab-ı Diyarbekriyye,* yay. Necati Lügal-F. Sümer, I-II, T.T.K., Ankara, 1962-1964.

GAFFARİ, *Tarih-i Cihan-ârâ,* Tahran, 1342/1963.

HASAN-I RUMLU, *Ahsenü't-Tevârih,* yay. G.N. Seddon, Baroda, 1934.

İDRİS-İ BİTLİSİ, *Heşt be Hişt,* Nuruosmaniye Küt. nr. 3209.

ŞEREFEDDİN ALİ YEZDİ, *Zafernâme,* II, Calcutta, 1887-8, trc. Petis de la Croix, Paris, 1887.

ŞEREF HAN-I BİTLİSİ, *Şerefnâme,* yay. V. Zernof, Petersburg, I-II, 1860; yay. F.B. Charmoy, *Cherefnâmeh ou Fastes de la Nation Kurde,* 1873.

ŞUKRULLAH, *Bahçetü't-Tevârih,* trc. N. Atsız, İstanbul, 1939.

V — FRANSIZCA KAYNAKLAR

BERTRANDON DE LA BROQUİÉRE, *Le Voyage d'Outremer,* éd. Ch. Schefer, Paris, 1892.

B - İNCELEMELER

ARAT, REŞİT RAHMETİ., *Yarlık, Türkiyat Mecmuası,* c. VI, İstanbul, 1939.

ARİFİ PAŞA, *Maraş ve Elbistan'da Zulkadir Oğulları Hükûmeti, TOEM.,* V-VII, İstanbul, 1915.

ATSIZ, NİHAL., *Osmanlı Tarihine Dair Takvimler,* İstanbul, 1961.

BACQUET — GRAMMONT, J.L. *Un Fatihnâme Zûl-Kâdiride Dans les Archives Ottoman, Turcica,* II, 1970.

BARKAN, Ö. LÜTFİ., *Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları, Kanunlar I.*, İstanbul, 1943.

BAYKAL, B. SITKI, *Uzun Hasan'ın Osmanlılıra Karşı Kat'i Mücadeleye Hazırlıkları*, Belleten, XXI/82, T.T.K., Ankara 1957.

CAHEN, CLAUDE, *La Surie du Nord à l'Epoque des Croisades*, Paris, 1939.

_____, Geben, İslam Ansiklopedisi.

_____, *Les Manuscrists dans les Bibliothèques d'İstanbul, Revue des Etudes Islamiques*, 1936.

_____, Note pour l'Historie des Turcomans d'Asie Muneure, *J.A.*, 1951.

DANİŞMEND, İ. HAMİ, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, II*, İstanbul, 1971.

DARRAG, AHMED, *L'Egypte sous le Règne de Barsbay*, Damas, 1967.

EDHEM, HALİL, *Düvel-i İslâmiye*, İstanbul, 1927.

_____, Anadolu'da İslâmî Kitabeler, TOEM, c. III

_____, *Kayseri Şehri*, İstanbul, 1334/?

_____, *Mısır Fethi Mukaddematına Aid Mühim Bir Vesika*, TTEM cüz, 13-18.

GABAİN, A. VON, Zur Wiedergabe, *Der İslam*, XXXI.

GÖKBİLGİN, M. TAYYİB, *XVI. Asır Başlarında Osmanlı Devleti Hizmetinde Akkoyunlu Umerası, Türkiyat Mecmuası*, IX, 1951.

_____, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası*, İstanbul, 1952.

HAMER, J., *Histoire de l'Empire Ottoman*, III-V, éd. J.J. Hellert, Paris, 1835-1836.

HARTMAN, RICHARD, *Zur Wiedergabe Turkischer Namen*, Berlin, 1952.

HINZ, WALTER, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, yay. Tevfik Bıyıklıoğlu, T.K.K., Ankara, 1948.

HÜSEYİN HÜSAMEDDİN, *Amasya Tarihi*, III, 1332/1935.

İNALCIK, HALİL, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, T.K.K., Ankara, 1954.

KUNTER, H. BAKİ, Kitabeler, *Vakıflar Dergisi, II*, Ankara, 1942.

Mordmann, J.H., Dhu'l-Kadir *Encyclopédie de l'İslam*, Nouvelle Edition, II.

SÜMER, FARUK, *Ağaç-Eriler, Belleten,* XXVI/103.

_____, Bozok Tarihine Dair Araştırmalar *Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü* ANMA KİTABI, DTCF Ankara 1974

_____, *Anadolu'da Moğollar,* Selçuklu Araştırmaları Dergisi, I, T.T.K., Ankara, 1970.

_____, *Avşarlara Dair, Köprülü Armağanı* (mélange), İstanbul, 1953.

_____, *Bayatlar,* Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, IV, İstanbul, 1952.

_____, *Bozoklu Oğuz Baylarına Dair, Dil ve Tarih Çoğrafya Fakültesi Dergisi,* XI.

_____, *Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar, Tarih Araştırmaları Dergisi,* I, Ankara, 1963.

_____, *Karakoyunlular,* T.T.K., Ankara, 1967.

_____, *Oğuzlar,* Ankara, 1967.

_____, *Safevi Devletinin Kuruluşunda ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü,* Ankara, 1976.

TANSEL, SELAHATTİN, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti,* T.T.K., Ankara, 1953.

_____, *Sultan II. Beyazit'in Siyasî Hayatı,* İstanbul, 1966.

_____, Yavuz Sultan Selim, Ankara, 1969,

TEKİNDAĞ, ŞEHABEDDİN, *Berkuk Devrinde Memluk Sultanlığı,* İstanbul, 1963.

_____, *Fatih ile Çağdaş bir Memluklu Sultanı, Aynalü'l-Acrud,* Tarih Dergisi, XVII, İstanbul, 1963.

_____, Karamananlılar, *İslam Ansiklopedisi,* c. VIII.

_____, *Son Osmanlı Karaman Münasebetleri, Tarih Dergisi,* XIII, İstanbul, 1963.

_____, *Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in Doğu Seferi, Tarih Dergisi,* XVI., İstanbul,

TURAN, OSMAN, *Selçuklular Zamanında Türkiye,* İstanbul, 1971.

_____, İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler, T.T.K. Ankara, 1954.

UZUNÇARŞILI, İ. HAKKI, *Anadolu Beylikleri,* T.T.K., Ankara, 1969.

_____, *Osmanlı Tarihi,* I-II, T.T.K., Ankara, 1962.

_____, *Sivas ve Kayseri Dolaylarında Eretna Devleti, Belleten,* XXXII/.

WİET, GASTON, *L'Egypte Arabe de la Conquête Arabe à la Conquête Ottomane* 614-1517 In Gabriel Hanotaux, Historie de la Nation Egyptiene IV, Paris, 1937.

YAZICI, TAHSİN, *Menâkib-i İbrâhim-i Gülşenî*, T.T.K., Ankara, 1982.

YİNANÇ, M. HALİL, *Akkoyunlular*, İslam Ansiklopedisi, I.

_____, *I. Beyazid*, İslam Ansiklopedisi, II.

_____, *Cihanşah*, İslam Ansiklopedisi, III.

_____, *Danişmendliler*, Islâm Ansiklopedisi, IV.

_____, *Diyarbekir*, İslam Ansiklopedisi, IV.

_____, *Elbistan*, İslam Ansiklopedisi, IV.

_____, Maraş Emirleri, TTEM.

YİNANÇ, REFET, *Eshab-ı Kehf Vakıfları*, Vakıflar Dergisi, Sayı XX.

_____, Elibüyük, Mesut, Kanunî Devri Malatya Tahrir Defteri (1560). G.Ü.G.E.F. Yay. No. 1, Ankara 1983

_____, Elibüyük, Mesut, *Maraş Tahrir Defteri* (1563), Ankara Üniversitesi, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yay. No: 1, Ankara 1988.

YÜCEL, YAŞAR, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti*, Ankara, 1971.

ZAMBAUR E. DE., *Manuel de Généalogie et de Chronologie pour l'Histoire de l'Islam*, Hanovre, 1927

DİZİN

KİŞİ ADLARI

Aba (Ebe) 89
Abaka 4
Abdal Bey 91
Abdi 58, 92
Abdullah (Bayezıd II oğlu) 81, 83
Abdurrahman Ef. 147
Abdurrahman Kethüda 123
Abdülhay 92
Abdülkadir 7
Abdürrezzak 86, 91, 98, 100, 101, 102
Acil (Nuayroğlu) 38
Ağca 47
Ahmed (Alaüddevle oğlu) 91, 92, 95, 99
Ahmed (Amasya Valisi) 25
Ahmed Bayezid oğlu) 89
Ahmed (Herkesoğlu) 84, 85, 87, 99
Ahmed (Kuştimuroğlu) 20
Ahmet (Sultan) 13
Ahmed (Üveysoğlu) 28
Ahmed Bey (Arslan Mehmed Paşa-oğlu) 125, 146, 147, 148
Ahmet Bey (Ramazanoğlu) 25, 36, 38
Ahmed Paşa (Vezir) 150
Ahmed Saki 16
Akbay 43
Akbirdi 87, 88
Akboğa 35, 36
Akmul 37
Alaaddin (Tataroğlu) 73
Alaaddin Ali (Dulkarli) 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 48, 53
Alaaddin Ali (Eretneli) 22
Alaaddin Altunboğa 24, 25
Alaaddin Hisnî 72
Alaaddin Melikşahî 20
Alaaddin Tayboğa 18
Alaüddevle Bey 77, 78, 79,. 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 106, 107, 108, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 146, 148, 150, 151, 152, 153
Ali (Dulkadirli Tuğrak oğlu) 54
Ali (Kete oğlu) 92
Ali (Mihaloğlu 78
Ali (Şahruh Bey oğlu) 95
Ali Bahadır 3
Ali Bey (Şehsuvaroğlu) 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 124, 133
Ali Han (Ali Kassir) 32, 33
Ali Zeynel Abidin 54
Alparslan (Arslanoğlu) 88
Altunboğa 9, 10, 11, 12, 13
Altunboğa (Malatya Valisi) 22, 23
Altunboğa Karmişî 45
Argun Kâmil 16, 17

Argunşah 15, 17, 18
Arıkmaz 89
Arıktay 14, 15
Arifi Paşa 6
Arslan (Dulkadirli) 88
Arslan (Melik Arslanoğlu) 89
Arslan Mehmet Paşa 146
Aşık Bey 72
Aşık Timur Merdanî 23
Aşık Ömer 122
Aydemir Şeyh 21
Aydoğmuş (Köpekoğlu) 40
Aynal 88
Aynal Acrud (Sultan) 56, 58
Aynal Aşkar 71, 72, 73, 74
Aynî (Bedreddin) 23, 31, 33
Ayrılgan Dede 133
Ayşe Hatun 77
Baba İshak 2
Babuk 20
Babür (Baysunguroğlu) 57
Balabanoğlu 68
Barsbay 46, 48, 49, 50, 51, 53, 54
Barik Bey Purnak 90, 91
Baybars 3, 4
Baycu Noyan 2, 3
Baydemir 15
Baydemir Harezmî 22
Bayezıd II 56, 72, 74, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 99, 108
Baysungur 57
Baz 36
Beklemiş 16
Bektaş 76
Bekir Fakih 122
Bel Ferhad 133
Benli Hatun 90, 91
Berdi Bey 63, 65, 66
Berkuk (Şam Valisi) 74, 75
Berkuk (sultan) 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35
Bertrandon De La Broqiere 107
Beyboğarus 16
Bıyıklı Mehmed Paşa 100
Bişan 60
Bozca 38, 70, 76
Buldacı 1
Cafer 19
Canberdi Gazâlî 103, 104
Canbolat (Halep Valisi) 88
Canım Taz 88
Canibeg Cemalî 88
Canibeg Kulaksız 66, 69
Canibeg Sufî 50, 51, 52, 53, 54
Cebbar 18
Cekem 38, 37
Celal (Şah Veli) 103
Celayir Şeyh Hasan 10
Cem Sultan 80, 81
Cihangir (Akkoyunlu) 56, 57, 58
Cihanşah (Karakoyunlu) 56, 57, 60
Cimri 9
Cuti Bey 3
Cüneyd (Kayseri Valisi) 22, 29
Çakmak 40, 52, 54, 55, 56, 57, 75
Çarkutlu 46
Çelebi Mehmed 41, 42, 47
Çiçek 47
Çiçekoğlu 60
Çolpan 32
Çögen 22, 23
Danişgu (Taşgun) 11
Davud (Dulkadirli İbrahim oğlu) 43, 46
Davud (N. Mehmed Bey'in oğlu) 45

Davud (Ramazanoğlu) 70
Davud (Selvi Bey Kardeşi) 29
Davud Paşa (Sadrazam) 84
Dede Bey 93
Demirtaş (Halep Valisi) 32, 35, 36, 37, 38
Demirtaş (Tablusşam Valisi) 64
Deve Baba 134
Devletbay 73
Devletşah 20
Dokuztimur 15
Doğan 40
Ducas 55
Dulkadir (N. Mehmed Bey'in Oğlu) 49
Dulkadir Bey 8, 9
Ebu Bekir (Timurlu Komutan) 35
Ebu Bekir (Sultan) 12
Ebu Said Bahadır Han 5, 7, 9
Ebu Said (Çağatay Hük.) 76
Ebu Tahir 67
Elmas 82
Elmas Eşrefî 65
Elvend 90, 91, 92
Emine (Sevli Bey'in Kızı) 41
Eminüddin 47
Emir Beg (Mevsilli) 58, 91, 92, 94
Emir Gazi 1
Erdivane (Alaüddevle Oğlu) 94
Erdivane (Şehsuvar Bey'in Kardeşi) 73, 74, 75
Eretne 10, 11, 13, 18, 19,20, 22, 25
Esenbay 16
Esendemir Tazî 20, 21
Eslemezoğlu 65
Eşref Küçük (Sultan) 12
Faris 71
Faris (Bazoğlu) 36, 37
Fatih Mehmed 55, 56, 59. 62, 63, 64, 66, 67, 68, 71, 72, 77, 78, 79, 80
Ferec (Sultan) 36, 37, 38, 39, 40, 41
Ferhat Paşa 103, 104
Ferruh Yesar 90
Feyyaz (N. Mehmed Bey'in Oğlu) 48, 49, 58
Feyzullah Ef. 147
Gergerli Ali 11
Göde Ahmed 91
Gördü 38, 42, 43
Gümüş Boğa Harnavî 30, 31
Gümüş Boğa Rüknî 44, 52
Gümüşboğa Yelboğavî 23
Gündelikli İbrahim 11
Gündoğdu 51
Gündüz 38, 71
Hacı (Sultan) 24, 30
Hacı Mehmed Ağa 146
Hacı Mehmed bin Cafer 147
Hacı Mehmet Köksal 123
Hacı Osman Ef. 147
Hadım Ali Paşa 84, 85
Halil (Bozcaoğlu) 70, 76
Halil (Dulkadir Türkmeni) 25
Halil (Uzun Hasan Oğlu) 58
Halil Ağa 93
Halil Bey 9, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27,28, 29, 30, 35
Halil Paşa 55
Halil Sufi 92
Halil Tavacî 60
Hamsemie 87
Hamza (İnaloğlu) 70, 71
Hamza (Alaaddin Ali Bey Oğlu) 43, 44, 48, 49, 53

Hamza (Abdürrezzak Oğlu) 91
Hasan (Kızılkocaoğlu) 71
Hasan (N. Mehmed Bey'in Oğlu) 47, 48
Hasan (Ramazanoğlu) 66
Hasan (Tanrıbirmiş'in Kardeşi) 52
Hasan Küçük 31
Hasan-ı Rumlu 95
Hatice Hatun 42, 49, 130
Hattat Yelboğa 21
Haydar (Bişanoğlu) 24
Hayırbeg 74
Hayreddin Hızır Ağa 55
Hetum 3
Hızır Fakih 120
Hisar Bey 103
Hoca Sudun 52
Hoşkadem (Hurman Kalesi Muhafızı) 74
Hoşkadem (Sultan) 59, 60, 61, 63, 64, 65
Hüdadad (Abdürrezzak Oğlu) 91
Hüdadad (Şehsuvar Bey'in Kardeşi) 72, 76
Hülagu 3
Hüsameddin Hasan 2
Hüseyin (Bayad'dan) 58
Hüseyin (Bazoğlu) 38
Hüseyin (Köpekoğlu) 40, 42
Hüsrev Paşa 103
İbn Iyas 6, 75, 76
İbn Kadı Şuhba 27
İbnü'l-Verdi 6
İbrahim (Dulkadiroğlu), 22, 27, 29, 30, 31, 43, 45
İbrahim (Halil Taveci'nin Kardeşi) 60
İbrahim (İnaloğlu) 67
İbrahim (Karamanoğlu) 24, 43, 44, 45, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 59, 64
İbrahim (Yağmuroğlu) 31
İbrahim Ağa 147
İklime 121
İlarslan 1
İlbeyi 11
İlyas (Beyşehir Valisi) 53
İlyas (Devadar) 71
İmadeddin 2
İnal 70, 71
İnal Süselanî 42
İnal Yusufî 23
İsa (Karamanoğlu) 53
İsa (Sevli Bey'in Kardeşi) 27
İsa (Şehsuvar Bey'in Kardeşi) 76
İsa Çelebi 41
İsa Fakih 120
İshak (Karamanoğlu) 59
İskender (Karakoyunlu) 51
İskender Bey (Kayseri Sancak Beyi) 85, 86
İskender Bey (Mihaloğlu) 63
İskender Paşa 80
İsmail Zühdü, 152
İzzeddin Keykâvus II 3
İzzeddin Özdemir 11
İzzeddin Toktay 17
Kaçgar 44
Kadı Burhaneddin Ahmed 22, 24, 25, 26, 28, 29, 32, 34, 47, 49
Kadı İzzeddin 2
Kalavun 4, 30
Kanibay 70, 71
Kanibay Pehlivan 46
Kanibeg 42
Kanibeg Hasan 65

Kansu Gavri 95, 97, 99, 100, 101, 102
Kanunî Süleyman 104, 105
Kara Bey 56, 76, 92, 94
Kara Halil (İlbeyioğlu) 11
Kara Mehmed (Karakoyunlu) 28, 30
Kara Tanı 138
Kara Yülük (Osman) 34, 37, 46, 47, 48, 51, 54
Karaca Bey 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 107
Karaca Paşa 104
Karaca Zahirî 65
Karagöz Paşa 83
Karahan 100
Karaoğlu 11
Karmaş Avur 52
Kasım (Akkoyunlu) 56, 91
Kasım (Karamanoğlu) 80, 84
Kasım (Sarı Kaplan) 87, 93, 94, 127, 130, 137
Kaya (Farisoğlu) 71
Kayıtbay (Sultan) 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 101
Kayıtmaz 94
Kete 92
Kılıç Arslan (Melik Arslan Oğlu) 76,77
Kılıç Arslan II 1, 2, 3
Kılıç Arslan IV 3
Konstantin 14
Korkmaz (Halep Valisi) 39, 40, 48, 50
Korkmaz (Malatya Valisi) 69, 70
Korkmaz (Tarsus Valisi) 82
Kosun 13
Kubilay 18
Kul Yunus 92
Kutbeyi 38
Kutluboğa 20
Kutluşah 18
Kuştimur 20
Laçin 4
Lala Dilcan
Lala Murad 92
Mahmud (Boğazlıyan naibi) 152
Mahmud (Karamanoğlu) 84
Mahmud (Kara Yülük Oğlu) 54
Mahmud (Sakalsızoğlu) 70
Mahmud Ef. (Rumeli Kazaskeri) 148
Mahmud Paşa (Karaman Beylerbeyi) 85, 86
Mahmud Paşa (Sadrazam) 65
Makrizi 33, 39
Mehmed (Aşık Ömeroğlu) 122
Mehmed (Eretneoğlu) 18, 19, 20, 22
Mehmed (Gündoğdu Oğlu) 51
Mehmet (Karamanoğlu) 9, 42, 45, 47
Mehmed (Kara Yülük Oğlu) 54
Mehmed (Kâtib) 150
Mehmed (Şahruh Oğlu) 95
Mehmed (Şehinşah oğlu) Beyşehir Sancak Beyi 89
Mehmed bin Mehmed 147
Mehmed Han (Alaüddevle Oğlu) 121, 125
Mehmed IV. 122
Mehmed Paşa (Sivas Valisi) 85
Mehmed Tahir 150, 152
Melik Arslan (Şahruh Oğlu) 102

Melik Arslan Bey 58, 59, 60, 61, 64, 76, 77, 89, 108
Melik Eşref Halil 4
Melik Eşref Şaban (Sultan) 20, 21
Melik Gazi 27
Melik Kâmil Şaban 14
Melik Mansur Ali (Sultan) 21
Melik Nasır Hasan 15
Melik Salih İsmail 14, 15, 16, 18, 19
Melik Zahir Mecdeddin İsa 30
Menekli Boğa 46
Mengli Giray 78
Mengü Kağan 3
Mercan Hadim 11
Mesih Paşa 89
Mestan 77
Mesud 71
Mesud (Sultan) 1
Mevlana Yahya 60
Mısır Hatun 134
Mısrî Hatun Bkz. Hatice Hatun
Mihal 63
Minnet Çelebi 107, 124
Mintaş 23, 28, 29, 30, 31, 32
Mirza Rüstem 35
Moğolbay (Şehsuvar Bey'in Kardeşi) 68
Molla Mehmed 147
Mugisüddin Tuğrul 2
Muhammed (Danişmendli) 1
Muhammed (Eslemezoğlu) 70
Muhammed (Kara Yülük Oğlu) 51
Muhammed (Köpekoğlu) 36
Muhammed (Kutbeyi Oğlu) 38
Muhammed Bin Şehrî 20, 31
Muhammed Nasır 9, 10, 11, 12
Muhanna 18
Muhanna Emiri 30
Muhsinî 32, 107
Muhsinzade Hacı Mehmed 127
Muinüddin Pervane 4
Murad (Akkayunlu) 90, 91
Murad Bey (Kasım oğlu) 137
Murad II 50, 51, 53, 54, 55, 56
Musa Çelebi 41, 42
Mustafa (Rumeli Kazaskeri) 151
Mustafa bin Ali 146, 147, 148, 149,
Muslı 146, 147, 148, 149
Mustafa (Ayrancıoğlu) 71
Mustafa (Karamanoğlu) 44, 45, 89
Mustafa Bey (Mütevelli) 150, 151, 152
Mutahharten 22
Mutezid (Halife) 16
Mübarekşah Tazî 21
Müsafir bin Nasır 20
Müstain 41
Mütevekkil (Halife) 82
Nanik 66
Nasreddin bin Salar 31
Nasreddin Mehmed Bey 29, 30, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 128, 129, 130
Necla 123
Nefise Hatun 54, 56
Nevruz (Şam Valisi) 37, 38, 39, 40, 41, 42
Nikbay 45
Nuayr 30, 38
Nusretüddin Hasan 123
Orhan 53
Osman 25, 27, 28, 31
Osman Ağa (Köhnelizade) 147
Osman Dede 132

Oğlan Emet 92
Ömer (Bektaşoğlu) 76, 77
Ömer (Gündüzoğlu) 71
Ömer (Ramazanoğlu) 66, 70
Ömer Bey (Malatya Emiri) 19
Ömer Bey (Ramazanlı) 69
Özbey 66, 68, 69, 83, 84, 85, 87
Özdemir (Halep Valisi) 83
Özdemir Şaya 46
Paşa Hatun 89
Pirbende (Ali Bey'in Amcası Oğlu) 99
Pir Ahmed (Karamanoğlu) 59, 62, 65, 72, 76
Pir Hüseyin 22, 100
Pirbudak (Cihanşahoğlu 60
Pirçok 100
Ramazan Bey 16
Rüstem (Akkoyunlu Hük.) 89
Rüstem Bey 63, 64, 67, 121, 124
Rüstem Tarhan 56, 58
Sadaka Bey 32, 34
Sarı Kaplan (Bk. Kasım)
Selman Halife 139
Selimoğlu 91
Selman 72, 76
Serim İbrahim (Pehlivanlı) 70
Serimüddin İbrahim 15
serimüddin İbrahim (Yağmuroğlu) 27, 28, 30
Sevindik 67
Sevli Bey 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 107
Seyfeddin Corcu 20
Seyyid Ahmed Ef. (Sivas Kadısı) 148
Seyyid Selahaddin 124, 134, 135
Sigismund 50
Sinan Paşa 98, 102, 107
Sitti Hatun 55, 56
Sudun (Besni Valisi) 28
Sudun Alayî 26, 28
Sudun Muzafferî 22
Sudun Osmanî, 31
Sultan Ali 89
Sungur (Kozan Valisi) 30
Susa 67
Süleyman (Alaüddevle Oğlu) 97
Süleyman (Bişanoğlu) 60
Süleyman (Dulkadirliden) 67
Süleyman Kızılkocalı 47
Süleyman (Mesud Oğlu) 71
Süleyman Bey 41, 42, 47, 48, 49, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 62, 119, 120, 124, 133, 134
Süleyman Ef. 147
Süleyman Şah 35
Şadi (Sultan Barsbay Elçisi) 51
Şadi Bey (Dulkadirli) 88
Şadi Paşa 103
Şah Ali 67
Şahbudak 30, 127
Şah İsmail 61, 62, 63, 65, 68, 70, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 99, 100, 101, 104
Şah Kubad (Feyyaz-Şahbudak Oğlu) 85, 86
Şah Mehmed 67
Şahruh Bey (Alaüddevle Bey'in Oğlu) 85, 89, 91, 92, 95, 96, 99, 102, 121, 125, 126, 132, 135, 136, 138, 139, 146, 148, 150, 151, 152, 153
Şahruh (Timur oğlu) 34, 35, 51
Şah Sultan 138

Şah Veli (Celal) 103
Şarabdar Hamza 77
Şehinşah (II. Beyazid Oğlu) 89
Şehsuvar Bey 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 89, 97, 99, 102, 106, 107, 108, 124, 131, 132, 134, 137
Şems(e) Hatun 121, 124, 129
Şemseddin bin Aca 71, 74
Şerefeddin Hezebanî 23
Şeyh (Melik Müeyyed) 38, 39, 40, 41, 42, 43,44 ,45
Şeyh Ali Kazvinî 25
Şeyh Cüneyd 89
Şeyh Çelebi (Karaman Valisi) 44
Şeyh Hasan (Çobanlı) 13
Şehy Hasan (Kürt Beyi) 57
Şeyh Hüseyin 150
Şeyh İbrahim 138
Şeyh İbrahim Gülşeni 94
Şeyh Nureddin (Timurlu) 35
Şeyhu 16, 17
Tanibeg 45
Tankred 1
Tanrıbirmiş (Halep Valisi) 52
Tanrıverdi (Şam Valisi) 35
Taraklı Halil 9, 10, 12
Taşgun (Danişgu) 11, 12
Taştimur 23
Taştimur Alayî 23
Taştimur (Halep Valisi) 12, 13
Taştimur Kasımî 23
Tatar 45, 46, 50, 73
Taz 15, 16, 17
Teberrük 71
Tenav 47
Tenem Dad 75
Tengiz 10, 11, 12
Timraz 74, 75, 76, 81, 82
Timur 28, 32, 34, 35, 41, 51, 62
Timur Zahirî 66
Timurbay 22
Timurboğa Hasan 26
Timurboğa Mintaş 22
Timurtaş (Emir Çobanoğlu) 10
Timurtaş (Halep Valisi) 10
Tokmak 35, 36
Toman Timur 30
Toruntay 24
Tuğrak 43, 44, 46
Tuğrul Arslan 1
Turak Bk. Taraklı Halil
Turgut 89
Uğurlu Muhammed 58
Ustaclı Muhammed 94, 95, 100
Uzun Hasan 57, 58, 59, 60, 67, 70, 76, 77, 78, 89, 108
Ümmet Baba 122
Ümmet Dede 122
Ürkmez 52
Üveys (Celayirli) 28
Üveys (Ali Bey Oğlu) 103
Varbaş 82
Yahya (Şehsuvar Bey'in Kardeşi) 68, 76
Yahya Paşa 93
Yakup (Uzun Hasan Bey'in Oğlu) 78
Yakup Paşa 81, 82
Yavuz Selim 78, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 107
Yağıbasan 2
Yağmur 27, 28, 30, 31
Yelboğa 13, 14
Yelboğa Nasırî 24, 26, 29, 30, 31

Yeşbek 70, 71, 72, 73, 74, 75, 78
Yeşbek (Hacib) 52
Yeşbek (Halep Valisi) 44
Yeşbek-Becasî 63
Yeşbek Sakî 39, 40
Yıldırım Bayezıd 31, 34, 41, 47
Yörgüç Paşa 48, 50, 51
Yunus (Şehsuvar Bey'in Kardeşi) 66, 76
Yunus (Devadar) 23
Yunus (Dulkadirli Kom.) 92
Yusuf (Halil Sufi Oğlu) 92
Yusuf bin Barsbay 54
Zerdekeş 74
Zeyd 147
Zeynel (Göde Ahmed Oğlu) 91, 92
Zeynel Abidin 49
Zeynel Paşa 101
Ziyaeddin Muhammed 1
Ziyaü'l-Mülk (Bozdoğanoğlu) 23
Zünnun 103

YER ADLARI

Adaca 128
Adana 69, 72, 73, 83, 84, 85
Adıyaman, bk. Hısn-ı Mansur
Afşin (Efsus) 1, 123, 129, 134
Agel Ağıl 125
Ağ Oyuk 79
Ağa Çayırı 85
Ağaç Bükü (Aymalu) 128
Ağce Alan 129
Ağce Kışla 138
Ağce Su 133
Ahlat 76
Ahi 122
Ahi Divan 136
Ahsendere 123
Akarca 135
Akçedağ 8
Akçe Han 131
Akdağ 53, 125, 126, 139
Akdeniz 98
Akdere
Akkerman 82
Aksaray 2, 47
Aksu 128
Akşehir 79
Alaca 120
Alacalar 138, 139
Aladağ 84
Aladinek 143
Alaşehir 54
Alaüddevle Camiî Mahallesi (Elbistan) 122
Alıncek 137
Ali Kayası 120
Ali Pınarı 133
Almacık 131
Alpî 79
Amallu 120
Amanos Dağları 4, 8, 24
Amasya 2, 25, 41, 47, 50, 64, 72, 77, 89, 96, 103, 108
Amid 48, 58, 59, 94
Amik 23, 24, 36, 50, 71, 73
Anadolu 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 42, 50, 51, 55, 62, 66, 67, 80, 89, 90, 101, 103, 105, 148, 150
Anbarlu 138
Andırın 13, 14, 17, 98, 137, 139
Ankara 93
Antakya 1, 3, 4, 8, 33, 36, 37

Antalya 53
Antep 1, 4, 8, 13, 19, 20, 22, 23, 24, 27, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 40, 42, 43, 46, 50, 52, 66, 69, 70, 71, 87, 101, 127, 129
Araklu 79
Arapkir 100
Arap Yurdu 130
Armağan Burnu Arkı (Hatun) 128
Armud Alanı (Bey Haburu) 120
Arnavutluk 63
Arslanlu Dağı 131
Arslantaş (Arslantu) 24, 26
Artıl 131
Artukabad (Artova) 62, 104
Asi Nehri 38
Aşık Kilisesi 130
Aşidin 124, 134
Atak 91
Avrupa 62
Ayas (Yumurtalık) 22, 69, 72
Ayıntab Bk. Antep
Aymalu (Ağaç Bükü) 128
Ayn Bellut 132
Ayn-Calut 3
Aynelüce (Gözübüyük) 126
Aynü'l-Arus 128, 129
Ayrıltı 128
Ayvacık 131
Azerbaycan 94
Babü'l-Maderrec 75
Babü'n-Nasır 75, 76
Babü'z-Züveyle 75, 76, 102
Bademlü 131
Bağdad (Bağdat) 3, 90, 91, 95
Balkanlar 50
Barsama 130
Basta Yeri 122
Baş Konuş 120
Beglik Dağı 131
Begtunlu 128, 129
Bekirli 79
Belgrad 104, 105
Berit 8
Bertiz 143
Besni 1, 3, 4, 11, 22, 28, 31, 42, 43, 44, 52, 65, 70
Beşiktaş 87
Beybağı 131
Bey Kışlası 78, 79
Beyşehir 50, 53, 89
Bilbis (Bulbeys) 202
Binboğa 8
Birecik 22, 24, 65, 89, 92
Birke (Bk. Birecik)
Boğaz Bendi (Mescidlü İnal) 126
Boğazlıyan 126, 138, 139, 150, 151
Bolu 121
Bostan Bükü 137
Bostan Viranı 124
Boyalı Viran 127
Bozok 62, 90, 97, 103, 104, 106, 113, 146, 148, 150, 151, 152
Budaközü 78, 79
Bursa 41, 80
Burungöz 130
Buzağı Çayırı 134
Buğdan 88
Bülbül Sazı 132
Büyük-in (Gayiblü) 126, 138
Camustil 120, 131, 143
Ceyhan 2, 68, 73
Ceyhan Mahallesi 122
Ceyhan Nehri 123, 131
Cezire-i Mevsil 92
Coşan Bağı 120

Çağırgan 129
Çağlayık 131
Çakmaklı (Tuğcu) 138, 139
Çaldıran 95, 96, 99, 100
Çamlı Bel 132
Çanağu Avşar 129
Çandır 125, 126, 138
Çarık 79
Çarşu Viranı 135
Çayır Alan 125, 138
Çaykışla 120
Çelikkoç (İblisini) 129
Çemişgezek 51, 57, 100
Çıbık
Çınarcık 123
Çiçek Dağı 127
Çiftlik 121
Çiğnem Çayırı
Çine 105
Çirmen 62, 78, 96, 99
Çörmüşek 135
Çörmüşek Viranı 135
Çoban Pınarı 130
Çoğlu 137
Çoğulhan 123
Çok Viran 135
Çomak Alanı 131
Çubuk 96
Çukurova 2, 5, 7, 8, 9, 12, 14, 65, 72, 73, 83, 84, 85, 87, 107
Darende 2, 11, 24, 26, 36, 42, 43, 46, 52, 66, 67, 71, 73
Daru Özü 79
Delü Baş 138
Demirlik Deresi 120
Dengistan 134
Derbisak 3
Derp Kapısı 129, 133
Develi 29, 47, 49
Dıraz 125, 138
Dibek Öyüğü 132
Direklü Viran 135
Divane Şeyh Gölü 135
Divriği 26, 51, 54
Diyadin Viran 136
Diyarbakır 56, 77, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 100, 102
Dokuz Çağırtan 131
Dokuz Çağırtan Gediği 131
Doğu Anadolu 101
Döne Höyük 128
Dönmüş 138
Dulkadir Caddesi 122
Duş Budak 131
Duşri 137
Dülbend Yakası 131
Düldül Dağı 13, 17
Dülük 1
Ebecik 133
Edirne 56
Eflak 47
Efsus (Bk. Afşin)
Egil 67, 91
Eğri Oluk 129
Ekiz 121, 129
Elbez 129
Elbistan 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 31, 34, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 48, 51, 52, 53, 55, 60, 61, 62, 73, 75, 81, 82, 93, 94, 98, 101, 106, 107, 121, 122, 123, 128,129, 133, 143
Eleşkird 99
Elhan 129
Elma Çatağı 129

Eloğlu 13
Emin Gölü 129
Emirci 138
Enderül
Erdebil 89
Erdoğan 128
Ereğli 87
Erencik 127
Ergani 91
Ergeni 123
Ertame 128
Erzurum 2
Erzincan 22, 56, 57, 76, 90, 93, 99
Erüklüce 120
Eshabü'l-Kehf 107, 123, 124,129, 134
Eski Tekye 134
Espiliye 130
Evren Deresi 79
Eymirlice 133
Fakih Denlü 135
Fakih Ekinliği 134
Fakih Pınar 135
Fakihler 135
Feke 1
Fırakdin 137
Fırat 4, 23, 56, 57, 60, 70, 77, 88
Filistin 3
Gaçgar 136
Gâvurdağı (Amanoslar) 24
Gayiblü (Büyük-in) 126, 138
Gazze 3, 16, 102
Geben 1, 85
Gebze 80
Gece 134
Gecelik Viranı 135
Gedik Çıbık 146, 148
Gedüklü 135
Gelenduran Pazarı 128
Gelibolu 53
Gemerek 125, 138, 146, 148, 149
Gencos (Hopur) 131
Gerede 41
Gerger 65, 77
Geyik Sazı 131
Gilan 89
Gomanat 25
Gökçe Viran 124
Gökçe Öyük 127
Gökçebel 13
Gökin 124, 131
Göksu 66, 73
Göksun 1, 28, 65, 98, 139
Gölhisar 79
Gölin
Gömlen 79
Göynük 4, 39, 133, 143
Göynük Geçidi 52
Gözübüyük (Aynelüce) 126
Güldalı 43
Güllüce Viran 136
Gümüşcek 79
Gümüşgün 134, 136
Gümüş-in (Kerler) 125
Günein 134
Güney Anadolu 7
Güstan 120
Güvercinlik 123, 128, 129, 131, 136, 139, 142, 143
Habur 30
Hacı Bükü 133
Hacılar 127
Hacınak 131
Halep 4, 5, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 30, 32, 33, 35, 36, 37,

38, 39, 40, 42, 44, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 77, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 92, 101, 103, 104
Halifelü 127
Hama 16, 23, 28, 31, 38, 86
Hamid Vilayeti 49
Hamzal 125
Hardana 125
Harim 4
Harka 79
Harput 20, 21, 23, 24, 25, 27, 43, 48, 55, 57, 59, 60, 94, 108
Harran 26
Hartlab 131
Hartlab Vadisi 120
Haruniye 127, 131, 137
Hasan Tepesi 128
Haslu 120
Hatib 79
Hatun 122, 129, 132, 133
Hatuniye Mahallesi 129
Hazar 128, 129
Hazi Viran 124
Hazran 124, 128, 134
Hemedan 90
Hınzırî 124, 134, 135, 136
Hısn-ı Mansur (Adıyaman) 1, 43, 143
Hıyarcık 131
Hondi 135
Hopur (Gencos) 131
Hoy 99
Höyük Tepesi 128
Höyükdere 128
Humus 4, 28, 35, 46, 54
Hurman 73, 81
Hurman (Nehri) 120, 133
Hutu Dağı 131
Hüseyin Abad 79
Irak 3, 28, 91
Irak-ı Arap 90
İblisini (Çelikkaç m) 129
İgdecik 127, 134
İldölek (Eldelek) 123
İlisu 126
İli Viran 134
İlkadın (Onordu) 120
İnceğiz 41
İncesu 98
İncirli (k) 132
İnek Çayırı (m) 134
İran 89, 90, 92, 96
İskenderiye 12, 19, 26, 30, 50
İskenderun 69
İstanbul 62, 78, 82, 85, 87, 104
Kabak Tepe 129
Kadirli (Kars) 68, 73, 106, 107, 127, 130, 139
Kahire 10, 12, 13, 14, 18, 19, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 34, 36, 37, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 57, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 73, 75, 76, 79, 83, 86, 87, 88, 95, 99, 100, 101, 102
Kâhta 77
Kale 128
Kalecik (Çerban Bıçağı) 120
Kalendir (k) 133
Kamalak (Bayköy) 120
Kanak 139
Kandil 131
Kanlu Kavak (k) 139
Kapuluca 139

Kara Ağaç 128, 130, 131
Kara Hayit (n) 129, 132, 133
Kara Kuyu 130, 143
Kara Maraş 120, 131
Kara Özü 138
Kara Pınar 136
Kara Tam 79
Kara Tanıl 133
Kara Yusuf İni 122
Karaca Venk 137
Karaca Viran 124, 136, 137
Karacadağ 58
Karacahisar 49
Karakır (Seksen Viran) 136
Karaman (Larende) 80, 87, 88, 103
Karamanlı Yakası 137
Karambük 13
Karatay 136
Kargulı 125
Karı Deresi (Ebecik) 138
Kars (Bk. Kadirli)
Kastamonu 50
Kavurgalı 79
Kayseri 2, 4, 13, 18, 22, 39, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 54, 55, 59, 85, 87, 96, 97, 98, 103, 104, 124, 130, 131
Keferdiz 143
Kefersud 2
Kelamin 124, 134
Kemah 97
Kemer 132, 143
Kerleri Bk. Gümüşin
Kesek Viran 135
Keşur 124
Kınalı Burun 131
Kırım 78
Kırkısa 128
Kırşehir 2, 78, 85
Kışlacık 130
Kızancık 135
Kızıl Ağıl 124
Kızıl Bük 129, 132
Kızılca Köy 79
Kızılcaoba 129
Kızıl Çagıl 131
Kızılırmak 146
Kızıl-in 130
Kızıl Kilise 137
Kızılöz 130
Kızıl Tepe 128
Kızıl Viran 136
Kili 82
Kilikya 3, 7, 15
Kilise 137
Kilisecik 128
Kirmide 79
Kitiz 133
Kocakale 84
Koçaç 79
Koçhisar 100
Kolpak 79
Konya 2, 9, 80, 89
Koramaz 130
Korucu 138
Kozan (Sis) 4, 24, 29, 30, 32, 66, 69, 71, 73, 79, 107
Kozan Köyü (Şahruh Bey Kışlası) 126
Köhne (Delu Baş) 138
Köpek Pınarı (Tozlu Han) 126, 138
Köprü Ağzı (Kösece) 131
Köprübaşı 129, 133
Köprülü 138
Kösece (Bk. Köprü Ağzı)
Kösedağ 2

Köstire 137, 139
Közgölü 92
Kudüs 66
Kulla 128
Kuru Pınar 143
Kuzucu 128
Kürdî Kuyusu 132
Küredi Altı 128
Larende Bk. Karaman
Lodran 79
Lülece 137
Mağaracık 120
Mahmud Şeyhlü 139
Malatya 1, 2, 3, 19, 20, 21, 22, 23, 28, 35, 36, 42, 43, 46, 48, 51, 56, 57, 60, 69, 70, 77, 81, 82, 83, 88, 95
Malya 2, 79
Mamasa 137
Mancıklar 136
Maraş 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 13, 15, 23, 24, 25, 26, 27, 31, 32, 33, 38, 39, 43, 44, 46, 48, 49, 52, 54, 68, 71, 72, 81, 84, 91, 93, 98, 104, 105, 106, 119, 120, 121, 122, 128, 130, 131, 132, 142, 143, 151
Mardin 30, 100
Mastaba 104
Mazenderan 91
Melenk 137
Melik Gazi 74
Merc Dabık 101, 102
Merdeki 131
Mertek Deresi 120
Merziban 3
Mescid Üstü 120
Mescidlü İnal (Boğaz Bendi) 126
Meydan 120
Mısır 3, 4, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 24, 26, 28, 30, 31, 35, 36, 39, 42, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 60, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 97, 101, 102, 103, 104, 107, 108
Mihal Viran 136
Mihriban 121, 132
Modon 88
Mora 89
Muradiz Köyü 121
Musal 137
Musul Alanı 120
Naib Hasan 130
Nasıriyye Kapısı 45
Niğbolu 131
Niğde 47, 86, 87
Nişanid 129
Nurhak 8
Nurhak Dağı 52
Obruk 137
Orta Anadolu 25
Orta Körin 125
Ortaköy 47, 79
Otlukbeli 77
Ovacık Ardı 130
Ozan Öyüğü 123
Öğüd (Öküz) 121
Öngür 134
Ördekli 98
Öşürlü Yüzü 79
Ötlek 137
Öyük 79
Özencik 135
Palas 124, 131
Pazar Ören 130, 134

Pazarcık 52, 87, 121, 128, 129, 132, 143
Pınarbaşı (K. Maraş'ta) 120
Pınarbaşı (Kayseri) 124, 134, 135, 136
Pınarbaşı (Elb) 123, 129
Pınariki 130
Pirce Pınar 139
Pirçe Habu 137
Pogasın 123
Raban 3
Rasas 3
Ravendan 71
Resü'l-Ayn 26
Rey 57
Ridaniye 102
Rodos 80, 105
Rum 11
Rumeli 42, 77, 98, 103, 148, 151
Rumkale (Halfeti) 1, 4, 40, 65, 71
Sacı Viranı 135
Safad 15, 23, 82
Safan 138
Sakaltutan 70
Salanda 79
Saldirek 135
Salu 139
Samsat 2
Sarıkaya 90
Sarı Murtılı 131
Sarıoğlan 135
Sarız 43, 93, 134
Sarsab 129
Saru Hoca 79
Savrun 73
Savuz Çiçek 129
Sazlık 128
Seki Kışlası 128
Seklen 138
Seksen Vıran (Karakır) 136
Seki (Yeni) Çınar (m) 131
Semiryan 79
Serhor 138
Sevin 129
Seyhan 83
Seyir Dağı 131
Seyrek 121
Silvan 91
Sincar 92
Siryakus 18
Sis (Bk. Kozan)
Sivas 1, 2, 5, 11, 29, 34, 78, 85, 96, 138, 146, 148, 149, 151
Söğütlüce 135
Süleymanlı 127, 150, 151, 152
Şahruh Bey Kışlası (Bk. Kozan Köyü)
Şam 3, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 22, 23, 30, 31, 32, 35, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 45, 65, 66, 67, 74, 75, 83, 84, 102, 103, 104
Şamî Yeri 127
Şeyh Cam 127, 130
Şeyh İlyas Çiftliği 136
Şeyhcuğaz
Şeyhli 146, 147, 148, 149
Şeyhü'l-Hadid 3, 4
Şiraz 90
Şirvan 90
Şurur 90
Tac Duman Pınarı 129
Tacin 135
Tahtalasun 136
Tahtı Fevade 134
Takım Gemerek 137
Tarsus 42, 43, 44, 45, 69, 73, 82, 83, 84, 85
Taşlık 136, 139

Taş Pınar 124
Taşlu Seki 131
Taşili 84
Tavşan Tepesi 120
Tebriz 76, 89, 90
Tedmur 35
Teknelü 136
Tekyeli 136
Tekirsu 14
Telhamdun 4
Tenbel 138
Tercan 90
Tirkeşli 128
Tizin 23
Tohma 8
Tokat 2, 41, 47, 48, 50, 54, 63, 77
Topan 79
Toprak Pınar 138, 139
Tozlu Han (Köpek Pınarı) 126, 138
Trablusşam 16, 23, 36, 44, 45, 58, 64, 65, 82
Trabzon 62, 99
Trakya 62, 96, 99
Tunamış- Dökmesi 135
Tunus 87
Turhal 103
Turna Dağı 65, 93, 98
Tut Alanı 133
Tutluca 120
Tuğcu (Çakmaklu) 138, 139
Türban 128
Türkiye 7
Uchisar 49
Urfa 1, 37, 51, 78, 92, 94
Uzun Oluk 120
Üç Argun 79
Üç Karaağaç 79
Ürgüp 47, 49
Üsküdar 87
Vasilin 134
Venedik 76
Venk 128
Vize 84
Yakın Doğu 3
Yakomadınek 137
Yanık Bey 127
Yaraşlu 139
Yarık Arslan 139
Yarık Taş 134
Yarımca Han 125
Yassı Pınar 136
Yassı Viran 79
Yatan Kavağı 79
Yaylacık 79
Yedi Oluk 131
Yedi Pınar 131
Yenice Kale (k) 120, 128, 143
Yenice Mezraa 123, 129
Yılankoz 128
Yıldız 147
Yircelü 120
Yoğun Sirker 124
Yozgat 62, 63, 125, 138, 139
Yukarı Pınar 123
Yumurtalık (Ayas) 22
Yüzü Kanlu Depe 131
Zamantı 2, 124, 136, 138, 143
Zara 2
Zaviyecik 124, 137
Zeytun 120, 128, 130, 131, 143
Zile 103
Zillihan 52, 129

DEVLET, MİLLET VE TOPLULUK ADLARI

Ağaçeri Türkmenleri 2, 3, 8, 32
Akkoyunlu 22 34, 37, 40, 47, 48, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 67, 70, 76, 77, 89, 90, 91, 92, 108
Arab 6, 7, 23, 38
Avşar 8, 36, 38, 58, 89
Aydın 41
Ayrancıoğulları 71
Babaî 2
Bayad 8, 36, 37, 38, 58, 89
Bağdatlu 128
Beydili 8
Beşbincilü 121
Bişanlı 39
Bişanoğlu 24
Bizans 1, 2, 3
Bozcalı 67
Bozlu 120
Bozok 8
Bozoklu 63
Bozok Türkmenleri 8, 19, 103
Bozyarlu 132
Celali 103
Celayirli 28
Cunkar (Cemaat) 103
Çağatay 76
Çapanoğlu 125
Danişmendliler 1, 2, 122
Dede Abdallı 136
Divane İsalu 133
Dokuz 39
Dulkadir 6, 7
Dulkadir (Beyi) 6, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 27, 28, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 60, 65, 68, 71, 72, 74, 75, 80, 81, 84, 85, 88, 90, 91, 96, 98, 106, 107, 108
Dulkadir Beyliği 1, 5, 16, 19, 22, 34, 59, 63, 64, 78, 86, 88, 97, 99, 100, 101, 104, 106, 107
Dulkadirli 5, 8, 9, 12, 14, 15, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 47, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 97, 99, 101, 103, 107, 108
Dulkadirliler 6, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 84, 89, 91, 92, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 108, 123
Dulkadir Türkmerleri 7, 10, 19, 34, 47, 57, 62
Ebeşlü 125
Eretneliler 5, 11, 12, 20, 22
Ermeni 1, 3, 4, 5, 7, 8, 14
Ermeni Prensliği 8, 9, 15
Ermeniler 9, 22, 107
Eslemezoğlu 70
Eşrefoğulları 4
Eyyubi 3
Germiyan 4, 41
Göksunlu 139

Gündüzlü Türkmenleri 39, 42, 49, 50
Haçlı Kontluğu 4
Haçlılar 1
Kabaklar 134
Kanlu Kavak 139
Karakoyunlu 28, 30, 37, 51, 56, 57
Karaman Beyliği 59
Karamanlı (Karamanoğulları) 4, 29, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 49, 50, 53, 54, 55, 56, 59, 62, 63, 64, 65, 66, 72, 76, 77, 78, 81, 83, 84, 89
Kızılbaşlar 90, 93, 99, 103
Kızılkocaoğulları 47, 71
Kızılkoca Türkmenleri 47, 48
Köpekli 40, 70
Köpekli Türkmenleri 39
Köpekoğlu 36, 38, 42
Kürt 23, 57
Kürtler 40, 71, 57, 66, 92, 94
Lehler 88
Macar 50
Memluk (lar, Devleti) 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 93, 95, 98, 99, 100, 101, 106, 107, 108
Mevsilli Türkmenleri 92
Moğollar 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 18, 19, 20, 37
Oğuzlar 8
Osman Dedelü 132
Osmanlı (lar, Devleti) 3, 34, 40, 41, 42, 47, 48, 50, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 71, 72, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108
Özerli 24, 49, 50
Pehlivanlı 70
Ramazanlılar (Ramazanoğulları) 19, 22, 25, 38, 42, 44, 45, 49, 51, 66, 69, 70, 72, 73, 78, 85
Ramazanlı Türkmenleri 5, 22
Resullu 120
Safevî (Sefevîler) 80, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 99, 102
Sakalsızoğlu 70
Saltuklular 2
Sarım Beyli 127
Selçuklu 1, 2, 3, 9, 123
Sokulganoğulları 71
Söklenli 139
Suriye Türkmenleri 28
Tolgadır 6
Tulgadır 6
Turgutoğulları 84, 85
Türk 1, 3, 37, 40
Türkmen (Türkmenler) 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 26, 32, 34, 35, 36,37, 38, 40, 42, 48, 52, 54, 58, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 78, 79, 83, 90, 98, 100
Ustaclılar 94, 95

Üçok Türkmenleri 16, 19, 21
Ümmet Dedelü 132
Varsak (lar) 49, 84, 89
Zilkadir 6
Zulgadir 6
Zulkadir 6, 7

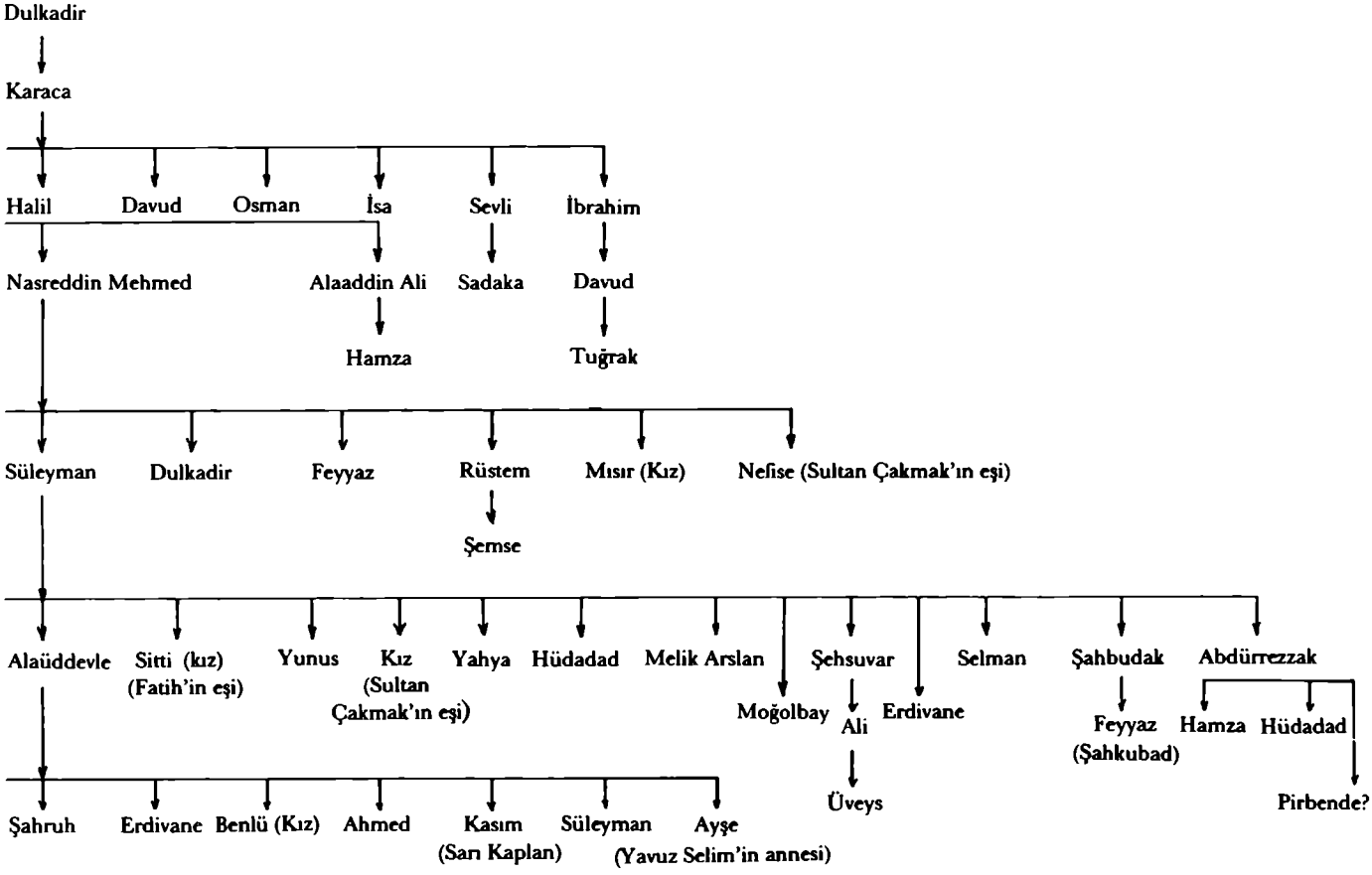
MİMARÎ YAPI ADLARI

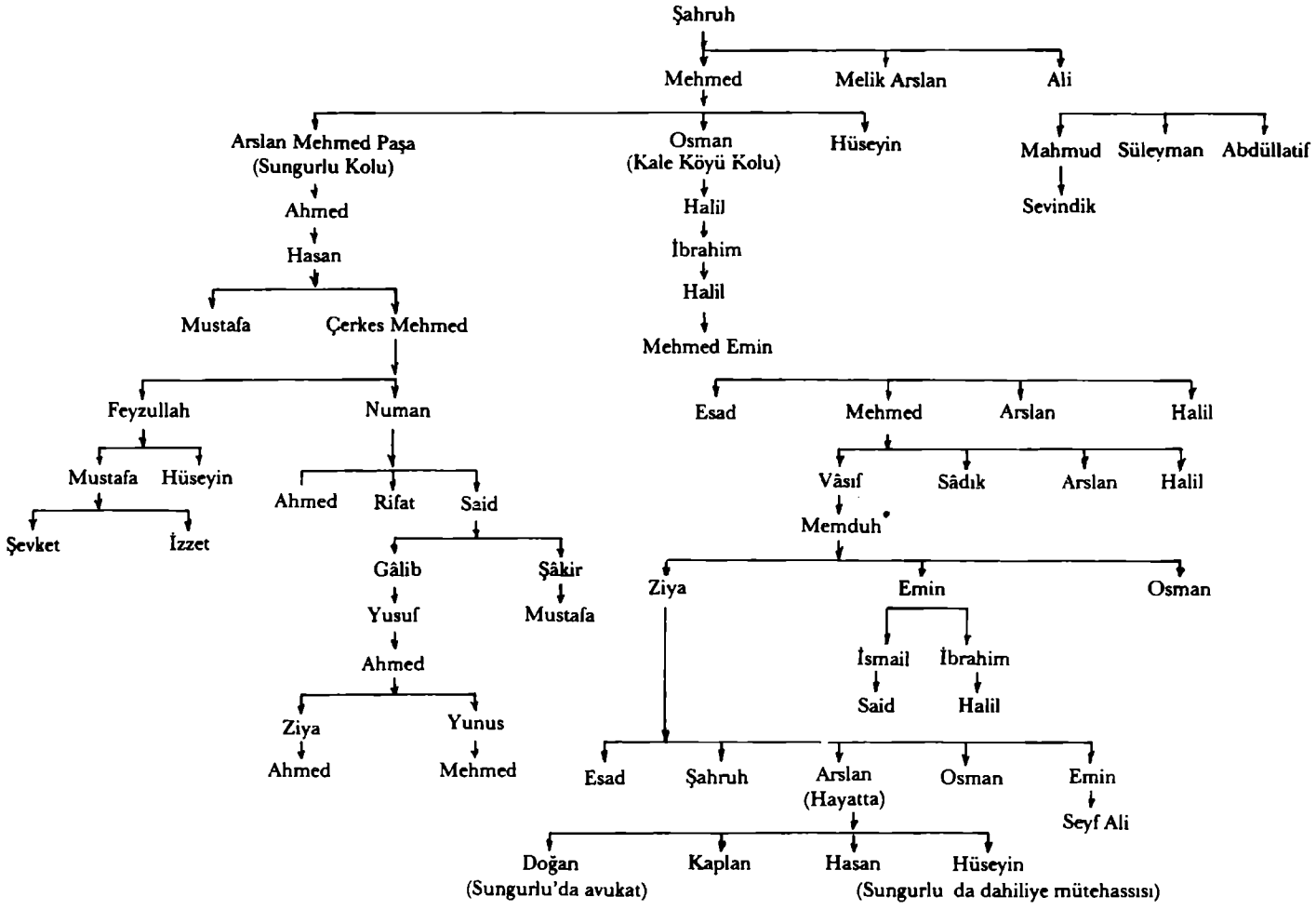
Adana Kalesi 85
Ahi Divan Zaviyesi 136
Ahmed Bey Zaviyesi 133
Akarca Zaviyesi 135
Ala Mescid 127
Alaüddevle Bey Camiî 121, 122, 126, 127, 128
Alaüddevle Bey Hanı 131, 132
Alaüddevle Bey Zaviyesi 133,134, 136, 137, 139
Ali Bey Buk'ası (Pınarbaşı-Elbistan) 123
Ali Bey Camiî (Pınarbaşı-Elbistan) 123
Ali Bey Zaviyesi 132, 133, 139
Alidola Camiî 127
Avnik Kalesi 32
Ayrılgan Dede Zaviyesi 133
Ağce Meşhed Köyü Camiî 127
Bağdadiye Medresesi 128
Begtunlu Medresesi (Kadı) 128
Boğaz Bendi Camiî 126
Bum Dede Zaviyesi 131
Cenderiye Medresesi (Hatuniye-Sa'diye) 129
Ceyhan Köprüsü 128
Çarşı Camiî (Cami-i Atik - Elbistan) 122
Çok Viran Zaviyesi 135
Çomak Baba Zaviyesi 132
Darende Kalesi 11
Dede Abdal Zaviyesi 136
Deve Baba Zaviyesi 134
Dıraz Camiî 125
Dıraz Zaviyesi 138
Direklü Zaviyesi 135
Ekmekçi Mescidi 123
Elbistan Bezzazistanı 122, 123
Elbistan Çarşısı 122, 133
Eshabü'l-Kehf Camiî 123
Eshabü'l-Kehf Medresesi 129
Eshabü'l-Kef Zaviyesi 134
Feke Kalesi 66
Fırakdin Zaviyesi 137
Fırnos Kalesi 129
Gadiriye Medresesi (Kadıriye) 130
Gaçgar Zaviyesi 136
Geben Kalesi 14, 15
Gerger Kalesi 60
Gobrak Kalesi 57
Gomanat Kalesi 25
Göynük Kalesi 4
Göynük Zaviyesi 133
Gülek Kalesi 83
Güllüce Viran Zaviyesi 136
Hacılar Köyü Camiî 127
Halep Kalesi 18, 26
Halil Bey Türbesi 124, 134
Han-ı Laçin 30
Harput Kalesi 60
Haruniye Camiî 127
Hatun Değirmeni 121, 128
Hatuniye Camiî 121
Hatuniye Hamamı 129

Hatuniye Medresesi (Sa'diye) 129
Hatuniye Medresesi (Şemse) 129
Horsanos Kalesi (Handeros) 43
Hurman Kalesi 74
İgdecik Köyü Camiî 127
İklime Hatun Mescidi (Ödergici) 121
İmaret Medresesi (Nebeviyye) 128
İsa Baba Zaviyesi 131
Kadı Medresesi (Begtunlu) 128
Kadiriye Medresesi 130
Kahire Kalesi 18, 19, 53, 69
Kara Dede Zaviyesi 132
Karakır Zaviyesi 136
Kara Özü Zaviyesi 138
Kara Tanı zaviyesi 138
Kara Yusuf İni Camiî 127
Kasım Bey Medresesi 130
Kelamin Mescidi 124
Kelamin Zaviyesi 134
Kervansaray 131
Kesek Viranı Zaviyesi 135
Kızıl Bük Zaviyesi 132
Kızılca Mescid 134
Köstire Kalesi 137
Köstire Kalesi Zaviyesi 137
Maraş Bezzazistanı 120, 128, 129, 131
Maraş Pazarı 129
Melik Gazi Mescidi 124
Melik Gazi Türbesi 124
Melik Gazi Zaviyesi 134
Mescidü'l-Aksa 130
Mihriban Camiî 121
Mihriban Zaviyesi 132
Murad Bey Zaviyesi 137
Nasreddin Bey Medresesi 129, 130
Nebeviyye İmareti 130
Nebeviyye Medresesi (İmaret) 128
Obruk Zaviyesi 137
Omuzu Güçlü Zaviyesi 132
Osman Dede Zaviyesi 132
Ödergici (İklime Hatun) Mescidi 121
Ömer Bey Mescidi 20
Örencik Zaviyesi 135
Pirçe Zaviyesi 139
Sa'diye Medresesi (Hatuniye) 129
Sa'dü'l-Aziz Zaviyesi 131
Safan Zaviyesi 138
Selim Kalesi 91
Seyyid Keremüddin Zaviyesi 135
Seyyid Mazlum Zaviyesi 131
Seyyid Selahaddin Zaviyesi 135
Sırçalu Zaviyesi 139, 150, 151, 152
Sitti Hatun Camiî 56
Sultan Hanı 2, 43
Süleyman Bey Camiî (Maraş Ulu Camiî) 6, 106, 119, 120, 128, 131
Süleyman Bey Mescidi 124, 125
Süleyman Bey Zaviyesi 125, 134, 136
Şahruh Bey Mescidi 125, 126
Şahruh Bey Köprüsü 146
Şam Kalesi 80
Şehsuvar Bey Camiî 124
Şehsuvar Bey Zaviyesi 134
Şemse Medresesi (Hatuniye) 129
Tahtalasun Zaviyesi 136
Taş Medrese 128
Taş Medrese Mescidi 121
Tut Alanı Zaviyesi 133
Ulu Cami (Elbistan) 107, 122
Ulu Cami (Maraş-Süleyman Bey Camiî 6, 106, 119, 120

Ümmet Baba Camiî (Hatib Camiî) 122, 123
Ümmet Baba Zaviyesi (Tekke) 133
Ümmet Dede Zaviyesi 132
Vibrak Kalesi 57
Yassı Pınar Zaviyesi 136
Yeni Çınar (Seki) Zaviyesi 132
Zamantı Kalesi 27, 63, 73, 74, 76, 100, 124, 130, 134
Zamantı Kalesi Camiî 124
Zamantı Medresesi 130
Zevniye Zaviyesi 137
Zeytun Kalesi 131

SOY KÜTÜĞÜ

Dulkadir
Karaca
Halil
Davud
Osman
İsa
Sevli
İbrahim
Nasreddin Mehmed
Alaaddin Ali
Sadaka
Davud
Hamza
Tuğrak
Süleyman
Dulkadir
Feyyaz
Rüstem
Mısır (Kız)
Nefise (Sultan Çakmak'ın eşi)
Şemse
Alaüddevle
Sitti (kız) (Fatih'in eşi)
Yunus
Kız (Sultan Çakmak'ın eşi)
Yahya
Hüdadad
Melik Arslan
Moğolbay
Şehsuvar
Ali
Erdivane
Selman
Şahbudak
Feyyaz (Şahkubad)
Abdürrezzak
Hamza
Hüdadad
Pirbende?
Üveys
Şahruh
Erdivane
Benlü (Kız)
Ahmed
Kasım (Sarı Kaplan)
Süleyman
Ayşe (Yavuz Selim'in annesi)

Şahruh
Mehmed
Melik Arslan
Ali
Arslan Mehmed Paşa (Sungurlu Kolu)
Osman (Kale Köyü Kolu)
Hüseyin
Mahmud
Süleyman
Abdüllatif
Sevindik
Ahmed
Hasan
Halil
İbrahim
Halil
Mehmed Emin
Mustafa
Çerkes Mehmed
Feyzullah
Numan
Esad
Mehmed
Arslan
Halil
Mustafa
Hüseyin
Vâsıf
Sâdık
Arslan
Halil
Şevket
İzzet
Ahmed
Rifat
Said
Memduh
Gâlib
Şâkir
Ziya
Emin
Osman
Yusuf
Mustafa
İsmail
İbrahim
Ahmed
Said
Halil
Ziya
Yunus
Esad
Şahruh
Arslan (Hayatta)
Osman
Emin
Ahmed
Mehmed
Seyf Ali
Doğan (Sungurlu'da avukat)
Kaplan
Hasan
Hüseyin (Sungurlu da dahiliye mütehassısı)

ISBN 975-16-0171-1

Fiyatı : 10 000 Lira